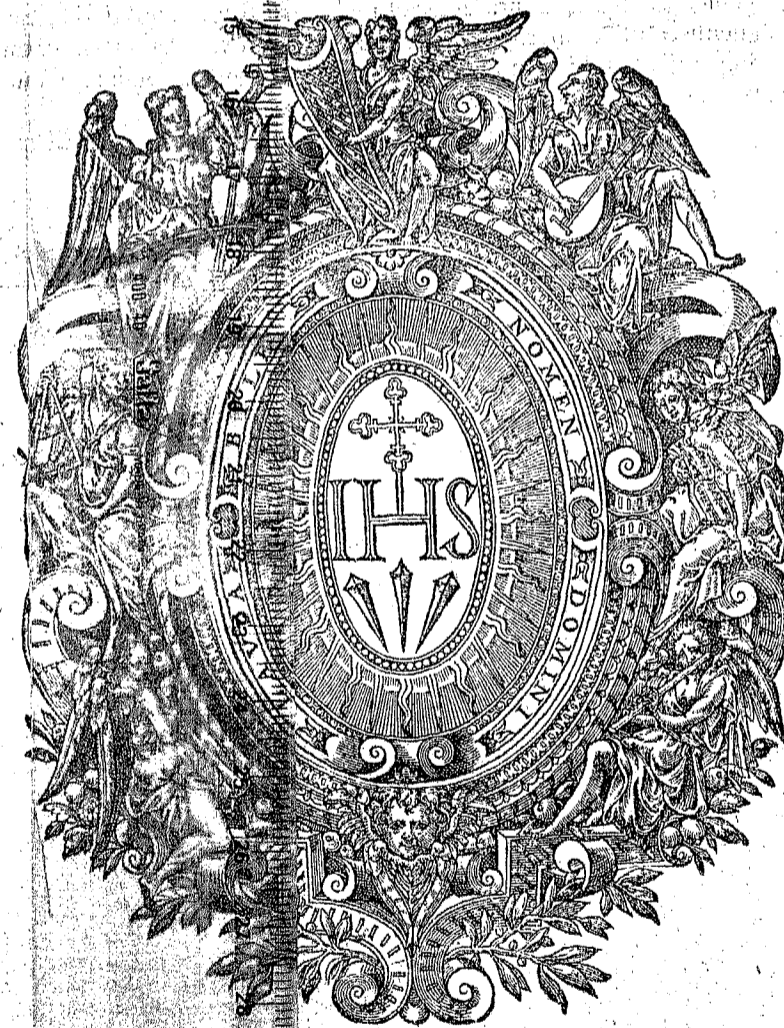


R. ROBERTI
BELLARMINI
POLITIANI, E
SOCIETATE IESV,
DE INDVLGENTIIS, ET
IVBILIO LIBRI DVO.

*Accedunt & alia eiusdem Authoris aliquot opuscula, quorum Cathologum
etiam pagina exhibet.*

Omnia nunc primum in lucem edita.

*Ad Illustriss. & Reverendiss. Dominum, D. Iulium, Dei gratia Episcopum Herbipolensem, &
Franciae Orientalis Ducem, &c.*



LYGDNII,
APVD Ioannem Billchotte, sub nomine IESV.

M. D. XCIX.

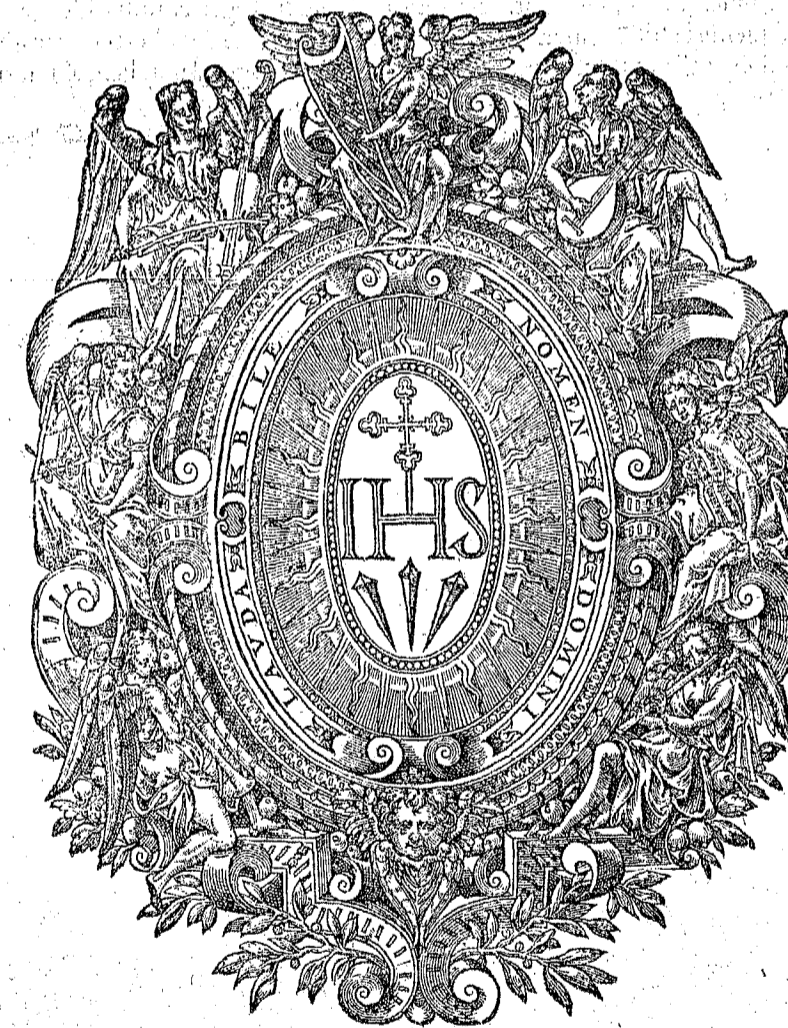
Permissu Superiorum.

R. P. ROBERTI
BELLARMINI
POLITIANI, E
SOCIETATE IESV,
DE INDVLGENTIIS, ET
IUBILEO LIBRI DVO.

*Accedunt & alia eiusdem Authoris aliquot opuscula, quorum Catalogum
reversa pagina exhibet.*

Omnia nunc primum in lucem edita.

*Ad Illustriss. & Reuerendiss. Dominum, D. Iulium, Dei gratia Episcopum Herbipolensem, &
Francie Orientalis Ducem, &c.*



LUGDVNI,
APVD Ioannem Pillehotte, sub nomine IESV.

M. D. XCIX.

Permissu Superiorum.

APPROBATIONES.

R P. & de Christiana Repub. op. meriti D. Roberti Bellarmini, duos de Indulgentijs & Iubileo Libros, aliquotq. opuscula accuratissime ab ipso elaborata, & post iam multa & præclara eius contra Hæreticos opera, velut Colophonium suffragium ardentissime exoptata; prelo committi iuro posse, ac salutariter legi, existimo. Lugduni, apud S. August. 10. Calend. Iulij, anni 1599.

Ego F. Io. Comes D. Theologus Augustinianus.

N O s Antonius Emanuel Chalonus in præfectura Lugdunensi Regis consiliarius, ac Illustriss. Domini Archiepiscopi Lugdunensis, Galliarum primatis officialis; Clarissimi viri Roberti Bellarmini S. R. E. Cardinalis dignissimi libros de Indulgentijs & Iubileo, nostro & grauium Theologorum iudicio salutari doctrina refertos, in lucem emittendi facultatem concessimus. Lugd. 8. Cal. Iulij 1599.

Chalonus.

V Eu l'attestation & consentement cy dessus, nous auons permis l'impression du present liure.
A Lyon, ce 23. de Iuin. 1599.

De Villars.



REVERENDISSIMO ATQVE

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC

DOMINO, D. IVLIO, EPISCOPO

HERBIPOLENSI, AC FRANCIÆ

Orientalis Duci, &c. Domino suo

clementissimo.

N ON se fugit, Reuerendissime atque Illustrissime Princeps, quanta hærescon portenta à plurimis annis Europe nostræ oras propè omnes atque angulos infestent, exagitent, tantum non euertant; non te clam est, quantum opere, solertia, industria, neruorum, Patres societatis Iesu, diuinâ equidem providentiâ hac calamitosa tempestate ad plurimorum salutem nati excitatiq. ad huiusmodi confutandas profugandasq. hæreses, attulerint Ecclesia Dei: & in ijs, præcipua quadam immortalisq. laude, ac commendatione dignum, Robertum Bellarminum, faciem quandam splendidissimam, in errorum densa tenebricosaque errantibus caligine, prætulisse. Edidit is iam pridem Controuersiarum tres tomos, omnî planè eruditione, Amalthea cornu dixeris, confertissimos: exercuerunt illi hæreticorum ingenia: Erasmus, Lutherum, Melancthonem, Bucerum, Caluinum, Bezam, Zuinglium, Oecolampadium, ceteros id genus hæreticos, seculi nostri antesignanos, signiferos, primipilos, ancatores confutarunt, prostrauerunt, iugularunt. Tentarunt aliqui malè feriatî homines, veritatem, quam ex diuinis oraculis elephantinis libris nostris, ex Conciliorum Oecumenicorû certissima defensione, ex Patrum & doctorum Ecclesie atatis omnis auctoritate maxima, ex ratione denique non raro, desumpserunt, & occultè actis cuniculis, & apertè pro concione, & plurimis ineptissime confarcinatis centonibus centurijsq. labefacere, conquassare, dissoluere, euertere. Sed conatu, ut videmus, irritò. Nouissimè, quòd errores nostri temporis, Martini Lutheri operâ, ab indulgentijs, quas semper vera, catholicaq. fides agnouit, initium habuerunt, nec eam hæcenus, alijs distractus occupationibus, quas habuit maximas, controuersiam, quâ solet industriâ, felicitateq. pertractare potuit: iam tandem ad iubilei proximi annum, animos velut preparaturus multorû, summâ adhibitâ diligentia perfecit, meisq. typis potissimum tam insigne ac necessarium opus lucem voluit adspicere. Id opus quoniam vestræ Celsitudini gratissimum futurum spero, unâ cum eiusdem opusculis plusculis, quæ ante hunc diem non fuerunt edita: eidem Illustrissimæ Celsitudini do, dico & offero. Id cur audeam tentemq., cum alia plurima fecerunt, tum verò tuus acerimus Catholice auitæq. religionis in Germania, ubi tot hæreses vigent, defensor animus, tuaq. erga me immeritum, permultis sæpè demonstrata signis, beneuolentia singularis id iure quodam suo à cliente humillimo, ne ingratus sit, depoposcit. Quare Illustrissimam Cels. T. quibus verbis possum, rogo, ut hoc litterarium munus non aspernetur, meq. in clientum suorum albo semper habeat, nec inde deli, expungiq. p. riatur. Venetijs 1. die Martij. 1599.

V. Illustriss. Celsitud.

humillimus Cliens

Ioannes Baptista Ciottus,
Typographus Venetus.

CATALOGVS EORVM, QVAE
HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

De Indulgentijs & Iubileo, libri Duo.

Appendix ad libros de summo Pontifice, continens refutationem cuiusdam libelli Italici, cuius titulus est. *Aviso piacentole dato alla bella Italia.*

Appendix ad Libros de Cultu imaginum complectens refutationem cuiusdam libelli editi Francoforti, cuius titulus est, *Synodus Parisiensis, de Imagin.*

Quibus adiecimus etiam,

Iudicium de libro Concordia Lutherarorum, vna cum breui eiusdem libelli Apologia, eiusdem Roberti Bellarmini.

INDEX CAPITVM QVAE
IN DVOBVS DE INDVLGENTIIS
ET IVBILEO, LIBRIS DISCVTIVNTVR.

- CAP. I. De nomine Indulgentiae & Iubilei.
II. Extare thesaurum aliquem in Ecclesia, quae sit indulgentiarum fundamentum.
III. Esse in Ecclesia potestatem applicandi thesaurum satisfactionum, ac per hoc indulgentias concedendi.
III. Soluuntur obiectiones contra doctrinam duorum capitum superiorum.
V. Quid proprie sit indulgentia, solutio, an absolutio.
VI. Soluuntur obiectiones contra doctrinam capituli superioris.
VII. A quo vinculo per indulgentias solvamur, vel absolvamur.
VIII. Soluuntur argumenta contraria.
IX. De veritate indulgentiarum.
X. Utilem esse indulgentiam omni hominum generi.
XI. Quis possit indulgentias concedere.
XII. An requiratur causa iusta, vt indulgentia sit rata.
XIII. De dispositione suscipientis indulgentias.
XIII. De indulgentiis, quae accipiuntur pro defunctis.

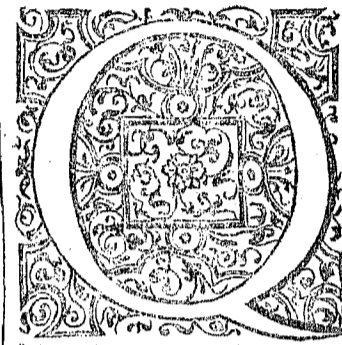
LIBER SECVNDVS.

- CAP. I. Refutantur argumenta Lutheri contra indulgentias.
II. Respondetur ad ea, quae aduersus indulgentias Ioannes Calvinus obiecit in libro Institutionis, cap. 9. num. 38.
III. Respondetur ad obiectiones Calvini ex num. 39. cap. 9. Instit.
III. Respondetur ad obiectionem Calvini ex cap. 9. Instit. nu. 40.
V. Refelluntur ea, quae Calvinus habet cap. 9. Instit. num. 41. & 42.
VI. Respondetur ad ea, quae Calvinus profert cap. 9. Instit. nu. 43.
VII. Refelluntur obiectiones Tilmanni Heshusij.
VIII. Refelluntur aliae obiectiones eiusdem Tilmanni Heshusij.
IX. Respondetur ad primum caput disputationis Martini Kemnitij.
X. Respondetur ad secundum caput disputationis Kemnitij.
XI. Respondetur ad tertium caput disputationis Kemnitij, & defenditur primum argumentum Catholicorum.
XII. Defensio secundi argumenti Catholicorum pro indulgentiis.
XIII. Defenditur tertium argumentum Catholicorum.
XIV. Defenditur quartum argumentum Catholicorum.
XV. Defenditur quintum argumentum Catholicorum.
XVI. Defenditur sextum argumentum Catholicorum.
XVII. Respondetur ad caput quartum disputationis Kemnitij.
XVIII. Respondetur ad primam partem argumenti historici contra indulgentias.
XIX. Respondetur ad alteram partem argumenti historici contra indulgentias.
XX. Respondetur ad tertiam partem argumenti historici contra indulgentias.



R. P. ROBERTI BELLARMINI,
POLITIANI E SOCIETATE IESV,
DE INDVLGENTIIS LIBER I.

Praefatio, & ordo Disputationis.



Qua prima controuersiarum hoc nostro seculo fuit, ea non electione, sed casu postremo loco à nobis tractanda suscipitur: nam cum locum huic controuersiae post libros de poenitentia designauissem, & casu factum esset, ut libri illi propè ferias autumnales abfoluerentur, & typographus illo ipso tempore extremam manum secundo tomo imponere uellet, implere non potui, quod maxime cupiebam. Deinde, supervenerunt aliae atque aliae occupationes tum publicae, tum privatae, quibus impeditus, vix octiduum paucorum mensium pro tertio tomo (quod opus maioris momenti esse videbatur) persiciendo, inuenire potui: sed cum praeter spem hoc anno aliquid vacui temporis natum fuisset, & simul anni sexcentissimi supra millesimum iam imminenti expectatio nos admoneret celeberrimi Iubilei, solemniumque indulgentiarum quibus is annus, veteri instituto, consecratus est: non potui diutius huius debiti solutionem differre, quam multi à me in re ac merito expeiebant. Quamuis autem eas potissimum controuersias explicandas susceperim, quae de indulgentiis inter catholicos, hereticosque, versantur: tamen attingam etiam illas, quae inter catholicos, saluà fide, veritatis indaganda, vel illustranda gratia, disputantur. Igitur, uniuersae disputationis hic erit ordo. PRIMVM, de nomine indulgentiae, & Iubilei breuiter differemus, & simul, qui pro defensione indulgentiarum, qui contra easdem scripserint, indicabimus. DEINDE, an indulgentiae sint, prosequemur: ubi duo tractanda erunt, alterum, de thesauro quodam spiritali ecclesiae, alterum, de potestate eum thesaurum distribuendi. TERTIO, quid proprie sit indulgentia, id est, in quo praecipue eius natura posita sit, inuestigabimus. ubi alia duo explicanda erunt: unum, siue indulgentia solutio, vel absolutio: alterum, à quo vinculo soluat, vel absoluat. QVARTO, qualis indulgentia sit, id est, de multiplici forma, & varietate eius differetur. QVINTO, propter quid, siue cuius rei gratia sit, hoc est, de fructu & utilitate indulgentiae disputabitur. SEXTO, quis possit indulgentias concedere, & quam ob causam, inquiremus. SEPTIMO, quis eas suscipere possit, & quae dispositio ad eas suscipiendas requiratur, videbimus. OCTAVO, an & quomodo defunctis indulgentiae prosint, aperiemus. Atque haec omnia in priore libro breuiter & perspicue explicare conabor: in posteriore verò libro, mendacia, fraudes, & imposturas, argumenta quoque, siue à testimonijs scripturae, & Patrum, siue ab ipsa ratione petita, Lutheri, Caluini, Heshusij, & Kemnitij, qui praeter ceteros in hoc argumento laborasse videntur, aperiam, discutiam, & refellam.

CAPVT

CAPVT PRIMVM.

De nomine indulgentiae, & Iubilei.



Cvt à nomine exordiamur, indulgentia remissionem, & facilitatem, siue (vt sic loquamur) condescensionem in scripturis sanctis, alijsque auctoribus, praesertim ecclesiasticis, significare solet. Et quidem, priore notione vsurpatur hoc nomen apud Isaiam cap. 16. sancto Luca interprete, cap. 4. Euangelij. Nam quod legimus in Isaiâ, *predicare captiuis indulgentiam*, in Euangelio Lucae redditum videmus, *predicare captiuis remissionem*. Eadem notione passim veteres Patres vsi sunt. Cyprianus in scem. de lapsis, & in Epist. ad Iubaianum: Hieronymus in commentario ad cap. 4. Danielis, & Augustinus in psalmum 101. explicans illa verba, *cinerem ianquam panem manducabam*. Posteriore significatione, quâ nomen indulgentiae, pro lenitate, & (vt diximus) condescensione accipitur, vsus est Apostolus in priore ad Corinth. cap. 7. in illis verbis, *hoc autem dico secundum indulgentiam, & non secundum imperium*. Eadem significatio apud alios scriptores, tum sacros, tum profanos frequentissima est.

Ecclesia igitur, & schola Theologorum utramque significationem coniungentes, indulgentias vocant remissiones poenarum, quae saepe remanent luenda post remissionem carularum, & reconciliationem in sacramento poenitentiae adeptam: quas remissiones, summi Pontifices ex paterna lenitate & condescensione in filios suos, compatientes eorum infirmitati, certis temporibus, & non sine iusta aliqua, & rationabili causa concedere solent. Videtur autem ecclesia ad hanc rem significandam, nomen hoc deriuasse ab vsu veterum Imperatorum & Iureconsultorum: siquidem illi indulgentiam solemnem, proprioque vocabulo, appellant remissionem generalem criminum, quam aliquando Principes seculi, publica laticiae causa, faciebant. Vide Codicem Theodosianum lib. 9. tit. 38. qui est de indulgentiis criminum, & nominatim inuenies, l. 3. indulgentiam fuisse remissionem criminum, quoad solam poenam legibus debitam. Et l. 4. inuenies, indulgentiam nunc remissionem, nunc absolutionem appellari. Vide etiam l. Lucius. ff. ad S. C. Turpill. & l. Indulgentia. C. de generali abolitione. & Ammianum Marcellinum libr. 16. ubi etiam indicat, nomen indulgentiae esse antiquum, & solemne, cum ait: *ne per indulgentias, quas appellant*. Atque haec de nomine indulgentiae hoc loco sufficiant. Nam definitionem accuratam indulgentiae postea suo loco trademus. Porro, IUBILEVS dicitur à voce Hebraea, יובל Iobel, & quamuis aliqui malint Iobeleum, vel Iubileum, quam Iubilei dicere: nos tamen S. Hieronymum sequimur, qui vocè Iobel, perpetuò Iubileum reddidit: non enim in conuertendis vocibus tam superstitiosi esse debemus, vt propterea S. Hieronymum, virum doctissimum, & prudentissimum, & ab ipsa Ecclesia approbatum, deserere nõ debeamus. Significat autem Iubileus annus remissionis, qui apud Hebraeos erat quinquagesimus, vt perspicuum est ex cap. 25. & 27. Leuitici, & cap. postremo Numerorum. si quidem eo anno remittebantur labores omnes agriculturae: non enim arabatur, nec ferebatur, nec metebatur, sed ex frugibus anni superioris, quas Dominus triplo plures suppeditabat, omnes commodè sustentari poterant: restituebantur etiam agri ac domus venditae prioribus dominis, & qui seruituti addicti fuerant, libertati pristinae reddebantur. De etymologia verò Iubilei, Grammatici certant, & adhuc sub iudice lis est. Ego tamè non asientior Rabbini, qui docent, Iubileum à sonitu cornu arietini

fic nominari, quod eiusmodi sonitu indiceretur annus remissionis. Nã tamen vno in loco, videlicet Exod. 19. videatur Iobel sonitum buccinae, vel ipsam buccinam significare, tamen, ubi agitur proprie de Iubileo; nimirum Leuit. 25. sonitus buccinae, quo indicebatur Iubileus, non vocatur Iobel, sed ימין תרובה: qua etiam voce vtitur David in psalmis, vbicunque iubilum, vel iubilationem nominat. & certè, si Iubileus hebraice diceretur à sonitu buccinae, debuisset omnino Moyses, Leuit. 25. ubi ait: *Et clanges buccina mense septimo, decima die mensis, propitiationis tempore, in vniuersa terra estris, sanctificationis, annum 50. & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terre inae, ijs est enim iubilus*. Debuisset, inquam, vti voce Iobel, in designando sonitu buccinae: quod tamen non fecit, sed vsus est vocè תרובה, vt diximus. Itaque non dicitur hebraice Iubileus à iubilatione, cum ille, Iobel, ista, תרובה dicatur, sed dicitur, vt existimò, à יבול Iabal, quod significat germinare, & prodneere, vnde est nomen יבול Iebul, quo fruges, & fructus omnes, significare solent. Dicitur igitur Iubileus, quasi annus germinans, vtilis, & fructuosus, quia sine labore adducit fructus terrae, & sine sumptibus restituit agros, & domos antiquis dominis, & sine vlla vi reddit seruis pristina libertatem. Fuit autè, sine vilo dubio, Iubileus Hebraeorum, typus & figura Euangelij, per quod homines remissionem peccatorum, liberationem à seruitute diaboli, possessionem paradisi, & domum caelestem, ac denique fructus bonorum operum, & alia innumerabilia beneficia, per Christum acquirunt. Ad quod alludè Isaias cap. 61. in persona Christi sic ait: *Spiritus domini super me, eo quod unxerit me: ad annuncianum mansuetis misit me, vt mederer contritijs corde, & predicarem captiuis indulgentiam, & clausis aperiens, vt predicarem annum placabilem domino*.

Hinc Pontifex Maximus Clemens, eius nominis sextus, annum illum celebrem, in quo indulgentiae, maxime aduentibus Apostolorum Basilicas, more veteri, conceduntur, Iubilei nomine appellandum censuit, praesertim cum ad similitudinem veteris Iubilei, annum quinquagesimū pro centesimo, qui antea fuerat in vsu, ipse designasset. Denique, idem Iubilei nomen derivatum est ad omnes indulgentias, quae in amplissima forma subinde concedi solent, etiam extra annum illum, qui proprie Iubilei nomen inuenit. Quamuis autem indulgentia Pontificia, vt postea suo loco probabimus, solâ poenam temporalem peccatis debitam remittat; atque ob id solum, ex parte, nonnullam habeat cum veteri Iubileo similitudinem, tanti tamen fructus poenitentiae, tot conuersiones hominum sceleratorum, tam multa, & tam praecleara pietatis opera, indulgentiam illam vel praecedunt, vel comitantur, vt merito annus ille sanctus, placabilis Domino, germinans & fructuosus, quod nomine Iubilei significari diximus, appellari possit. Extat libellus, in quo recensentur ordine opera pietatis egregia ac penè innumerabilia, quae in proximo Iubileo sub Gregorio XIII. Pontifice Max. edita sunt, nec minora speramus visuros nos esse in eo, qui nunc imminet, anno millesimo sexcentesimo sub Clemente VII. Pontifice Optimo, atque sanctissimo.

Ac vt possint, qui volunt auctores consulere, qui de indulgentijs praeclearè scripserunt, adscribam eorum nomina, quorum libri ad manus meas venerunt. PRIMVS igitur fuit Guilielmus Alsiiodorensis in summa Theologica, lib. 4. tract. 6. cap. 9. & Alexander Alensis in summa itè Theologica, parte 4. quaest. 3. hos secuti sunt Albertus Magnus, S. Thomas, S. Bonaventura, & ceteri scholastici Theologi in commentarijs ad quartâ lib. sententiarum, distinctio. 19. aut 20. aut 25. quibus addi possunt interpretes iuris canonici, Panormitanus, & alij in varia capita tituli de poenitentijs & remissionibus, tum in epistolis decretalibus, tum in textu, & extra-

uaganti

uagantibus: nec non Ioannes de Turcremata in commentario ad Gratiani decretum de poenitentia, dist. 1. can. Quis vidit aliquando, §. Item, in Leuitico; Felinus in sermone siue tractatu de indulgentijs; & S. Antonius in summa, par. 1. tit. 10. cap. 3. His postremo adiungendi sunt, qui post natam Lutheri heresim scripserunt Siluester Prieras tum in libello aduersus Lutherum, tum in summa, verbo, indulgentia. Ioannes Eckius in Enchiridio, cap. 24. Adrianus Papa VI. in commentario ad 4. librum sententiarum, in tract. de Indulgentijs. Thomas Caietanus Card. in 1. tomo opusculorum, tract. 8. 9. 10. 15. 16. Ioannes Episcopus Rossensis in refutatione assertionis articuloꝝ Lutheri, art. 17. 18. 19. 20. 21. & 22. Dominicus à Soto in 4. sentent. dist. 21. Petrus à Soto in institutione sacerdotum, lect. 1. 2. & 3. de indulgentijs. Iacobus Latomus in defensione 7. articuli Louanienſium Martinus Ledefinius in 2. parte 4. sentent. quaest. 27. 28. & 29. Michael Medina in disput. de indulgentijs. Antonius Cordubensis in quaestionib. de indulgentijs. Ioannes Bapt. Paulianus in libris de iubilco, & indulgentijs Martinus Nauarrus in commentario de iubilco, & indulgentijs. Franciscus Turrianus libr. 4. de dogmaticis characterib. verbi Dei. Gregorius de Valentia in lib. de indulgentijs. Iacobus Naclantus tract. 10. P O R R O ex ecclesia hostibus, primi qui indulgentias contempserunt, & oppugnarunt, fuerunt V V A L D E N S E S, qui pauperes de Lugduno appellati sunt: Horum errores referuntur à sancto Antonino in 4. parte summae, tit. 11. cap. 7. §. 2. & à Ioanne de Turcremata libr. 4. summae, parte 2. cap. 35. Octauus eorum error fuit, indulgentias, quae à summo Pontifice conceduntur, nihil proſius valere. Secutus est V Valdenſes I O A N N E S V V I C L E F V S, cuius errores recensentur, & damnantur in Synodo Constantienſi, ſeſſ. 8. eorum error quadrageſimus secundus est, factum esse, credere indulgentijs Papae, & Episcoporum. Vviclefum secuti sunt H V S S I T A E, & Episcoporum. Vviclefum secuti sunt H V S S I T A E, & intelligi potest ex 1. libro Ioannis Cochlaei de historia Hussitarum. Hos maiores, & parentes habuit M A R T I N U S L U T H E R V S, qui nostro saeculo, ab indulgentiarum reprehensione principium fecit sectae suae propagandae; vt perspicuum est ex resolutionibus de indulgentijs, ex assertionibus articuloꝝ à Leone X. damnatorum, ex initio libri de captiuitate Babylonica, & ex alijs eius libellis. Lutheri secutus est ipſius Achatas, P H I L I P P U S M E L A N C H T H O N I N, in apologia confessionis Augustanae, art. 12. M A T T H I A S I L L Y R I C V S in centurijs, cent. 4. c. 15. col. 1529. T I L M A N N V S H E S I V S I V S in libro de erroribus Pontificiorum, tit. 32. sed copiosius indulgentias oppugnat I O A N. C A L V I N U S in institutione Christiana, lib. 3. cap. 5. & in alia editione lib. vnico, cap. 9. nu. 38. & sequentibus: copiosissimè verò M A R T I N U S K E M N I T I V S in 4. parte examinis Concilij Tridentini.

CAPVT SECVNDVM.

Extare thesaurum aliquem in Ecclesia, qui sit in-
dulgentiarum fundamentum.

Tinuestigemus, an indulgentiae sint, quod erat secundo loco propositum. duo querenda sunt, V N U M, an extet in Ecclesia thesaurus aliquis satisfactionum Christi, & Sanctorum, qui applicari possit ijs, qui rei sunt poenae luenda post culpam in Sacramento poenitentiae remissam: A L T E R V M, an sit in Pontifice Maximo, alijsq; episcopis potestas applicandi hunc thesaurum, & eo modo abſouendi homines à reatu poenae temporalis: nam haec duo necessaria esse ad indulgentias constituendas, quales à Catholicis aucto-

ribus defenduntur, nemo negare potest. Quod igitur ad P R I M V M attinet, non defuerunt ex antiquis Theologis Scholaſtici, qui tamen indulgentias admitterent, tamen de thesauro dubitarent. Nam Franciscus Maironis in 4. sent. dist. 19. qu. 2. thesaurum satisfactionum Christi superfluum, & apud Ecclesiam reconditarum, in dubium reuocauit. Durandus verò in 4. dist. 20. qu. 3. in quaestionem vertit, an ad hunc thesaurum pertinerent satisfactiones Sanctorum. Vterque autem paratus erat iudicio Ecclesiae acquiescere, si forte aliter saperet: haec enim sunt verba Durandi in praefatione commentariorum suorum in Magistrum. Et quoniam interpretatio dubiorum sacrae scripturae ad sanctam Ecclesiam Romanam & Catholicam pertinet, omnia opera eius correctioni totaliter suppono. Ceterum communis aliorum Theologorum, cum antiquorum, vt S. Thomae, & S. Bonaventurae; tum recentiorum omnium sententia, thesaurum satisfactionum, tum Christi, tum sanctorum semper agnouit, & secundum eam sententiam Clemens VI. Pontifex Maximus paulo post obitum Maironis, & Durandi, de ea re decretum edidit, in constitutione, quae incipit, Vnigenitis. At Martinus Lutherus, Ioannes Caluinus, & alij supra citati huius temporis sectarij, vt in alijs rebus multis, sic etià in articulo de thesauro satisfactionum ab Ecclesia Catholica sententia, & Pontificis Maximi iudicio recesserunt. Nos igitur vt rem tota facilius explicemus & probemus, aliquot propositiones in medium adferemus. P R I M A propositio: In bonis actionibus hominum iustorum duplex valor, siue pretium assignari potest, meriti videlicet, & satisfactionis. Hanc distinctionem L V T H E R V S, in Assertionem art. 18. signentum esse dixit, sed nullo argumento eam refutare tentauit. Non esse autem signentum, sed rem verissimam, paruo negotio demonstrari potest. Dicimus igitur, in vno, atq; eodem opere bono, vt eleemosyna, vel ieiunio, & merito, & satisfactionem reperiri, & vnum horum ab altero seungi posse, neque vnum ab altero impediri. Probatum primum ex scripturis: eleemosyna delet peccatum, quod est satisfactorium esse, Iob. 4. eleemosyna ab omni peccato, & a morte liberat. Ecclesiasticus, sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. S. IOANNES CHRYSOSTOMVS homil. 25. in acta Apostolorum: Non est, inquit, peccatum, quod non possit purgare eleemosyna. C Y P R I A N V S, in sermone de eleemosyna, eleemosyna, inquit, atque operibus iustis, delictorum flamma sopiunt. Et tamen eadem eleemosyna quia est opus bonum, & Deo gratum, meritoria est vitae aeternae, vt perspicuum est cap. 25. Matth. percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi: serui enim, & dedistis mihi manducare, &c. Neq; responderi potest, non conuenire eidem eleemosyna, vt sit satisfactoria & meritoria, sed alia esse satisfactoriam, aliam meritoriam: Nam esse satisfactoriam, conuenit eleemosyna, quia est opus laboriosum, & poenale: esse meritoriam, conuenit eidem, quia est opus bonum, ex caritate factum, non est autem eleemosyna minus bona, & ex caritate facta, quia laboriosa, & poenalis, neq; econtrario. Igitur vna & eadem vtrumque fructum parit. Idem dici potest de ieiunio, est enim verè satisfactorium, quia poenale, vt perspicuum est ex facto Niniuitarum, Ionae vlt. & tamen est meritorium, si fiat ex caritate; cum Dominus dicat Matth. 6. Tu autem cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo, qui est in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Quid autem reddet nisi mercedem? Sic enim paulo ante de hypocritis dicitur, qui cupiunt videri ab hominibus ieiunantes, Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Idè de oratione dici potest: Nam in oratione Dominica petimus, vt dimittantur nobis debita nostra, atque hac petitione satisfacimus pro peccatis venialibus. & S. A V-

A V G V S T I N V S affirmat in enchiridio cap. 71. De quotidiana, inquit, breuib; leuib; peccatis, sine quibus haec vita non dicitur quotidiana fidelij oratio satisfaci. Et tamen de eadem oratione Dominus dicit in Euangelio, cap. 6. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. D E N I Q V E de operibus poenitentiae generatim, quod simul satisfactoria, & meritoria esse possint, extat memorabilis sententia S. Cypriani in sermone de lapsis extremo: Qui sic Deo satisfecerit, qui poenitentia facti sunt, qui pudore delicti, plus & virtutis, & fidei de ipſo lapsus sui dolore coeperit, exauditus & adiutus à Domino, quam cotribauerat nuper, laudem faciet Ecclesiam, nec iam sibi Dei veniam merebitur, sed coronam. Addamus his testimonijs rationes ex Theologia petitas: Principio, opus bonum ex caritate factum, meritorium est vitae aeternae, vt copiosè demonstrauimus in lib. 5. de iustificatione. At nihil detrahatur de bonitate, & dignitate eius operis, si acceptetur à Deo ad satisfactionem pro poena: Igitur idem opus, meritorium, & satisfactorium erit. A D H A E C, qui orat pro alijs, eisq; impetrat remissionem peccati, vel quoduis aliud beneficium Dei, certè non minus bonè operatur, & Deo placet ita orando, quam si pro se tantum oraret: imò melius facit, ac magis Deo placet, quia simul exercet caritatem in Deum, & in proximum, igitur non perdit mercedem suam apud Deum, quamuis etiam proximo beneficium aliquod ipſo opere impetrauerit. Quare poterit eadem oratio simul esse impetratoria, & meritoria. Quod si ita est, quid impedit quò minus possit esse simul satisfactoria, & meritoria? Quemadmodum enim ille meretur apud Deum dignam operis sui mercedem, qui ex caritate, orando impetrat aliquod proximo: sic etiam merebitur apud Deum dignam operis sui mercedem, qui ex caritate, orando vel ieiunando, vel eleemosynas tribuendo, pro aliorum peccatis nititur satisfacere. P R A E T E R A, si duo pji viri, cum aequali caritate, & pietate erga Deum orent, aut eleemosynas tribuant, & vni remittatur poena aliqua temporalis, cui erat obnoxius, alter non eget vlla remissione, quaro an par praemium in vita aeterna sibi acquirunt, an differunt? Si par, igitur opus bonum meritorium & satisfactorium simul esse potest; neque aliquid amittit de ratione meriti: propterea quòd ratio satisfactionis accedit. Si diuersum, igitur opus bonum aut meritorium non integram à Deo mercedem accipit: nam non potest tam parum detrahi de praemio vitae aeternae, & augmenti gratiae, quin illud sit multò pretiosius, & maius, quam remissio cuiuscunq; poenae temporalis. Est autem absurdum opus bonum, & meritorium non accipere à Deo integram mercedem: Igitur par praemium duo illi viri obtinebunt, etiam si alteri tantum poena temporalis remittatur, nam alteri non remittitur, non quia non possit, sed quia non est necesse. P O S T R E M O, potest vni atque eidem operi duplex merces deberi: altera, ex iustitia commutatiua: altera, ex distributiua; atqui, operi satisfactorio debetur remissio poenae, ex iustitia commutatiua: operi meritorio debetur praemium, ex iustitia distributiua, secundum substantiam, vt S. Thomas docet in 1. p. q. 21. art. 1. & libr. 1. contra Gentes, cap. 93. quamuis secundum modum debeat, & reddatur secundum commutatiua, ex eodè S. Thoma in 2. 2. q. 61. ar. 4. ad primum. Igitur potest vnum atque idem bonum opus, simul satisfactorium esse, & meritorium. P R O R O S I T I O huius argumenti certissima est. Nam Euangelizanti debetur ex iustitia commutatiua victus & vestitus: Dignus est enim operarius mercede sua. Luc. 10. & Apostolus affirmat 1. Cor. 9. Dominum ordinasse, vt qui Euangelium annuntiant, de Euangelio viuunt; ac, vt ostendat id exigere secundum iustitiam commutatiua, mercedem illam, stipendium appellat, quis, inquit, militat suis stipendijs vnquam? Eidè verò Euan-

gelizanti, debetur praemium in aeterna vita secundum iustitiam distributiua. Id enim est, quod promittit scriptura. 1. Petr. 5. cui ait: pascite, qui in vobis est, grege Dei, & cui apparuerit Princeps pastoris, accipietis immarcescibilem gloria coronam. De quo praemio loquens B. Paul. 1. Cor. 3. cuiusquisque, inquit, mercedem accipiet secundum suum laborem. Idè etià videmus quotidie in rebus humanis. Miles enim qui fideliter, fortiterq; se gerit in bello, meretur ex iustitia commutatiua stipendium ordinatum, & rursus, ex distributiua meretur gratiam ducis, ac vt in distributione graduum, atque honorum militarij, alijs praeratur, qui minus fideliter, aut minus fortiter se gesserunt. Porro, ASSUMPTIO eiusdem argumenti non minus est certa: quòd enim compensatione poenae pertinet ad iustitiam commutatiua, perspicuum est ex sacris literis, Deut. 45. Pro mensura peccati erit & plagarium modus. neque de hac re vlla dubitatio esse potest. Quòd autem meritis operum bonorum respondeat praemium secundum iustitiam distributiua, saltem secundum substantiam, docent Theologi ex eo, quòd in scripturis Deus vt iudex distribuit vnicuique secundum opera sua, vt patet Matt. 25. in parabola de talentis, & ex illo Apostoli 2. Tim. 4. Reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Et passim in sacris literis, vt Act. 10. Rom. 2. & alibi dicitur Deus non esse acceptor personarum, quòd vitium contrarium est iustitiae distributiuae, vt S. Thom. docet in 2. 2. q. 63. art. 1. Igitur satis constat, idem opus bonum posse meritorium esse vitae aeternae, & simul satisfactorium pro temporali poena: nec minus meritorium, quia satisfactorium. S E C V N D A propositio: Opus bonum, qua parte meritorium est, non potest alij applicari, potest tamen, qua satisfactorium est. P R I O R huius sententiae pars extra controuersiam est: nam is dicitur mereri, qui bonè operatur, & ex bono opere dignus est praemio. Non potest autem fieri, vt ex eo, quòd vnus bonè operatur, alter censetur bonè operari, vt dignus praemio habeatur. Deinde, nemo potest proprio merito spoliari, quantumuis pro alijs oret, vel ieiunet, vel eleemosynas faciat. Non igitur meritorium suum cum alijs communicare potest. & hoc est, quòd scripturae passim docet, cum dicunt, vnusquisque propriam mercedem accipiet. 1. Corint. 2. & reddet vnicuique secundum opera sua: Psal. 61. potest quidè vnusquisque per opera sua bona impetrare alijs diuina aliqua beneficia, potest etiam communicare opera sua bona, quòd attinet ad satisfactionem pro reatu poenae, vel ad gaudium, quòd inde percipitur. Sic enim David affirmat se participem fuisse omnium timentium Deum. Psal. 118. Sed vt alius ex merito alterius sit dignus praemio, vel vt qui bonè operatus est, merito suo priuetur, fieri non potest. Posterior pars huius sententiae non difficulter probari potest. nam satisfactio est compensatio poenae, vel solutio, debiti: potest autè vnus ita pro alio poenam compensare, vel debitum soluere, vt ille satisfecisse merito dici possit. Praeterea, qui pro alio satisfacit, non potest eodem opere pro se satisfacere, igitur verè satisfactionem suam cum altero communicauit. Et pos sunt haec omnia familiaribus exemplis illustrari: nam potest cuius propria pecunia debitum alterius cuius ita dissolueret, vt non possit eadem pecunia debitum aliquod suum simul dissolueret. Et rursus, non potest vnus cuius bonis operibus suis efficere, vt alius cuius dignus sit Magistratu, quòd ad iustitiam distributiua pertinet: cum tamen possit debito pecuniario eum liberare, vt satisfecisse dici possit, si pro eo debitum soluat, quòd pertinet ad commutatiua. Sic igitur nemo potest meritum proprium, cui debetur praemium ex iustitia distributiua, alteri applicare: potest tamen applicare satisfactionem, quae ex iustitia commutatiua exigitur pro poena. T E R T I A propositio: Extat in Ecclesia thesaurus satisfactionum ex Christi passionibus infinitus, qui nun-

quam exhauriri poterit. Hæc propositio in dubium reuocari non potest: nam Christi passio pretij fuit infiniti, cum esset passio personæ infinitæ, verbi videlicet incarnati. Sic enim loquitur Apostolus, Act. 25. *Attendite vobis & vniuersis grecis, in quo vos Spiritus sanctus per Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.* Itaque Deus est qui sanguine fudit pro Ecclesia, sed in carne humana hypostaticè assumptâ illum fudit, vt ait B. Petrus in priore Epistola, c. 2. *Christo, inquit, in carne passio.* Dignitas autem satisfactionis mēsuram accipit à dignitate personæ satisfaciētis, quemadmodum grauitas offensionis, à dignitate personæ lesæ. Deinde, Christus pro omnibus hominibus mortuus est, vt Apostolus scribit, 1. Cor. 5. *Pro omnibus, inquit, mortuus est Christus, & vt sanctus ait Ioannes in priore Epistola, c. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.* Certum est autē, non omnibus hominibus, qui hæcenus vixerunt, pretiū mortis Christi re ipsa applicatum fuisse ad eorum expianda peccata, imò maiore partem hominum morti æternæ addictam esse. *Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.* Matth. 20. *& lata est porta, & spatiosa via, que ducit ad perditionem, & multi ingrediuntur per eam.* Matth. 7. Superest igitur multum illius pretij, quod semper applicari possit, etiam si infinitum non esset, sicut reuera est, & semper redundabit præsertim cum tota Christi satisfactio nobis applicari possit: cum ipse pro se nulla satisfactioe indigerit, qui peccatum non fecit, nec facere potuit: nam, vt dicit Apostolus ad Hebr. 7. *non habuit Christus necesse prius pro suis delictis sacrificium offerre, deinde pro populi, cum fuerit semper sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus.* Et vt idem ait, 2. Cor. 5. *factus est peccatum, id est, hostia pro peccatis, is qui peccatum non nouerat. Ipse enim peccatum non fecit, nec inuenit est dolus in ore eius.* 1. Petri 2.

Quarta propositio: Ad hunc thesaurū supereffluentium satisfactorum pertinent etiam passiones B. Mariæ virginis, & omnium aliorum sanctorū, qui plus passi sunt, quam eorum peccata requirerent. Hanc propositionē nullo modo audire possunt hæretici nostri temporis, ac potissimū Ioannes Caluinus, & Martinus Kēnitius, quorum argumenta fua loco soluemus. Asserimus igitur, non paucos sanctos homines multò plura propter Deū, & iustitiam esse perpessos, quam exigeret reatus pœnæ temporalis, cui fuerunt obnoxij, propter culpas ab ipsis commissas: nam culpam ipsam, & reatū pœnæ sempiternæ, non ipsorum satisfactorum, sed Christi sanguine expiari ecclesia Catholica docet. Probat hæc veritas, PRIMO ex passionibus B. virginis: constat enim virginē Mariam nullo actuali peccato macula tam fuisse, priū quoque est existimare ab originali etiam peccato immunem illam fuisse, vt alibi docuimus. Sed hoc in præfenti ad rem nostram non pertinet. Actuali autem peccato caruisse virginem sanctissimam, cōmuni est totius ecclesiæ sensus, & concilium Tridentinum affirmat sess. 6. can. 23. S. quoque Ambrosius serm. vlt. in psal. 118 scribit, B. Virginem fuisse ab omni integram labere peccati, & S. Aug. lib. 4. de natura, & gratia, cap. 36. dicit, ei tantum gratia collatum, vt peccatum omni ex parte vicerit. Quod idē docet S. Bernardus in Epist. 174. Liturgiæ Graecorum, Basilij, Chrysofomi prædicant virginem Mariam prorsus irreprehensam, & incontaminatā, imò puriore & sanctiore ipsis Cherubin & Seraphin. Deniq; verba illa Cant. 4. *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te,* nulli particulari personæ aptius, quam B. Virgini conueniunt: Nō igitur eguit virgo Maria vlla satisfactorum pro se, & tamen plurima passa est propter Deū, ac præsertim cum animū eius gladius doloris pertranfuit, iuxta Simeonis vaticiniū, Luc. 2. SECUNDO, idē probari potest ex passionibus S. Io. Baptistæ, quæ constat in vtero sanctificatum, vitam innocentissimam duxisse,

vt vix leuissimis culpis, & paucissimis obnoxius fuerit, vt non immeritò de ipso canatur:

*Antra deserti teneris sub annis
Ciuim turmas fugiens petisti,
Ne leui saltem maculare vitam,
Famine posses.*

Et tamen ex Euangelio discimus, toram eius vitam aded seuerè & duriter actam, vt exemplar pœnitentiæ omnibus esse potuerit, & tandem pro veritate vincula, carcerem, & ipsam capitis obruncationem passum esse. Quare in dubium reuocari non potest, quin ingens omnino cumulus passionum ei superfuerit, quo ipse ad expianda propria peccata non eguit. TERTIO, idem ostendi potest ex passionibus sanctorū Prophetarum, fuerunt enim omnes viri sanctissimi, ita vt modica omnino, pro suis culpis, satisfactorum opus habuerint, & tamen tot angustijs, & afflictionibus oppressi fuerunt, vt plurima, & maxima peccata expiare potuerint. De se B. Iob. vnus ex vetustissimis Prophetis sic ait, cap. 6. *vitam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas quæ patior, in statera, quasi arena maris grauior appareret.* Similiter dicere potuissent Helias, Heliſeus, Isaias, Hieremias, Ezechiel, & alij sanctissimi propheta, qui grauisimas persecutiones ab impijs, vel etiā ipsam mortem pertulerūt. De his etiam scribit Apostolus ad Hebr. 11. *Alij vero ludibria & verbera experti, insuper & vincula, & carceres, lapidati sunt, scissi sunt, tentati sunt, in occasione gladij mortui sunt, circumierunt in melojs, in pellibus capris, egētes, angustiati, afflicti, quibus dignus nō erat mūdus, in solitudinib. errantes, in montibus, & speluncis, & in cauernis terra.* QUARTO, idē clarissimè demonstrari potest ex passionibus Apostolorum: nam de se B. Paulus in Epist. posteriore ad Corint. c. 11. *Ministri, inquit, Christi sum, & ego, vt minus sapiens dico, plus ego, in laboribus plurimus, in carcerib. abundantius, in plagis supra modū, in mortib. frequēter, & c.* Et tamen quā parum deberet pro suis ipse culpis satisfacere, indicat in priore ad Corint. cap. 4. cum ait, *nil mihi conscius sum:* & 2. Cor. 1. *Gloria nostra hæc est, scilicet, in conscientia nostra quod in simplicitate cordis, & sinceritate Dei conuersati sumus in hoc mundo.* Porro de omnibus Apostolis idem D. Paulus 1. Cor. 4. *Peto, inquit, quod Deus nos Apostolos nonissimos ostendat, tanquam morti destinatos.* Et infra, *vsque in hanc horā, & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cedimus, & instabiles sumus, & laboramus operantes munibus nostris, maledicimur, & benedicimur, blasphemamur, & obsecramur: tanquam purgamenta huius mundi facti sumus omnium peripsa vsque adhuc.* QUINTO, idem probatur ex passionibus Martyrū, quæ planè innumerabiles fuerunt: Constat enim martyrum tam plenam satisfactorum esse, vt expiare possit reatum contractum ex quantotius ingenti numero, & magnitudine peccatorū: nam dummodò constet aliquem esse verè martyrem, ecclesia nō dubitat eum inter sanctos & beatos numerare, etiam si ante martyriū multis flagitijs fuerit cooperatus. Promissio enim domini generalis est, Matth. 10. *Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum corā patre meo, & qui perdidit animam suam propter me, inueniet eā.* Quare B. Cyprianus lib. 4. Epist. 2. affirmat martyres omnes statim à morte cælum ascendere ad coronā percipiendam. S. quoque Aug. tract. 84. in Ioannē, dicit, pro martyribus in ecclesia nō orari, cum nos potius debeamus eorum orationibus commēdari. & serm. 17. de verbis Apostoli, *Iniuriā, inquit, facit martyri, qui orat pro martyre.* quod idem scribit Innocentius cap. cum Marthæ. de celeb. Miss. nec vllus Catholicorū contradicit. Cum igitur martyrium, omnem reatum, quamuis grauisissimum, expiare possit: & multi martyres, reatus leuissimos, aut etiam nullos habuerint ipso tempore martyrij, certè sequitur, vt ingens cumulus satisfactorum martyribus superfuerit. SEXTO denique idem probatur ex fructibus pœnitentiæ plurimis, & maximis, quos protulerunt tam

multi

multi sancti Confessores, ac præsertim Heremita, qui longissimo tempore vitam sanctissimam, & laboriosissimam, id est, asperissimam, & durissimam peregerunt: quos non est dubium in hoc spirituale ararium multum omnino satisfactorum contulisse. Quare rectè Clemens VI. Pontifex in constitutione Extrauagantis, quæ incipit, vniuersus. tit. de pœnitentijs, & remissionibus, declarauit, existare in ecclesia thesaurum spirituale, ex passionibus Christi & sanctorum omnium conflatum, quo thesauri nomine nihil aliud intelligimus, nisi passionibus plurimas, quibus non eguerit ad propria delicta expianda, qui eas perpessi sunt, & tamen non perierunt, nec obliuioni tradita sunt, sed viuunt, ac permanent ante oculos Dei.

CAPVT III.

Esse in ecclesia potestatem applicandi thesaurum satisfactionum, ac per hoc indulgentias concedendi.

DEMONSTRAVIMVS hæcenus existare in ecclesia thesaurum satisfactionum, ex passionibus Christi & sanctorum, quæ ipsis ad expiandum reatum proprium necessariae non fuerunt: sequitur nunc vt ostēdamus, esse potestatem in ecclesia thesaurum eiusmodi applicandi alijs, qui indigent, quod vt planius fiat, propositiones aliquot in medium adferemus.

PRIMA propositio: Satisfactiones, Christo, & sanctis supernacaneæ applicari possunt alijs, qui rei sunt luenda pœnæ temporalis. Probat, PRIMO, ex articulo symboli Apostolici, *communione sanctorum.* docemur enim in hoc articulo fideles omnes esse inuicem membra, & quasi vnum quoddam corpus, vt etiam B. Paulus adfirmat Rom. 12. & 1. Cor. 12. & sicut membra vna se inuicem iuuant, ita fideles inter se bona sua cōmunicare, præsertim cum ea, quæ vni superflua sunt, alteri necessaria, vel valdè vilia esse possint. SECUNDO, probari potest ex verbis Apostoli, 2. Cor. 12. *Ego libentissime impendam, & superimpendam ipse pro animabus vestris.* & 2. Tim. 2. *omnia sustineo propter electos, & Col. 1. gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore eius quod est ecclesia.* quamuis enim possint hæc verba ita exponi, vt significent, Apostolum passum esse multa propter electos, & propter ecclesiam, quia non potuit Euangeliū prædicare, nisi se multis periculis exponeret, & multos labores subiret, & rursum, passum esse propter electos, & propter ecclesiam, vt exemplo suo infirmos confirmaret, & ad brauium supernæ vocationis accenderet: tamen negari non potest, quin possint etiam rectè exponi de communicatione satisfactorum: nam isti sensus inter se non pugnant, & possunt omnes simul admitti. Optauit enim Apostolus fidelibus prodesse omnibus modis, quibus id fieri poterat, nihil enim excepit, qui dicit, *libentissime impendam ipse pro animabus vestris.* potuit autē prodesse, communicando passiones suas ad expiandum reatum temporalem, cum sibi eiusmodi satisfactiones abundarent, vt iam ostendimus: igitur optauit, & voluit etiam hac ratione fidelibus prodesse: quare patienter adimplebat ea quæ deerant passionū Christi, id est, quæ Christus in sanctis suis adhuc passurus erat, pro corpore ipso ecclesiæ, siue instruendo prædicationibus, siue confirmando exemplis, siue expiando satisfactorum. Quod autem Apostolus Paulus optauit, optauit sine dubio ceteri sancti Apostoli aliique pij viri, qui Dei, & proximi caritate flagrabant, certè S. August. tractatu in psal. 61. satis aperte colligit ex hoc loco Apostoli, conferri in commune bonum reipublicæ Christianæ passiones sanctorum, quæ adiunctæ passionibus Christi

hæcenus sunt & vsque ad mundi finem adiunguntur. SECUNDO propositio. Ecclesiæ pastoribus auctoritas diuinitus concessa est, thesaurum satisfactionum dispensandi, ac per hoc indulgentias concedendi. Probat, PRIMO, ex verbis illis Domini, Matth. 16. *Quocumque solueris super terram, erit solutum & in cælis.* Est enim hæc promissio amplissima ac generalis, nec restringitur ad peccata, qualis est illa, Ioannis 20. *Quorum remiseritis peccata, & c.* Sed complectitur omnia vincula, quæ impedire possunt homines à consecutione salutis æternæ. Itaque, in hoc verbo fundatur potestas, nō solum absoluedi à peccatis in sacramento pœnitentiæ, sed etiam absoluedi à cæsuris quibuscumque, necnō dispensandi in legibus, in votis, in iuramentis, dum causa rationabilis adest. Promittitur enim his verbis a postulo Petro supremum tribunal ecclesiasticæ potestatis, vt, loco Christi, ecclesiam omnem regere, & iudicare summā cum potestate possit. Quod ei tunc demum exhibitum est, cum à Christo audiuit, Ioan. 21. *Peccatores meos, de qua re multa scripsimus in lib. 1. de summo Pontifice, vbi etiam obiectiones hæreticorum refutauimus.* Quare quemadmodū Petrus, vt supremus iudex, loco Christi, absoluedi potest homines peccatores ritè dispositos à culpis quibuscumque, applicando illis per sacramentum Baptismi, vel pœnitentiæ Christi merita: ita etiam potest absoluedi eosdem, extra sacramentum, à pœnis temporalibus, applicando eisdem, Christi, & sanctorum passiones. Ratio autem cur reatus culpæ soluantur in sacramento, reatus autem pœnæ extra sacramentum, est in promptu: quamuis enim potestas soluendi sit generalis, tamen debent omnia solui, prout exigit eorum natura. Culpa letales non soluantur sine infusione gratiæ; infusio autem gratiæ non datur ministerio humano, nisi per sacramenta: reatus autem pœnæ remanentis post dimissam culpam soluantur extra sacramentum, quia non requirit infusione nouæ gratiæ, sed eam iam adeptam præsupponit. Porro, superesse sapenúmero pœnam temporariam luendam post dimissam culpam, probatum est à nobis fusissimè in lib. 4. de pœnitentiā, quæ non sunt hoc loco repetenda. Possit autem reatum eorum pœnarū expiari Christi & sanctorū passionibus, quæ in thesauro ecclesiæ reconditæ asseruantur, paulò antè demonstratum est. Eodem pertinent illa verba Matth. 18. *Quocumque alligaueris super terram, erunt ligata in cælis, & quocumque solueris super terram, erunt soluta in cælis.* Ne quis enim ecclesiam contemneret, de qua dictum erat paulò antè, in eodem loco, *si te non audiverit, dic ecclesiæ, & sic ecclesiā non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus:* addit Christus, tantā fore potestatem præfultum ecclesiæ, vt quocumque ipsi ligauerint, & soluerint, sint etiam apud eum ligata, & soluta; eum ipsos, loco suo, iudices, & principes ecclesiæ esse voluerit, & cum hæc etiam promissio generalis sit, nulla est ratio cur non possit extendi ad solutionē reatus pœnæ temporalis, præsertim cum diuine iustitiæ satisfactio, ex redum dantibus satisfactorum Christi, & sanctorū. Cur enim potius colligatur ex his verbis potestas absoluedi à reatu culpæ, etiam mortiferæ per applicationem meritorum Christi, quam absoluedi à reatu pœnæ, per applicationem eorundem meritorum, cum constet vtrunque reatum solubilem esse, & verba Domini generalia sunt? SECUNDO, probatur hæc eadem potestas ex praxi, & vsu perpetuo ecclesiæ Catholice; quod enim ecclesia semper in vsu habuit, dubitari nō potest, quin sit à Deo, etiam si fortè fundamentum eius consuetudinis nos lateret. Ipso Apostolorum tempore concessam fuisse indulgentiam, perspicuū est ex verbis illis B. Pauli, 2. Corinth. 2. *Cui autem aliquid donastis, & ego, nam ego quod donauit, si quis donauit propter vos, in persona Christi, vt non circumueniamur à Satana.* Rogauerūt Corinthij B. Paulum

B 2

(vt Theodoretus, & S. Thomas hoc loco docent) vt in-
cestuoso excommunicato, & seriam pœnitentiam agenti
ignosceret, & condonaret quod supererat pœnitentia:
annuit B. Paulus, & iussit vt ipsi nomine suo indulge-
rent. Ac vt videamus nihil defuisse eorum, quæ ad ius-
tam indulgentiam pertinent, quæ tria tractantur: à
Theologis, & à nobis suo loco fusiùs tractabuntur: ni-
mirum, auctoritas in concedente, pietas in causa, & sta-
tus gratiæ in suscipiente; Apostolus in persona Christi
id est, auctoritate à Christo accepta, indulgere se dicit,
idque propter ipsos, id est, propter cômuniem ipsorum
vtilitatē, vt non detur locus infidijs Diaboli, ob nimiam
prælati seueritatem. DENIQUE, constat ex eadem epi-
stola, Corinthium incestuosum tantum de suo peccato
dolorem concepisisse, vt periculum esset, ne nimia tristitia
absorberetur. ex quo intelligimus, eum per veram
pœnitentiam, ad statum gratiæ peruenisse.

Post Apostolica tempora, extant testimonia Tertul-
liani, & Cypriani, de remissione pœnæ, quam Pontifices
faciebant, vel ad martyrum intercessionem, vel alijs de
causis; neque multum refert, quod Pontifices illi non
dicerent, se esse thesauro satisfactionum indulgentiam
dare: nam neque dicebant cum Baptismi, vel pœniten-
tiæ sacramento peccata remittebant, se id facere appli-
cando merita Christi, & tamen sine dubio Christi me-
rita applicabant, vt etiam aduersarij concedunt. Debet
enim diuinæ iustitiæ satisfieri, siue in sacramento, siue
extra sacramentum, peccatorum debita remittantur:
quamquam nec omnino de thesauro siluerunt, vt statim
dicemus: Sed testimonia ipsa videamus: TERTULLIA-
NVS in libro ad Martyres cap. I. *Quam pacē, inquit, qui-
dam in Ecclesia non habēt, a Martyribus in carcere exorare
consequuntur, & ideo eam etiam propterea in vobis habere, &
fouere, & custodire debetis, vt si forte, & alijs prestare possitis*

SANCTVS CYPRIANVS libro 3. epist. 15. quæ in
editione Pameliana est, epistola 11. scribit sanctis marty-
ribus, qui pacem dari lapsis petierant, eosque monet, vt
caute, & cum delectu lapsos cōmendent episcopis: *Pœ-
nitentes, inquit, & desideria vestra episcopo seruent, & ad pa-
cem vobis petentibus dandam, maturum, & pacatum tempus
expectent, & infra, oro vos quibus possum precibus, vt Euan-
gely memores, & considerantes quæ, & qualia in pratorij an-
tecessores vestri, martyres concesserint, quam solliciti in omnibus
fuerint, vos quoque solliciti, & caute petentium desideria pon-
deretis, vtpote amici Domini, & cum illo postmodum iudicatu-
ri, inspicietis & actum, & opera, & merita singulorum, ipsorum
quoque delictorum genera, & qualitates cogitetis, ne si quid
abrupte, & indignè, vel à vobis promissum, vel à nobis factum
fuerit, apud Gentes quoque ipsos Ecclesia nostra erubescere in-
cipiat. Idem, in sermone de lapsis, extremo: Pœnitenti, in-
quit, operanti, roganti potest clementer ignoscere, potest in ac-
ceptum referre quicquid pro talibus, & petierint martyres, &
fecerint sacerdotes. Hæc ille. Non est autem credibile, pœ-
nitentes ambiuisse patrocina martyrum in carceribus
constitutorum, quando integram pœnitentiam perage-
re volebant, sed quando pacem, id est, absolutionem, &
communicationem sibi dari cupiebant, non peractâ in-
tegrâ pœnitentiâ, proinde à martyribus petebant, vt si-
bi ab Episcopis partem pœnitentiæ condonari, hoc
est, indulgentiam dari precarentur.*

Illud quoque OBSERVANDVM est, Episcopos da-
re solitos indulgentiam ad preces martyrum, nō solum
vt martyres honorarent, & ad consummandū marty-
rium accenderent, sed etiam quia videbant merita mar-
tyrum posse communicari pœnitentibus, & acceptari
passiones eorum pro satisfactione, quæ lapsis pœniten-
tibus deerat, atq; ita vetus etiâ Ecclesia ad thesaurum
respiciebat, cum indulgentias daret. Id quod ex Tertul-
liano colligi potest, qui, posteaquam hæreticus esse cœ-
pit, in lib. de pudicitia, cap. 22, negauit quod antea in li-

bro ad martyres concesserat, posse videlicet ad preces
martyrum indulgeri lapsis reconciliationem: & ratio-
nem adfert, quia non supersunt martyribus satisfactio-
nes, quas cum lapsis communicare possint: *Sufficiat, in-
quit, martyri propria delicta purgasse. Ingrati, vel superbi est,
in alios quosq; spargere, quod pro magno fuerit consecutus. &
infra, sic martyrem alloquitur: Si peccator es, quomodo
oleum facule tue sufficere, & tibi, & mihi poterit? ex cuius
verbis manifestè colligitur, martyrum passiones appli-
cari solitas illis, qui ad petitionem ipsorum martyrum,
indulgentiam consequentur. Nec ratio Tertulliani
solida est, cum iam ostenderimus plurimorum martyrum
passiones verè potuisse, non solum ipsorum martyrum,
sed etiam aliorum hominum debita expiare, quod atti-
net ad reatum pœnæ temporalis.*

Post illa tempora, extant CONCILIA Ecclesiæ an-
tiquissima, partim generalia, partim etiam diuersarum
provinciarum, in quibus per Episcopos indulgentiæ pœ-
nitentibus conceduntur. Concilium NICENVM pri-
mum can. 11. vel in alia editione. 12. statuit vt qui serio
pœnitentiam agunt, possint indulgentiam aliquam ab
Episcopo obtinere, *licebit, inquit, Episcopo de his aliquid
humanius cogitare* negligentes autem iubet idem Con-
cilium, definitum tempus pœnitentiæ explorare. Quid
autem hoc est, nisi prioribus aliquid, posterioribus nihil
indulgeret? Similia habentur in Concilio ANCYRANO,
can. 5. & in Concil. LAODICEANO, can. 2. quorum al-
terum non diu ante Nicenum, alterum non diu post
Nicenum, celebratum fuit. Idem etiam docet S. BASI-
LVS in epistolis suis canonicis, quæ habentur in No-
mocanono Photij, can. 73, à tempore autè S. Gregorij,
vñs indulgentiarum, vñque adeo notus, & perspicuus
fuit, vt ne aduersarij quidè id negare, nisi omnino im-
pudenter, valeant: nam sanctum Gregorium indulgen-
tias in diebus stationū populo concessisse, testantur gra-
uissimi auctores, S. Thomas in 4. sententiarum, dist. 20.
q. 1. art. 13. q. 2. & qui cum præcessit Guilielmus Aluifio-
dorensis, lib. 4. summæ theologicæ, tract. 6. cap. 9. Leonè
III. Pontificem ante annos 800. indulgentias concessisse,
testis est sanctus Ludgerus in epistola de S. Svuibert-
to; quæ extat apud Surium, tomo secundo, post vitam S.
Svuiberti, à S. Marcellino descriptam: sic enim loquitur
in ea epistola S. Ludgerus cap. 9. *Idem S. Leo Papa, anno
Dominicæ incarnationis 803, cum magna solemnitate suorum
Cardinalium, Archiepiscoporum, Episcoporum, & Prelatorum
ad Imperatorem Carolum in Germaniam veniens, & ab eodè
Imperatore imperialiter cum suis susceptus inter multa pœni-
tiæ sue opera, instantiâ eiusdem serenissimi Imperatoris & Re-
gis, Aquilgrani, in palatio, dedicauit ecclesiam perpetuæ vir-
ginis Mariæ, donans eandem ecclesiam multis indulgentiis, &
infra: Colonia Agrippina, tam ad sanctum Martinum, quam
in Capitolio: altaria consecrauit, & multa alia monasteria, &
altaria, & Capellas per Alemanniam, & Galliam consecrauit,
vbiq; multas indulgentias conferendo. & infra: Obtulit idem
sanctus Papa eidem ecclesie speciales indulgentias cunctis
fidelibus celebrantibus festum S. Svuiberti Episcopi, & ad
diuina consuetudinem. Hæc ille. Sergium iuniorum Pontifi-
ficem, qui sedit circa annum 844. concessisse indulgen-
tiam trium annorum, & trium quadragenarum vistan-
tibus Ecclesiam sancti Martini in montibus in die festo
eiusdem Ecclesiæ, cōstat ex memoria huius rei, quæ extat
in martyre inciso litteris antiquissimis in eadè Ec-
clesia, vt nulla fingi possit suspicio fraudis. neque vilo
modo credibile est Leonè III. aut Sergium I. aut Gre-
goriū I. cum viri sanctissimi essent, auidos fuisse rem nouam
instituere, quam à prædecessoribus nō accepissent,
& modus ipse loquedi sancti Ludgeri, & verba in Mar-
more incisa, iussu Sergij, apertè indicant, rem longo vsu
vsurpatam, fuisse indulgentiarum concessionem. Multa
his similia de posterioribus Pontificibus, vt Gregorio*

VIII. Alexandro III. & alijs referre possemus, sed ad-
uersarij non negant, quin à posterioribus Pontificibus,
indulgentiæ concessæ fuerint. TERTIO, probatur eadem
hæc potestas ex Concilijs generalibus Ecclesiæ Catho-
licæ, in quibus indulgentiæ vel conceduntur, vel ad-
probantur; quod enim Concilia generalia docent, id v-
niuersa Ecclesia docet. Habemus anno 1096. Conciliū
CIAROMONTANVM generale, teste sancto Antonino 2.
p. hist. tit. 1. & cap. 1. §. 23. in quo Vrbanus II. Papā indul-
gentiam plenariam tribuit ijs, qui ad sacrum bellum
proficiscerentur, paulò post, anno videlicet 1116. in Con-
cilio Lateranensi generali, & numerosissimo, Paschalis
II. Papa concessit indulgentiam 40. dierum ijs, qui ad
Concilium prædictum venerant, teste Abbate Visper-
geni, qui tunc vivebat, in chronico anni 1116. rursus
anno 1213. eodem Abbate teste, Innocentius 3. concessit
indulgentiam plenariam pro auxilio terræ sanctæ, &
simul indixit Concilium generale LATERANENSE
frequentissimum, quod celebratum est anno Domini
1215. atque in eo de indulgentijs quoque actum est, &
emendati abusus, qui circa indulgentias paullatim ir-
repleverant, vt patet ex cap. cum ex eo. de pœniten. & re-
miss. emendatio verò abusuū testatur rem esse antiquis-
simam. Non enim irrepit abusus, nisi in his rebus, quæ
diu fuerunt in vsu. Similis emendatio legitur in Con-
cilio generali Lugdunensi, vt habemus in 6. de pœnit.
& remiss. ca. 1. & in Concilio generali Viennensi, vt ha-
bemus in 2. clementina, eodè tit. in Concilio verò Con-
stantiensi, ita in generali, non solum damnantur errores
de indulgentijs Ioannis V. Vicleff, sess. 8. sed etiam in vl-
tima sess. concedit Martinus V. indulgentiam plena-
riam. Denique Tridentinum Concilium sess. 25. iterum
probat vsum indulgentiarum, & emendat abusus. Quam-
uis autem hoc argumentum ab auctoritate tot genera-
lium Conciliorum ab hæreticis nostri temporis con-
temnatur: tamè vera grauisimum est argumentum.
Nam Arriani quoque nihili faciebant Concilium Ni-
cænum: Nestoriani, Ephesinum 1. Euthichiani, Chalce-
donense: & ceteri variorum temporum concilia, eorum
Episcoporum à quibus damnabantur: & tamen semper
Ecclesia Catholica hunc morem seruauit, vt in conci-
lijs hæreses damnarentur, & vt sanctus Aug. ad Ianua-
rium scribit, in epist. 118. semper fuit in Ecclesia plena-
riorum Conciliorum saluberrima auctoritas.

QUARTO, probatur ratione petita ab his signis, ex
quibus internoscuntur catholica dogmata ab hæresi-
bus: nam catholicorum dogmatum hoc est proprium,
vt non inueniatur eorum origo, nisi ad Euangelium, vel
Apostolos ascendamus: hæresum autem semper desi-
gnari potest certus auctor, & locus, & tempus, in quo
exoriri cœperunt: iam verò nullus hætenus indicare
potuit auctorem indulgentiarum, neq; locum, vel tem-
pus, quo prædicari cœperint, omnes enim qui de indul-
gentijs mentionem faciūt, siue doctores sint, siue Pon-
tifices, siue etiam Concilia, ita de ijs loquuntur, vt de
vstrata, & recepta. Quare Martinus Kemnitius, in 4.
part. examinis, pag. 329. fatetur, originem indulgentia-
rum non satis luculenter in historijs notatam fuisse, &
quod paulò post pag. 333. affirmat, indulgentias cœ-
pisse circa annum Domini 1200. manifestè falsum esse,
conuincitur ex his, quæ citauimus de indulgentijs con-
cessis à Paschali II. Urbano II. Sergio II. & potissi-
mum à Leone III. qui sedit anno Domini 800. id est,
quadringentis annis ante annum millesimum ducente-
simum, à Kemnitio notatum. Initium autem hæresis
contra indulgentias notissimum est. constat enim non
solum ex Catholicis, sed etiam ex ipso Kemnitio, pag.
377. primos fuisse VVALDENSES, qui doctrinam Eccle-
siæ de indulgentijs oppugnare cœperunt. VValdenfes
autem, quorum auctorem VValdesum (VValdus alijs

vocatur, & cuius Lugdunens. fuit, à qua ciuitate *Paup-
res de Lugduno*, appellati sunt) constat mundo apparuis-
se circa annum Domini 1170. ex Claudio Cuffordio in
libro contra VValdenses, extremo, & Guidone Carme-
lita, lib. de hæres. ex quo etiam confutatur error Kem-
nitij de origine indulgentiarum: nam si VValdenses, qui
indulgentias oppugnabant, exorti sunt circa annum
Domini 1170. quomodo fieri potest, vt indulgentiæ ipsæ
cœperint circa annum Domini 1200?

QUINTO probatur ex diuinis testimonijs reuelatio-
num, & miraculorum: nam S. Bernardus prædicauit
multis in locis indulgentias, quas Eugenius III. Papa
concessit ijs, qui acceptâ cruce, ad bellum sacrum Hie-
rosolymitanum proficiscerentur; & prædicationem
suam miraculis plurimis & maximis confirmauit, vt co-
gnosci potest ex vita eius fideliter scriptâ lib. 3. cap. 4. &
ex initio libri 2. de consideratione, eiusdem Bernardi,
Sanctus quoque Franciscus diuinâ reuelatione indul-
gentiam à Domino, & ab eius Vicario Romano Ponti-
fice, obtinuit, pro Ecclesia S. Mariæ de Angelis; de quâ
indulgentiâ plura dicemus in 2. lib. cap. vlt. ad quem lo-
cum lectorem remittimus. S. Brigitta vidua sanctissi-
ma, cuius reuelationes diligenter examinata, & appro-
bata per viros doctissimos fuerunt, ab ipso Christo nō
semel admonita est de indulgentijs maximis, quæ sunt
Romæ, vide lib. 6. reuelationum, cap. 102. & 105.

SEXTO, & vltimo, probatur ratione ductâ à simili:
nam in omni benè institutâ Republicâ pertinet ad Prin-
cipem, & ad magistratum dispensatio communium bo-
norum: & rursus ad eosdem pertinet admittere satisfa-
ctionem vnus pro altero, si ita iudicent expedire vtili-
tati eiusdem Republicæ, vt exempli gratiâ, si Princeps
aliquis debeat stipendia multa militibus, & rursus ha-
beat in carceribus multos, qui ob fraudes fisci rationi-
bus illatas, debeant pœnam luere, vel in pecunia, vel in
corpore, si fortè milites illi ex directis ciuitatis locu-
pletati, stipendijs non egeant, eaque Republicæ con-
donent, pro arbitrio Principis eroganda; certè poterit
Princeps ob vtilitatem aliquam Republicæ, ex milita-
ribus illis stipendijs, fisco suo, pro debitis miserorum,
qui carceribus detinentur, satisfacere, & miseros illos
absoluere. At certum est, Episcopos, Principes esse po-
puli Christiani, & Romanum Pontificem in vniuersa
Ecclesia loco Christi summum magistratum gerere.
Nec minus est certum, extare in Ecclesia thesaurum sa-
tisfactionum, ex passionibus Christi, & sanctorum, quo
ipsi non egent, & in communem fidelium vtilitatem
erogari desiderant. Denique, certum est, multos esse fi-
deles homines, & Dei filios, & amicos, qui tamen reatu
pœnæ temporalis adhuc teneantur obstricti: cur igitur
non poterunt Episcopi, ac potissimum Pontifex Maxi-
mus, si rationabilis causa subit, ex thesauro illo, pro
debitoribus satisfacere Deo, & nomine ipsius Dei ean-
dem satisfactionem, pro debitoribus illis, acceptare, at-
que ea ratione indulgentias illis dare, eosq; à reatu pœ-
næ temporalis absoluere?

TERTIA propositio: *Pralati Ecclesia dispensare possunt
Christi passionem, ium per sacramenta, ium per indulgentias:
passiones verò sanctorum non nisi per indulgentias.* Ratio est
in promptu: nam Christi passio, quâ parte dispensatur
pro iustificatione, & reconciliatione peccatorum, non
potest ab Ecclesiæ prælatis dispensari nisi per sacramen-
ta: gratiâ enim, & gloriam, vt omnes Theologi fatentur,
non potest donare extra sacramenta, nisi Deus potesta-
te propriâ, & Christus per potestatem sibi communica-
tam à Deo, quam vocant excellentiâ. Quâ parte autem
eadem Christi passio dispensatur pro remissione pœnæ
temporalis, potest & per sacramenta, & extra sacramen-
ta dispensari: nam in sacramento Baptismi, virtute pas-
sionis Christi, remittitur omnis pœna, siue temporalis,

sive æterna: in sacramento verò pœnitentiæ remittitur semper pœna sempiterna, & pars aliqua pœnæ temporalis. Passiones verò sanctorum per sacramenta dispensari non queunt: nunquam enim in sacramentis remittitur pœna sine remissione culpæ, culpæ autem passionibus sanctorum expiari non possunt. ut illud omittam, quod sacramenta instrumeta sunt passionis solius Christi, nec vllam vim habent à passionibus sanctorum; cum ipsi etiam sancti per Christi sacramenta sanctificati fuerint. Restat igitur ut passiones sanctorum, si vilo modo dispensari debeant, extra sacramenta solùm, idque pro solutione solius reatus pœnæ temporalis dispensari debeant. Quod si passiones sanctorum extra sacramenta dispensentur, dubij esse non debet, quin etiam Christi passio, pro solutione reatus pœnæ temporalis, extra sacramenta dispensari possit. Atque hæc ad explicandam, & confirmandam veritatem in præsentibus sufficiant: nam in sequenti capite ex obiectionu solutione veritas ipsa magis, ac magis elucescet.

CAPVT III.

Soluuntur obiectiones contra doctrinam duorum capitum superiorum.

DVERSVS ea, quæ dicta sunt c. 2. & 3. multa obijciuntur ad aduersariis, quæ sunt breuiter diluenda: Omittam autè in præsentibus, Lutheri, & ceterorum hæreticorum argumenta; tùm, quoniam ea simul omnia in secundo libro refellam; tum quia tam malè inter se coherent, ut vix præ se ferant speciem vel vmbra argumenti, quò magis mirum est propter tam debiles, & ineptas rationes, potuisse tot populos ab antiqua fide deficere. Adferam igitur solùm Durandi & Maironis obiectiones.

PRIMA obiectio: *Deus Pater, Christi meritis, atque in primis acerbissima passioni eius, & mortis cumulatissimi præmij reddidit, ut Apostolus docet in epistola ad Philipenses cap. 2. cum ait: Humiliauit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomè, quod est super omne nomen. Non igitur supersunt passiones aliqua non remunerata, quæ in thesauro reconduntur.* **RESPONSIO**, Christi passiones, quæ parte merita propriè dici poterant, actiones videlicet virtutum, obedientiæ, patientiæ, humilitatis ac potissimum caritatis, præmij aliquod habuerunt, gloriam corporis, & nominis exaltationem, ut Apostolus scribit: sed quæ parte satisfactiones erant, ut opera bona, & pœnalia, nullum omnino præmij in ipsa Christi persona sortitæ sunt: cum ipse nulla peccata propria haberet, pro quibus satisfacere teneretur. Itaque, vniuersæ Christi afflictiones, quæ rationem satisfactionis habent, superuacaneæ ipsi fuerunt, & in thesauro iure continentur, quanquam neque integrum præmij Christus habuit laborum suorum, quæ parte meritij erant: nam gloriam animæ essentialè sine meritis habuit, in primo instanti conceptionis suæ, ut Theologi docent: & cum ea merita infiniti pretij essent, certè non fuit integrum eorum præmij, sola corporis gloria, & nominis exaltatio, quare Theologi statuunt Christum meruisse de rigore iustitiæ gratiam, & gloriam omnibus hominibus, etiam si illi infiniti futuri fuissent.

SECUNDA obiectio: *Culpa letalis est infiniti damni causa, quod ad se attinet, cum sit offensa Dei, qui est summus & infinitum bonum: igitur ad culpam letalem tollendam, necessaria fuit infiniti pretij satisfactio. Totia igitur Christi passio, quæuis infiniti meriti fuerit, in redemptioe & expiatione culpæ letalis consistitur: ac per hoc nihil superest, quod pro expiatis panis in thesauro reponatur.* **RESPONSIO**, si argumentu propositu aliquid efficeret, probaret vnicam solùm culpam leta-

lem, Christi passiones delere potuisse, & iam non solùm pro pœnis tollendis, sed etiam pro tollendis plurimis culpis, nihil in thesauro remanuisse: Sed non ita est; nam multæ culpæ, quarum vnaquæque sit offensus infinita, non requirunt ad sui expiationem multas infinitas satisfactiones: sed vna satisfactio verè infinita, qualis fuit qualibet Christi afflictio, sufficit ad expiandas omnes illas culpas, & pœnas pro eis debitas, nihil enim maius infinito dari potest. Quare verisimè scripsit Clemens Sextus in const. quæ incipit, vnigenitus, vnam sanguinis Christi guttam, propter vnionem ad verbum, toti mundo reconciliando satis esse potuisse, & cum Dominus Christus non vnam sanguinis guttam, sed totum sanguinem pro nobis fuderit, & ab ipsa conceptione, vsque ad mortem, ardentissimâ caritate, grauissimos labores pertulerit, ut Deo patri nos reconciliaret, pro quæ culpis nostris diuinæ iustitiæ satisfaceret, dubium esse non potest, quin semper superfit pretium, idque iustissimum, quo debita nostra solui possint.

TERTIA obiectio: *Satisfactio Christi est infinita, ut iam dictu est, non igitur opus est, ut ad satisfactiones Christi adiungantur satisfactiones ex passionibus sanctorum.* **RESPONSIO**, non est quidem opus, ut adiungantur passiones sanctorum passionibus Christi, quali hæc per se non sufficiat, sed adiunguntur tamen, quia æquum est, ut passiones illæ coram Deo non sint inanes; præsertim cum id sit tùm gloriosum Christo, à quo manat omne bonum sanctorum, tùm ipsis etiam sanctis perhonorificum. Quomodo autem concurrat in hac applicatione satisfactiones Christi cum passionibus sanctorum, id est, an applicetur pars vna satisfactionis ex passionibus Christi, pars alia ex passionibus sanctorum, an verò integra satisfactio accipiatur semper ex passionibus Christi, & superaddatur ad cumulum satisfactionis passiones sanctorum: non videtur nimis curiosè inuestigandum. Illud videtur certum, passiones Christi, quæ sunt infiniti pretij, applicari per indulgentias finito modo, & ideo aliquid reuerè superaddi, cum passiones sanctorum illis adiungantur; quod rectè annotauit Dominicus à Soto in 4. sententiarum. dist. 21. qu. 1. art. 2.

QUARTA obiectio, *Sancti omnes plenam mercedem laborum suorum acceperunt, falso supra condignu sanctos omnes à Deo remuneratos rectè colligunt Theologi ex diuinis literis, cum Dominus dicat Luc. 6. Mensurâ bonæ, & confortam, & cogitatum, & superueniènt dabit in sumum vestrum: & Apost. ad Romanos 8. Non sunt condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Nihil igitur superest, ex laboribus sanctorum, quod ad expiationem alienorum peccatorum infumi possit, & ad hunc finem in thesauro ecclesie conseruetur.* **RESPONSIO**, iam supra docuimus, in bonis operibus sanctorum, quæ laboriosa & pœnalia fuerunt, duplicem esse rationem, alteram meriti, alteram satisfactionis: quod igitur attinet ad rationem meriti, plenam mercedem, imò etiam confortam & cogitatum, & superfluentem mensurâ præmij, sancti omnes pro suis laboribus acceperunt, quod autem pertinet ad rationem satisfactionis, multi labores sanctorum inanes & sine fructu essent, nisi pro reatibus aliorum consumerentur, cum ipsi sancti, aut nullis, aut certè minoribus laboribus pro suis expiandis reatibus, indigerent.

QUINTA obiectio. *Nihil omnino sancti fecerunt, vel pertulerunt propter Deum, quod facere vel perferre non tenerentur: Nihil igitur illis superest, quod cum alijs communicare possint. Antecesses colliguntur ex multis testimonijs sacrae scripture, sed ex eo potissimè, quod habetur Luc. 17. cum feceritis hæc omnia, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere sicimus, quare prudentes virgines, Matth. 25. non sine causa fatuis dicentibus, date nobis de oleo vestro, responderunt, ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes, & erite vobis.*

RESPONSIO, Non est necesse hoc loco de operi-

bus,

CAPVT V.

Quid propriè sit indulgentia, solutio ne an absolutio?

Demonstratū est hæcenus, indulgentias esse, nūc quid sint, id est, in qua re potissimum indulgentiæ ratio, & natura posita sit, explicandum erit. Quæ disputatio bipartita erit, **PRIMA** enim quaeremus, an indulgentia propriè sit absolutio, vel solutio? **DEINDE** cuius debiti sit solutio, vel à quo debito absolutio? his enim duobus explicatis, in promptu erit vera ac propria indulgentiæ definitio. **QUOD AD PRIMUM** attinet, non defutere qui indulgentias nihil aliud esse voluerint, nisi solutionem, & compensationem pœnarum, ex thesauro meritorum Christi, & sanctorum depromptam, & applicatam auctoritate Pontificis, ita sensisse videtur Durand. in 4. dist. 20. q. 3. Palud. ibidem q. 4. S. Antoninus in 1. parte summae Theologicæ, tit. 10. cap. 3. Hadrianus VI. Pontifex in 4. sentent. q. de indulgentijs, Silvester in summa, verbo, Indulgentia, num. 3. & videtur in eadem fuisse sententiâ S. Thomas in 4. dist. 20. qu. 1. art. 3. ad 2. & 3. **CONTRA** verò Franciscus Mayronis loco supra citato, contendit, indulgentias nihil esse nisi iudiciariam absolutionem: cui primâ fonte fauere videntur exempla vetustissimorum Conciliorum, in quibus videmus ab Episcopis absolui pœnitentes ab aliqua parte multæ impositæ, nullâ factâ mentione thesauri spiritualis, vnde compensentur debita illa pœnarum. **CETERVM**, re totâ diligentius consideratâ, posteriores Theologi definierunt, vtrunque simul in indulgentijs reperiri, absolutionem & solutionem: neque veteres Theologos scholasticos negasse iudiciariam absolutionem, quamuis solutionis tantum ferè meminerint: neque vetustissimos partes negasse solutionem ex thesauro, licet solius absolutionis meminisse videantur. ita docet Card. Caietanus tract. 15. ad Iulium Medicen. cap. 6. Dominicus à Soto in 4. dist. 2. qu. 1. art. 2. Petrus à Soto lect. 2. de indulgentijs, in institutione sacerdotum. Martinus Ledesma in 2. partem 4. sententiarum, qu. 38. art. 1. & alij passim, & expressè idem docuerat ex antiquis S. Bonaventura in 4. d. 20. p. 2. q. 1. Sit igitur **PRIMA** propositio: *Indulgentia propriè est absolutio iudiciaria, annexam habens solutionem ex thesauro.*

PROBATVR pars prior propositionis, primò ex testimonij scripture, in quibus fundari diximus indulgentias: nam illud Matth. 16. tibi dabo elanes regni caelorum, & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis, & illud Matth. 18. quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis, intelliguntur, sine dubio, de potestate iudiciariâ absoluendi. **SECUNDO** probatur ex testimonijs sacrorum Canonum. Si quidem Alexander I. Pontifex in Epistola ad Episcopum Cantuariensem, ut habemus cap. quod autem consuluit de pœnit. & rem. ff. docet, neminem posse concedere indulgentias, nisi proprijs subditis, & rationem reddit, quia non potest nisi proprijs in dex absolute re, vel ligare. Quibus verbis Alexander satis apertè indulgentiam, absolutionem iudiciariam esse docuit. Sic etiam Martinus V. Pontifex in fine Concilij Constantiensis, concedens indulgentiam plenariam, dicit se absolutionem plenariam concedere. Gregorius VII. in multis Epistolis indulgentiam tribuens, ut plurimum vitur verbo, *absolutio*. **TERTIO** probatur ratione: nam cur quæso pro defunctis non conceduntur indulgentiæ nisi per modum suffragij: certè nulla est ratio, ut suo loco demonstrabimus, nisi quia defuncti non possunt propriè iudicialiter absolui; ergo indulgentia, quæ viuenticibus simpliciter datur, absolutio iudiciaria est. Denique, si non esset necessaria iurisdicctio ad indulgentias

B 4

concedendas, quicunque applicare vellet alteri satisfactio- nem suam, is dici posset indulgentiam dare, quod tamen est omninò inauditum. Iam verò posterior pro- positionis nostræ pars, quòd videlicet indulgentia, præ- ter absolutionem, contineat applicationem thesauri, probari potest, primò auctoritate Clementis V. I. qui extrauaganti, vniuersus, manifestè hoc docet. Deinde, ratione; quoniam prælati Ecclesiæ, & ipsi etiam summi Pontifices non sunt absolui domini, vt possint pro ar- bitrio, sine vlla compensatione, condonare hominibus culpas, vel pœnas, quarum rei sunt in foro Dei: sed sunt iudices à Deo constituti, qui possunt quidem pro pote-estate sibi à Deo concessâ, remittere culpas & pœnas nomine Dei, sic tamen, vt iustitiæ satisfiat. & confirmatur à simili; nam cum sacerdotis in sacramento peni- tentiæ, absoluit reos penitentis à culpis & ab aliqua parte pœnæ temporalis, non id faciunt sine compen- satione; sed applicant pretium sanguinis Domini, vt diuinâ iustitiæ satisfiat. Igitur eodem modo cum per indulgentias prælati Ecclesiæ subditos suos absoluant à pœnâ temporalis reatu, id faciunt applicando satisfac- tiones Christi, & sanctorum. Generalis est enim Apo- stoli sententia ad Hebr. 9. sine sanguinis effusione non fit remissio. Quare minus consideratè locutus est Petrus Pa- ludanus in 4. dist. 20. qu. 4. cum ait, hoc interesse inter remis- sionem, quæ datur per sacramenta, & eam, quæ datur per indul- gentias, quòd prior sit omnino liberalis, posterior vero compen- sationem aliquam requirit.

SECUNDA propositio: Quamuis in indulgentijs absolutio cum solutione ordinariè coniungatur, posset tamè summus Pon- tificex indulgentiam concedere per solam solutionem, non tamen per solam absolutionem. Quòd per solam solutionem, scri- ptum est ex indulgentijs, quæ dantur pro defunctis. Nam quemadmodò defunctis indulgentiæ conceduntur, per hoc solùm, quòd summus Pontifex applicat ex thesau- ro, quantum satis est ad compensandam pœnam, quam il- li in purgatorio luituri erant; sic etiam posset viuenti alicui applicare satisfactionem, ex thesauro Ecclesiæ, & eo modo eum liberare à debito pœnæ, etiam si non propriè illum absolueret. Ceterum ista non esset eius- dem rationis indulgentia, cum ea, quæ ordinariè viuenti- bus tribuitur. Quòd autem non possit concedi indul- gentia, per solam absolutionem, sine applicatione the- sauri, perspicuum est ex ijs, quæ supra diximus.

CAPVT VI.

Soluuntur obiectiones contra doctrinam ca- pituli superioris.

ED aduersus ea, quæ in his propositionibus cõ- tinentur, pauca quædam obijci possunt, quæ breuiter dissoluenda sunt.

PRIMA obiectio: Si posset Pontifex absoluere iudicialiter per indulgentias à pœna temporali, posset consequenter absoluere à pœna, quæ aliquis in purgatorio luiturus esset, si cum reatu il- lius pœna moreretur: at in pœnas purgatorij non habet Pontifex auctoritatem, igitur nõ potest eam tollere per suam absolutionem, sed solùm per applicationem thesauri, vt facit, cum indulgentias pro defunctis concedit. RESPONSIO. An summus Pontifex potestatem habeat in animas, quæ in purgatorio degunt, postea videbimus: sed in pœnam purgatorij, imò etiam in pœnam æternam gehennæ, sine dubio, potestatem habet saltem consequenter & indirectè: quia dum absoluit per sacramentum penitentiae à culpa mortifera, liberat consequenter hominem à debito pœnæ sempiternæ: & eodè modo, dum per indulgentias absoluit hominem à penitentia iniunctâ vel iniungendâ, absoluit eundem consequenter à pœna purgatorij, quam is luiturus esset, si eam penitentiam non expleuisset, vel ab ea abso-

lutus non fuisset: Sed hoc non est habere potestatem in purgatorium, vel in gehennam, sed in homines fideles, qui rei sunt culpæ, vel pœnæ. Quare meritò damnata fuit sententia Petri Oxomenis à Syxto IV. Pontifice, & Concilio Complutensi, qui dicebat, nõ posse summum Pontificem indulgere alicui viuenti in carne pœnam purgatorij, & solâ contritione delicti peccata, quoad culpam, & pœnam alterius vitæ, sine ordine ad clauces. Vide, si libet, condemnationem huius erroris apud Alphonsum de Castro, in libro aduersus hæreses, verbo, Confessio, vel in summa Cõciliorum in Decretis Syxti I V. Pontificis.

SECUNDA obiectio: Per applicationem thesauri fit integra compensatio pro debito pœnæ temporalis; igitur superna- canea est absolutio iudicialis. RESPONSIO. Argumentum non rectè concludit, quoniam iudex non tenetur dimit- tere reum alicuius pœnæ, etiam si iusta compensatio offeratur, ab alio præsertim, si compensatio non sit eiusdè rationis: Et ideo, si iudex admittat compensationem, & absoluat reum, verè dicitur illi gratiam præstare; vt exempli gratiâ si quis damnatus sit ad trirèmes, vel, vt publicè virgis cædatur, & aliquis offerat pro illius rei liberatione magnam pecuniâ summam; certe non tene- bitur iudex acceptare pecunias, & reum liberare; sed, si voluerit id facere, gratiam illi præstabit, atque eum ab- soluet. Itaque si propriè loqui velimus, non dicitur tol- lere obligationem ad pœnam, is, qui compensationem offert, sed is, qui admittit compensationem reum ab il- la obligatione absoluit. Quæ verè igitur indulgentiam subditis suis Pontifex, quia nomine Dei cuius vices in terris gerit, admittit compensationem, ex thesauro de- promptâ, & eâ admittit, penitentem à reatu pœnæ tem- poralis absoluit. Contra autem, defunctis non dicitur dare simpliciter indulgentiam, sed per modum suffra- gij: quia non ipse, sed Deus acceptat compensationem pro defunctis, & eodè defunctos absoluit; Pontifex autem solùm offert ex thesauro iustam compensatio- nem.

TERTIA obiectio: Absolutio iudicialis dari potest etiâ inuito, vt patet de absolutione ab excommunicatione: sed indul- gentia inuito dari non potest: igitur indulgentia non est absolu- tio, sed mera solutio. RESPONSIO. Non omnis absolutio da- ri potest inuito, sed ea sola, quæ non requirit necessariò aliquam actionem vel dispositionem in eo, cui datur. Ita- que absolutio sacramentalis, quia requirit cõtritionem, confessionem, & satisfactionem, non potest in inuitum conferri: absolutio ab excommunicatione alijsque cen- suris, quia non pendet necessariò nisi à voluntate præ- lati, potest in inuitum conferri. Porro, indulgentia exi- git in fulcipiente, primò, vt sit in statu gratiæ; deinde, vt faciat, quæ præscribuntur in litteris indulgentiæ: vi- siter basilicas, oret, ieiunet, elemosynas faciat; quæ om- nia sic à libero arbitrio pendunt, vt ab inuito extorqueri non possint. Quare indulgentia quamuis sit absolu- tio, non est mirum si in inuitum conferri nequeat.

QUARTA obiectio: Absolutio requirit cognitionem cau- sæ; sed indulgentiæ saepe dantur in cõmuni omnibus, qui hoc, aut illud egerint, non cognitis causis eorū, quibus indulgentia tri- buitur: non igitur indulgentia, iudicialis absolutio dicenda est. RESPONSIO. Absolutio particularis & absoluta, vt etiam condènatio, qui feruntur & secundum allegata & probata, sine dubio requirunt & particularem, & accuratâ cognitionem causæ: At, absolutio quædam generalis & conditionata, non requirit cognitionem causæ nisi gene- ratim. Prior absolutio dicitur sententia ab homine, posterior à iure, atque indulgentiæ quidem, quæ dantur singulis penitentibus, quæ apud veteres vltatissimæ erant, similes sunt priori absolutioni, & ideo tunc exi- gitur cognitio causæ in particulari; eæ verò quæ dantur omnibus generatim, & cum conditione certi operis fa-

ciendi

CAPVT SEPTIMUM.
A quo vinculo per indulgentias solvamur,
vel absolvamur.

ciendi, vt militandi, aduersus Mahomethanos pro re- cuperanda Hierosolyma, similes sunt posteriori abso- lutioni, & propterea satis est generatim cognoscere, ius- tam causam adesse talis indulgentiæ concedendæ.

QUINTA obiectio: Archiepiscopus ad totam provin- ciam indulgentiam suam extendere potest, vt habetur cap. no- stro, de penit. & remiss. at, non sunt propriè subditi Archie- piscopo omnes prouinciales, sed ij soli, qui ad eius diocesim per- tinent: igitur indulgentia non est absolutio propriè dicta, quæ iurisdictionem exigit. RESPONSIO. Non sunt quidem omnes prouinciales absolutè subditi Archiepiscopo, sed sunt tamen omnes subditi in certis casibus, quorum vnus, est indulgentiæ donatio.

POSTREMA obiectio: Si indulgentia esset iudicialis absolutio, non posset summus Pontifex vllius indulgentia par- ticipes esse, cum se ipse iudicialiter absoluere nequeat, nec se, vel alium superiorem habeat. Atqui, id videtur absurdum, vt sum- mus Pontifex illis indulgentijs frui non possit, quæ sunt commu- nes omnibus fidelibus. Quod idem argumentum fieri potest de Episcopis, quod attinet ad indulgentias, quæ ab illis toti populo conceduntur. RESPONSIO. Non defuerunt, qui negaue- rint, summum Pontificem, aut Episcopos participes esse posse indulgentiâ, quas ipsi ceteris in commune largi- untur. Certè Archiepiscopus in cap. de indulg. de penit. & remiss. in 6. ita docet. atque in eadè sententiam paucos alios citat. Syluester in summa, verbo, indulgen- tia, nu. 21. Contra tamen sentiunt oēs alij in 4. dist. 20. & Sorus dist. 21. tum iuris canonici interpretes in cap. nostro, de penit. & remiss. in cap. indulg. eod. in 6. qui- bus accedit Nauarrus in tract. de iubilæo, notab. 20. nu. 91. quâuis autem hæc sententia cõmunis, verissimâ sit, & omnino consentanea rationi, tamen argumentum contrarium non facillè soluitur. illa enim principia cer- tissima sunt: neminem posse ligari vel solui, nisi à superi- ore; & neminem sui ipsius superiorè esse. Vnde etiam sit, vt nemo se in sacramento penitentiae absoluere vnquam sit ausus. Posset igitur fortasse dici, summum Pontificem & Episcopos, erga alios vti absolutione, erga se verò solutione duntaxat. Posset item dici, non posse quidem Pontificem immediatè se ipsum absoluere per indulgentiam, sed posse per alium id facere, cui ipse potestatem tribuat: Cur enim possit confessorio suo facultatè dare, vt se à peccatis absoluat, quod om- nes admittunt, & non possit eidem potestatem facere, vt sibi indulgentiam conferat: certa hæc responsio probabilis visa est Card. Caietano, tract. 5. cap. 5. & ante ei Richardo in 4. dist. 20. art. 4. qu. 3. in solutione argumèti.

Quamuis enim indulgentiam non pertineat ad sacra- mentum penitentiae, pertinet tamen ad forum interius & penitentiale, in quo summus Pontifex potest se al- teri subijcere, qui in se ministerio clauium vtatur. Po- test etiam postremò, & optimè dici, posse Pontificem indirectè participem fieri indulgentiæ à se, vel à præde- cessore generatim propositæ, etiâ si nolit vti opera con- fessorij, sed solùm eâ præstare, quæ ab alijs exiguntur ad indulgentiam consequendam. Quoniam, vt rectè ait S. Thomas in 4. dist. 20. q. 1. ar. 5. quæst. 4. ad vltimum. Non potest quidam Pontifex se ipsum directè absoluere, sed potest vti iis rebus, quas ipse alijs ex iurisdictione con- cessit: tales autem sunt indulgentiæ, ad quas ipse perci- piendas accedit non vt Pastor, sed vnus de grege, subie- ctus clauibus Ecclesiæ, ac per hoc, & per accidens sub- iectus sibi. Addit Dominicus à Soto, loco citato, hanc ipsam subiectionem indirectam, non esse etiam coacti- uam: quoniam absolutio, quæ datur indulgentiâ, non est quasi lata à iure, & coactiua, sed quasi lata iure commu- ni, & non continens coactionem, sed remissionem, cum conditione talis operis faciendi.

VM demonstratum sit, indulgentiam esse absolu- tionem cum annexâ solutione: sequitur vt explicem- mus, à quo vinculo nos indulgentia soluat, vel absoluat: Sic enim cõstabit, quæ sit propria ratio, definitio, ac natu- ra indulgentiæ. Sciendum igitur est, duplex esse vin- culum, siue debitum, siue reatum peccati: alterum cul- pæ, alterum pœnæ. Rursus autem, reatum pœnæ iterum esse duplicem; alterum, pœnæ naturalis, quæ consequi- tur originale peccatum, qualis est mors, morbus, igno- rantia, concupiscentia, & similia; alterum, pœnæ perso- nalis, quæ consequitur peccatum actuale, qualis fuit peccatis immissa in populum ob peccatum Davidis. Rur- sus, reatum pœnæ personalis, alterum pertinere ad fo- rum externum, alterum, ad internum. Rursum, reatum pœnæ debitæ in foro interno siue penitentiæ, alte- rum esse pœnæ iniunctæ, alterum, iniungendæ. Denique reatum eiusdem pœnæ, siue iniunctæ, siue iniungendæ, vel esse debitum, vt satisfiat soli Ecclesiæ, vel vt satisfiat etiam Deo. His diuisionibus expositis, propositiones, more solito, adiciendæ sunt.

PRIMA propositio: Per indulgentias non absolvimur, nec solvimur à reatu culpæ vllius, id est, nec letalis, nec venialis. Et quidè de culpa letali nulla dubitatio esse potest: nam cum ea tolli non possit sine infusione gratiæ, & gratia non infundatur ministerio humano, nisi per sacramenta: pro comperto habendum est, eam per indulgentias non posse tolli. De veniali autem videtur quidem Petrus Pa- ludanus in 4. d. 20. q. 4. existimari, tolli eam per indulgen- tiam: sed longè probabilior est aliorum communis sen- tentia, per indulgentias non tolli nisi, reatum pœnæ tem- poralis, qui remanet culpâ dimissâ: siquidem indulgentia supplet locum satisfactionis penitentiæ, & ideo di- citur ab Innocentio, cap. cum ex eo, de penit. & remiss. enervare penitentialem satisfactionem, cum est in- dulgentia indiscreta. Præterea, cum Pontifices indul- gentias concedunt, sæpè declarant se condonare peni- tentiam iniunctam; sæpè etiam dicunt, se largiri cer- tum numerum annorum, vel dierum indulgentiæ, quæ nullo modo ad peccata venialia, sed ad solas pœnas ac- commodari possunt. Iterum, si quando in litteris indul- gentiarum legatur, cõcedi absolutionem à culpa & pœ- na: intelligendum est id propterea dici, quòd indulgentia coniungitur ordinariè cum sacramentali confessione: & facit, vt qui per sacramentum penitentiae fuit abso- lutus à culpa, per indulgentiam absoluat à pœna. Pa- ri ratione, cum dicunt Pontifices, se, per indulgentias, absoluere penitentes à peccatis, vel condonare omnia peccata, vel dimidiam, aut tertiam partem peccatorum, semper loquuntur de peccatis, quoad pœnam, non quoad culpam, quæ ante indulgentiam remissa esse creditur.

SECUNDA propositio: Per indulgentias non liberamur à pœnis naturalibus. In hac omnes auctores cõueniunt, constat enim definitum esse à Deo, vt pœnæ illæ naturales non tollantur, nisi cum natura ipsa mutabitur, id est, cum per resurrectionem mortale hoc induet immortalita- tem. 1. Cor. 15. & cum adoptionem filiorum Dei perfe- ctam consequemur, redemptionem videlicet corpo- ris nostri. Rom. 8.

TERTIA propositio: Nec pœnas, quæ in foro externo, & cõtentiõ suo & ecclesiastico siue seculari infliguntur, indulgentiæ tollere possunt. Docet hoc S. Thomas in 4. d. 20. qu. 1. ar. 5. qu. 2. nec dissentiant alij scriptores si quidem pœnæ fo- ri externi, propter bonum Reipublicæ, infliguntur, vt facinorosi deterreantur à peccatis, & probi homines se- curitate fruantur. Præterea, indulgentiæ non conce- duntur nisi penitentibus, & Deo reconciliatis: Pœnæ

autem

autem illa fori externi infliguntur maximè pertinacibus & rebellibus. Denique, indulgentiæ, ut dictum est, locum obtinent satisfactionis pœnitentialis, quare non aliam pœnam tollunt, nisi quam debemus in foro secreto & pœnitentiali.

QUARTA propositio: *Indulgentia liberant homines à veatu pœnæ, non solum coram Ecclesia, sed etiam coram Deo.* Hæc propositio negabatur olim à nonnullis, quotum sententiam referunt, & refellunt Theologi veteres. S. Thomas in 4. d. 20. q. 1. art. 3. & alij, eadem hoc tempore negant à Luthero, Caluino, ceterisque sectarijs, qui docent, indulgentiam apud veteres non fuisse aliud, nisi relaxationem multæ, quam Ecclesia ipsa impetierat, non ut per eam satisfaceret Deo, sed exempli causâ, ut omnes intelligerent, illum, qui eiusmodi pœnam luebat, verè respuisse. Et quidem aduersus Catholicos in hac re minus rectè sentientes probatur nostra propositio his argumētis. Primò, quoniam si solum deberet Ecclesiæ satisfieri, siue tolli præceptum agenda pœnitentiæ ab Ecclesiâ positum, nõ esset opus thesauro meritorum Christi, & sanctorum. Secundò, non esset utilis, sed noxia indulgentia, & Ecclesiâ filios suos, in hac re maximè graui, decipere videretur: liberaret enim eos à pœna huius vitæ mitissima, & remitteret ad pœnam atrocissimam purgatorij. Tertio, nõ possent concedi indulgentiæ pro defunctis, quippe qui non ligantur iam Ecclesiæ præceptis, neque aut ipsi disciplinâ indigent, aut exemplo esse possunt. Quarto, multi fideles indulgentias percepturi, confitentur sacerdotibus peccata, & satisfactionem iniunctam explent. Interdum etiam Pontifices in litteris indulgentiarum præscribunt, ut sacerdotes iniungant pœnitentias salutaribus ijs, qui indulgentiam consequi desiderant: Igitur, & populi, qui suscipiunt indulgentias, & Pontifices, qui eas tribuunt, eius sententiæ se esse testantur, ut indulgentiæ potissimum profint ad pœnam purgatorij expiandâ. Denique, hoc significare videntur verba illa, *de vera indulgentia*, quæ addi solent, cum indulgentiæ in sacello Pontificio promulgantur: vera enim indulgentia dicitur, quæ reatum pœnæ, non solum coram Ecclesiâ, sed etiam coram Deo verè tollit. Iam verò aduersus hæreticos non est cur multum laboremus in hac re comprobanda, ipsi enim propterea negant, indulgentiis tolli reatum pœnæ coram Deo, quoniam existimât post remissionem culpæ nullum superesse reatum pœnæ coram Deo, nullaq; opus esse verâ satisfactione: & quia negare non possunt apud veteres extare plurima testimonia pœnarum, quæ pœnitentibus iniungebantur vel relaxabantur, ideo docet eas pœnas infligi solitas exempli & disciplinæ causâ. Cæterum hæc omnia satis copiosè tractauimus in 4. libro de pœnitentia, vbi etiam omnia argumenta diluimus, quæ à Luthero, Philippo, & Caluino in mediū allata fuerunt. Ne tamè hoc loco nihil omnino dixisse videamur, probare possumus, indulgentiam valere ad relaxandâ pœnam coram Deo: Primò, ex verbis Christi sæpe citatis, Matth. 16. *Quodcumq; solueris super terram, erit solutum & in celo*, & Matth. 18. *Quodcumq; solueritis super terram, erunt soluta & in celo*. Quorum enim additur, & in celo? Si nõ soluitur vinculum nisi humanū? Secundò ex Patribus, qui passim affirmant per iniunctas vel sponte assumptas pœnas satisfieri Deo, Tertullianus in libro de pœnitentia, loquens de ijs, qui dum agunt pœnitentiam, redeunt ad peccata, ita inquit, *Qui per delictorum pœnitentiam instituerat Domino satisfacere, Diabolo, per alia pœnitentia pœnitentiam satisfaciunt*. S. Cyprianus in serm. de lapsis. *Domine, inquit, orandus est, Dominus nostri satisfactione placandus*. S. Pacianus in parænesi ad pœnitentiâ. *In quantum, inquit, pœna vestra non pepereritis, in tantum vobis Deus parcat*. S. Augustinus homil. 50. ex libr. 50. homil. cap. 11. *Veniat, inquit, ad antiq̄itates per quos illi in Ecclesiâ*

claves ministrantur, accipiat siue satisfactionis modum, & id agat, quod non solum illi proficit ad recipiendam salutem, sed etiam ceteris ad exemplum. & in cap. 5. *Non sufficit, inquit, mores in melius mutare, nisi etiam acus quæ facta sunt, satisfiat Deo, per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contritum cordis sacrificium, cooperantibus elemosinis*. Petrus Damiani in sermone 2. de S. Andrea, *ne tibi, inquit, blandiaris, si grauius peccanti, lenior pœnitentiâ à mar. fuerit, vel dissimulante, dicitur, cum in purgatorij ignibus persciendum sit quicquid hic minus feceris*. Ex his testimonijs, manifestè colligimus, per iniunctas pœnitentias satisfieri Deo, ac per hoc indulgentias, quæ ab eiusmodi pœnitentijs absolunt, expiare pœnæ temporalis reatum, etiam coram Deo. Multa possent alia testimonia veterum adduci, sed non sunt omnia vbiq; repetenda. Tertio, probatur ratione ductâ à simili; Pœnitentiâ siquidem à sacerdotibus imposita, & ea quæ sponte assumuntur, sunt omnino similes: constant enim ex iisdem rebus, oratione videlicet, ieiunijs, & elemosinis, & ad eundem finem tendunt, & alia alia iuuant, immò sacerdotes, cum pœnitentias imponunt, hortantur pœnitentes, ut ipsi etiam sponte assumant alias: cum credibile sit impositas non esse æquales criminibus, & Cyprianus dicat in serm. de lapsis. *pœnitentiâ crimine minor non sit, quod idem alij Patres docent*. Certum autem est per pœnitentias sponte assumptas satisfieri Deo, ut perspicuum est ex eo, quod occultæ esset solè, iuxta illud psal. 6. *lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo*. Igitur, pœnitentiâ à sacerdotibus non solum exempli, vel disciplinæ causâ, sed etiam ad satisfaciendum Deo imponi solebant. Præterea, pœnitentiæ pro occultis criminibus occultæ iniungebantur, sicut & ipsa confessio secreta esse debebat, ut patet ex Epist. S. Leonis 1. ad Episcopos Campaniæ. Non igitur semper iniungebantur exempli, vel disciplinæ gratiâ. Denique, omnia argumenta, quibus in 1. libro de purgatorio demonstrauimus, post hanc vitam extare loca pœnalia, in quibus exercetur animâ illorum, qui dum viuerent, pro suis peccatis non integrè satisfecerunt Deo, probant etiam indulgentias liberare homines à reatu pœnæ, non solum coram Ecclesiâ, sed etiam coram Deo: Nam nec ipsi Lutherani indulgentias negant, si purgatorium crederent. Est etiam hoc loco animaduertendum, indulgentias, quæ conceduntur in hac vita, immediatè, & principaliter liberare à debito pœnæ subeundæ in hac vita, mediâtè verò, & quasi secundariò à debito pœnæ subeundæ in purgatorio: Quemadmodum enim pœna purgatorij succedit pœnæ, quæ non est in hac vita integrè expiata: sic etiam indulgentia liberans à debito totius pœnæ temporalis, quæ in hac vita persoluenda fuisse, consequenter liberat à pœna purgatorij, quæ illi fortè successisset.

QUINTA propositio: *Cum in forma indulgentiæ palam exprimitur, concedi remissionem pœnitentiæ iniunctæ, non intelligitur concedi remissio eius pœnitentiæ, quam sacerdos in sacramento confessionis iniunxit*. Est hæc propositio aduersus nonnullos, qui per iniunctâ pœnitentiam intelligi volunt omnem omnino pœnitentiam, quoniam, ut ipsi existimant, omnis pœnitentia peccatis debita, iniuncta dici potest, vel à sacerdotibus, vel à Canone pœnitentiâ, vel certè à Deo. ita docuit quidam Thomas Elysius in Clypeo piorū Catholicorum, q. 44. art. 7. sed eotrâ sentiunt pleriq; oēs viri docti, ut Thomas Caietanus tract. 15. cap. 7. Dominicus à Soto in 4. d. 21. q. 2. art. 2. concl. 3. Martinus Ledesma in 4. sent. part. 2. q. 27. art. 2. Nauarrus in tract. de Iubileo & indulgentijs, notab. 11. nu. 12. Antonius Cordubensis de indulg. q. 9. prop. 3. Syluester verbo, indulgentia. q. 8. nu. 12. & q. 12. nu. 11. Gabriel in supplemento lib. 4. sent. d. 41. q. 3. art. 2. propof. 10. ac præterea Petrus Paludanus, Hadriannus, Petrus à Soto,

& alij

& alij nominandi in sequenti propositione. & certè res non videtur esse dubiam pœnitentiâ non dicitur proprie iniungi nisi à sacerdote, qui in particulari, obligat præcepto suo pœnitentem ad certa opera pœnalia peragenda. Canones enim pœnitentiâles expriment quidem generatim, quæ pœnitentiâ quibus peccatis conueniat, sed quoniam non satis est ad iustam pœnitentiam imponendam, scire quid congruat peccato secundum se, nisi simul attendantur variæ circumstantiæ, maximè circa personam pœnitentis: Ideo non potest à Canone pœnitentiâli pœnitentiâ absolute iniungi; neque vllus tenetur ad eam pœnitentiam subeundam, quæ notatur in Canone pœnitentiâli, nisi ab aliquo iudice iniungatur: Pari ratione dicitur, Deum non iniungere pœnitentiam, sed exigere eam quæ sequitur ex natura rei, ad peccati grauitatem. Accedit præterea, quod cum indulgentiæ concessio, secundum iura, sit res odiosa; quippe quæ relaxat pœnitentiæ rigorem, ut rectè docet, & probat Nauarrus, in tractatu de Iubileo, notab. 9. nu. 9. non debent extendi verba litterarum Pontificiarum ad pœnitentiâs iniunctas, largo modo; & improprie, sed restringi ad iniunctas proprie, quales non sunt nisi eæ, quæ à sacerdotibus in sacramento pœnitentiæ iniunguntur: quæ enim definiuntur in Canonibus, vel exiguntur, non possunt dici iniunctæ, nisi largo modo, & improprie.

SEXTA conclusio: *Cum non sit mentio iniunctarum pœnitentiarum, sed absolute conceduntur indulgentiæ, intelligendum est condonari omnes pœnitentias, siue iniunctas siue iniungi poterint*. Hæc propositio est aduersus graues auctores, Alexandrum Alensem in summa Theologica, part. 4. qu. 23. nu. 2. Durandum, & Paludanum in 4. sent. dist. 20. qu. 4. Adrianum 6. in 4. sentent. q. de indulgentijs. §. sed ex hoc petes ulterius Petrus à Soto, lect. 2. de indulgentijs prope finem, & Card. Caiet. tract. 15. cap. 7. qui docent, indulgentias nunquam dari nisi de iniunctis, sed tamen habemus nostræ sententiæ patronos alios nec pauciores, nec minus graues. S. Thomam in 4. d. 20. q. 1. ar. 3. Ioannem Maiorè in 4. d. 20. q. 2. §. Dubitatur. Syluester, verbo, indulg. q. 2. nu. 1. Dominicum à Soto, in 4. d. 21. ar. 1. Michaellem Medinam, disput. 4. de indulg. Ledesmium in 2. p. 41. qu. 27. ar. 2. Antonium Cordubensem, q. 9. de indulg. Nauarr. tract. de Iubileo, notab. 11. nu. 18. & ex veteribus Canonistis, Panormitanum, & Ioannem Andream in c. Quod autem, de pœnitent. & remiss. Denique, factè Caietanus hanc esse comunem sententiam, nec immeritò: nam illi quoq; quos pro ipso citauimus, excepto Petro à Soto, non tam aperte loquuntur, ut certum sit, eos eiusdem esse sententiæ, quamuis in eam propendere videantur. Probatur igitur nostra propositio. Primò, ex constituto, extrauag. Bonifacij VIII. quæ incipit, *Antiquorum*, in qua legimus, indulgentiam datam esse plenam, largiorem & plenissimam. At certè, si non concederetur indulgentia nisi de iniunctis pœnitentijs, satis fuisset dicere, concedi plenam, siue plenariam. Quid igitur sibi vult plenior, & plenissima? Adde, quod auctor glossæ in hanc extrauagantem, scribit, Bonifacium de hoc interrogatum, respondisse, per plenissimam indulgentiâ se intellexisse, illam omnem indulgentiam, ad quâ clauis Ecclesiæ possunt extendi. Non potest autem dubitari, ut etiam Caiet. & Petrus à Soto fatentur, quin clauis Ecclesiæ ad indulgentias pœnitentias non iniunctas, sed tamen debitas in iudicio Dei possint extendi. Adde præterea, quod Paludanus, loco notato, testatur, ab eodè Bonifacio fuisse prohibita pœnitentiario, ne confitentibus peccata, anno illo Iubilei, satisfactiones iniungeret. Non igitur dubitari potest, quin Pontifex Bonifacius indulgentias de non iniunctis dare voluerit. Simile est quod de Pio V. Pontifice Maximo & Optimo, testatur Bartholomæus ab Angelo in libro Italico, qui inscribitur *Consolatio de pœnitent.* lib. 1. cap. 4. pag. 13. scribit enim hic auctor,

Pium V. priuarim interrogatum affirmasse indulgentias absolute pronunciatas, non restringi ad pœnitentias iniunctas, sed extendi etiam ad non iniunctas. & quauis duo isti Pontifices non ediderint publicam huius questionis explicationem per rescriptum aliquod Pontificium, tamen non est leuis momenti tantorum virorum etiam priuata sententia. Secundò probatur ex consuetudine nostrorū temporum: nunc enim vix vnquam iniunguntur pœnitentiæ multorum annorum; & tamen Pontifices, qui hoc non ignorant, adhuc promulgant indulgentias septem, vel decem annorum, atque alias similes: igitur non volunt Pontifices, hoc saltem tempore, indulgentias restringere ad pœnitentias iniunctas, sed extendunt etiâ ad eas, quæ meritò iniungi possent, si pœnitentiæ criminibus æquales iniungerentur. Præterea, (ut supra diximus) hoc tempore qui se parant ad indulgentias consequendas, confiteri solent peccata sacerdoti, & iniunctam satisfactionem implere: non igitur existimant, sibi tantum iniunctas pœnitentias condonari, sed alias longè maiores: quod si hæc populorum existimatio non esset vera, manifestè falleretur populus, & huius deceptionis causa in prælatos Ecclesiæ referri posset. Denique, in litteris indulgentiarum aliquando ponitur, ut sacerdotes imponant salutare pœnitentias ijs, qui indulgentias consecuturi sunt, non igitur indulgentia earum litterarum ad iniunctas pœnitentias, sed ad non iniunctas pertinet: neque enim Pontifices relaxare intendunt pœnitentias illas salutare, quas iubent imponi.

CAPVT VIII.

Soluntur argumenta contraria.

DVERSVS doctrinam capituli superioris non desunt obiectiones, vel calumniæ Lutheranorum, sed eas in librum sequentem differre maluimus: hoc autem loco solum diluimus argumenta, quæ fieri solent aduersus postremam propositionem capituli superioris.

PRIMA obiectio: *In iure Canonico additur particula, de iniunctis, cum de indulgentijs concedendis agitur: igitur ea particula subintelligi debet, etiam cum non exprimitur. debet enim indulgentiarum concessio semper explicari ad formam iniunctis. Id quod expresse testatur forma indulgentiarum, quæ in sacello Pontificio promulgantur: dicuntur enim dari indulgentia secundum formam Ecclesiæ consuetam*. **R**ESPONSI O. Additur quidem nonnunquam ea particula, *de iniunctis*, in iure Canonico, sed sæpe etiam non additur, proinde nihil efficit hoc argumentum. Porro, sæpe non addi eâ particulam facillè demonstrari potest; nam in extrauaganti, *Antiquorum*, in extrauaganti, *Pœnitentijs*; in extrauaganti, *Quæ admodum*, de pœnit. & remiss. nunquam illius particulae fit mentio. Præterea Innocentius III. in bulla expeditionis pro terra sancta recuperanda, quæ habetur in tomis Conciliorum post Concilium Lateranense, concedit plenariam indulgentiam sine vlla mentione pœnitentiæ iniunctæ. Gregorius VII. Pontifex, in Epistola ad Monachos Malsihenles, & in alijs passim, indulgentias absolute cõcedit. Denique Sergius iunior ante annos fermè 800. (ut supra notauimus) indulgentiam dedit trium annorum, & trium quadragenarum, sine vlla adiunctione, de iniunctis, vel nõ iniunctis pœnitentijs, ex quo intelligimus, per formâ Ecclesiæ consuetam, non significari indulgentiam de iniunctis; sed alia, quæ in suscipiendis indulgentijs semper obseruantur: videlicet qui eas suscipit, si peccatorum letalium conscientiam habeat, cor contritum gerat cum proposito confitendi suo tempore, eadem peccata sacerdoti; præterea, preces fundat pro Ecclesiâ, pro summo Pontifice, pro alijs rebus in forma indulgentiarum expressis; denique, illa omnia perficiat, quæ pro assequenda

indulgentia

indulgentia præscribuntur.

SECUNDA obiectio: *Non dicuntur proprie remitti, nisi debita: non autem debitor est penitentia agenda, tribus vel septem, vel pluribus certis numeri annis, nisi ea penitentia à Sacerdote sibi fuerit iniuncta: igitur, cum indulgentia remittitur, vel septem, vel plures annos penitentis, de iniunctis intelligenda sunt, etiamsi forte nomen, iniunctis, tacitum fuerit.*

RESPONSO. Fateor equidem, formam condonandi certum numerum annorum, vel dierum, vel quadragenarum penitentiae, ex antiquo usu relictam esse: nam idcirco certus numerus annorum, vel dierum in indulgentijs exprimebatur, quia certus etiam numerus annorum vel dierum penitentibus iniungebatur, ut eo tempore se in bonis operibus, laboriosis, & pœnalibus exerceret. Ceterum, hoc tempore, non iniungitur quidem penitentia tam seuera, tamen verè debitorum sunt, qui peccata graui commiserunt, penitentia agenda multis vel annis, vel diebus, & ideo per indulgentias remittuntur hoc tempore penitentiae certorum annorum, vel dierum; id est, remittitur debitum pœnae, cui satisfecissent, si tot annis, vel diebus, penitentiam egissent.

TERTIA obiectio: *Innocentius III. in Concilio Lateranensi, ut habemus cap. Cum ex eo, de penit. & remiss. restringit Episcoporum potestatem in indulgentijs conferendis, ad condonationem vnus anni, de iniunctis penitentis. At si indulgentia secundum iura dari possent, tam de iniunctis, quam de non iniunctis, Pontifex restringens solum indulgentias de iniunctis, inane decretum fecisset; voluit enim rescare indulgentias superfluas & indifferetas, per quas satisfactio penitentialis, ut ipse loquitur, conseruatur: non autem rescasset, si possent indulgentia dari de non iniunctis, de quibus ipse nihil decreuit. Quod si responderet, Pontifex, dum rescasset superfluas indulgentias de iniunctis penitentis, conseruare maiore ratione rescasset indulgentias de non iniunctis: contra obijcietur, quod grauiora sunt penitentiae iniunctae, quam non iniunctae: quia illa obstringunt coram Deo & Ecclesia, ista autem coram Deo tantum: & cum tollatur grauiora, non censetur sublata etiam leuiora.* **RESPONSO.** Primum dici posset iniunctas penitentias esse grauioras aliquando, & secundum quid: non iniunctas autem, ut plurimum, & simpliciter, potest enim accidere, ut alicui penitentia iniungatur, non quidem integra, & æqualis, sed tamen circummodi, ut plus pœnae per eam expietur, quam expiandum relinquitur: tamen, ut plurimum, longè plus est, quod expiandum restat, per non iniunctas penitentias, quam quod expiatur per iniunctas: pari ratione, tantò minus est obstringi coram Deo, & coram Ecclesia ad agenda penitentiam acerrius multorum annorum: ut illud dici possit grauius secundum quid, hoc autem grauius simpliciter. Quare, qui restringit indulgentias de penitentis iniunctis, iure censetur restringere etiam indulgentias de non iniunctis, si reuera modum ponere voluit indulgentijs. **DEINDE,** responderi potest breuius, & facilius; in decreto Innocentij duas restrictiones contineri: vnã, quoad tempus, ut non liceat Episcopis excedere vnum annum, in indulgentijs condonandis: alteram, quoad genus, siue qualitatem, ut non liceat eisdem indulgentias concedere absolute, sed solum de iniunctis penitentis: per hoc enim omnia, quae possunt fieri, argumenta cessant. Est autem hoc loco **OBSERVANDUM,** quod quamuis non teneatur, qui indulgentias percipit, iniunctam penitentiam explere, nisi forte indulgentia minor sit, quam debitum ipsius, aut impletio penitentiae iniunctae, sit vna ex conditionibus expressis in litteris Pontificis, pro indulgentia obtinenda: tamen hortandi ac monendi sunt penitentes, ut iniunctam penitentiam diligenter deuotèque perficiant: tum quia penitentia illa medicinalis, tum quia meritoria erit: tum quia fieri potest, ut indulgentia, quam se perceptu-

rum sperat, ob aliquod impedimentum, non verè percipiat, de qua re vide S. Thomam in 4. d. 20. qu. 1. art. 2. q. 1. ad 4. Panormitanum in cap. Quod autem, de penit. & remiss. Gabrielem in supplemento. 4. d. 45. q. 3. art. 2. propositione. 11. Anglum in summa, verbo, indulgentia, num. 1. Siluestrum, verbo eodem, q. 9. num. 28. & Anton. Cordub. q. 10. de indulgent. coroll. 4.

Ex his, quae haecenus dicta sunt, colligi potest integra indulgentiae **DEFINITIO,** qua talis erit: **INDULGENTIA** est absolutio iudicialis à reatu pœnae Deo debita in foro penitentiariorum, extra sacramentum data, per applicationem satisfactionum, quae in thesauro Ecclesiae continentur. Quod si quis definitionem extendere velit ad indulgentias, quae pro defunctis accipiuntur, quae sunt indulgentiae per modum suffragij, non simpliciter, & absolute; mutare poterit illud initium, est absolutio iudicialis à reatu; & dicere: est remissio pœnae. Porro Caictani definitio: *Indulgentia est absolutio à pœna iniuncta, in foro penitentiariorum, quae habetur tract. 1. s. cap. 2. partim videtur redundans, propter verbum, iniuncta, partim deficient, propter ommissam mentionem thesauri. Definitio Dominici à Soto in 4. d. 21. q. 1. art. 1. Indulgentia est relaxatio pœnae peccato debita, quae extra sacramentum fit, nimium est diminuta, cum neque explicet, an indulgentia sit proprie absolutio, neque doceat à qua pœna hominem liberet, neque thesauri mentionem faciat.*

CAPVT IX.

De varietate indulgentiarum.

EXplicauimus haecenus de indulgentijs, an sint, & quid sint: nunc quales sint, paucis expediemus: Nihil enim aliud circa indulgentiarum qualitatem quaeri posse video, nisi quae sit indulgentiarum varietas. Inuenio autem, indulgentias quinq; modis consueuisse concedi: Interdum enim conceduntur aliquot dies, vel anni indulgentiarum. Interdum quadragenae dierum; modò tertia, vel quarta, vel alia peccatorum pars: aliàs indulgentia plenaria: Tandem indulgentia plena, plenior, & plenissima in forma Iubilaei. & rursus, haec omnia vel conceduntur in vita, vel in articulo mortis: & denique, vel sunt indulgentiae temporariae, vel perpetuae. Et quidem indulgentia tot dierum, vel annorum, secundum veriorum sententiam, significat remissionem penitentiae, quae peragèda fuisset tot diebus, vel annis, secundum Ecclesiae ritum. Constat enim ex Tertulliano in libro de penitentia, & apertius ex Concilio Triburiensi, can. 54. & ex lib. 19. Burchardi, penitentibus multa fuisse imperata, multa etiam interdita, ut exempli gratia, imperabatur ieiunium feria 2. 4. & 6. interdicebatur usus balnei, equitationis, vxoris etiam interdum, & potissimum sacrae communionis.

INDULGENTIA **QUADRAGENAE** significat remissionem penitentiae, quae quadraginta continuatis diebus, in ieiunijs, alijsq; laboriosis operibus agenda fuisset. quae quadragena, quãdo imperabatur acrior, ita ut solo pane, & aqua contenti esse deberet qui eam peragebant, carena dici solebat, quòd videlicet carentiam omnium ferè ciborum contineret. Eiusmodi carenam praemitti solitam ante septennem penitentiam, testantur Concilium Triburiense, & Burchardus, locis notatis. Porro, cum indulgentia condonat aliquam partem, ut tertiam, vel quartam peccatorum, nihil significatur aliud, nisi remitti penitentiam, quae pro tanta parte pœnae peccatis debita expianda necessaria fuisset. Indulgentia verò plenaria totum pœnae reatum tollit, qui post culpam remissam forte remansit. Denique, indulgentia plenior, vel plenissima etiam in Iubilaeo, reuera non differt à plenaria; simpliciter, & absolute

concessa: neque solida est illa quorundam distinctio, quòd plena referatur ad solam pœnam peccatis mortalibus debitam; plenior addat remissionem pœnae debitam peccatis venialibus; plenissima adiungat absolutionem nõ solum à pœna, sed etiam à culpa, saltem veniali. Possent tamen fieri, ut Bonifacius VIII. qui in extrauaganti, *Antiquorum*, primus usus est illis vocibus, *indulgentiam plenam, largiorem, & plenissimam*; retulerit plenam ad remissionem totius penitentiae iniunctae: plenior, siue largior, ad remissionem totius penitentiae, quae secundum Canones iniungi debuisset: plenissimam, ad remissionem totius penitentiae, quae à diuino iudicio posset exigi. Vide de hac tota re Ioannem de Turrecremata in commentario distinctionis 1. de penitentia, super illud, Item in Leuitico, q. 4. Navarrum in tract. de Iubileo, notab. 9. & 31. & Antonium Cordubensem, q. 31. de indulgentijs.

Existit autem hoc loco dubitatio; num indulgentia aliquot dierum, vel annorum huius vitae, respondeat in purgatorio relaxationi pœnae totidem dierum vel annorum? Et quidem omnes conueniunt, cum per indulgentias condonatur penitentiae aliquot dierum, vel annorum, consequenter etiam remitti pœnam purgatorii, quae penitentiae condonatae respondet. Sed vtrum penitentia vnus diei, vel vnus anni in hac vita tantum reatus pœnae coram Deo expiare valeat, quantum expiaret vnus dies, vel annus in purgatorio exactus, quaestio est: Nam Dominicus à Soto in 4. dist. 21. q. 2. art. 1. contendit pœnam purgatorii, tantò esse acriorem pœnis huius vitae, ut vnus dies in purgatorio exactus, multò amplius de reatu pœnae, peccatis debita, detrahat, quam multi anni vitae praesentis in penitentia seuerissimè agenda consumpti, ex quo ipse colligit, neminem, quantumvis insignem peccatorem, in purgatorio pœnas daturum ad viginti annos, & fortasse ad decem, vel pauciores. Sed communis sententia contrarium docet, ut videre est apud Paludanum in 4. d. 20. qu. 4. Hadrianum in tract. de indulgent. §. Petet fortasse. Navarrum de Iubileo, notab. 11. nu. 22. Cordubensem q. 32. de indulgent. proposit. 3. & alios, quos citat Syluester in summa, verbo, indulgent. nu. 8. Quamuis enim pœna purgatorii sit acrior omnibus pœnis, quas in hac vita experti sumus, ut docet SS. Patres, Augustinus in psal. 37. Gregorius in psal. 3. penitentialem, Beda in eundem psalmum, Anselmus in commentario capitis 3. prioris Epistolae ad Cor. & Bernardus in serm. de obitu Humberti Monachi. tamen, ad expiandum reatum pœnae, efficacior est pœna voluntaria huius vitae, quam pœna acrior purgatorii: quoniam, hoc, est tẽpus misericordiae; illud, iustitiae. Itaque, in hac vita non est debitum vllum pœnae tam grãde, quod non possit vno die, vel etiam vna hora, per martyrium omnino dissolui, pro quo tamen soluẽdo in purgatorio, vix multi anni sufficerent. Sic enim loquitur S. Cyprianus lib. 4. Epist. 2. *Aliud est longo dolore pro peccatis cruciari emũdari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse.* Quod quidem de vehementissima contritione dici potest, de qua re multa extant exempla in historijs: sed illud vnum hoc loco sufficiet, quod se praesente cõtigisse narrat Ioan. Climachus, in li. suo de scala Paradisi, grad. 4. scribit enim, latronem quendam omni genere scelerũ coopertum, tanto ardore animi peccata sua publicè patefecisse, ut reuelatum sit sanctis aliquibus viris, ea omnia continuò illa satisfactione purgata fuisse, atq; deleta. Constat praeterea ex venerabili Beda lib. 5. historiae Anglicanae, cap. 13. alijsque probatis auctoribus, plurimas animas in purgatorio vsque ad diem iudicij, id est, per multas annorum centurias cruciadas: cum tamen nulla sit multitudo, vel grauitas peccatorum, quae non possit in hac vita per penitentiam deleri, non solum quoad culpam, sed etiam quoad pœnam.

Denique, legimus in auctoribus grauisimis, viros aliquos sanctosq; vnum solum peccatũ non paruo tempore in purgatorio cruciados, ut patet de Pascasio Card. Romano apud S. Gregorium lib. 4. dialogorũ, ca. 40. & de Seuerino Colonienſi Episcopo, apud S. Petrum Damiani in Epist. de miraculis sui tẽporis, ad Desideriũ, & de sancta quadã virgine, apud Gregorium Turon. lib. de gloria confessorũ, cap. 5. In praesenti autem vita, eiusmodi peccata, leui, ac breui penitentia dilui potuissent. **SEDCONTRA** obijci potest, quòd aliqui homines rei sunt pœnae luendae multis annorũ millibus: quod probatur ex indulgentijs, quae interdũ continent condonationem penitentiae, quidecim vel viginti milliũ annorum: at si longiori tẽpore reatus pœnae expiatur in purgatorio, & non potius tempore, longè, ac longè breuiore, quam in hac vita, sequitur omnino, multa peccata post diem iudicij inexpiata mansura. **RESPONSO.** Non desunt qui negent, indulgentias illas, quae continent condonationem penitentiae multorum milliũ annorum, esse à Pontificibus datas, sed à quatuordecim confectas dicant ita sentiunt Ioan. Gerson in tract. de absolutione sacramentali, & Dominicus à Soto in 4. dist. 21. q. 2. ar. 1. Pontifices enim non solebant indulgentias concedere, nisi tot annorum, quot annorum penitentiae iniungebantur: penitentiae verò non solebant iniungi, nisi vnus, duorum, trium, quinque, septem, decem, viginti annorum, aut ad summum, per totã vitam, quae ultra centum annos porrigi non solet. Sed quicquid de hoc sit, non videretur negandum, posse aliquos reos fieri penitentiae agenda secundum Canones, per spatium aliquot milliũ annorum: nam si peccatis mortiferis singulis debetur secundum Canones, penitentia, triũ vel septem annorum, quis enumeret annos penitentiae, qui secundum Canones praescribi deberet ijs, qui consuetudinem habent peierandi, vel blasphemandi ad singula prope momenta, & frequentissime homicidia, furta, sacrilegia, adulteria perpetrant; ac denique, ut legimus in lib. Job, cap. 15. bibunt quasi aquam iniquitatem. atque huc sine dubio respexerunt summi Pontifices, si qui sunt, qui reuera indulgentias dederint, decem, vel viginti milliũ annorum. Sed, quemadmodum in hac vita, penitentia multorum annorum potest vna hora persolui, si penitentes temporis diuturnitatem vehementia caritatis, & extensionem penitentiae, intentione compensent: sic etiam fieri potest, ut in purgatorio diutius quidem crucientur, quam in hac vita, qui cum tam ingenti debito decesserint: tamen ibi quoque acerbissimè vehementia faciat, ut debitum viginti milliũ annorum, annis trecentis, vel quadringentis expiari queat.

Iam verò, de alia varietate, qua dicebamus, *Indulgentias concedi in vita, vel in mortis articulo:* nonnulla quaestio esse potest, quid intelligendum sit, per mortis articulum: sed responsio facilis est: nam si in litteris Pontificijs exprimat *mortis articulus vnus*, tunc sine dubio, non assequitur indulgentiam illam, nisi qui reuera paulò post acceptam absolutionem moritur. Si verò non exprimat, sed generatim dicatur, *in mortis articulo,* rum sententia communior est, indulgentiam obtineri etiam in mortis articulo praesumpto, quamuis reuera mors non sequatur. An autem qui indulgentiam consecutus est in mortis articulo praesumpto, possit rursus eandem assequi, cum iterum veniat ad mortis articulum: Doctores dissentiunt, sed istae quaestiones, ut plurimum, ex inspectione litterarum dissolui possunt. Vide Navarrum de Iubileo, notab. 30. num. 3. 4. & 5. & Cordubensem q. 39. de indulgent.

Restat vltima varietas *de indulgentijs temporarijs, vel perpetuis.* Dicuntur enim *temporariae*, quae conceduntur definito spacio temporum, quo indulgentia percipi potest, ut cum definiuntur 24. horarũ, vel vna, aut altera heb-

domada, vel integer annus, vt in iubilais. *Perpetua* verò dicuntur, quæ sunt alligatæ certis locis, vt Ecclesijs, vel altaribus, vel etiam rebus mobilibus, vt rosarijs, vel granis benedictis, sine vlla temporis determinatione, quales fuerunt, quas concesserunt Leo III. & Sergius II. vt annotauimus supra, cap. 3.

CAPVT X.

Vtile esse indulgentiam omnium hominum generi.

IAM verò de vtilitate indulgentiæ breuiter differendum est, vt ad illam etiam quæstionem respõdeamus, propter quid, siue, cuius rei gratia indulgentia detur, vel accipiatur: Sed de causa, cur indulgentia detur, disputandū erit paulò post, cum explicabimus, quid requiratur in eo, qui indulgentiā concedit. Ostendimus enim requiri duo, auctoritatem legitimam, & causam piā. Nunc solum de causa, cur indulgentiā querantur & accipiantur, dicendum est. Et quidē, dubitari non potest, quin potissima causa sit remissio pœnæ temporalis. hic enim est fructus, hæc præcipua vtilitas indulgentiæ, de qua re id solum queri potest, an sit vtilis omnium hominum generi remissio pœnæ temporalis: Lutherus enim, præter alios errores suos, id etiam docuit, indulgentias non esse viles, nisi publicis, & scelestissimis peccatoribus, vt perspicuum est ex assert. art. 18. sed apud Catholicos res certissima est, indulgentias omnibus esse viles, & ab ijs etiam, qui perfectioni dant operam, rectè queri, & suscipi posse. Nam omnibus vtile est liberari ab ijs rebus, quæ retardare possunt ademptionem summæ boni: talis autem est reatus pœnæ temporalis, cum quo si quis ex hac vita migrauerit, non poterit continuò pertingere ad vitā æternam, sed expiare debet eum reatum in locis purgatorijs. Præterea, indulgentiæ non solum expediunt ab impedimento iam dicto, sed etiā contrā non impediūt vllum bonum meritum, aut vllum maius bonum: neque enim prohibentur, qui suscipiunt indulgentias, operam dare ieiunijs, elemosynis, precibus, alijsq; operibus bonis. Quare, nulla ratio est cur non sint dicendæ viles, & salutares omni hominum generi. SED OBIICIUNT aliqui: *Perfectorum hominū non est fugere pœnas, sed eas potius querere, tum ob exercitiū patientiæ, tum ob imitationē Christi patientis; Christus enim passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius.* 1. Pet. 2. **R**ESPONSIO. Perfectorum est non fugere pœnas, quæ iuuant ad promerendum Deum, & promouent ad salutem citius acquirendam, quale est martyrium, & aliæ pœnæ sponte susceptæ: atq; ad eiusmodi pœnas libenter perferendas S. Petrus adhortatur. Est tamen perfectorum fugere debitum pœnæ, cum per illud impediatur, & retardentur, vi diximus, ab ingressu patriæ caelestis. inò propterea querunt pœnas huius vitæ, & seueram pœnitentiam agunt, vt liberentur à reatu illo, & non cogantur post mortē diutius in purgatorio pœnas dare. Quare libentissimè propter eandem causam suscipiunt indulgentias, vt tantò facilius à reatu illo expediantur.

OBIICIUNT RURSUS: *Indulgentia non est opus meritorium, sed solum satisfactoriū, non igitur vtilis est perfectis, qui modicā, vel nullā satisfactionē indigent.* **R**ESPONSIO. Indulgentia per se non est meritoria, sed satisfactoria: tamen meritoria etiam esse potest, ratione operis iniuncti. Si quis enim ex caritate Dei, iniuncta opera exequatur, ieiunia, elemosynas, preces, & similia: sine dubio, per hæc opera ex caritate facta, meritum non exiguum sibi parabit. Ipsa quoque susceptio indulgentiæ meritoria erit si quis eam ex amore Dei suscipiat, vt expediat reatu illo pœnæ, liberijs ad ipsum Deum videndum,

& perpetuò laudandum, euolare possit, & quamuis vtri perfecti modicā satisfactione egeant; tamen rari sunt, qui non aliquā egeant, ac per hoc non sint illis etiam viles indulgentiæ.

DENIQUE OBIICIUNT: *Ex cõmuni sententia vtilis esse, pro se proprijs operibus satisfacere, quàm alienam satisfactionem querere.* **R**ESPONSIO. Vtilius quidem est & tutius, pro se satisfacere, quàm indulgentias querere: sed vtroque vtilius est illud facere, & illud non omittere. Et hoc est quod boni auctores consulunt, vt qui suscipiunt indulgentiam, non cessent à pœnitentiæ fructibus producendis, qui meritorij, & medicinales plerunque esse solent: & vtilius est, duobus pedibus iter facere, quàm vno tantum.

Præter hanc vtilitatem, sunt etiam aliæ adiunctæ; quando in forma iubilæi indulgentiæ publicantur: nam & datur facultas eligendi confessarium, ex approbatis tamen, iuxta decretum Concilij Tridentini, sess. 23. cap. 15. nam alioqui non iudicantur idonei confessarij, & summus Pontifex in iubilais non permittit facultatem non idoneos eligendi. Item, datur auctoritas confessarijs absoluendi à multis casibus reseruatis, multisq; censuris Ecclesiasticis, necnon vota nonnulla in alia pia opera commutandi, atque alia id genus, quæ notissima sunt. Sed existunt hoc loco dubitationes duæ.

PRIMA, Si quis tempore iubilæi absolutionem à reseruatis accipiat, & postea tamen negligat ea perficere, quæ ad indulgentiam consequendam necessaria sunt, an absolutio illa rata sit? **R**ESPONSIO communis est, ratam esse: quoniam absolutio non pendet à futura conditione, & ne pendere quidem potest.

ALTERA dubitatio, si quis spe futuri iubilæi in peccatum reseruatum sponte incidat, an ab eo peccato possit absolui? **R**ESPONDENT aliqui non posse: in quibus est S. Antoninus 1. p. tit. 10. cap. 3. Sed alij contrā sentiunt; vt Nauarrus in tract. de iubilæo, notab. 34. num. 4. & 6. Cordubensis quæst. 37. de indulgen. præposit. 3. & alij.

CAPVT XI.

Quis possit indulgentias concedere.

EQUITVR nūc, vt explicemus quid requiratur ad hoc, vt indulgentia rata sit, tū ex parte concedentis, tum ex parte suscipientis. Et quidem ex parte concedentis duo requiri videntur, auctoritas legitima & causa iusta: ex parte suscipientis alia duo, status gratiæ, & executio operis iniuncti. De quibus ordine dicendum erit. **P**RINCIPIO igitur, auctoritatem requiri extra controuersiam est: nam absolvere, vel ligare non potest, nisi is, qui iurisdictionem habet; indulgentias autem dare absoluerè est, vt supra demonstrauimus, ex cap. Quod autem, de pœnitent. & remiss. **P**RÆTEREA, distribuere bona communia non potest, nisi magistratus, vel Princeps, cui bonorum communium administratio, & dispensatio credita est: indulgentiæ verò præter absolutionem, continent etiam applicationem thesauri spiritualis, vt ostendimus loco notato. **P**ORRO, hæc auctoritas potissimum residet in summo Pontifice, ac propterea potest ipse indulgentias etiam plenarias omnibus fidelibus elargiri. De qua re nulla dissensio est. Nam constat, Apostolo Petro, cui summus Pontifex succedit, propriè dictum esse à Domino, Math. 16. *Quodcumque solueris, &c.* Deinde, constat ex iure Canonico, cap. Cum ex eo, de pœnitent. & remiss. in summo Pontifice, ad indulgentias concedendas, esse plenitudinem potestatis. Denique, constat re ipsa frequentissimè summos Pontifices indulgentias plenarias concessisse.

De Episcopis, ac Metropolitanis, res est etiam extra controuersiam, posse illos in sua diocesi, istos, in sua provincia indulgentias tribuere: sic tamē vt indulgentiam vnius anni, in die dedicationis Ecclesiæ, vel quadraginta dierum, alijs temporibus, de iniunctis pœnitentijs non excedat. Ita enim habemus cap. Cum ex eo, & cap. Nostro, de pœnit. & remiss. & cap. indulgentiæ, eodem in 6. Nec minùs certum est, non requiri potestatem ordinis, sed solum potestatem iurisdictionis, ad indulgentias concedendas. Proinde, poterit Pontifex Maximus, vel Episcopus indulgentias concedere, etiam si nondum sit sacris ordinibus insignitus, vt docet S. Thomas in 4. dist. 20. q. 1. art. 4. q. 2. Neque amittitur hæc potestas per peccatum letale, vt idem S. Thomas docet in eodem art. 4. q. 4.

De legatis Apostolicis, posse eos concedere ex commissione speciali, vel generali summi Pontificis, indulgentias in omni loco, ad quem sua legatio se extendit, nemo dubitat. Summum pœnitentiarium posse concedere centum dies indulgentiæ, testatur Petrus Paludanus in 4. dist. 20. q. 4. art. 2. quod idem de alijs Cardinalibus testatur Nauarrus, in tract. de iubilæo, notab. 31. n. 17. quamuis id magis consuetudine, quàm lege nitatur. Atque hæc quidem videtur esse certa, & rata. Nunc de ijs, quæ dubia sunt, breuiter differemus. **P**RIMUM igitur de Concilio generali queri potest, an possit plenarias indulgentias dare, id enim affirmat Felinus in serm. de indulgent. num. 28. Dominicus à Soto in 4. dist. 21. q. 1. art. 4. Nauarrus de iubilæo, notab. 31. num. 2. & Cordubensis q. 12. de indulg. proposit. 8. Quamuis autem neminem legerim, qui expressè doceat, Concilium generale nõ posse id facere, tamen videntur hoc sentire omnes alij auctores, qui scribunt, ad solū Pontificem summum spectare potestatem concedendi plenarias indulgentias, & de Concilio generali nihil dicunt, & sanè verissima mihi esse videtur posterior hæc sententia: nam nullum huius rei exemplum habemus, nisi Concilij Basiliensis, sess. 24. quod Concilium eo tempore schismaticum erat, neq; eius decreta, & multò minùs exempla, certam fidem faciunt. Concilium autē Constantiense, sess. 17. prope finem, indulgentias concedit non plenarias, sed solum centum, vel quadraginta dierum, quod rectè poterat facere, cum in eo Concilio essent multi non solum Episcopi, & Archiepiscopi, sed etiam Cardinales. Præterea, primus qui docuit à Concilio generali concedi posse plenarias indulgentias, & quem Felinus alijque secuti sunt, Panormitanus fuit, in serm. habito in synodo Basiliensi, vt Felinus refert. Quid autem mirum, si Panormitanus hoc docuit in eo loco, vbi Concilium supra Papam esse clamabant omnes? Postremò, Concilium generale, secluso Papa, non habet Papalem auctoritatem, nec formaliter, nec eminenter, nec villo aliò modo; vt rectissime Caietanus docet & probat, tract. 1. de auctoritate Papæ & Concilij, cap. 11. & 12. & tract. 2. cap. 6. & nos etiam docuimus, & probauimus in lib. 2. de Concilijs, cap. 16. Non igitur potest Concilium, secluso Papa, ea facere, quæ propriè ad summum Pontificem pertinent, sed ea solum, ad quæ se extendit Episcopalis auctoritas. Constat autem non posse Episcopos, etiam multos simul coniunctos, indulgentiam dare, nisi vnius anni, vel quadraginta dierum, vt expressè habetur cap. Cum ex eo, de pœnit. & remiss. & cap. indulgentiæ, eodem in 6.

ALTERA dubitatio est de iure, quo Episcopi possunt indulgentias elargiri: Aliqui enim existimant, Episcopos iure diuino id posse: Alij negant. Sed hæc quæstio ex alia pendet, vtrum iurisdictione Episcopi accipiant à Deo immediatè, an verò per summum Pontificem: quam quæstionem nos explicauimus in lib. 4. de summo Pontifice, cap. 23. & duobus sequentibus: neque est cur

hoc loco eadem repetamus. Igitur, iuxta ea quæ loco notato diximus, existimamus Episcopos à summo Pontifice iurisdictionem omnem, ac per hoc potestatem indulgentias conferendi accipere. cuius rei argumentum est etiam, quòd videamus à summo Pontifice restrictam & limitatam Episcopis hanc potestatem fuisse: neque dubium est, quin ab eodem penitus tolli, vel etiam augeri & extendi possit. Quod si à Deo immediatè illa haberent, posset quidem summus Pontifex interdicerè illis vsum eius potestatis, tamen si obstinate eā vti vellet, non posset summus Pontifex impedire, quò minus ratum esset quod illi fecissent; quemadmodum cum Pontifex alicui Episcopo interdicit, ne utatur facultate, quam habet à Deo, conferendi sacramentum confirmationis, vel ordinis: peccat quidem Episcopus nõ obtemperans Pontifici Maximo, tamen collatio illa sacramenti, confirmationis, vel ordinis rata est: neq; videtur posse reddi vlla ratio cur possit summus Pontifex efficere, vt indulgentia ab Episcopo concessa non sit rata, & non possit idem efficere de collatione sacramenti confirmationis, vel ordinis, nisi quia priorem potestatem habent Episcopi à Pontifice, posteriorem à Deo.

TERTIA quæstio est de Abbatibus, parochijs, alijsq; sacerdotibus, an possint indulgentias tribuere. Nam Abbates iurisdictione habent in suos monachos, non secus ac Episcopi in populum. Solent etiam Abbates, tum alij ordinū religiosorum præpositi cõmunicare cum alijs merita, & satisfactiones suorum ordinum: quod nihil esse videtur aliud, nisi indulgentias qualdā tribuere. Denique Angelus in summa, verbo, indulgentia, nu. 5. & Bartholomæus Fumus in summa, verbo, indulgentia, nu. 2. docent, omnes parochos, alijsq; sacerdotes, qui ius habent confessiones audiendi, posse in ipso sacramento confessionis indulgentias concedere, remittendo id, quod superest expiandum; quando minor pœnitentia iniungitur, quàm vt sufficiat ad totam pœnam peccatis debitā, exhaustā. & adducunt pro hac sententia Innocentium in comment. cap. cum ex eo, de pœnit. & remiss. Panormitanum in cap. Sicut dignum, de homic. volunt. & alios Iuris Canonici interpretes. At sententia communis contrarium docet, nullos omnino sacerdotes, Episcopos inferiores, posse iure communi tribuere indulgentias, sed solum ex commissione Pontificis Maximi, vel Episcoporum: nam extat expressus textus iuris, cap. Accedentibus, de excess. prælatorum, vbi habetur nõ licere Abbatibus, neque alijs quibuscunque inferioris ordinis, quàm episcopalis, indulgentias concedere.

PRÆTEREA, S. Thomas in 4. d. 20. q. 1. ar. 4. q. 1. pulchrè docet, nullos esse absolute prælatos, nisi Episcopos. ipsi enim sunt rectores integri populi, & quasi reges in paruo regno; atq; ita præsent hominibus omnium ordinum, ætatum, sexuum, conditionum: Abbates autem sunt quasi patres vnius familiæ, ac domus, & præsent solis monachis. Parochi quoque non præsent, nisi vni parocciæ, quasi vni familiæ. potestas autem dispensandi thesaurum Ecclesiæ, non conuenit, nisi veris prælati, qui sunt principes populi Dei.

Quare, cum tam Abbates ipsi, quam Parochi, alijsq; omnes, siue clerici, siue laici, siue regulares, siue seculares, aliquo modo subijciantur Episcopo, participes fieri possunt indulgentiæ ab Episcopo in commune propositæ, vt docet Paludanus in 4. d. 20. q. 4. ar. 3. concil. 1. sicut etiam tenentur, licet alijs regulares vt plurimum sint exempti, dies festos ab Episcopo toti ciuitati indictos obseruare. Verum tamen est, quòd si opus iniunctum ab Episcopo pro indulgentia consequenda, non possit impleri à regularibus absque præposito facultate, tenentur eam facultatem à præposito petere, si velint indulgentiæ participes fieri: non enim debet regularis obseruantia, propter adsequendas indulgentias violari, vel rela-

xari, vt monet S. Thomas in 4. d. 20. q. 1. ar. 5. q. 2. Neque his repugnat communicatio illa meritorum, vel satisfactorum, quas præpositi ordinum religiosorum benè merentibus de ipso ordine concedere solent. Illa enim communicatio non est indulgentia, vt perspicuum est: tum quia non absoluit à penitentia iniuncta à sacerdote in sacramento penitentia; tum quia non communicat merita, vel satisfactiones iam præteritas, cum illa (si superflua fuerunt) in thesauro recodita sint; sed solum futuras post illam communicationem: tum quia ista communicatio magna ex parte prodest per modum impetrationis, quod non conuenit indulgentijs, orant enim religiosi assidue pro sua congregatione, pro amicis & benefactoribus, & pro alijs, vel personis, vel necessitatibus ad intentionem præpositorum. Neque Innocentius, aut Panormitanus, ab Angelo & Bartholomæo allegati, loquuntur de indulgentijs, sed solum dicunt posse parochum, & alios confessarios iniungere penitentiam minorem, quam Canones præscribant, si eis videatur ita esse faciendum iustis de causis: sed hoc non est dare indulgentiam, quia quod minus illi iniungunt, expiandum erit vel in hac vita per opera pœnaliter sponte assumpta, vel in purgatorio. Vide Siluestrum, verbo indulgentia, nu. 12. Cordubensem de indulgent. q. 12. & Nauarrum de Iubileo, notab. 31. nu. 9.

CAPVT XII.

An requiratur causa iusta, vt indulgentia sit rata.

Ifferuimus de auctoritate, nunc de causa disserendum est: nam hæc duo requiri diximus, vt indulgentia ritè cõcedatur. Ac vt sciamus certa ab incertis, conuenit PRIMO inter omnes scriptores, sine iusta causa ratam esse indulgentia concessio- nem, quoad ea quæ pendunt ex solo iure Ecclesiastico, qualia sunt priuilegia eligendi confessarium, qui possit etiam à reseruatissimis peccatis absoluerè, & alia id genus. docet Nauarrus de Iubileo, notab. 15. nu. 11. & 12. & Dominicus à Soto in 4. dist. 21. q. 2. ar. 2. concl. 2. & ratio est, quoniam cum summus Pontifex dispensat in iure Ecclesiastico, dispensatio est rata, etiam si nõ adfit causa iusta: satis enim est, si constet eum voluisse dispensare, cum id totum ab eius arbitrio, & voluntate dependeat.

SECUNDO, conuenit inter omnes, sine iusta causa indulgentiam non esse ratam, quod attinet ad expiandum reatum pœnæ coram Deo, vel in hac vita, vel in alia docet S. Thomas. S. Bonaventura, Durandus, Gabriel, & alij in 4. d. 20. & recentiores omnes. Ratio verò est quoniam hæc pœna expianda est iure diuino; nõ potest autem summus Pontifex sine iusta causa dispensare in ijs, quæ aliquo modo pertinent ad ius diuinum, quoniam minister Dei est, non dominus. Id quod etiam videmus accidere in dispensatione iuramenti, & voti: relaxat enim obligationem in nomine Dei, quando causam habet eiusmodi, vt credibile sit, id placitum Domino. Quod si pro arbitrio, sine vlla iusta causa dispenset, Deus non habet ratam dispensationem. Præterea, summus Pontifex non solum nõ est supra ius diuinum, vt possit illud pro arbitrio tollere: sed neque est Dominus, sed dispensator thesauri spiritualis; dispensator autem fidelis, & prudens esse debet, alioqui non dispensator, sed dissipator dicendus erit. Quare Clemens V. in extrauaganti, Vnigenitus, cum scribit, summum Pontificem posse thesaurum spirituale dispensare, addit, *iustus ex causis*, & post finem Concilij Constantiensis in constitutione Martini V. interrogari iubentur suspecti de fide, an credant, summum Pontificem indulgentiam

iustis de causis posse cõcedere, & semper in literis indulgentiarum exprimitur causa, cur indulgentia concedatur. Denique, cur dicuntur in Concilio Lateranensi generali sub Innocentio III. indulgentia quedam nõ solum indiscreta, sed etiam superflua, nisi quia ociosa, inanes, & irrita: sunt de quibus rectè dici potest illud S. Cypriani, in serm. de lapsis. *Irrita pax perniciosa dantibus, & nihil accipientibus profutura.*

TERTIÒ, conuenit inter omnes, ad iustam causam non requiri, vt opus iniunctum sit in se ita satisfactorium, vt planè compenset debitum pœnæ, quod remittitur per indulgentiam: tunc enim indulgentia non esset remissio, sed commutatio, vel redemptio. Quæstio igitur in eo solum versatur, an ad iustam causam requiratur proportio aliqua operis iniuncti cum indulgentia, ita vt pro maiori indulgentia maior causa requiratur, an verò possit pro opere minimo dari indulgentia maxima? De qua re duæ sunt opiniones: PRIMOR est eorum, qui docent non requiri proportionem vllam, sed satis esse, si causa sit pia, id est, modò non concedatur indulgentia pro opere malo, vel pro opere merè temporali, aut pro opere vano, & nihil ad diuinam gloriam pertinente, sed pro quocunq; opere, quod ad honorem Dei, vel Ecclesiæ vtilitatem cedat; indulgentia rata erit, ita docuit S. Thomas in 4. d. 20. q. 1. ar. 3. q. 2. Durandus, & Paludanus in eadem dist. 20. qu. 4. S. Antonius 1. p. tit. 10. cap. 3. §. 1. Ioannes de Turrecremata in comment. dist. 1. de penit. can. Quis aliquando. §. Item in Levitico. q. 4. Glossa in extrauagantem Bonifacij VIII. Antiquorum, de penit. & remiss. Siluester in summa, verbo, indulgentia, num. 19. Ioannes Tabienfis verbo, indulgentia, nu. 10. & noster Gregorius de Valentia in tract. de indulg. cap. 7. Rationes huius sententiæ ducuntur ferè omnes ab vsu Ecclesiæ: nam videmus pro eadem causa dari indulgentias aliquando maiores, aliquando minores. Item videmus interdum pro causa leuissima dari indulgentias maximas, vt cum datur indulgentia plenaria omnibus, qui ante fores Basilicæ S. Petri adstant, dum summus Pontifex in die Paschæ populo solenniter benedicit. Ad hæc, si indulgentia sine causâ satis magnâ concessa, non essent rata, Christianus populus à pastoribus suis grauiter deciperetur; quod nõ videtur vllò modo adserendum. Præterea, cõmune pronuntiatum Theologorum est, indulgentias tantum valere, quantum sonant: igitur, si pro leuissima causa indulgentia maximè in litteris Pontificijs dari significetur; indulgentia illa rata esse debet. Denique, indulgentia non nituntur istâ causâ operis iniuncti, quamuis hæc etiam adesse debeat sub thesauro infinito meritorum Christi, & sanctorum, quæ est causa sufficiens, imò superans & transcendens omnem indulgentia condonationem.

POSTERIOR sententia est aliorum, qui contendunt, ad iustam causam requiri aliquid, nõ solum pium & vtile, sed etiam quod proportionem habeat cum indulgentia; ita vt non sit ratum si detur pro causâ leuissima indulgentia maxima: ita docet ex veteribus Scholasticis S. Bonaventura in 4. d. 20. parte 2. qu. vlt. Richardus in eadè dist. 20. q. vlt. Augustinus de Ancona in summa de potestate Ecclesiæ, qu. 30. ar. 4. & 5. Ioan. Gerson in tract. de absolutione sacramentali, Gabriel in supplement. 4. dist. 45. qu. 3. ar. 1. & in Canonem Missæ, Lect. 57. Ex auctoribus nostri seculi idem docuit Hadrianus Papa in 4. in tract. de indulg. Card. Caietanus in tract. de causa indulgentiæ, & alio tract. ad Iulium Medicem, cap. 8. Ioan. Maior in 4. dist. 20. q. 2. Martinus Ledesmus p. 2. 4. sent. q. 27. ar. 2. Dominicus à Soto, in 4. d. 21. q. 2. ar. 2. Petrus à Soto Lect. 2. de indulg. Nauarrus de Iubileo, notab. 15. num. 3. & 4. Cordubensis qu. 20. de indulg. His addi possunt Innocentius in cap. Quod autem, de penit. &

nit. &

nit. & remiss. & Felinus in serm. de indulgentijs. Huius posterioris sententiæ rationes hæc sunt. Prima, quoniam videntur abuti vocabulis, qui dicunt, requiri iustam causam ad concessionem indulgentiarum, & tamen volunt pro opere quocunq; etiam leuissimo concedi posse indulgentiam maximam. Quomodo enim iusta causa dici potest, quæ nullam habet proportionem cum effectu? Secunda, quoniam non solum infidelis dispensator dicitur, qui nulla de causa donat bona domini sui, sed etiam qui pro re minima profundit, ac prodigit thesauros pretiosos eiusdem domini sui. Tertia, quoniam si pro quacunq; pia causa concessa indulgentia rata esset, nullæ dici possent superflua, vel indiscreta: cum semper sit in promptu aliqua pia causa, quæ allegari possit. Quarta, quoniam non est dissimilis indulgentiæ largitio dispensationi votorum: in votis autem conueniunt omnes, non posse dispensari nisi pro maxima causa, quæ magis placeat Deo, quam ipsa impletio voti. Quinta, quoniam si esset vera ea sententia, posset summus Pontifex in momento liberare omnes animas purgatorij: quia posset dici, non deesse causam piam, cum ad gloriam Dei pertineat, vt tot animæ citissime volent ad ad cælum, vbi perpetuò Deum laudabunt. Possunt fortasse concitari hæc sententia aliquo modo: sed absolute posterior vt est communior, ita etiam verior mihi esse videtur. Sed vt magis res explicetur, obseruandum est PRIMVM, ad causam iustam vt plurimum duo requiri: primò, finem aliquem pium, ac Deo gratum, cuius affectio magis placeat Deo, quam penitentialis satisfactio, quæ per indulgentiam relaxatur: is enim fidelis & prudens est dispensator cælestis thesauri, qui fideliter egit causam domini sui, & iuxta eius voluntatem operatur. Secundò, opus aliquod, per quod reuera finis ille probabiliter obtineri possit: nam si finis quidem valdè placeat Deo, sed per opus iniunctum nullo modo valeat obtineri, non videtur iusta causa danda indulgentiæ. Vt exempli gratiâ, si detur indulgentia plenaria ijs, qui semel recitant orationem Dominicam pro conuersione hæreticorum, causa non videbitur iusta; quoniam tamet si conuersio hæreticorum res est maxima, & Deo gratior, quam penitentialis satisfactio multorum fidelium: tamen non est probabile, conuertendos hæreticos per eam solum breuissimamque orationem. Quomodo etiam si detur indulgentia ijs, qui nummum vnum exponunt pro recuperanda Hierosolyma, non videbitur iusta causa tantæ indulgentiæ, quia opus illud non est eiusmodi, vt per ipsum Hierosolyma recuperari possit. Obseruandum est SECUNDO, non requiri ad proportionem causæ cum indulgentia, vt opus iniunctum sit in se valdè meritorium, vel satisfactorium, vel difficile, & laboriosum: quamuis hæc etiam spectari debeant; sed requiri, vt sit medium aptum, atque vtile ad consequendum finem, cuius gratiâ conceditur indulgentia. Itaque fieri potest, vt per opus in se satis leue & facile magna indulgentia acquiri possit; quoniam opus illud leue, ac facile, est medium ad finem Deo gratissimum adsequendum. Talis est exempli gratiâ, assistentia illa præ foribus Basilicæ S. Petri Romæ, dum summus Pontifex solemnè cerimoniam populo benedicit: illam enim assistentiam prior opinio rem leuissimam & causam minimam appellabat: talis enim est, si per se absolute consideretur. at eandem assistentiam posterior opinio magnam causam & iustam esse diceret, quoniam frequentia illa populi, eo tempore, medium est aptum, & vtile ad protestationem fidei de capite Ecclesiæ, atque ad honorem sedis Apostolicæ, qui est finis illius indulgentiæ. Obseruandum est TERTIO, non eodem modo iudicandum esse de causa indulgentiæ, cum datur vni alicui particulari, & cum datur in commune multis: nam cum datur vni particulari, oportet vt opus

iniunctum illi soli, sit proportionatum fini, cuius gratiâ datur indulgentia: at cum datur in commune multis, non est necesse, vt opus singulorũ, sed tantum vt opus omnium simul sit proportionatum fini. atque hinc accidere potest, vt indulgentia maxima sit iustissima, etiam si opus iniunctum singulis videatur leue. Exempli causâ, si necesse sit ædificari Basilicam, vel xenodochium, & detur indulgentia, septem, vel decem annorum, vel etiã plenaria conferentibus certam auri summam: si respiciatur opus singulorum, non videbitur causa iusta, sed tamen si tota summa ab omnibus collata consideretur, iam erit iusta causa, quia poterit ijs sumptibus ædificari Basilica vel xenodochium, quæ ædificatio erit gratior Deo, & vtilior Ecclesiæ, quam penitentialis satisfactio, quæ per indulgentiam relaxatur. Obseruandum est QUARTO, supra dictum esse, plerumque in causa iusta duo contineri, finem & mediã ad finem: quoniam aliquando solus finis satis esse videtur, sine vllis medijs, id est, sine aliquo opere iniuncto: quando videlicet finis non pendet ab aliquo opere, & per se sufficit ad indulgentiam iustam efficiendã. Sic olim ad petitionem martyrum (vt supra ex Tertulliano, & Cypriano probauimus) dabatur indulgentia, sine aliquo opere iniuncto, quia iudicabat Ecclesia satis magnam causam esse, petitionem martyrum, vt videlicet homines ad martyrium accenderentur, cum viderent tanti fieri martyrum preces. Vocantur autem in his locis *martyres*, qui in carceribus inclusi, & iam aliquid passi fuerant ob confessionem fidei, & consummationem martyrij expectabãt. Quomodo etiam in articulo mortis, hominibus benè meritis de Ecclesiâ, dantur aliquando indulgentia, neque opus vllum iniungitur; quia videtur causa esse satis iusta, ipsa necessitas extrema, coniuncta cū præcedentibus meritis, ita legitur Gregorius VII. indulgentias sine vllò iniuncto opere dedisse. lib. 1. Epist. 34. libr. 2. Epist. 61. & lib. 6. Epist. 15. Itaque sine opere iniuncto concedi potest aliquando indulgentia, sine causa verò, eaque iusta, & rationabili, nunquam potest. Obseruandum est VTIMO, iustam quidem semper causam requiri, sed nõ esse subditorum iudicare, vtrum causa sit iusta, vel iniusta: debent enim simpliciter existimare, iustam esse. Nihil hominis tamen sicut probandum non est, quod aliqui pio zelo, sed nimio fortasse, de indulgentijs quibusdam leuibus de causis concessis obloquantur, quod faciunt Ioan. Gerson in tract. de absolutione sacramentali, Dominicus à Soto in 4. d. 21. q. 2. ar. 2. conclus. 5. & Andreas Vega in Concilium Tridentinum, lib. 13. cap. vlt. sic laudandus merito est Clemens VII. Pontifex Maximus, qui nunc sedet, quod decretum Concilij Lateranensis sub Innocentio III. de moderandis indiscretis indulgentijs, & decretum Concilij Tridentini, sess. 25. de reuocandis indulgentijs, ad veterè & probatam Ecclesiæ consuetudinem executioni mandare studet. Veteres enim parcissimos fuisse in indulgentijs conferendis, notissimum est. Siquidem Sergius II. (vt citauimus cap. 3.) trium tantum annorum indulgentiam dedit, & Paschalis II. quadraginta solum dierum. Testatur quoque Innocentius III. cap. Cum ex eo, de penit. & remiss. Apostolicam sedem solitam esse ordinariè non extendere indulgentias vltra condonationem penitentia vnus anni, vel quadraginta dierum. & iuxta hoc Innocentij dictum Nicolaus IV. in indulgentijs varijs, quas concessit Ecclesiæ S. Prædix, quæ leguntur in introitu capellæ S. Zenonis, nunquam excedit annum vnum, vel dies quadraginta. Denique, S. Thomas in 4. d. 21. q. 1. ar. 3. q. 2. ad 4. scribit, vnicuique ad limina Apostolorum ex regionibus vltimarum partium datur indulgentiam quinque annorum: ex regionibus vltimatis, tritum annorum: ex alijs locis vicinioribus, vnus anni duntaxat.

Ex his ad argumenta pro priore opinione facile responderi potest. Ad illud, quod propter eandem causam datur indulgentia, modo maiore, modo minore, responderi potest, id posse accidere duplici de causa: aliquando enim datur indulgentia minor, quam pro magnitudine causae dari posset, & hoc modo datur: pro eadem causa, modo maior, modo minor indulgentia, & nunquam superat indulgentiae magnitudo magnitudinem causae. Potest etiam fieri, ut idem opus bonum sit vno tempore magis proportionatum fini, cuius gratia datur indulgentia, & magis utile, vel necessarium, quam alio tempore, ut vigente magna necessitate, eadem elemosyna plus confert ad subsidium pauperum, quam si ea caritas annonae non vigeret: & imminente grauissimo periculo eadem oratio cum eodem iciniio, & elemosyna magis necessaria erit ad placandum Deum, quam si illud periculum non immineret. Ex quo sequitur, ut idem sit opus bonum secundum se, sed ex accidente diuersum, & causa reuera non sit eadem, & ideo non sit mirum, si dentur variae indulgentiae pro illo opere, quod vno tempore maiorem causam, alio tempore minorem offert.

Ad aliud, quod pro causa leuissima datur indulgentia maxima, iam supra responsum est, id fieri, quoniam causa, quae est in se leuissima, si attendatur labor, aut sumptus, aut aliquid eiusmodi, saepe maxima est, si consideretur proportio ad finem, ad quem obtinendum indulgentiae proponuntur.

Ad tertium illud, de populi deceptione, respondemus, vtpurimum nullum esse deceptionis periculum, quoniam non existimamus indulgentias, a sede Apostolica, sine iusta causa dari; tamen sicut potest fieri, ut aliquando indulgentia non fortiatu effectum ob defectum eius, qui illam suscipit, vel ob defectum auctoritatis in eo, qui illam concedit: ita non debet videri absurdum, si aliquando idem accidat ob defectum causae: & Christianus populus non ignorat ad fidem pertinere, quod sit in Ecclesia potestas indulgentias concedendi, non autem quod in particulari non possit fieri, ut indulgentia vel non sit rata, vel non proficiat. & ideo sic accipiunt prudentes Christiani Pontificias indulgentias, ut simul etiam studeant dignos poenitentiae fructus ferre, ac pro suis peccatis Domino satisfacere.

Ad quartum de illo communi pronuntio, *Indulgentia tantum valet, quantum sonant*; respondemus, pronuntiatum illud verissimum esse, sed intelligi de indulgentia, cui non desunt necessariae conditiones, auctoritas in concedente, caritas in suscipiente, & iustitia ac pietas in causa. Fuit autem celebris apud veteres Scholasticos quaestio illa, an indulgentiae tantum valeant, quantum sonant, vel quantum ab Ecclesia praedicantur? propter nonnullos errores, qui tunc vigeabant, cum alij dicerent, indulgentias non valere nisi pro mensura deuotionis; alij, tantum valere, quantum opus iniunctum ex se ad satisfaciendum proficit; alij, tantum valere coram Ecclesia, non coram Deo. Qui errores a S. Thoma aliisque veteribus confutati, extincti iam sunt.

Ad postremum, de thesauro meritorum Christi & sanctorum, qui dicitur esse vera causa indulgentiarum, respondemus; thesaurum meritorum Christi, & sanctorum, esse veram causam, cur indulgentiae concedi possint: sed praeter istam causam requiri aliam, quae moueat ad dispensandum thesaurum hoc tempore potius, quam alio, & nunc magis, nunc minus liberaliter, non enim debent Pontifices relaxare poenitentialem satisfactionem, neque recurrere ad thesaurum, nisi quando iudicant id esse necessarium, vel utile ad gloriam Dei, & animarum salutem.

CAPVT XIII.

De dispositione suscipientis indulgentiam.

IN eo, qui cupit reuera fructum ex indulgentiis capere, Dvo requiri diximus, ut sit in statu gratiae, & ut perficiat id, quod pro indulgentia fuerit iniunctum. Et quid exigi statum gratiae docent communiter Theologi in 4. dist. 20. & ratio est aperitissima, quoniam indulgentia, cum remittat reatum poenae temporalis relictum post remissionem culpae, sine dubio requirit, ut culpa sit iam remissa, ac per hoc translatus sit homo, per infusionem gratiae & caritatis, de statu peccati in statum filiorum Dei. Praeterea, nulla ratio patitur, ut poena remittatur ei, qui adhuc haeret in culpa, vel debitum illi condonetur nomine Dei, qui adhuc est auersus a Deo, & hostis, ac inimicus. Denique, nomen ipsum indulgentiae, ut initio diximus, sonat paternam facilitatem in filios, quae non debet esse communis cum seruis, maxime fugitiuis, quales sunt omnes, qui, Deo deserto, Diabolum sequuntur. Pari ratione exigi, ut opus iniunctum perficiatur, conuenit inter omnes, ut patet ex S. Thoma in 4. dist. 20. q. 1. ar. 5. qu. 3. & ex alijs. Sed his positus tanquam certis & exploratis, multae superfluae quaestiones. **P R I M A** est, an requiratur status gratiae, solum eo tempore, quo percipitur indulgentia; an etiam cum perficiuntur opera iniuncta, vel etiam cum primum indulgentiae pronuntiantur, aut earum litterae recipiuntur: nam Caietanus, tract. 10. q. 2. & tract. 15. ca. 9. Petrus de Soto, lect. 3. de indulg. & alij, contendunt non requiri statum gratiae, cum indulgentiae publicantur, vel litterae indulgentiarum recipiuntur, nisi forte id sit tempus publicationis & perceptionis, ut cum in sacello Pontificio dantur indulgentiae omnibus, qui diuinis officijs in eo loco interfuerunt: tamen requiri statum gratiae, non solum cum indulgentia percipitur, sed etiam cum perficitur opus iniunctum. Ratio huius sententiae est, tum quia in ipsis litteris Pontificijs, vtpurimum exprimitur, indulgentias concedi ijs, qui vere poenitentes Ecclesiam visitauerint, aut tale, vel tale opus fecerint: tum etiam, quia indulgentia non adquiretur, nisi per opera viua, vere meritoria & satisfactoria, qualia non sunt, nisi ea, quae sunt in statu gratiae.

Alij tamen grauissimi auctores, ut Petrus Paludanus in 4. d. 2. q. 4. art. 3. concl. 1. S. Antoninus 1. p. tit. 10. cap. 3. §. in fine, & Antonius Cordubensis q. 24. de indulg. & alij contra sentiunt, non requiri statum gratiae, nisi cum ipsa indulgentia percipienda est. Ratio posterioris huius sententiae est, quia indulgentia non nititur nostra satisfactione, sed Christi, & ideo non videtur necessarium, ut opus iniunctum sit opus viuum, & satisfactorium. Deinde, quia Bonifacius VIII. in extrauaganti, Antiquorum, dicit, se concedere indulgentiam ijs, qui visitabunt Ecclesias, poenitentes & confessi, vel qui poenitentibus, & confitebuntur. Ex his sententijs prior sine dubio tutior est, ut S. Antoninus etiam notauit: est etiam certa, quando opus iniunctum in litteris Pontificijs expressè iubetur perfici in statu gratiae, ut cum in extrauaganti, Vnigenitus, de poenit. & remiss. item in constitutionibus de iudictione Iubilei, Clemetis VII. Iulij III. & Gregorij XII. expressè habetur, ut qui indulgentiam consequi volunt, vere poenitentes, & confessi, visitent Ecclesias, orent, &c. Denique, verior mihi esse videtur (etiam si in litteris Pontificijs id non exprimitur) quando opus iniunctum tale est, ut non conferat ad finem, nisi fiat in statu gratiae, ut si finis indulgentiae sit, placare Deum Christiano populo, & ideo iniungantur preces, iciniua, elemosynae, visitationes Ecclesiarum, & similia: cum Deus non placeatur per opera mortua, necessarium esse videtur, ut opera illa fiant in statu gratiae, alioquin nihil conferunt ad finem, & proinde non est

intentio

intentio concedentis, ut indulgentiam lucrentur, qui in statu peccati illa opera faciunt. At posterior opinio vera esse videtur, quando opus iniunctum vile est ad finem pro quo datur indulgentia, etiam si non fiat in statu gratiae. Ut exempli gratia, si finis indulgentiae sit edificatio Basilicae, vel subuentio pauperum, aut recuperatio Hierosolymae, & propter ista dentur indulgentiae contribuentibus pecunias vel arma; quia non minus ad finem conducunt pecuniae illae vel arma, si dentur ab homine peccatore, quam a iusto; probabile est, prodesse illa opera, etiam si facta sint in statu peccati, modo is qui ea fecit, sit in statu gratiae, quando re ipsa percipit indulgentiam.

A L T E R A quaestio est, vtrum non solum requiratur status gratiae ad indulgentiam obtinendam, sed etiam carentia omnis culpae venialis? Sed facilis responsio est, si distinctione utamur: nam, vel quaestio est de tempore, quo perficiuntur opera iniuncta: vel de tempore, quo percipitur fructus indulgentiae. Si de priore tempore quaestio sit, rursus alia distinctione opus est; nam, vel peccatum veniale vitiat opus bonum iniunctum, ut si quis oret, vel ieiunet ex vana gloria: vel non vitiat, sed per accidens ei coniungitur, ut si quis, dum elemosynam facit, vel Ecclesiam visitat, loquatur verbum aliquod otiosum. Quod si bonum opus non vitietur, certum est non impediri fructum indulgentiae. Si vero bonum opus vitietur, ita ut ipsum efficiatur veniale peccatum, tum sine dubio impeditur fructus indulgentiae, si opus illud erat faciendum ad placandum Deum, vel satisfaciendum pro peccato; non enim per peccatum veniale placatur Deus, neque satisficit Deo. Et haec est sententia Hadriani in 4. tract. de indulg. concl. 4. & Petri de Soto Lect. 3. de indulg. quod si opus faciendum non erat ad placandum Deum, neque ad satisfaciendum, sed solum ad subuentiorem pauperum, vel alium finem, qui potest obtineri, etiam si opus non fiat in statu gratiae, tum non impeditur fructus indulgentiae, quamuis opus peccato veniali fuerit vitiatum.

At si de posteriore tempore quaestio sit, respondendum erit, non impediri fructum indulgentiae, si quis eo tempore habeat vel committat veniale peccatum, nisi quoad remissionem poenae debita: propter illam culpam venialem: non enim dimittitur poena, nisi prius dimissa fuerit culpa. Nulla autem ratio est, cur non possit percipi fructus indulgentiae, quoad remissionem poenae debita: propter alias culpas siue letales, siue veniales iam remissas, etiam si culpa aliqua venialis adhuc haeret in anima: nam peccatum veniale non impedit statum gratiae, qui requiritur ad hoc, ut homo sit capax indulgentiae.

T E R T I A quaestio est de confessione, quae ut plurimum requiritur ut pars operis iniuncti, an exigatur semper in re, an vero sufficiat in proposito? Responsio facilis est; nam quando in forma indulgentiae disertè ponitur, ut qui eam lucrari cupiunt, confiteantur peccata sua intra tot dies; tunc sine dubio exigitur confessio in re, quoniam ponitur in forma indulgentiae, ut conditio quaedam, siue ut pars operis iniuncti, & non solum ad hoc, ut homo transferatur de statu peccati ad statum gratiae. Quando autem in forma indulgentiae non iniungitur expressè opus confessionis, sed simpliciter dicitur concedi indulgentiam vere poenitentibus & confessis, tum non videtur requiri confessio, ut pars operis iniuncti, sed solum ut homo sit in statu gratiae. & ideo si quis non habeat peccata letalia, non necessario confiteri tenebitur; & si habeat peccata letalia, probabile est, sufficere illi contritionem, cum proposito confitendi; nam per haec adipiscetur statum gratiae. ita docent Paludanus in 4. d. 20. qu. 4. artic. 2. Syluester, verbo, indulgentia, nu. 20. Panormitanus in cap. omnis vtriusque, de

poenit. & remiss. Felinus in serm. de indulgentijs, nu. 12. & alij. Tutius tamen & probabilius videtur requiri confessionem in re, & non solum in voto, quotiescunque dicitur indulgentiam concedi poenitentibus & confessis, ut docent S. Antonius 1. p. tit. 10. cap. 3. Hadrianus in 4. sentent. tract. de indulg. Caietanus tract. 15. de indulg. cap. 10. Nauarrus de Iubileo, notab. 18. nu. 1. & Glossa in extrauaganti, Antiquorum, de poenit. & remiss.

Q U A R T A quaestio est, an percipiat indulgentiam, qui non perficit omnia opera iniuncta. sed aliqua tantum, ob inopiam vel morbum, vel aliam iustam causam impeditus. **R E S P O N S O** communis est S. Thomae, Durandi & aliorum in 4. d. 20. non percipi indulgentiam, nisi ab ijs, qui integrè omnia opera iniuncta perficiunt: concessio enim conditionata non valet, nisi conditio impleatur. Atque in hanc quoque sententiam allegari solet dictum illud commune, indulgentiae tantum valent quantum sonant: nam summi Pontifices, quando volunt percipi indulgentiam ab ijs, qui legitime impediti non perficiunt omnia opera iniuncta, addere solent, ut confessarij commutent opera iniuncta in alia pia opera, vel disertis verbis explicant, obtineri indulgentiam ab ijs, qui inchoauerunt opera iniuncta & perficere non poterunt, ut habetur in extrauaganti, Vnigenitus, & in alijs similibus, in quibus annus Iubilei publicatur.

Q U I N T A quaestio est, An requiratur alia dispositio in suscipiente indulgentias praeter statum gratiae, & adimplerem operum iniunctorum? Nam Card. Caietanus in tract. 10. qui est de suscipientibus indulgentias, qu. 1. docet, requiri tertiam conditionem, ut videlicet, qui vult consequi indulgentias habeat propositum satisfaciendi Deo proprijs laboribus quoad poterit: ijs autem, qui nolunt pro se ipsis satisfacere, cum possint, negat prodesse indulgentias. ex quo etiam colligit, paucos admodum reuera frui Pontificijs indulgentijs, ex tanto numero adeuntium Ecclesiarum, temporibus stationum, aliarumque similiarum indulgentiarum. Quae sententia utilis est, & pia, sed fortasse non vera; praesertim cum sit contraria communi aliorum doctrina, ut ipse etiam Caietanus fatetur. nec enim legi vllum auctorem, qui Caietanum sequatur, praeter Bartholomaeum Fumum in summa, quae Arnilla dicitur, verbo, indulg. nu. 13. Nec video quemadmodum summi Pontifices non deciperent populos, si indulgentias cum ea conditione proponere velent, quam nunquam explicarent. Neque argumenta Caietani talia sunt, ut solui non possint. ille enim sic rationatur. Qui non vult satisfacere Deo per se, cum possit, indignus est cui applicetur aliena satisfactio: At non intendit Ecclesia conferre hoc beneficium indulgentiae in indignos: igitur non profunt indulgentiae ijs, qui nolunt per se satisfacere, cum possint. Propositionem argumenti probat Caietanus his rationibus. Primum, quia non decet ab amico petere, ut pro te satisfaciatur, cum ipse possit per te satisfacere. Secundò, quia in Republica, bene instituta, non sunt dispensanda bona communia, pro liberandis illis ciuibus aere alieno, qui per se suum aere alieno dissoluere possunt. Tertio, quia in forma indulgentiae addi solet, *verè poenitentibus indulgentias tribui*: non sunt autem verè poenitentes, qui recusant facere fructus dignos poenitentiae. Quarto, quia datur indulgentia de iniunctis poenitentibus a sacerdote: vel igitur, qui iniunctam poenitentiam accepit, id fecit animo eam perficiendi, & sic habemus quod volumus: vel animo fallendi, & indignissimus est, qui ex fallacia sua lucrum reportet. **R E S P O N D E M V S**, eum qui non vult per se satisfacere cum possit, non esse indignum, sed tantum non dignum, cui aliena satisfactio applicetur. Ecclesia autem non intendit conferre hoc beneficium in indignos: sed bene potest velle conferre in non dignos, quoniam indulgentia ex misericordia, & liberalitate datur, non

ex iustitia & meritis. AD PRIMAM rationem respon-

CAPVT XIII.

De indulgentiis, quae accipiuntur pro defunctis.

DE indulgentiis, quibus iuuantur animae defun-

QUOD AD PRIMAM quaestionem attinet, haereti-

corporis, satisfactiones suas, ieiunia, elemosynas, pere-

ALTERA quaestio difficilior est, de modo, quo in-

cinque solueris tu super terram degens, erit solutum a me, qui

TERTIA quaestio est, quid significet illud, per mo-

QUARTA quaestio, difficillima omnium, ea

cit ex condigno; quia sunt membra eiusdem corporis, glutino fidei & caritatis unita: at etiam mortui, qui in purgatorio degunt, membra sunt eiusdem corporis, glutino fidei & caritatis unita. Quod si purgatorum suffragia ex condigno defunctis profunt, quatenus satisfactiones sunt, certe multo magis satisfactiones Christi, & sanctorum, ipsam mortuis fidelibus, à capite Ecclesie, id est, à Pontifice Maximo applicatæ, proderunt ex condigno.

ALII CONTRA sentiunt, indulgentias, quæ defunctis dantur, nisi misericordiâ, & benignitate Dei, ac per hoc ex congruo, non ex condigno eis prodessent. Ita docet Caietanus tract. 16. q. 5. quem sequuntur Petrus de Soto, lect. 13. de indulgentijs, & Antonius Cordubensis, qu. 15. de indulgentijs. Neque significare volunt hi auctores, dubium, aut incertum esse dogma Ecclesiasticum, de indulgentijs defunctorum, imò affirmant, certum esse, & indubitatum, quod indulgentia recte datur, vel suscipiantur pro defunctis, quodque illis prodessent possint, & re ipsa profunt, vel ad refrigerium, vel ad plenam liberationem, sed quibus, quando, & quantum diuina pietati placuerit: quo modo etiam pro mortuis recte fundi preces, eisque prodessent, fides Catholica docet: & tamen non ex condigno, sed ex congruo, non ex iustitia, sed ex misericordia nos impetrare confirmat, quicquid à Domino petimus, ut vel ex ipsa forma precum intelligi potest. **RATIO** huius sententia sunt hæc. **PRIMA**, quoniam non videtur certum, posse viuentibus pro viuentibus satisfacere ex condigno, quod erat fundamentum prioris opinionis: contrarium enim docent Ioan. Medina cod. de satisfactione, q. 5. & Cordubensis q. 5. de indulg. Vnio enim fidei & caritatis, quæ colligantur inter se viua membra Ecclesie, facit quidem ut possimus inuicem adiuuare, & bona nostra communicare, & vnus pro alio saltem ex congruo satisfacere, sed non videtur facere, ut teneatur Deus ex iustitia acceptare vnus satisfactionem pro altero, nisi ostendatur de hac re pactum, vel promissio aliqua ipsius Dei quamuis possit Deus, & soleat acceptare ex benignitate sua, & confirmatur à simili: nam in foro externo non tenetur iudex acceptare, ut vnus flagelleretur, vel ad trimeres amandetur pro alio, etiam si illi non solum sint coniuncti, ut Christiani, sed etiam ut ciues, vel ut consanguinei. Denique, videtur esse proprium solius Christi, posse pro alijs ex condigno, ut mereri, ita etiam satisfacere: quoniam est caput corporis Ecclesie, & dū pro nobis satisfecit, pro corpore suo satisfecit. **SECUNDA** ratio, quoniam etiam si certum esset, posse in presenti vita vnus pro alio ex condigno satisfacere; tamen non videtur eadem ratio de satisfactione pro defunctis: hic enim possumus soluere pœnas eiusdem generis, ut nostro ieiunio, vel elemosyna satisfacere pro alio, qui ieiunij, vel elemosynæ pœnam subiturus erat: at pœnæ, quibus iam addictæ sunt animæ in purgatorio, sunt alterius generis: & ideo, sicut non tenetur iudex remittere pœnam corporalem vni alicui reo, propter multam pecuniarum, quam alius offert: ita, non videtur, teneri Deum, ex iustitia admittere satisfactiones huius vitæ pro remissione pœnarum purgatorij, ad quas animæ illæ iam sunt addictæ. Sed si id fiat, ut certò fieri credimus, ex benignitate Dei fieri credibile est. **TERTIARA** ratio quoniam ipsa animæ, ut est historijs grauius auctorum colligimus, hoc ipsum declarasse videntur. Nam Petrus Damiani in Epist. 3. ad Dominicum, cap. 4. scribit, animam Benedicti Pontificis Romani in purgatorio constitutâ apparuisse, Deo permittente, cuiquam, atque ab eo petijisse, ut suffragia pro ipsa fierent, & addidisse, se per ea suffragia liberandam, quando hoc miseratio diuina decreuerit. Petrus quoque Cluniacensis in 1. libro de miraculis, cap. o. scribit, animam defuncti

apparuisse alicui, & postulatis suffragijs adiecisse, per ineffabilem misericordiam Dei se liberandam, si ei per suffragia subuentū fuisset. & cap. 27. scribit, aliam animam similiter apparentem, & suffragia postulantem adiecisse, conditoris mediante clementiâ, se per ea suffragia liberandam. Quod si suffragia nituntur pietate diuina, & indulgentiæ defunctis non dantur, nisi per modum suffragij, certè sequi videtur, ut etiam indulgentiæ ex diuina pietate defunctis profunt. Ex his sententijs neutram reprobare audeo, videtur enim prior admodum pia, posterior verò valdè rationalis.

QUINTA quæstio est, quid requiratur ad hoc, ut indulgentiæ defunctis profunt. Et quidem certum est, **PRIMUM** auctoritatem requiri, eamque summam, id est Apostolicæ sedis: non enim Episcopi, alijque Prælati, summo Pontifice inferiores, indulgentiis defunctis eôcedere possunt, ut Nauarrus docet de Iubileo, notab. 22. num. 4. quoniam solus Christi Vicarius habet potestatem dispensandi thesaurum Ecclesie absolute: Episcopi enim solum possunt applicare subditis suis secundum mensuram sibi ab Apostolica sede determinatam. **SECUNDO** certum est, requiri causam iustam, ut S. Thomas docet, in 4. d. 45. qu. 2. ar. 3. qu. 2. Non enim potest summus Pontifex pro arbitrio liberare animas à pœnis purgatorij: neque sufficit, pro causa, vtilitas illarum animarum, vel gloria Dei, quæ redundaret ex animarum illarum liberatione: nam si ista sufficerent, Christus ipse iam omnes animas liberasset. Itaque requiritur causa aliqua particularis, pertinet ad honorem Dei, & Ecclesie vtilitatem: sicut de indulgentijs pro viuentibus diximus, ita ut summus Pontifex arbitretur, gratiorem esse Deo rem illam, cuius gratiâ indulgentiæ conceduntur quàm executione iustitiæ, quæ exercetur in expiandis animabus purgatorij. **TERCIO** requiritur, ut qui pro defunctis indulgentias suscipit, adimpleat opus iniunctum: nam ut S. Thomas, loco notato, & alij Doctores scribunt, indulgentiæ, primariò, & directè non dantur, nisi viuentibus, qui possunt opera iniuncta perficere: defunctis autem dantur secundariò, & indirectè, quatenus viuentes pro mortuis opera iniuncta perficiunt: ex quo etiam requiritur, ut qui opera illa perficit, sit in statu gratiæ, si opera ipsa id requirant, ut diximus supra, de opere viuentibus iniuncto. Nam si opus iniunctum id non requirat, probabiliter dici potest, prodessent defunctis indulgentias, etiam si is, qui pro defunctis eas suscipit, non sit in statu gratiæ. Sed omnino tutius est, ut qui cupit mortuis indulgentiâ obtinere, prius det operam, ut ipse indulgentiam à culpa per sacramentum confessionis obtineat. **QUARTO** requiritur, ex sententia Caietani, tract. 16. q. 5. de indulg. ut defunctus non solum sit in statu gratiæ, & in purgatorijs locis degat, sed etiam, ut dum viueret, fuerit deuotus clauium Ecclesie, mortuosque suffragijs iuuare studuerit, & pro suis peccatis satisfacere non neglexerit. Ita enim intelligit Caietanus verba illa S. Augustini, lib. de cura pro mortuis cap. 1. & in Enchiridio cap. 109. *Suffragia non prodessent omnibus mortuis, sed illis tantum, qui in hac vita meruerunt, ut sibi prodessent possent.* Sed hæc Caietani sententia, ut est vtilis & pia, quia excitat viuentes ad opera bona, ita videtur minus vera, & ab omnibus passim refellitur: Nam S. Augustinus, locis notatis, non excludit à suffragijs, etiam particularibus, vllas animas ex ijs, quæ degunt in purgatorio, sed solum animas damnatas ad æternas pœnas inferorum. dicit enim eas tantum esse capaces suffragiorum, quæ dum viuerent, id meruerunt, quia videlicet in gratia Dei, & caritate perseuerarunt: caritas enim est fundamentum communionis inter Ecclesie membra, & non aliqua peculiaris deuotio ad Ecclesie clauem, vel aliquid huiusmodi.

POSTREMA quæstio est, an indulgentiæ profunt

illis,

illis, pro quibus in particulari suscipiuntur, an omnibus in communi? Præpositius quidam antiquus auctor, ut refert S. Thomas in 4. d. 45. q. 2. art. 4. docebat, suffragia Ecclesie semper prodessent defunctis fidelibus in communi, & illis magis, qui liberationi propinquiores erant, atque ad hoc persuadendum adducebat similitudinem lucernæ, quæ si accendatur in aula regis pro ipso rege, non tamen lucet soli regi, sed omnibus, qui adsunt, & illis magis, qui habent oculos meliores. Adducebat quoque similitudinem ex libro aliquo, qui fortè legatur ad mensam regis, ex quo non minorem fructum percipiunt alij qui adsunt, quàm rex ipse, & nonnulli fortè longè maiorem, quamuis propriè regi liber legatur. Quod Præpositius de suffragijs dixit, idem sine dubio de indulgentijs intellexit, quæ iuuant defunctos per modum suffragij. Sed responsio communis Doctorum est, tam suffragia, quàm indulgentias prodessent omnibus defunctis, quoad gaudium quoddam accidit: caritas enim facit omnia communia in hoc sensu, quod omnes, qui sunt præditi caritate, gaudent de bonis aliorum, ac si propria essent: Sed quoad satisfactionem & liberationem à pœnis, suffragia Ecclesie cõmunia prodessent omnibus in communi; sed suffragia particularia, & indulgentias, quæ pro certis animabus suscipiuntur, non prodessent nisi illis, quibus ex intentione viuentium applicantur. Atque hoc esse verissimum, perspicuum est: primò, ex ipsis Pontificiis concessionibus: nam Paschalis primus, indulgentiam ita concessit, ut qui pro anima patris, vel alterius particularis personæ defunctæ, tot missas celebrauerit in capella S. Zenonis, quæ est in Ecclesia S. Praxedis; animas illas de purgatorij pœnis eripiat. Item Alexander VI. Clemens VII. alijque Pontifices in constitutionibus de indictione Iubilæi, disertis verbis dicunt, indulgentias illas anni Iubilæi, extendi per modum suffragij ad animas patris, vel matris, vel alterius personæ particularis pro quibus suscipiuntur. Secundò, quoniam hic est sensus totius Ecclesie, omniumque fidelium. Tertio, Sanctus Augustinus in libr. de cura pro mortuis, cap. 4. scribit, Ecclesiam suffragia quædam communia transmittere ad animas defunctorum, ut quibus defunt particularia à consanguineis, vel amicis, non desint aliqua à cõmuni matre, quæ quæ est Ecclesia. Quarto denique quoniam nulla est ratio est, cur satisfactiones vni alicui animæ per intentionem satisfaciunt applicatæ, aut illi non profint magis, quàm alijs, aut alijs modo profint. Neque similitudines illæ Præpositi aliquid efficiunt: non enim similes sunt indulgentiæ, vel suffragia particularia lucernæ, vel lectioni, sed potius summæ pecuniariæ, quæ ita datur in liberationem alicuius debitoris ab ære alieno, ut per eam non possint debitores alij liberari.



**R. P. ROBERTI BEL-
LARMINI POLITIANI,
è Societate Iesu,**

**DE INDULGENTIIS
LIBER II.**

Præfatio, & Ordo Disputationis.

DISSERVIMVS hæcenus de indulgentijs scholastico more, tum ut Catholicis satisfaceremus, tum ut futura disputationis fundamenta iaceremus. Voluimus autem quæstiones Scholasticas, à disputatione aduersus hæreticos separare, ne cogentur Catholici, aut hæretici omnia legere, sed liberum esset unicuique quod vellet eligere. Igitur respondebimus **PRIMUM** ijs, quæ Martinus Lutherus aduersus indul-

gentias in assertionem articulorum suorum scripsit, in qua re breuiores erimus, quoniam sunt ea omnia à Ioanne Rossensi, beate memoria viro, diligentissimè consuta. **DEINDE**, excutiemus ea, quæ Ioannes Cabrinus in institutione sua doctrine Catholice de indulgentijs obiecit. **TERCIO**, breuiter resuabimus nugas Tilmanni Hesbussy. **AD EXTREMUM** respondebimus Martino Kennio, qui præter ceteros copiosè de indulgentijs disputauit, in examine postrema sessionis Concilij Tridentini.

CAPVT PRIMVM.

Resuuantur argumenta Lutheri contra indulgentias.

MARTINVS Lutherus, hæresiarcha nostri seculi, à reprehensione indulgentiarum sectam suam auspicatus est, & quod mirum videri poterit, ita per quosdam gradus ad summum impietatis ascendit, ut non animaduertit, maiori se licentiæ aditum patefecisse, quàm ea esset, ob cuius reprehensionem cum Catholicis Doctoribus contendere, atque altercari, & libris, & sermonibus cepit: nam cum Albertus Card. & Episcopus Moguntinus, præpositus esset à Leone X. Pontifice Maximo, indulgentias quibusdam per Germaniam prædicandis, scripsit ad eum Lutherus Epistolam, in qua notabat errorem illorum, qui vsque aded indulgentiis confidebant, ut securos se de salute sempiterna esse arbitrarentur, si nummum argenteum in arcam, iuxta præscriptum indulgentiæ, coniecissent. Refellit autem hanc nimiam confidentiam eo potissimum argumento, quod ne ipse quidem habitus gratiæ iustificantis, à Deo cordibus nostris infusus, certos nos reddere possit de salute æterna obtinenda, cum Apostolus iubeat, ut cum timore, & tremore salutem nostram operemur. Deinde, paulò post, longius progressus, edidit Resolutiones de indulgentijs, & mox libellum pro iisdem resolutionibus, in quibus docuit, indulgentias esse pias fraudes matris Ecclesie, quæ promissione indulgentiarum excitat filios suos ad opera bona, cum tamen indulgentiæ non remittant pœnam debitam in iudicio Dei, sed solum in iudicio Ecclesiastico. & simul addidit: thesaurum meritorum Christi non esse in potestate Pontificum, ne que expendendum in re tam vili, ut est expiatio à pœna temporaria. Ita progressus est à reprehensione abusu ad reprehensionem indulgentiarum; sed neque hæc subsistit: nam cum Leo X. pontifex hanc nouam Lutheri doctrinam improbareret, scripsit ille continuo librum de Captiuitate Babylonica, in cuius libri principio docuit, indulgentias non esse pias fraudes matris Ecclesie, sed meras pontificum imposturas. Addidit etiam mox librum alium, in quo asseruit, ac defendit omnes articulos à Leone X. improbatos, atque in eo libro adfirmavit, indulgentias nihil esse, & si quid essent, non fore viles, sed perniciosas: cum liberent homines ab operibus bonis: non esse necessarias, vel expetendas, nisi publicis peccatoribus, inertibus & desidijs, quibus publica penitentia esset imposita, quam peragere nollent. Denique, adseruit, nullum esse purgatorium, nullam requiri satisfactionem post culpam remissam, solâ fide homines iustificari, & liberari ab omni debito culpæ & pœnæ. Itaque incidit in eum abusum, quem initio reprehendit, vel potius in alium longe maiorem. ægrè ferebat enim initio, quod homines in arcam argenteo nummo, & indulgentiâ susceptâ, securos se de salute æterna esse confiderent. Ipse autem etiam sine nummo argenteo, securos omnes reddidit de iustificatione, & salute: neque vllus vnquam tam amplam indulgentiam promulgauit, quàm Lutherus, qui sine

villo

villo pœnitentiæ labore sine vllis operibus bonis, culpas omnes & pœnas, solâ fide remittit: si tamen ea indulgentia, & nō potius licentia, & verè impia fraus & impostura dicenda est. Ea verò, quæ refert ad suū dogma stabilendum, in assertione articuli 17. & sequentium, tam sunt inepta, & parim inter se connexa, vt vix ad argumenti formam reuocari possint.

PRIMA igitur obiectio eiusmodi est: Merita Christi sunt res sacra, & vniuersa, cum corda iustificanti; indulgentia autē non iustificanti, sed solum remittere dicuntur debita pena temporalis: igitur indulgentia non possunt fundari in thesauro meritorum Christi. RESPONSIO Merita Christi sunt res viuæ, & sacra, sed non solum iustificanti corda, verum etiam satisfactoria sunt pro reatu pœnæ, tum semper nā, tum tēporariæ. Quocirca non est mirum, si in meritis Christi fundari possint, non solum sacramenta, quæ iustificando abluunt maculas culpæ, sed etiā indulgentiæ, quæ applicatio satisfactionem Christi, expiant reatū pœnæ. Porro, Christi merita, seu potius Christi passio-nem, nō solum fuisse meritoriam, sed etiam satisfactoriā, probamus ex eo, quod scripsit Isaias cap. 53. Verè tā-gnores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. & S. Ioannes in priore Epistola, cap. 2. Ipse est propitiatus pro peccatis nostris, vt pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Lutherus verò non probauit, Christi passio-nem non esse satisfactoriam, quod tamen probare debuit, si quid efficere voluit.

SECUNDA OBIECTIO: Blasphemia est, vt ita sacræ, vsam merita Christi in fordidum opus mortis ponere: vt pena temporalis, est fordidū opus mortis: igitur blasphemia est, Christi merita collocare in expiatione pœnæ temporalis. RESPONSIO. Quare Lutherus vocet fordidum mortis opus, tem-poralē pœnam, nō facillē diuinare, nisi forte, quia reatu pœnæ fructus est peccati, quod est mors anima, ita nominare placuerit. Sed quæcumq; sit causa huius appellationis, certè nō est fordidum, sed gloriosum, liberare hominē à fordidō mortis opere. Nā quid fordidius, & deterius peccato? & tamen non est fordidum Christo, sed valde honorificū, esse agnū Dei, qui tollit peccata mundi, multò igitur minus fordidū erit, expiare reatu pœnæ, cum non sit fordidum expiare reatū culpæ. Quare non est blasphemia, sed gloriosa prædicatio dicere, Christi merita sacro altari eius esse vniuersa, vt omnia peccata, & peccatorum reatus omnes eluere, & expiare valeant.

TERCIA OBIECTIO: Merita Christi sunt omnia necessaria ad salutem, & ideo tenentur omnes querere, vt sibi ea merita applicentur: At indulgentia non sunt necessaria ad salutem, neque tenentur, Christiani vllō præcepto ad eas suscipiendas: non igitur fundantur indulgentia in meritis Christi. RESPONSIO. Merita Christi partim sunt omnibus necessaria, partim non necessaria, sed vtilia, atque hoc posteriori modo ad fundamentum indulgentiarum pertinent. Nam quod attinet ad gratiam iustificationis obtinendam, sine qua nemo saluus esse potest, sunt Christi merita omnibus necessaria, & ideo tenentur omnes diuino præcepto curare, vt sibi ea merita per baptismum, vel, si post baptismum à gratia Dei exciderint, per sacramentum pœnitentiæ applicentur. & hoc modo fatemur, non pertinere ad fundamentum indulgentiæ, Christi merita. At si quis post gratiam reconciliationis adeptam adhuc sit reus luctuæ pœnæ temporalis, is non necessariò eget meritis Christi, vt per ea reatus ille simpliciter condonetur: non quòd sine meritis Christi possit reatus pœnæ simpliciter condonari, sed quia poterit ipse non requirere tantam liberalitatem, contentus ipse suis laboribus, & pœnis, vel in hac vita, vel in purgatorio satisfacere Deo, cooperante semper Christi merito, & gratiâ; tamen vtilissimum illi erit, si Christi merita sibi per indulgentiâ applicentur, vt sine propria satisfactio-ne, continuò reatus ille soluat. &

hoc modo negari non potest, quin merita Christi pertineant ad thesaurum, & fundamentum indulgentiarum, quamuis vt nemo cogitur suscipere indulgentias, ita nemo cogatur dare operam, vt debium temporalis pœnæ, Christi passio-ne, & meritis, sine labore proprio compensetur.

QUARTA OBIECTIO: Nullis scriptura sacra testimoniis thesaurus indulgentiarum comprobari potest, sed solâ constitutione Clementis VI. que incipit, Vniuersi. nō igitur satis firma sunt, que de indulgentijs traduntur. RESPONSIO. Iam supra ostendimus, in priore libro, indulgentiarum thesaurum non carere fundamento scripturarum sanctarum. Sed quamuis nulla testimonia scripturarum habere-mus, non propterea solâ Clementis constitutione niteremur: neque enim Clemens ex proprio capite thesaurum excogitauit; sed ex antiqua traditione, ex Ecclesiæ sensu, ex Theologorū communi doctrina, ex consuetudine veterum Pontificum dicitur, quod de thesauro docuit, & auctoritate Apostolica confirmauit. Denique, etiam si nihil certi de thesauro indulgentiarū (quod tamen minimè concedimus) ante constitutionē Clementis habuissimus, satis tamen certi redderemur de thesauro huius veritate ex Clementis Pont. Max. declaratione. Ipsam enim toti Ecclesiæ datū, à Deo magistrum & doctorem esse scimus, cum illius sedē teneat, cui propriè dictum est; Pascite oves meas. Ioh. 2. sed de hac re satis multa in alijs nostris libris, ac præsertim lib. 4. de summo Pontifice, cap. 3. scripta extant, quæ hoc loco repetenda non sunt.

QUINTA OBIECTIO: Pœnæ, que peccatum sequuntur, non possunt villo modo remitti, sed velimus, nolimus, toleranda sunt: igitur indulgentia, que dicuntur esse remissiones pœnæ, nihil omnino sunt. Probat Lutherus antecedens huius argumētū ex eo, quòd pœna peccati, à Adamo, & toti generi humano inflicta, est labor, & mors; quam pœnam certū est per indulgentias tolli non posse. Sic etiam Deus in psal. 88. dicit: Si peccauerim filij tui, visitabo in virga iniquitates eorum. At Papa hanc virgam per indulgentias auertere non potest. Sic Apostolus ad Hebræos 12. dicit, nos à Deo disciplinam accipere. & 1. Corinth. 11. dicit, nos à Deo iudicari & corrigi, vt non cum hoc mundo damnemur. istam verò disciplinam, & correptionē indulgentia non tollunt. RESPONSIO. In libro superiore demonstraui-mus, per indulgentias non remitti pœnas naturales, id est, que sequuntur originale peccatū, & toti generi humano sunt communes: sed pœnas illas duntaxat, quæ sequuntur peccata personalia; & eas non omnes, sed eas tantum, quarum sumus rei in foro pœnitentiario: non autem eas, quas debemus in foro externo. Porro, pœnæ, quarū fit mentio in psal. 88. & in Epist. ad Corinthios, & ad Hebræos, ad forum externū pertinet: infliguntur enim à Deo tanquam iudice, in externo & criminali foro. Nam si non potest indulgentia tollere pœnam, quā Prætor aliquem multauit ob furtum, vel homicidiū, quantò minus tollere poterit eam, quā Deus ipse alicui decreuit? Quam igitur, inquit, pœnam tollit indulgentia? Illam, quæ in foro pœnitentiario infligitur, quæ voluntariè adimpletur, ad quam implendam non cogimur, nisi timore Dei, & stimulo conscientia. Hæc enim est, per quam Domino satisfacimus, & cui succedit, nisi in presenti, Domino satisfiat, purgatorij pœna. Quamuis illud etiam negari non debeat, satisfieri quoque Deo per flagella ab ipso immissa, quando libenti animo tolerantur: sicut etiam interdum per pœnam sponte susceptam præuenimus manum Dei, & flagella eius auertimus, vt exemplum Niniuitarum docet, quod habetur apud Ionam Prophetam, capite postremo.

SEXTA OBIECTIO: Indulgentia dicuntur remittere pœnitentiâ: at illa sūt opera bona, videlicet ieiunia, elemosynæ, preces, & similia: igitur indulgentia nocua sunt, nō saluatares, cū

bonis

à bonis operibus nos impediât. RESPONSIO. Indulgentiæ remittunt pœnitentiâ inunctas, non quatenus sunt opera bona, sed quatenus debitum eas implendi retardaret nostrum ingressum in vitam æternam, si fortè ante illarum impletionem de vita nos exire contingeret. Itaque Ecclesiâ, dum largitur indulgentias, non prohibet studium pœnitentiæ, imò ad illud nos hortatur, & excitat: sed à reatu illo nos liberat, quo, vt diximus, impediri possemus à regno cælorum citiùs obtinendo. proinde, verè saluatares, & nullo modo noxiæ dicendæ sunt indulgentiæ. Atque hæc est summa obiectio-num Lutheri: nam ad singula eius verba satis accuratè Roffensis respondit, vt non sit opus aliquid addere.

CAPVT II.

Respondetur ad ea, que aduersus indulgentias Ioannes Caluinus obiecit in libro Institutionis, cap. 9. num. 38.

VENIO nunc ad obiectio-nes IOANNIS CALVINI. Et quoniam nemo, quod sciam, eius sententias ex proposito discutiendas suscepit: respondebo ad omnia, que scripsit in institutione, cap. 9. à nu. 38. vsque ad 44. in quem locum congestis, quæ de indulgentijs dicenda sibi esse iudicauit.

INITIO igitur, nu. 38. more suo, conuictijs, & mendacijs ludit. Primum enim scribit, non multum sibi laborandū esse in indulgentijs refellendis, cum ea sponte sua, atque argumentis Lutheri, tanquam fortissimis arietibus concussa, ad inclinationē spectare incipiant. Deinde addit, eas tandem saluas cōstituisse, quoniam tam altā errorū noctē immergi fuerunt aliquot seculis homines, vt cum viderent, per indulgentias sibi emungi pecunias, quæ in scorta, & lenones absumerentur, & à quaestuarijs se palam deludi: tamen indulgentias summa veneratione exciperent, venerantur, adorarent. Adiungit postremò, vbi orbis sibi sapere aliquid permisit, indulgentias paulatim fringere, & congelascere cœpisse. Sed PRIMVM Caluini pronuntiatum aded falsum esse constat, vt nunquam maior fuerit indulgentiarum frequentia, nunquam maior deuotio, nunquam tam ardentè à populis Catholicis expetite fuerint, quam ab eo tempore, quo à Luthero excitari cœperunt. Hinc enim Tridentinum Concilium, sess. 25. de indulgentijs moderandis decretum edidit. & Clemens VIII. Pontifex Maximus, qui nūc Ecclesiam regit, nimium desiderium indulgentiarum, & piam petentium importunitatem reprimendam censuit. Argumenta verò Lutheri aded leuia, insulsa, inepta sunt, vt non videatur negligentius causam istam agere potuisse, si ex animo præuaricari voluisset. Certè à doctis hominibus ita ridetur, vt per ea non euerit, sed constitui indulgentias arbitrentur. At persuasit tamen Lutherus multis. Ita est, sed persuasit etiam alia multò absurdiora, quia viā latam aperuit, per quam carnales homines libenter ingrediuntur. quo modo etiā Mahumetes sine miraculis, sine sapientia, sine probitate vitæ, nouam suam sectam, quòd licentiam magnam carni, ac sensibus daret, innumerabilibus hominibus persuasit.

ALTERVM Caluini pronuntiatum in duobus peccat. Primum enim tribuit errorum noctem aliquot seculis, in quibus doctrina de indulgentijs celebrior in Ecclesia fuisse videtur, videlicet ab annò millesimo, ad millesimum quingentesimum. At certè, secula ista, vt caruerunt luce linguarum Latina, & Græcæ: ita luce doctrinæ, & sanctitate mirificè fulserunt, vt nullis anterioribus seculis cedere videantur. Argumento esse possunt Cœcilia celeberrima, singulis his postremis seculis acta, Lateranensia, Lugdunensia, Viennensia, Constantiensia, Florentina. Item viri sancti, miraculis clarissimi, Bernardus, Dominicus, Franciscus, Antonius, Petrus Mar-

tyr, Vincentius, Bernardinus, Nicolaus Tolentinus, & alij quàmplurimi. Denique, viri doctissimi, Anselmus, Hugo, & Richardus Victorini, Alexander, Albertus, Thomas, Bonauentura, Scotus, Henricus, Durandus, alijque propè innumerabiles, vt omittam Iureconsultos, Medicos, Historicos, qui scriptis suis, ista secula egregiè illustrarunt. Deinde, Caluinus, abusus quaestuariorum in ipsos Pontifices refert cum apertissimè confiter, à Pontificibus semper fuisse danatos: vt perspicuum est ex decretis Innocentij III. in Concilio Lateranensi: Innocentij IV. in Concilio Lugdunensi: & Clementis in Cœcilio Viennensi. at vt intelligant Caluiniiani, quam immeritò de hac re Caluinus Pontifices reprehenderit referam ad verbum partem, decreti Clementis V. & Concilij Oecumenici Viennensis: Abusionibus, (ita decretum incipit) quas nonnulli elemosinarum quaestores in suis proponunt prædicationibus, vt simplices decipiant, & aurum, subtili, vel fallaci potius ingenio extorqueant ab eisdem: cum in animarum cedat periculum, & scandalum plurimorum, viam, prout nobis possibile, præcludere cupientes, iuxta statuta Concilij generalis, auctoritate prohibendum districte, & c. & infra. Ad hæc, cum aliqui ex huiusmodi quaestoribus, sicut ad nostram audientiam est perlatum, non sine multa temerariâ audacia, & deceptione multiplici animarū, indulgentias populo, motu suo proprio, de facto concedant, super votis dispensent: male ablata incerta (dati sibi aliqua pecunia quaerente) remittant, ierit, aut quarta parte de pœnitentiâ inunctis relaxent: animas tres, vel plures parentū, vel amicorū illorū, qui elemosinas eis conferant, de purgatorio (vt adserunt mendaciter) extrahant, & ad gaudia paradisi perducant: benefactoribus locorū, quorū quaestores existunt, remissionē plenariā peccatorum indulgentiam: & aliqui ex ipsis eos à pœna, & culpa (vt eorū verbis videntur) absoluant: Nos abusus huiusmodi, per quos celsura vilescit Ecclesiastica, & clauis Ecclesiæ auctoritas ducitur in contemptum, omnimodè abolere volentes, ea, per quoscumque quaestores fieri, vel attentari de cetero, districtius inhibemus. Non igitur, vt Caluinus mentitur, à Papa, & suis bulligeribus, quaestuose nundinationes de salute animarum exercebantur; pauculis numis, salutis pretium taxabatur; hacque specie, pecuniæ, quæ in scorta, & lenones, & commensationes turpiter infunderentur, emungebantur. Sed hæc omnia, tanquam manifesti abusus, à Pontificibus, & Concilijs Catholicis reprehendebantur, & prohibebantur: vt etiam hoc tempore reprehenduntur, & prohibentur.

TERTIVM Caluini pronuntiatum, causam veram aperit omnium malorum, quæ Germania, & totius Septentrionis magnam partem miserè perdiderunt. Dicit enim, cum orbis sibi sapere aliquid permisit, tunc demum cœpisse indulgentias fringere, & congelascere, donec tandem euanescent. Quid enim est, orbis sibi sapere aliquid permisit, nisi, priuati homines sapere voluerunt, contra præceptum Apostoli, Roman. 12. plusquam sapere oportere. Item, nullo mittente, nullo vocante, officium sibi docendi sumpserunt. Oves, contemptis pastoribus, ad noua pascua progredi; equi, lesforibus excusis, per deuia currete decreuerunt. Hæc igitur noua præsumptio, quā vnusquisque, Luthero auctore, iudicem se con-trouerfiarum omnium fecit, ac Pastores, & Rectores à Deo positos in Ecclesia, iuxta Apostolum ad Ephes. 4. audire contempsit: hæc, inquam, est, quæ dissidijs, & hæresibus Septentrionem repleuit. Sed illud tamen, vt initio diximus, falsum est, indulgentias fringere, & congelascere cœpisse, cum orbis sibi aliquid sapere permisit. quamuis enim serpente antiquo male oculis aperiente, seductis ab hæreticis, non solum indulgentias, sed omnia bona opera, & ipsa fides vera, & Catholica, apud Lutheranos esse desierint: tamen apud Catholicos, indulgentiæ, quæ antiquis temporibus fringere videbantur, post exortam Lutheri sectam, quasi per antiperi-

D

statim recalcere, reuiscere, ac resorere cœperunt, tantumque abest, ut periculum sit, ne euancescat, ut potius de moderandis, & intra certos terminos cœccendis, cogitandum fuerit. Sed iam ad argumenta veniamus.

CAPVT III.

Respondetur ad obiectiones Caluini ex num. 39.
cap. 9. Inſtu.

IN sequenti numero, siue, ut iste vocare solet, sectione, Caluinus profiterur, ipsas indulgentias, etiam absterfas omni labe, id est, si nullo abusu fœderentur, nihil esse aliud, nisi sanguinis Christi profanationem, Satanæque ludibrium, quo Christianum populum à Dei gratia, à vita, quæ est in Christo, abducant, & à vera salutis via auertant. Grauiſſima hæc est indulgentiarum accusatio, quam si Caluinus solidis argumentis comprobare queat, sine dubio causam obtinebit. Audiamus igitur probationem: *Quomodo enim, inquit, poterat, fœdus profanari Christi sanguis, quam dum negatur, sufficere ad peccatorum remissionem, ad reconciliationem, ad satisfactionem, nisi velut arescens, & exhausti d. factus aliunde suppletur, & sufficitur?* Sed hoc non tam argumentum, quam mendacium est. Nullus enim Catholicorum scripsit, Christi sanguinem non sufficere ad peccatorum remissionem, ad reconciliationem, ad satisfactionem, nisi defectus eius aliunde suppletur. Debuisset sanè, vel vnū aliquem adlegare, qui ita sentiret. Neq; solum nemo Catholicorum id scripsit, sed neq; scribere potuit: cum ipse Clemens VI. Pontifex, in constitutione de thesauro indulgentiarum, quem proprie Caluinus oppugnat, & omnes Theologi affirmant Christi sanguinem ad eodē pretij esse infiniti, vt vel vna eius gutta sufficere poterit ad omnia totius mundi crimina expianda. Quod autē Caluinus sefellit, id fuit, quod Catholici docent, in thesauro indulgentiarum contineri non solum Christi merita, sed etiam sanctorum. Sed non ideo adiungimus meritis Christi, merita sanctorum, quasi illa non sufficiant, sed vt merita sanctorum, quæ illis superfuerunt, nō sint otiosa, vt sancti hoc honore gaudeant, vt efficacitas meritorum Christi magis eluceat, quæ non solum per se possunt expiare peccata, & reatus peccatorum, sed etiam efficere, vt merita sanctorum vim habeant expiandi reatū pœnæ temporalis. Quæ est etiam ratio, cur Deus voluerit, vt vnusquisque nostrum propriis meritis coronā vitæ sibi acquirat, iuxta illud Apostoli 2. Timoth. 2. *Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit*: non quod Christi merita non sufficiant, sed quia id nobis vtilius, & Christo gloriosius est, quemadmodum etiam idem Deus instituit, vt secundæ causæ non sint otiosæ, sed cum ipsa prima causâ ad res producendas conueniant, quamuis prima causâ, sine secundis, res omnes, æquè facile, ac perfectè efficere potuisset.

PERgit Caluinus, & ex variis scripturarum testimonijs probare nititur, Christi sanguinem profanari, si illi sanctorum merita adiungantur: *Christo, inquit, lex, & Propheeta omnes (testo Petro Act. 10.) testimonijs perhibent, quod per ipsum accipiēda sit remissio peccatorum; indulgentiæ remissionem peccatorum, per Petrum, Paulum, & Martyres largiuntur. Sanguis Christi emūdat nos à peccato (inquit Ioannes, 1. Ioan. 1.) indulgentiæ sanguine Martyrum faciunt peccatorum abluitionem. Christus (inquit Paulus, 2. Cor. 5.) qui peccati non nouerit, factus est pro nobis peccati, i. peccati satisfactio, vt iustitia Dei efficeretur in illo: Indulgentiæ peccatorum satisfactio in sanguine Martyrum reponitur. Clamabat Paulus, & Corinthijs testificabatur. 1. Cor. 1. solum Christum pro ipsis crucifixum, & mortuum esse: Indulgentiæ pronuntiant, Paulus, & alios pro nobis mortuos. Alibi dicit, Christum acquisiuisse Ecclesiam*

*suo sanguine, Act. 20. Indulgentiæ aliud pretij acquisitionis in sanguine Martyrum statuunt. Vnâ oblatione Christus consummatus in perpetuum sanctificatus, ait Apostolus Hebr. 10. Indulgentiæ reclamant, à Martyribus perſici sanctificatione, quæ aliqui non sufficeret. Ioannes dicit, Apoc. 7. Sanctos omnes lauisse stolas in sanguine Agni: Indulgentiæ docent lauare stolas in sanguine sanctorum. Hæc ille. Cui RESPONDEMVS, testimonia scripturarum verissima esse, sed peperâ allegari, loquuntur enim de remissione culpæ, ac præsertim letalis, id est, de iustificatione impij, & reconciliatione, per quâ ex peccatoribus efficiuntur iusti, quâ accipimus in sacramentis, Baptismi, vel Penitentia, ubi nullū locum habent merita sanctorum. Porro, indulgentiæ non remittunt culpam, neq; letalē, neq; venialem, sed solum pœnam, eamq; temporariā, cuius reatus inueniri potest in hominibus iustificatis, sanctificatis, ablutis, sicut inueniebatur in Dauide cui post confessionem peccati, dictum est à Propheta Nathan. 2. Reg. 12. *Dominus transfudit peccatū tuū, non morieris. Veruntamen, quoniam blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, filius, qui natus est tibi, morte morietur.* Non igitur indulgentiæ tribuunt sanctis id, quod scripturæ allegatæ tribuunt Christo. Ac vt id planius fiat, excutiā breuiter singula testimonia à Caluino adducta. In Actis, c. 10. loquitur S. Petrus de remissione peccati, quæ habetur per fidē, & sacramenta, sine qua nemo saluus esse potest: nam ideo dictū est Cornelio ab Angelo. *Accerse Simonē, qui cognominatur, Petrus, qui loquetur tibi verba, in quibus saluus eris tu, & vniversa domus tua.* Neque obstat, quod Cornelius in eodē loco dicitur fuisse vir iustus, & timens Deum, etiā antequam Petrum audiret. Nam, vt scribit S. Augustinus in lib. 1. ad Simplicianū, qu. 2. *Iustus erat Cornelius iustitiā quadam inchoatā, & imperfectā, sed non poterat saluus esse, nisi crederet in Christum, & per baptismū remitterentur ei peccata, & ipse incorporaretur Ecclesie.* Nam, vt idē Augustinus loquitur lib. 1. de prædest. sanct. ca. 7. *si potuisset Cornelius sine fide Christi saluus esse, non ad eum adificandū missus fuisset archidicus Petrus.* De hac igitur remissione loquitur idem Apostolus, cum ait: *Hic omnes Propheeta testimonijs perhibent, quod per ipsum accipiēda sit remissio peccatorum, de qua remissione falsò Caluinus dicit, indulgentiæ remissionem peccatorum per Petrum, & Paulum, & Martyres largiuntur:* cum iam saepe sit dictū, culpas per indulgentias non remitti.*

In Epistola 1. cap. 1. S. Ioannes, cum dicit: *Sanguis eius emundat nos à peccato,* loquitur de remissione culpæ, quæ maculam propriè gignit in anima: macula enim est, quæ ablutione tollitur; non pœna, quæ debitorem, non fordidum facit. Itaque falsò Caluinus addit: *indulgentiæ sanguinem Martyrum faciunt peccatorum abluitionem.* Non enim abluitionem culpæ, sed solutionem pro debito pœnæ indulgentijs Catholici tribuunt.

In Epist. 2. ad Corint. c. 5. Apostolus Paulus, postea quam dixit, *Christum factum esse peccatum, id est, hostiam pro peccato, adiunxit, vt nos efficeremur iustitia Dei in illo.* Ex quo intelligimus, eum loqui de remissione peccati, per quam iustificamur, & ex impijs efficiuntur pij; quem effectum nemo vnquam Catholicorum indulgentijs attribuit. Quare Caluinus cum scribit, *indulgentiæ peccatorum satisfactio in sanguine Martyrum reponitur,* vel loquitur de satisfactione pro culpa, & pœna sempiterna; & falsò Catholicis imponit, quod ex eorum sententia, indulgentiæ satisfactio peccatorum in sanguine Martyrum reponant: vel loquitur de satisfactione pro pœna temporali, & falsò indulgentias verbis Apostoli Pauli opponit, cum Apostolus de satisfactione pro culpa intelligendus sit.

In Epist. 1. ad Corint. cap. 1. idem Apostolus, cum testificatur, & clamat, *solum Christum crucifixum esse pro nobis,* loquitur sine vllō dubio, de passione Christi, quatenus ea per baptismum applicata, iustificat, & reconciliat.

Ideo enim duo illa coniungit: *Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis?* In quo sensu nemo Catholicorum ferret, quod Caluinus dicit, *indulgentiæ pronuntiant, Paulum, & alios pro nobis mortuos.*

In Actis, cap. 20. cum idem Apostolus scribit, *Christi proprio sanguine Ecclesiam acquisiuisse;* manifestè loquitur de pretio sanguinis, quo redimimur de captiuitate Diaboli, & per fidem, & baptismum adiungimur ad Ecclesiā; tunc enim ædificatur, & acquiritur Ecclesia, cum per fidem, & sacramenta homines incorporantur Ecclesie. In quo sensu falsò Caluinus dicit, *indulgentiæ aliud pretij acquisitionis in sanguine Martyrum statuunt.*

In Epistola ad Hebr. cap. 10. cum idem Apostolus scribit, *Christum vnica oblatione consummasse in perpetuum sanctificatus;* significat, Christum vnica oblatione corporis sui in Cruce, sufficiens pretium obtulisse, quo possint omnes homines redimi, ab omni iniquitate, & ita redimi, vt ipsa redemptione perpetua esse possit; cui redemptioni nō repugnat, vt homines sic redempti, hoc est, iustificati, & reconciliati, reatum aliquem pœnæ temporalis habeant, pro quo soluendo, indulgentiæ opus habeant, sicut enim culpæ veniales, sine quibus hæc vita non ducitur, non impediunt redemptionem, iustificationem & sanctificationem: Ita, nec reatus pœnæ temporalis eam impediunt. Proinde, falsò Caluinus adiungit, *indulgentiæ reclamant, à Martyribus perſici sanctificationem, quæ aliqui non sufficeret.* Nam Catholicis neque dicunt, indulgentijs perſici sanctificationem, & multò minus efficitur, Christi sanctificationem nō sufficere. Sed non est hoc primum, quod falsò Catholicis Caluinus attribuit.

In Apocalypsi, cap. 7. cum Ioannes dicit, omnes sanctos lauisse stolas in sanguine Agni: nemo dubitare potest, quin loquatur de iustificatione à culpa, tum originali, tum actuali, quæ, vt supra diximus, propriè maculam gignit. Quare falsò Caluinus addit, *indulgentiæ docent lauare stolas in sanguine sanctorum.* Si quidem, indulgentiæ Catholice nihil tale docent, neque vnquam docuerunt. Videmus igitur, agmen illud argumentorum Caluianorum, tot scripturarum telis armatum, plus ostentationis, quam soliditatis habuisse: nam cum totum, vel ex falsis, vel ex veris ad rem non facientibus constaret, cum ad manus ventum est, & cominus signa collata, vera ad rem non facientia pugnare noluerunt, falsa verò facile hostibus terga verterunt.

CAPVT IIII.

Respondetur ad obiectionem Caluini ex cap. 9.
Inſtu. num. 40.

IAM verò in sectione 40. ducit Caluinus argumentum à testimonijs sanctorum Patrum, Leonis, & Augustini: *Praclarè, inquit, aduersus hæc sacrilegia, Leo Episcopus Romanus in Epist. 83. ad Palæstinos loquitur. Quamuis multorum sanctorum in conspectu Domini pretiosa mors fuerit, nullus tamen infontis occisio, propitiatio fuit mundi. Accipere iusti, non dædere coronas, & de fortitudine fidelium nata sunt exempla patientiæ, non dona iustitiæ. Singulares quippe illorum mortes fuerunt, nec alterius quisquam debuit sine perſolui: cum vnus existeret Dominus Christus, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, oēs sunt etiā resuscitati. Nec minus appositè S. Augustinus tract. 84. in Ioannē: Et si fratres, inquit, pro fratribus moriamur, nullus tamen sanguis Martyris in remissione peccatorum funditur: quod fecit Christus pro nobis; neq; in hoc, quod imitariemur, sed quod gratulareremur, conuili nobis. Item lib. 4. ad Bonifacium, cap. 4. Sicut solus filius Dei factus est filius hominis, vt nos secum filios Dei faceret: ita pro nobis solus suscepit sine malis meritis pœnam, vt nos per ipsum sine bonis meritis consequeremur indebitā gratiam.* Hoc argumentū Caluini

non minùs speciosum, nec magis solidū est, quàm superius. Vera sunt omnia, quæ à SS. Patribus, Leone, & Augustino dicuntur, sed ad rem præsentem nihil omninò faciunt. Quid enim S. Leo dicit: *solus Christi mortem, mundi propitiatio fuisse, neq; sanctorum mortibus vllam partē eius propitiatiois esse tribuendā.* Verissimū est; nam ipsi etiā sancti de mundo aliquando fuerunt, & Christi morte redēpti de mundo exire cœperunt, neque nos indulgentijs id adscribimus, vt mundū reconciliant Deo, sed vt eos, qui iam de mudo per Christū educti, & Deo Patri, reconciliati sunt, iuuent, vt à reatu pœnæ temporalis, si quo fortè adhuc tenentur obstricti, facilius liberentur. Quid præterea S. Leo dicit: *Acceptisse iustos, non dedisse coronas, & hoc ne quoq; libitissimè confitemur; neque enim merita, quibus præmia, & coronæ respondent, per indulgentias habere nos credimus.* Quid postea idē Leo adiungit: *ex fidelium fortitudine nata esse exempla patientiæ, non dona iustitiæ.* Et hoc nihil verius: nam dona iustitiæ nō potest dare, nisi qui iustificat impiū. Impium verò iustificare non potest, nisi ille, qui peccatum non fecit, & cuius passio pretij fuit infiniti, de cuius plenitudine nos omnes accepimus. Solus ipse caput exitens corporis Ecclesie, suis omnibus membris gratiam, & gloriam comparauit. Neq; vllus Catholicorum docuit vnquā, per indulgentias acquiri dona iustitiæ, vel, quod est idem, quemquā ex impio iusti fieri. Quid postremò S. Leo nos monet? Singulares aliorum mortes fuisse, neque quemquam alterius debuit suo sine soluisse: vnū esse Christum, in quo omnes mortui, omnes sunt etiam suscitati. Id verò quis nostrum vnquam negauit? certè vnusquisque dum moritur, debitum proprium soluit, quod in Adamo contraxit. Solus Christus, qui debitum moriendi nō habuit, pro omnibus mortuus est, vt mortem moriendo destrueret, & vitam resurgendo repararet. Neque ista inter se pugnant, quod per Christi mortem à debito mortis liberati simus, & tamen vnusquisque nostrum moriendo debitum soluat, quod in Adamo contraxit. Si quidem, mortis debitum non erat solum vt moreremur, sed vt in morte perpetuò maneremus. Christus autem, qui, vt Apostolus ait 2. ad Timoth. 1. *destruxit quidem mortem, illuminauit autem vitam, & incorruptionem,* id nobis morte suā contulit, vt licet ad tempus moriamur, tamen ad vitam reuocati, perpetuò cum ipso viuamus. Neque verò aliquid horum indulgentijs tribuimus, aut sanctorum mortibus, vt Caluinus credi voluit. Sed, quemadmodum nos verissima esse fateamur omnia, quæ S. Leo in Epistola allegata posuit: Sic ipse vicissim non negasset, si de his rebus differendi illi se occasio obtulisset, sanctorum passiones alijs Ecclesie membris applicari posse ad solum reatum pœnæ temporariæ dissoluendum, propositum enim S. Leonis in ea Epistola fuit, demonstrare necessitatem veræ carnis in Christo, aduersum hæresim Eutychetis, quæ paulò antè suborta fuerat. Itaque docet S. Leo, veram in Christo fuisse carnem, quoniam sine vera carne verè moti non potuisset. Quod si Christus verè mortuus non esset, nos quoq; redempti, ac reconciliati Deo non effemus; cum nullius alterius hominis, quamuis innocētis, & sancti, mors, propitiatio mundi esse poterit. Hæc est sancti Leonis ratiocinatio, quæ solidissima est, si agatur, vt verè agitur, de redemptione à captiuitate Diaboli, de propitiatio peccati letalis, & de satisfactione pro reatu, ac debito mortis æternæ. At si quis contendat, eandem ratiocinationem extendere se ad satisfactionē pro reatu pœnæ temporariæ, nihil efficiet, & cōtra ipsum Leonem disputabit, qui serm. 1. de ieiunio decimi mensis, in Epist. 79. ad Nicetā, & 91. ad Theodorum, & 92. ad Rufinum, saepe repetit, per opera bona satisfieri Deo, pœnas peccatorum redimi, placari Deum, &c. Et quemadmodū non negat S. Leo, imò verò palam affirmat posse

vnumquemq; suis operibus satisfacere Deo pro reatu p... na temporalis, quamuis solius Christi mors recõci- liatio fuerit mundi: sic etiam non negaret, propter vin- culũ caritatis, & sanctorum cõmunionem, posse vnus satisfactionem alteri applicari pro solutione reatus pœnæ temporalis: atque hoc solum est quod per indul- gentias fieri Catholicis docent. Nunc ad S. Augustini testimonia, eadem responsio dari potest. Loquitur e- nim S. Augustinus, vt verba ipsa clamant, de remissio- ne peccatorum, quam in iustificatione accipimus, cum ad gratiam Dei sine vllis nostris bonis meritis perueni- mus, quam remissionem (vt saepe iam diximus) nemo Catholicorum ab indulgentijs, vel à sanctis expectat, sed omnes in vnum Christum integrè referunt. Quid igitur iam habet Caluinus? optima testimonia protu- lit, sed nihil, nisi aërem verberauit.

CAPVT V.

Refelluntur ea, quæ Caluinus habet Cap. 9. In sũ. num. 41. & 42.

REGIT Caluinus, & sectione 41. refellere co- natur rationem Catholicorũ, qua thesaurum indulgentiarum ab illis astrui dicit, proponit autem eam rationem his verbis: *Agnoscant, amon- hac sint sua placita: Martyres plus morte sua Deo presti- tisse, ac meritis esse quam sibi opus esset: tamãque illis meritorũ largitatem superfuisset, quæ in alios redundaret. Ne igitur su- peruacuum sit tantum bonum, commiseri eorũ sanguinẽ san- guini Christi, & ex utroque thesaurum Ecclesie confici ad re- missionem, & satisfactionem peccatorum. Atque ita accipie- dum, quod ait Paulus Coloss. 1. Suppleo in corpore meo ea, quæ desunt passionum Christi, &c.* Iam ille, qui non omninõ fideliter rationem Catholi- corũ proposuit, vt planè negare possumus, illa nostra esse placita, neq; enim docemus, martyres morte suã plus Deo prestasse, quam sibi opus esset absolute; sed quam sibi opus esset ad satisfactionem pro reatu pœnæ tem- poralis: quod quidem aded verum est, vt cæcus sit opor- teat, qui id non videat. Certè Ioannes Baptista tamin- nocentem vitam duxerat, vt nullo modo ad expianda peccata sua, passionis, & mortis illius accerbiter indige- ret. proinde plus Deo prestavit morte suã quam sibi ad peccata expianda opus esset, quod idem de Apo- stolis multisque alijs Martyribus dici potest: nam si pec- catorum etiam maximorum, & plurimorum reatus, v- nicã Martyris passione purgatur, pro quibus alioqui diu in igne pœna luenda fuerat, vt S. Cyprianus scribit lib. Epist. 2. ad Antonianum: profectò, qui leuius, & pau- corum delictorum est reus, & tamen pro Christo, post varia tormenta vitam ponit morte suã plus Deo præ- stat, quam sibi ad reatum pœnæ temporariæ peccatis suis debita, dissoluendum, opus esset. Præterea, quod Caluinus addit, nos dicere, sanctos plus esse meritos apud Deum, quam sibi necesse esset, & meritorum lar- gitatem ita illis superfuisset, vt in alios redundaret: non agnoscimus vt nostra placita, sed vt ipsius commenta. Nos enim, vt concedimus, satisfactiones multis sancto- rum superfuisset, quod modò satis euidenter ostendi- mus: ita negamus super fuisset merita, vel ipsa merita in alios redundare: de quare in libro priore satis multa diximus. Sed facile agnoscimus Caluino, quod vel ob imperitiã, vel ob negligentiam, vel etiam vt causã Catholicorum odiosam redderet, non fideliter nostra proposuit. Illud videamus, an qui non integrè funda- mentum indulgentiarum retulit, illud saltem solidè re- futauerit. Sic igitur peregit loco notato. *Quid hoc est, nisi Christo nomen relinquere, ceterum vulgarem sanctulam fa- cere, qui in turba vix dignoscatur? Vnum, vnum illum predi- cari decebat, vnum proponi, vnum nominari, vnum respici-*

cum de obtinenda peccatorum remissione, expiatione, sanctifi- catione agitur. At non ita est: non vulgaris sanctulus, sed sanctus sanctorum, ex thesauro indulgentiarum, Chri- stus agnoscitur, non enim sanctorum passiones Christi passionibus miscentur in thesauro, quod Christi passio- nes, per se non sufficiant, sed vt ostendatur excellentia passionum Christi, quæ nõ solum expiare queunt reas peccatorum, sed etiam alijs vim expiandi cõmunica- re. Itaque, ita miscetur in thesauro, passionibus Christi passiones sanctorum, vt Christi passiones omnem cul- pam, originalem, & actuale, letalem, & veniale, & om- nẽ pœnam, sempiternã, & temporariam expiare valeãt, idque totum per se, etiã si nullæ admiscerentur passio- nes sanctorum: quæ sanctorũ passiones sine Christi pas- sionibus nihil possunt, & cum Christi passionibus solas pœnas temporarias expiare possunt. Non igitur vnum de turba, sed Regem martyrum, & sanctorum omnium Christum facimus: illumque vni, vt simpliciter & abso- lutè redemptorem: propitiorem, & saluatorem præ- dicamus, nominamus, proponimus, atque respicimus. Quod si solum nomen Christo relinquit, qui sanctos quoquo modo illi adiungit: quid respondebimus Apo- stolo, qui se Christi adiutorem facit. 1. Cor. 3, & salua- toris officium sibi vendicat. 1. Cor. 9, & illuminatorem omnium hominũ se dicit, Ephes. 3. An ignorabat Apo- stolus Christum nõ egere humano adiutorio, & ipsum solum esse Saluatorem omnium hominum; & ipsum eundem, & solum esse lucem veram, quæ illuminat om- nem hominem, venientem in hunc mundum? An vole- bat Christum, vulgarem sanctulum facere, vt in turba vix dignosceretur? Quemadmodum igitur Apostolus, dum sibi officium adiuvandi Christum, saluandique, & illuminandi homines desumit, nullam Christo facit iniuriam: quia Christus ipse Paulum sibi adiutorem esse voluit, dignatione, non necessitate: & si Christus, & Paulus saluant, & illuminant homines, Paulus à Chri- sto vitutem saluandi, & illuminandi accepit, nõ Chri- stus à Paulo. Sic etiam, dum nos sanctis tribuimus offi- cium satisfaciendi pro pœnis temporalibus aliorũ, non facimus Christo iniuriam, quoniam, vt dictũ est, virtu- tẽ satisfaciendi ab ipso Christo, sancti accipiunt, non ab- solutè, & simpliciter, sed pro modulo sibi communi- cato. Addit postremò Caluinus in eãdem sectione: *Sed au- diamus eorum euhymemata. Ne sine fructu effusus sit sanguis martyrum, in commune Ecclesie lucrum conferatur. Ita, nec an verò nullus erat fructus, glorificare Deum per mortem? ve- ritati eius suo sanguine subscribere: testificari presentis vite cõ- temptu, meliorem se vitam querere? fidem Ecclesie suã con- stantiã confirmare, hostium autem pertinaciã frangere?* At nos talia euhymemata nunquam fecimus: neq; est difficile conficta à se argumenta dissoluere. Extãt libri permul- ti Catholicorum, vbi de indulgentijs accuratè discri- tur, & in nullo eorum inueniuntur, passiones sanctorum sine fructu futuras, si in thesauro non reponantur. Id so- lum dicunt, passiones sanctorum non absolute, sed vt sa- tisfactorias sine fructu futuras, si neq; illis ipsi egeant, neq; alijs applicentur, quamuis alioqui multis alijs nomi- nibus gloriosas Deo, honorificas ipsis, & viles Eccle- siæ fuisse non dubium sit.

Porrò, ad testimonium Apostoli ex Epist. ad Coloss. cap. 1. quod Caluinus à Catholicis adferri dixit, respon- det ipse in sectione sequenti, quæ est quadragesima se- cunda: ac multis verbis docet, Apostoli verba: *Suppleo quæ desunt passionibus Christi, &c.* non significare, Christi passionibus aliquid defuisse ad vim satisfaciendi pro peccatis, sed Christi membra nempe fideles omnes, exerceri oportere varijs afflictionibus, idque pro Ec- clesia, id est, pro Ecclesiæ ædificatione, & profectu. Sed quamuis hic sensus, quem Caluinus amplectitur, si- etiam à multis ex nostris obseruatus, & approbatus: ta-

men nos in libro superiore ostendimus, præter eum sen- sum, posse Apostolica illa verba commodè recipere alios sensus, atque cum præsertim, qui ad thesaurum indulgentiarum stabilendum conferit. Quem quidem sensum sibi non probari Caluinus significat, sed eum refellere solido aliquo argumento, nec potuit, nec tentauit.

CAPVT VI.

Respondetur ad ea, quæ Caluinus profert, cap. 9. In sũ. num. 43.

ROSTREMAM obiectionem Caluinus, in sectione, siue numero 43. petit à comparatione indul- gentiarum, cum Euangelio; sic autem loquitur: *Quis docuit Papam, plumbo, & membrana gratiam Iesu Christi includere, quam Dominus verbo Euangelij dispensari voluit? sanè aut mendax Dei Euangelium esse oportet, aut men- daces indulgentias. Nam Euangelio, Christum, cum omni af- fluentia bonorum caelestium, cum omnibus suis meritis, omni suã iustitiã, sapientiã, gratiã, nullã exceptione nobis offerri, te- stis est Paulus, qui 2. Corinth. 5. dicit, depositum esse apud mi- nistros verbum reconciliationis, quò hac legationis formã sun- gantur, cum Christo per ipsos hortante, obsecramus pro Chri- sto, reconciliamini Deo. Eum, qui peccatum non nouerat, pro nobis peccatum fecit, vt efficeremur iustitia Dei in illo. Contra, indulgentia demensum aliquod gratiæ ex armario Papa re- clusum, plumbo, membrana, loco etiam assignant, à verbo Dei auellunt.* Hæc omnia per partes singillatim refellenda sunt, ne queratur Caluinus, aliquid à nobis temerè præ- termisum. Quod igitur reprehedit, gratiam Dei, plumb- o, & membrana includi: *RESPONDEO*, nõ aliter à Pon- tifice Maximo gratiam Dei, plumbo, & membrana ali- quando includi, quam Apostoli, & Propheta, litteris & chartæ mysteria salutis incluserint. Nam quemadmo- dum scripta Apostolorum, & Prophetarum, signa sunt rerum caelestium: quæ nobis vel reuelatur, vel promit- tuntur, vel dantur: sic etiam litteræ Pontificiæ suis legiti- mis sigillis munitæ, signa sunt remissionis, quam Ponti- fex pro potestate à Deo acceptã cõcedit ijs, qui ea, quæ ab ipso præcipiuntur, impleuerint. At non hoc, inquit, reprehedit Caluinus, quod remissio aliquo modo, plumb- o, & membrana, vt instrumentis quibusdam, inclu- ditur: sed quod litteris ea remissio includatur, quam Do- minus verbo Euangelij dispensari voluit. *QUAERO* igitur à Caluino, an existimet verbo Euangelij, voce so- lum prolato, an etiam scripto gratiã illam remissionis dispensari posse. Certè, si velit sibi constare, concedere debet, verbo Euangelij non solum per sermonem, sed etiam per scripturam dispensari. Ipse enim tum alibi saepe, tum in hoc loco docet, remissionem peccatorum per exhortationem, siue concionem fieri: id enim al- legat verba illa: *posui in nobis verbum reconciliationis, tan- quam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, recon- ciliamini Deo.* At exhortatio, & cõcio non solum verbo, sed etiam scripto fieri potest: Ipse enim Apostolus, cum illa dicebat, quæ Caluinus citat, per Epistolam scriptam Corinthiis prædicabat, & ipse idem tot exhortationes, & quidẽ grauissimas fecit, quot Epistolas scripsit. Vnde Thessalonicensibus dicebat: *ne terreamini, neque per ser- monem, neque per Epistolã, tanquã per nos missam, quasi iustitias Domini, &c.* Itaq; quo modo potest remissio annun- ciari verbo, ita potest annunciam scripto, ac per hoc po- test litteris, ac membrana includi. Atq; hæc dicta sunt à nobis, vt ex principijs proprijs Caluini refelleremus. Nos enim non credimus, verbum reconciliationis nihil esse aliud, nisi concionem, neque existimamus, vt Cal- uiniani somniãt, potestare remittendi, vel retinendi pec- cata, ad concionem esse referendã: scimus enim, concio- nes fieri ad fideles & infideles, iustos, & peccatores, pœnitentes, & impœnitentes: peccata autem non re-

mittere nisi fidelibus peccatoribus pœnitentibus. Le qua- re satis multa dicta sunt à nobis, in libris de pœnitentiã. Neque admittimus, remissionem peccatorum sacra- mentalem, debere, aut posse plumbo, & membrana in- cludi: sed tantum eam remissionem, quæ fieri potest ex- tra sacramentum, qualis est absolutio a censuris Eccle- siasticis, & absolutio à reatu pœnæ temporalis, quæ da- tur per indulgentias. Neque hoc est, gratiam Dei, plumb- o, & membrana proprie includi, vt Caluinus dicit: sed est, voluntatem eius, qui potestatem habet indul- gentias largiendi, declarare litteris, sigillo munitis, vt solent alia multa declarari, quæ à voluntate Principis dependent.

Iam verò quod Caluinus *ADIVNGIT*, aut mendax esse Dei Euangelium, aut mendaces indulgentias, non integram propositionem continet: deest enim tertium membrum, aut Caluinus nescit, quid loquatur: Euangelium enim non dicit, vt Caluinus interpretatur, in omni reconcili- atione nobis offerri Christum, cum omni affluentia caelestium bonorum, ita vt semper remittatur omnis reatus culpæ, & pœnæ, tam sempiternæ, quam temp- orariæ: si enim Euangelium hoc doceret, pugnetur vti que cum indulgentijs. Et quia mendax Euangelium esse non potest, id planè sequeretur, vt mendaces essent indul- gentiæ. At Euangelium dicit, in prima quidem reconcili- atione, quæ fit in baptismo, hominẽ renouari Ioan. 3. & Tit. 3. Christo commori, & conspeliari, & resurgere in nouam creaturam. Rom. 6. ac proinde nihil expian- dum remanere, neque egere huiusmodi homines vllã aliã indulgentiã, si fortè continuò post baptismum, eos de hac vita migrare contigerit. Ceterum, in secunda reconciliatione, quæ fit per sacramentum pœnitentiæ, Euangelium dicit, Christum offerri pœnitenti cum af- fluentia bonorum quidem caelestium, sed non tanta, vt continuò remittatur omnis reatus culpæ, & pœnæ: sed vt post remissam omnem culpam, & pœnam sempiter- nam, remaneat pœnitentiã, & satisfactio peragenda pro temporaria pœna expianda. Non enim reconciliatio hæc secunda, est regeneratio, & renouatio: sed est quasi medicinalis curatio, & baptisimus quidam laboriosus, & secunda tabula post naufragium, vt sancti Patres pas- sim docent, quos citauimus in libris, de pœnitentiã. Quare, cum in secunda reconciliatione, secundum Eu- angelium, relinquatur sæpenumero reatus aliquis pœ- næ temporalis expiandus, locum suum habere possunt indulgentiæ, neque cum Euangelio vllã ratione pug- nant. Sed videamus, quomodo probauerit: alius, Euangelium in omni reconciliatione offerre nobis Christum cum omni affluentia bonorum caelestium, ita vt semper tam copiosa merita eius applicentur, vt nihil omnino remaneat expiandum. Certè, nihil attulit, nisi testimonium Apostolicum, 2. Corinth. 5. *posui in nobis verbum reconciliationis, &c.* At in eo testimonio nulla fit mentio totius affluentia caelestium bonorum, ne- que applicationis omnium meritorum Christi; sed so- lum ex eo loco habemus, nos reconciliari Deo per mi- nisterium seruorum Dei, qui ab illo potestatem habent, quique legatione funguntur pro Christo: & per quos Deus nos exhortatur, vt reconciliemur, quandoquidem, Christus, qui peccatum non fecit, factus est, pro nobis peccat- ur: id est, victima salutaris ad expianda peccata, vt nos efficiamur iustitia Dei in illo, id est, per ipsum verè, pro- prieque iustificemur. Sed quàm latè pateat ea reconci- liatio, & an ea semper relaxet omnem culpam, & pœnã: an aliquando solum culpam, & pœnam æternam; Apo- stolus non dicit, & ex alijs locis tũ scripturæ, & patrũ, satis apertè colligimus, post remissam culpam, & restare pœnæ temporalis reatu, vel proprijs laboribus soluend- um, vel per indulgentias condonandum. Non igitur Euangelium est mendax, neq; mendaces sunt indulgen-

tas, sed Caluinus Euangelium mendaciter allegauit. PERGIT in ea fectione Caluinus, ac docet, unde origo indulgentiarum fluxerit: Si quis, inquit, originem requirat, hinc videtur hic abusus emanasse, quod cum iniungentur olim seueriores satisfactiones penitentibus, quam ut ab omnibus fieri possent, qui penitentia sibi imposita, grauati se ultra modum sentiebant, peribat ab Ecclesia relaxationem. Remissio, que talibus fiebat, indulgentia vocabatur. Vbi autem satisfactiones ad Deum transferuntur, ac compensationes esse dixerunt, quibus se redimant homines a iudicio Dei, simul etiam indulgentias eo traxerunt, ut essent expiatoria remedia, que nos penam debitis liberet. Illas vero, quas reuolimus, blasphemias tantum impudentia confinxerunt, ut nullam preteritum habere queant.

In his verbis TRIA quadam Caluinus affirmat, que nullo testimonio, nulla ratione probare potuit. Neque enim ex historia antiquitatis, sed ex Lutheri somnijs hausit, quacunque hoc loco effutit. PRIMVM igitur ait, iniungi solitas olim seueriores satisfactiones, quam ut ab omnibus fieri possent, & relaxationem coru, quibus supra modum grauati erant, indulgentiam esse nominatam. Quero, vbi hoc legerit, vbi didicerit mirum silentium. Nos contra legimus in antiquis Concilijs, indulgentias concedi solitas, non ijs, qui se supra modum grauatos dicerent: sed qui penitentia iniunctam, aliquanto tempore, studiosè, libenterq; peregerant. Concilium Ancyranu, can. 4. alijs 5. Pene Episcopus, inquit, eru potestas, modum conuersationis coru (penitentia) probauerit, vel humanitas erga eos agere, vel amplius tempus adicere. Antea omnia vero, procedens coru vita, & posterior inquiratur, & ita eis imperiatur humanitas, & clarius cap. 22. Modus penitentia in Episcoporu sit arbitrio, ut secundum conuersationem penitentiu, possint & extendere tardantibus, & minere studiosè festinantibus. Concilium Nicenum primu, can. 11. alijs 12. cum penitentia lapsis prescripisset annoru tredecim, addit: Ab omnibus vero illud precipue obseruetur, ut animus coru, & fructus penitentia attendatur, quicunque enim cum omni timore, & lacrymis perseverauerit, & operibus bonis conuersionem suam non verbis solis, sed opere, & veritate, demonstrant, eum tempus statutu etiam ab ijs fieri impletum; nimirum primi vrientij, quo inter audientes futuri erant; & orationibus, iam ceperint communicare, licebit Episcopo humanitas circa eos aliquid cogitare, id est, minere aliquid de reliquis decem annis: qui vero indifferenter habuerint lapsu, & satisfacere sibi, quod Ecclesiam introierint, arbitrantur, isti omnimode tempora statuta complebit. Vbi clarissimè vides, indulgentias dari diligentibus, negari negligentibus. Neque solum non est verum, quod Caluinus dicit, sed nec vilo modo verisimile: nam nec SS. illi Patres, satisfactiones iniunxissent seueriores, quam par esset, nec si forte aliquis supra modum grauatus fuisset, illum per indulgentiam, sed per iustitiam ab illo onere subleuassent. Que enim indulgentia est, demere onus iniuste impositu? DEINDE affirmat idè Caluinus, satisfactiones illas penitentiarum postea ad Deum fuisse traslatas, & inde factum esse, ut indulgentia crederentur esse remedia expiatoria, que nos a penis meritis liberent. Hic etiam querimus, ut ostendant Caluiniani, quando satisfactiones penitentiarum non pertinuerint ad expiandas penas, iudicio Dei debitas. Nos enim legimus in antiquissimis patribus, per satisfactiones illas placari Deu, propitiari Deu, satisfieri Deo. Multa citauimus in libro de penit. nonnulla etiam in lib. superiore; nunc vnus Cypriani testimonio contentus ero. Is igitur in serm. de lapsis, exhortans ad penitentia opera illos qui iam respuerant, & penitentiam agere ceperat, sed intercessione Martyrum cupiebant sibi condonari reliquam penitentiam; inter alia sic loquitur; Penitentia crimine minor non sit. Penas ne tu Dominum cito posse placari, quem verbis perfidias abnuisti: cui patrimonium preponere maluisti, cuius templum sacrilegè contagione maculasti? Et infra: Penitentia, operanti,

rogari potest clementer ignoscere, potest in acceptum referre, quicquid pro salubris & petierint martyres, & fecerint sacerdotes, vel si quis plus est (Deum videlicet) suis satisfactionibus mouerit, si eius iram, si indignas offensam iustè deprecatione placauerit, dat ille & arma rursum, quibus vultus armetur. Et infra: Qui sic Deo satisfecerit, qui penitentia facti sui, qui pudore delicti, plus & virtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus, & aditus à Domino, qua contristauerat nuper, letè faciet Ecclesiam: nec iam solum Dei veniam merebitur, sed coronà. Ex his habemus, non semel, sed bis, ter, ve repetitum, per labores penitentia satisfieri Deo, & placari Deum. Non igitur nouu est, ut Caluinus videri volebat, satisfactiones ad Deum referri. Sed quonia radix totius Lutherani & Caluiniani erroris in eo posita est, quod negant, post remissam culpam remanere pena temporalis reatu expiandu in hac vita, vel in alia, adducam aliud Cypriani testimoniu, quo manifestè docetur, etiam post hanc vitam remanere eiusmodi reatum. Sic igitur loquitur in Epist. 2. lib. 4. Conferes gloriam martyrij, quo reatus omnis continuè purgatur, & tollitur cum alijs generibus mortis, quos non habent eam vim: Aliud, inquit, est ad veniam stare, aliud ad gloria peruenire: aliud missum in carcerè non exire inde, donec reddat nouissimum quadrante, aliud statim fidei, & virtutis accipere mercedem: aliud pro peccatis longo dolore cruciatu emundari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse. Hæc ille, que si à Caluino animaduersa, & credita fuissent, nunquam negasset, post remissam culpam, manere debitu luenda pena, ac per hoc satisfactione esse necessariam, & indulgentias, que satisfactione condonant, liberare à meritis penis. VLTIMO LOCO Caluinus dicit, nullo preteritu excusari posse blasphemias supra recitatas de satisfactionibus sanctoru martyru, que cum satisfactionibus Christi misceantur, sed nos contra existimamus, nullo preteritu excusari posse Caluini temeritatem, qui propter aliqua testimonia perperam intellecta, ut supra demonstrauimus, totam Ecclesiam reprehendit, & tam peruerso iudicio de his rebus censet, ut blasphemias vocet, que reuera gloriam Dei continent maximam, nisi forte credendum sit, Christum cum honore inuidere martyribus, quem ipse illis contulit. Sed de his satis; neque enim verbis, sed rationibus dimicare proposui.

CAPVT VII.

Refelluntur obiectiones Tilmanni Heshusij.

TILMANNVS HESHVSIVS in libro, quem inscripsit de sexcentis erroribus Pontificiorum, cum multo iustius inscribi possit, de sexcentis mēdacijs Lutheranorum, tit. 32. qui est de indulgentijs, quadruplici nomine exterminandas esse contendit: quod labefactent, ut ipse loquitur, quatuor præcipua capita doctrinae celestis, videlicet de officio, & merito Iesu Christi: de vera penitentia, de sola fide iustificante, & de potestate clauium; tam autem frigide, & insulse probat, quæ dicit, ut nullo negotio refelli possint.

Quod enim ad PRIMVM CAPVT attinet, ponit hoc principium: Christus sanguine suo expiavit peccata mundi, idq; probat ex illis verbis: Hic est sanguis noui testamenti, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum, Matt. 26. Item ex illis: Ilius hominis venit in hunc mundum, non ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem, (Græcè λῶτρον,) pro multis, Matt. 20. Item ex illis: Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, & c. i. Ioan. 2. Item ex illis: In quo habemus redemptionem per sanguinem ipsius, Ephes. 1. Item ex illis: Deus posuit in eo iniquitates omnium nostrum, Isa. 53. Denique ex illis: Ecce Agnus Dei, Ecce qui tollit peccata mundi, Ioan. 1. Ex his testimonijs nudè recitatis, concludit his verbis: Cum ergo tam caro pretio redempti, & Patri reconciliati simus, quæ est illa impudentia, &

contumelia in Filium Dei quod impostor ille promittit pro nume rata, pecunia remissione, & meritarum penaru indulgentia? Et cum Christus satisfecerit Patri pro totius mundi peccatis, blasphemum est mendacium, quod fingunt Pontificij, oportere fideles pro suis peccatis satisfacere, sublato errore de satisfactione sponte euanescenti figmentum de indulgentijs. Hæc est prima Heshusij demonstratio, id est, antiqua Lutheranorum cantilena, millics à Catholicis refutata: fatemur enim, Christum pro nobis, & pro toto mundo integrè, imò plenissimè, Deo Patri satisfecisse, ut scripturae allegata; alia que permultè nos docent: sed negamus, inde sequi, nõ debere fideles pro suis peccatis, id est, pro reatu pena temporalis expiando, Domino satisfacere, sicut etiam fatemur, Christum nobis gratiam, & gloria sanguine suo acquisiuisse, ac promeruisse: & tamen debemus gratia per fidem, & sacramenta querere, & gloriam, quasi palmam & breuium, certando, & currendo promereri. Apostolus enim omnibus dicit: Sic currite, ut comprehendatis, 1. Cor. 9. & de se: Bonum certamen certanti, cursum cõsumma in fide seruasti, idè que reposita est tibi corona iustitie. 2. Tim. 4. Ratio autem horum omnium est quonia pretiu redemptionis, & satisfactionis à Christo perfolutum, nõ prodest nisi ijs, quibus per certa media, siue instrumeta applicatur, quod etiam aduersarij confitentur; & si negarent, nullam causam reddere possent, cur Pagani, Mahumetani, Iudæi, ceterique infideles pereat, cum Christum pro toto mundo satisfecerit, & omnibus hominibus, & gratiam, & gloriam promeruerit. Itaque, præter illud principium, quod Heshusius ponit, Christum satisfecisse pro peccatis nostris, ponendum est hoc aliud, eam satisfactionem nemini prodesse, nisi per certa media, & instrumeta applicetur; & tum remanet controuersia, quæ sunt illa media, quam controuersiam Heshusius hoc loco non attigit, & ideo nihil omnino suis clamoribus efficit. Nos enim existimamus, pretium sanguinis Christi, ijs, qui ab infidelitate, primu conuertuntur, applicari per fidem, & baptismum: ijs autè, qui post baptismum, ad peccata redeunt, & rursum à peccatis conuertuntur ad Deum, applicari per sacramentum penitentia, cuius partes sunt contritio, confessio, & satisfactio; Heshusius cõtra existimat, solà fide applicari, vel certè per fidem, & baptismum. Sed nihil horum probat, nec probare potest. pleni sunt enim libri, tum Prophetarum, tum Apostolorum, tum etiam sanctorum Patrum testimonijs, pro satisfactione, quam Deus, post remissam culpam, à nobis requirit. Et quemadmodum non est contumelia, vel blasphemia in Christum, dicere, pretium sanguinis eius non prodesse infidelibus, nisi per fidem & baptismum illis applicetur: ita non est contumelia, vel blasphemia, dicere, fidelibus penitentibus non prodesse, nisi per sacramentum penitentia: ac per hoc, per contritionem, confessionem, & satisfactionem applicetur. Admissa autem necessitate satisfactionis, dogma de indulgentijs facilissimè constituitur. Nam, sicut pretium sanguinis Christi non prodest ad remissionem culpa & pena sempiterna, nisi per fidem & sacramentum applicetur: ita, sine vlla Christi contumelia dici potest, idem pretium non semper prodesse ad remissionem totius pena temporalis, nisi per opera penitentia; vel per indulgentias applicetur. Quod autem diximus, per opera penitentia, id est, per nostram satisfactionem, pretium sanguinis Domini, id est, eius satisfactionem nobis applicari, non sic intelligimus, quasi nostra satisfactio non sit vera nominis satisfactio; nam, & vera satisfactio est, ut in lib. 4. de Penitentia, demonstrauimus, & simul tamen eam, & per eam Christi satisfactio nobis applicatur. Neque nostra satisfactio, Christi satisfactio adiungitur, quod illa per se non sufficeret; sed quia voluit ipse nobis etiam gratiam satisfaciendi tribuere, ut efficaci-

tas sanguinis ipsius magis splēdesceret, dum nõ solum ipse satisfaceret, sed etiam membris suis virtutem satisfaciendi communicaret.

PORRO, quod addit Heshusius, Pontificem, pro numerata pecunia, peccata remittere, atque indulgentiam dare, mera calumnia est: neque enim Pontifices pecunias vllas pro indulgentijs exigunt, sed iubent eos qui indulgentias consequi cupiunt, orare, ieiunare, eleemosynas facere, vel in commune pauperibus, vel in certum aliquod pium opus, ut in Basilicæ adificationem, sed illud est frequentius, & hoc tempore solum in vsu, ut eleemosynas pauperibus in communi erogari iubeantur.

CAPVT VIII.

Refelluntur alie obiectiones eiusdem Tilmanni Heshusij.

ENIO ad SECVNDVM CAPVT argumenti Heshusiani, sic igitur ille pergit: Obscuram, inquit, Pontificij necessarium doctrinam de penitentia, commento indulgentiaru. Cum enim docent, homines, pro suis peccatis, vel in hac, vel in futura vita satisfacere, aut etiã impositas satisfactiones pecunia redimere posse: extenuat peccati magnitudinem, paruis facium iudiciu Dei aduersus peccatum, instillant animis hominũ securitatē, atq; ita vere contritionis fundamenta euertunt. Hæc ille, qui sine dubio aliquid diceret, si nos doceremus, pro culpa, & pena sempiterna posse à nobis Domino satisfieri; id vero non dicimus, atque ea de causa Theologi nostri disputat, necessariam fuisse incarnatione Filij Dei, quoniam tanta est magnitudo peccati, ut nõ potuerit vlla pura creatura, ex rigore iustitia, pro peccatis hominũ satisfacere Deo. Id igitur solum docemus, post culpam remissam, posse hominem iustificatum per gratiam Dei, satisfacere Deo, pro reatu pena temporalis tantum. Quod non solum non extenuat, sed amplificat, mirum in modum, tum peccati magnitudinem, tum iudicium Dei aduersus peccatum. Quis enim non miretur diuini iudicij seueritatem, & ipsius peccati molem, si cogitet, Deum ab ipsis, etiã filijs suis, & amicis, Christi sanguine iustificatis, & reconciliatis, adhuc repetere penas, pro delictis, vel in hac vita, vel etiã in futura? Sed qui sunt, qui nobis obijciunt, quod peccati grauitatem extenuemus, & iudicium Dei parui faciamus: Nempe Lutherani, qui vsque adeo peccatum extenuat, iudiciaque Dei contemnunt, ut nihil ad expianda peccata exigi arbitrentur, nisi ut credant ea sibi à Deo non imputari. Vtri igitur magis peccatum extenuant, & Dei iudicia parui pendunt, Catholicij, qui, præter fidem, contritionem, confessionem, & satisfactionem necessariam esse docent ad peccata purganda; an Lutherani, qui solà fide, sine vilo penitentia labore, purgari peccata contendant? Simile est, quod de securitate addit Heshusius: nam si Catholicij dicerent, per satisfactionem, vel indulgentias, homines reddi securos de salute æterna, etiam si contritione de peccatis nullam habeant, ne à peccato ad Deum conuerti velint, rectissimè diceret Heshusius, per inanem istam securitatem euerti fundamenta contritionis, & penitentia. At, non hoc dicimus, sed cum B. Augustino in libro 21. de ciuit. Dei, cap. 27. inter errores perniciosissimos numeramus sententiam illorum, qui dicebant, eleemosynas, & similia bona opera, sine vera conuersione, & penitentia, sufficere ad salutem. Et verbis disertis omnes Theologi nostri tradunt, satisfactionem, & indulgentias non prodesse, nisi ijs, qui per veram contritionem, & reconciliationem iustificati, in gratiam à Deo recepti sunt. Neque etiam tunc ijs securitatem salutis pollicetur per indulgentiam, nisi sub conditione,

si videlicet adit auctoritas in concedente, status gratia in suscipiente, & pietas, atque rationabilitas, vt sic loquamur, in causa. Absolutè autè, spem bonam, & fiduciam pollicemur, iuxta illud Apostoli 1. Tim. 3. Qui bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirunt, & multam fiduciam in fide, que est in Christo Iesu. Est autem mirum, quòd Heshusius securitatem nobis obijciat, cum alioqui nos, vt plurimum reprehendant Lutherani, quòd dubitationem, & metum persuadcamus nostris, cum ipsi contra doceant suos, vt certissimè credant, se iustos esse, & saluos fore; atque ipsam fidem de propria iustitia, fidem iustificantem, & Catholicam esse velint.

Superest TERTIVM CAPVT argumenti Heshusij, quod his verbis ipse persequitur: Sepeliunt quoque doctrinam, inquit, de fide, seu fiducia in mediatorè Iesum Christum: si enim remissio peccatorum pecunia emi potest, nõ est necesse credere in filium Dei Iesum Christum. Et tota scriptura clamat, qui non credit in Filium, vitam nõ videbit, sed ira Dei manet super eum. Ioan. 3. Hæc videlicet est illa insolubilis demonstratio, ob quam ita se iactat, & triuphat Heshusius, Et quidem doctrinam de vera fide, & fiducia in Christu non solum nõ sepeliunt, sed etiam enitescere, atq; eminerè faciunt indulgentia. Si quidem fundamentum habent in thesauro meritorum Christi, & nõ profunt nisi veris fidelibus, & per fidem veram, & viam iustificatis. Quare, absurda & inepta est illa consequentia: Per indulgentias, vel per opera satisfactoria, quales sunt elemosynæ pecuniariae, redimuntur peccata ab ijs, qui credunt in Christum, & meritis ipsius, ac satisfactione nituntur: igitur non est necesse credere in filium Dei Iesum Christum. Fateor tamen, per satisfactiones, & indulgentias, verè sepeliri doctrinam de sola fide, seu fiducia iustificante, quam fidem, seu fiduciam inanem, & falsam, & non tam iustificantem, quam sub spe iustificationis animas deludentem, ac seducentem, esse, alibi demonstrauimus. Quod autem Heshusius dicit, pecuniã redimi peccatorum remissionem, ex Catholicorum sententia, verum est in eo sensu, quòd Daniel Regè quendam admonuit, peccata tua elemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperu. Daniel. 4. nimirum existimamus, per elemosynas, vt etiam per ieiunia, aliaque pia opera, præsertim laboriosa, & pœnalia, remitti pœnas temporales, que remanent post culpam remissam, vt & iam sæpe dictum est.

QUARTVM CAPVT argumenti, quo probandum erat, per satisfactiones, & indulgentias labefactari doctrinã de potestate clauium, Heshusius nõ adscripsit, an oblivione, an alia de causa, incertum est: sed hæc iacturã meliori compensatione relaxauit, adiunxit etiam aliquid aduersus indulgentias pro defunctis. Quod fingunt, inquit, indulgentias per modum suffragij valere pro mortuis, pugnat cum dicto Christi, qui non credit in filium, id iudicatum est. Ioan. 3. Item: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat unusquisq; ea, que gesu in corpore, seu boni sue mali. 2. Cor. 5. Item: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Apoc. 14. Infelices ergo, & quibus nulla indulgentia prosunt, qui in Domino non moriuntur. Sanctorum meritis confidere, blasphemum, & contumeliosum est in filiu Dei. Mirabilis sane Dialectica Heshusij, per qua sine medio termino, quilibet ex quolibet licet colligere. Qui non credit in filium Dei id iudicatum est, igitur indulgentia per modum suffragij defunctis valere nõ possunt. Sanctus est, an delirat, qui ita colligit: Fateatur indulgentias nullo modo prodesse ijs, qui sine fide in Christo decesserunt, qui iuxta verbum Domini, iudicati, id est, condemnati sunt. At non inde sequitur, non prodesse ijs, qui cum fide, spe & caritate migrarunt, & adhuc tamè in locis purgatorij degunt, de quibus sic loquitur S. Aug. hom. 16. ex libro 50. homiliaru: Qui temporalibus pœnis digna gesserunt, per ignem quendam purgatorij transibunt, de quo Apost. inquit, saluus eris, sic tamè

quasi per ignem. At, inquit Heshusius: Omnes stabimus ante tribunal Christi, vt referat unusquisq; ea, que gesu in corpore, seu boni, seu mali: non igitur aliquid mortuis profunt indulgentia, aliaque suffragia. RESPONDEO, mortuos quidè ea tantum recipere, que gesserunt in corpore: sed eos, qui in fide, spe, & caritate vsque ad finem perseverarunt: id est, qui in corpore, post mortè suffragijs, atq; indulgentijs iuari possent; contra autem eos qui in peccatis letalibus vsq; ad mortem permanferunt, id est, qui in corpore, vt eis post mortem, neque indulgentia, neque suffragia vlla prodesse possent. Sic enim loquitur S. Aug. in Enchir. cap. 109. Neg. negandum est, defunctorum animas pietate suorum viventiu releuari, cum pro illis sacrificiũ mediatoris offeratur, vel elemosyna in Ecclesia fiti: sed eis hæc profunt, qui, cum viverent, vt hæc sibi prodesse possent, meruerunt. Est enim quidam viuendi modus nec tam bonus, vt nõ requiratur ista, nec tam malus, vt eis non profint ista post mortem. & infra: Nõ igitur ista, que pro defunctis comedandis frequentat Ecclesia, illi Apostolice sunt aduersa sententia, qua dictum est: omnes stabimus ante Tribunal Christi, vt referat unusquisq; secundum ea, que per corpus gesu, seu bonum, seu malum: quia etiam hoc meritum sibi quisque, cum in corpore viveret, comparauit, vt eis possent ista prodesse. Non enim omnibus profunt: & quare nõ omnibus profunt nisi propter differentia vite, quam quisque gesu in corpore: Hæc ille. Ad locum autem Apocalypsis, respõdemus, eos qui in Domino, omni ex parte moriuntur, quales sunt martyres, quos eo loco præcipuè Ioannes Apostol. cõsolatur, planè beatos esse, neque indulgentijs alijq; suffragijs indigere: ac de his hunc locum exponunt S. Ambrosius, Haymo, Ansbertus, & Richardus de S. Victore, eos autè, qui nulla ex parte in Domino moriuntur, quales sunt homines perditu, qui sine gratia Dei, & iustificatione decedunt, infelices omninò ac miseros esse; neq; indulgentias, aliaque suffragia eis prodesse. Sed inter hos quidam sunt medijs, vt paulò antè, ex Augustino didicimus, qui partim in Domino, partim non in Domino moriuntur: in Domino quidem, quia cum fide, spe, & caritate de hac vita decedunt: nõ in Domino quia macula veniales, vel reatus pœnæ temporales adherent, ob qua purgatione, atque expiatione indigeant. Isti igitur nec tam perfecti sunt, vt continuò requiescant à laboribus suis, neque suffragijs Ecclesiæ, vel indulgentijs opus habeant, nec tam sunt imperfecti, vt requiem, à pœnis, & laboribus non expectent, vel vt indulgentijs, ac elemosynis alijsque suffragijs releuari non possint. Neque mirabitur, nos dicere, aliquos mori partim in Domino, partim non in Domino, qui apud S. Augustinum, lib. 3. ad Bonifacium. cap. 3. legerit, homines eodem, propter gratiam Dei, quam habent, esse filios Dei, propter peccata venialia, quibus non carent, esse filios huius seculi. Illa denique Heshusij postrema conclusio, Blasphemum, & contumeliosum esse in filium Dei sanctorum meritis fidere, vnde colligatur, omninò non video. Nam neq; ex proximè dictis verbis nascitur, neq; ad rem propositã vilo modo facit. Sed iam dictum est, secundum nouam Heshusij logicam, quilibet ex quolibet colligi posse, tantum autem abest, vt fidere sanctorum meritis, sit vel blasphemum, vel contumeliosum in Dei filium, vt sit filio Dei perhonorificu, & gloriosum. quid enim sunt sancti, nisi palmites fructuosi eius nobilissimæ vitis, que dicit in euangelio. Ego sum vitis, & vos palmites, & quoniam palmites omnè virtutem suam ex vite trahunt, certè omnis palmitum gloria in vitam redundat. Itaque, cum sanctoru meritis confidimus, Christo confidimus, sine quo illi nihil facere possunt. Neq; ita confidimus sanctorum meritis, vt ab illis gratiam vel gloriam expectemus, sed solum, vt sæpe diximus, vt per eodem satisfactiones nobis comunicatas à reatu pœnæ temporalis liberemur, vel eorum intercessione, à Deo per Christum varia beneficia consequamur.

CAPVT IX.

Respondetur ad primum caput disputationis Martini Kemnitij de indulgentijs.

MARTINVS KEMNITIUS in quarta parte examinationis Concilij Tridentini, discutiens decretum Concilij de indulgentijs, quod habetur in vltima sess. longissimam, id est, verbosissimam, more solito, de indulgentijs disputationem instituit, eam nos hoc loco refutare aggredimur, ac, Deo benè iuuante, non magno negotio fraudes eius & mendacia detegemus, & argumenta, si qua erunt alicuius momenti, breuiter, & dilucide refellemus. Sed illud in initio lectorem admonitum volo, nolle me tempus tetere in recitandis ijs, que Kemnitius, vt librum suum pleniorè faceret, ex libris Catholicorum descripsit, que plurima sunt, vt canones omnes pœnitentiales, quos ex Concilijs, ex Burchardo, & ex Gratiano in medium attulit. & alia id genus. Item, nolle me repetere refutationem aliorum errorum Lutherianorum, qui passim à Kemnitio inculcantur, quum ad rem præsentem non faciant. Satis enim multa tum in libris aliorum Catholicorum, tum etiam in nostris extant, vnde errores illi plenissimè confutentur. Denique, nolle me verbis sine necessitate contendere, neque conuicia, & contumelias, quibus Catholicos passim aspergit, referre, & retorquere, quod longissimum esset, nisi aliquando eius nimia impudentia nos cogat aliquid dicere. Igitur, duo tantum in hac discussione Kemnitianæ disputationis præstare mihi propositum est, vt notem quæ falsò Kemnitius nobis imponit, & argumentis eius aduersus indulgentias perspicuè solideque respondeam. In primo capite disputationis suæ Kemnitius, id est, pag. 215. in editione Francofordienfij, in 8. statum questionis exponit, quid videlicet illud sit, quod nomine indulgentia in hac disputatione accipitur. Vbi multa sunt, que perperam ab illo dicuntur, vt causam Catholicorum odiosam reddat.

PRIMUM miratur, cur Tridentinum Concilium, si Pontificias indulgentias non prorsus damnare, & abijcere volebat, non saltem earum mentionem sepeliret, vel approbationem suspenderet: cum toti orbi, atque adeo ipsis Pontificijs notum sit (vt ipse loquitur) impudentem, & impiam indulgentiarum nundinationem, à multis doctis, & pijs viris deploratam, & reprehensam fuisse. Sed non est cur miretur: nam Concilia Ecclesiæ Catholica, quale Tridentinum fuit, non solent dogmata quotannis mutare, vt Lutherani faciunt, neque circumferri omni vento doctrinæ. Concilia vetera Lateranensia, Lugdunensia, Viennensia, vt supra ostendimus, indulgentias approbarunt, abusus, qui fortè irreperant, condemnarunt. Idem omninò Tridentinum Concilium fecit, neque tribuenda sunt Ecclesiæ Catholica, si qua irrepunt ex cupiditate prauorum hominum corruptelæ in cultu religioso, præsertim cum non solum pijs, & docti viri, sed ipsa, etiam Concilia vigilent aduersus eiusmodi corruptelas. Neque id Kemnitius ignorare potest, cum in hac ipsa disputatione, pag. 332. referat Decretum Concilij Lateranensij, & pag. 345. Decretum Concilij Viennensij aduersus abusus, qui in indulgentiarum predicatione admiseri cœperant. & ipse idem, pag. 213. integrè recitet Decretum Concilij Tridentini, quo damnantur, & prohibentur superstitiones, & abusus omnes, & nominatim prauus questus, vnde plurimum in Christiano populo abusus causa fluxit. At non sunt tollendi boni vsus, vt destruantur abusus: neque specie reformationis Ecclesia funditus evertenda est, vt Lutherani, & Calviniani facere moluntur, sed non metitur qui ait: Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non preualebunt

aduersus eam. Matth. 16.

SECVNDO, idem Kemnitius, pag. 218. dicit, ex sententia Catholicorum, temporalem pœnam, que remanet lucida, post remissam culpam, in sacramento pœnitentiæ, maiorem esse, quam vt à quoquam hominum in hac vita ex solui possit. Sed hoc falsò nobis imponit, neque vllum scriptorem Catholicum inueniet, qui hoc dicat: Imò verò Catholicus Theologus docent, non solum posse hominem iustificatum satisfacere Deo pro debito pœnæ temporalis, sed etiam id posse ex condigno. Vide præter ceteros, Dominicum à Soto in 4. sentent. dist. 19. qui. art. 4. Porro, falsò ista dogmata nobis Kemnitius adscribit, vt videamur super falsis fundamentis inniti, cum docemus, in purgatorio pœnas dari à spiritibus defunctorum, & tum in hac vita, tum in alia, indulgentias locum habere.

TERTIO, ibidem Kemnitius dicit, Catholicos docere, diuinam iustitiam maiores adhuc pœnas exigere, que in purgatorio luendæ sint, etiam si canonica pœnitentiæ in hac vita plenè exsoluatur. Sed hoc etiã falsò Catholicis imponi certissimum est: tunc enim solum maiores pœnas Deus exigit, quando pœnitentiæ canonica iniuncta est minor, quam par esset: sed si iniungatur æqualis, vt planè iniungi potest, & ea plenè exsoluatur, nihil in purgatorio soluendum superesse, omnes Catholicis docent, vt videre est apud S. Thomam, aliosque Theologos in 4. dist. 20.

QUARTO, Kemnitius pag. 119. dicit, satisfactiones ex thesauro Ecclesiæ per indulgentias applicari illis, qui eas, vel pecuniam, vel alijs operibus redimunt, atque hanc esse Catholicorum doctrinã. Et paulò infra dicit, ex sententia Catholicorum, indulgentias licitantibus, & redimentibus dispensari. Sed hæc merè sunt calumniæ, & imposturæ, elemosynas quidem, aliaque pia opera Pontifex maximus solet iniungere, cum indulgentias tribuit, non tamen vt emanent indulgentia: neque enim ea pecunia ad Pontificem, sed ad pauperes peruenit, sed vt exercentur in operibus bonis Christi fideles, & vt aliorum liberalitate, miserorum inopie succurratur.

QUINTO, in eadem pag. Kemnitius dicit, ex sententia Catholicorum, thesaurum Ecclesiæ constare ex operibus bonis sanctorum, que ipsis ad promerendam, & consequendam salutem necessaria non erant, que vocantur opera supererogationis. Item, ex passionibus eorundem, que ipsis ad propria delicta purganda opus non fuerant. Sed vt hoc postremum de passionibus est verum, ita illud de operibus supererogationis est falsum. Neque enim vllus Theologorum est, qui scripserit, thesauro Ecclesiæ contineri opera meritoria supererogationis. Illa enim opera, quamuis supererogationis fuerint, tamen suo premio non caruerunt, atque ideo nulla ratio finit, vt alijs applicari possint. Vocant quidem aliqui opera supererogationis, passiones sanctorum, vt satisfactorias ipsis minimè necessarias; sed nos de re ipsa, non de nomine litigamus. Sed hæc non sine causa finguntur à Kemnitio: scit enim Lutheranos valde odisse opera supererogationis, vt ipsum etiam vocabulum ferre non possint. Inde igitur existimauit vel hoc ipso indulgentias fore iniustas, & execrandas, si ex operibus supererogationis sanctorum fluxisse dicerentur.

CAPVT X.

Respondetur ad secundum caput disputationis Martini Kemnitij.

IN secundo capite disputationis suæ, Kemnitius demonstrare conatur, indulgentias, vt à Catholicis accipiuntur

cipiuntur, non habere fundamentum in scripturis, imò pugnare cum precipuis capitibus doctrinæ Christianæ. PRIMVM igitur profert multa scripturæ testimonia, quibus probat, per Christum nobis peccata remitti. Sed hæc non egent vllâ solutione, cum non pugnent aduersus indulgentias; neque à nobis negentur, & solùm ad implendas paginas adferantur.

SECUNDO profert argumenta negantia, quòd videlicet scripturæ non dicat, quòd nostris operibus possimus Deo satisfacere; quòd sint aliqua pœnæ purgatorij, quòd sit thesaurus aliquis operum supererogationis, quòd soli Petro traditæ clauæ regni calorũ, quòd quædam absoluent debent imponere penitentias; & quòd Bullæ indulgentiarum fieri debeant, &c. Et addit, adeo hæc vera, vt Durandus, Antoninus, Roffensis, & Siluester fateantur, indulgentias non posse probari ex scripturis, sed ex sola Ecclesiæ Catholicæ auctoritate. Sed huius argumenti magna ex parte falsum est antecedens, & omnino mala consequentia. Falsum est, in scripturis nõ haberi, quòd operibus nostris possimus satisfacere Deo, cum scriptũ sit Dan. 4. peccata tua elemosynis redime. Luc. 11. Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Prou. 16. Misericordia & veritate, redimimur iniquitas. Falsum est, scripturas nihil habere de pœnis purgatorij, cum scriptũ sit 1. Cor. 3. Ipse autem solum erit, sic tamen, quasi per ignem. & Luc. 12. Non exies inde, donec reddas nouissimũ quadrante. & Matt. 12. qui dixerit verbum in Spiritu sancto, non remittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Falsum est, nihil in scripturis tradi de operibus supererogationis, quamuis, vt supra diximus, non pertineant hæc opera ad indulgentias, quid enim est, quod ait Dominus, Luc. 10. Si quid supererogaueris, ego cum rediero, reddã tibi: Et nõne B. Paulus 1. Cor. 9. testatur, se potuisse victũ quarere ab ijs, quibus Euangelizabat, vt Apostoli cæteri quærebant, & tamen maluisse proprijs manibus laborare, quod fuit opus supererogationis, interpretum omnium testimonio? Falsum est, in scripturis nihil dici de clauibus soli Petro traditis; cum disertis verbis Dominus dicat, Mat. 16. Beatus es Simon Bariona, quia caro, & sanguis nõ reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in celis est, & ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petrã edificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non proualebunt aduersus eam, & tibi dabo claues regni calorũ, & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in celis, & quodcumque ligaueris super terram, erit ligatũ & in celis. Falsum est, in scripturis non haberi, sacerdotẽ absoluentem debere imponere penitentiam: nam cum in scripturis sacerdos fiat iudex, qui debeat soluere, vel ligare, remittere vel retinere peccata; certè etiam debet ita reos absoluerẽ, vt iustitiæ satisfiat, ac proinde soluere à culpa, & ligare ad pœnã, pro modo culpæ subeundam. Sed de his omnibus suis locis differemus. Quod vltimò dicebatur de Bullis indulgentiarum, nõ habetur quidem in scripturis in particulari, sed habetur in communi: dum enim tribuitur Pontifici maximo potestas ligandi, & soluendi, quicquid ligandum, soluendum iudicauerit, non dubium est, quin sit etiam eidem attributa potestas soluendi reatum pœnæ remanentis post culpam remissam, & ea de re scribendi litteras, quæ Bullæ vocantur, quibus ea concessio continetur. Sed etiam si nihil horum scriptum esset, non tamen sequeretur, indulgentias non niti auctoritate Ecclesiæ Romanæ: possent enim niti auctoritate diuinã, cognitã per traditionem Apostolorum, quomodo alia non pauca, & præter cetera, numerum sacrorum librorum, ac præsertim Euangeliorum; non ex aliqua scriptura, sed traditione Apostolicã, & Ecclesiæ auctoritate habemus. Neque enim Ecclesiã vsum indulgentiarum concedendam per se excogitauit, sed à maioribus accepit, cuius rei signum est, quòd non possunt Aduersarij, huius consuetudinis vllum assignare principium. At-

que hoc sibi volunt Durandus, Roffensis, Antoninus, & Siluester, quos Kemnitius allegat, nimirum affirmant, non haberi in scripturis expressam mentionem indulgentiarum, quamuis fundamenta non desint, vnde perspicuè colligantur. Sed sufficere ad eas etiam sub hoc nomine defendendas, Ecclesiæ auctoritatem, quæ non tam constanter indulgentias prædicaret, & in Concilijs Oecumenicis approbaret, nisi diuinitus traditam sibi potestatem huiusmodi, non ignoraret.

Sed OBICIT Kemnitius sanctũ Augustinum, qui lib. 3. contra litteras Petilianæ, cap. 6. ita scribit: Si quis de quacumq; re, quæ pertinet ad fidẽ viamque nostram, si vel Angelus de celo, vobis annunciarit, præterquã quod in scripturis legalibus & Euangelicis accepistis, anathema sit. Nos autem ipsum eundem sanctũ Augustinũ respõdentem adducemus; ipse enim tract. 98. in Ioan. scribit, illud (præterquã non significare (plusquã) sed (cõtra quã.) Non ait Apostolus, inquit Aug. plus quã accepistis, sed præterquã quod accepistis. Nam si illud diceret, sibi ipsi præiudicaret, qui cupiebat venire ad Thesalonicensis, vt suppleret quæ illorũ fidei defuerunt: sed qui supplet, quod minus erat, addit, non quod inerat, tollit; qui autem prætergreditur regulam fidei, non accedit in viã, sed recedit de viã, &c. Non igitur anathema dicitur ijs, qui credũt aliquid, quòd nõ inuenitur expressè scriptum in sacris litteris, sed ijs, qui credunt aliquid, quòd repugnat sacris literis. Nam idẽ Aug. lib. 2. de Baptismo contra Donatistas, cap. 7. Multa, inquit, non inueniuntur in litteris Apostolorum, neque in Concilijs posteriorũ, & tamen, quia custodiuntur per vniuersam Ecclesiam, non nisi ab ipsis tradita, & cõmendata creduntur. & lib. 4. cap. 24. Quod vniuersa tenet Ecclesiã, nec Concilijs inueniunt, sed sæper retentum est, non nisi auctoritate Apostolicã traditũ, velt ijsimè creditur. Denique lib. 1. cõtra Cresconiu, cap. 33. Quamuis, inquit, huius rei de scripturis canonicis nõ proferatur exemplum, & arri-dem tamen scripturarum, etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cum hoc facimus quod vniuersa iam placuit Ecclesiæ, quam & ipsarum scripturarum commendat auctoritas. Ab hoc igitur loco depulsus Kemnitius, aggetur demonstare, indulgentias repugnare scripturis. Non rhetoricis, inquit, declamationibus, sed nudã tantum indicatione simpliciter per capita spectandam, & considerandum proponam, quemadmodum indulgentiæ pugnent, I. Contra meritum, & satisfactionem Christi. II. Contra gratuitam & plenariam remissionem Dei. III. Contra claues regni calorũ. IV. Contra fidem. V. Contra doctrinam de bonis operibus. VI. Quod talis nundinatio in scriptura iam dudum damnata sit.

AC PRIMVM quidem CAPVT solo mendacio nititur: dicit enim nos docere, Christum culpam quidem nostrã omnem, sed non totam pœnam peccatorum nostrorum, in se suscepisse, ac deinde probat id esse falsum ex scripturis, Isa. 53. Gal. 3. Deut. 38. At mendacium esse manifestum, à Catholicis doceri, Christum suscepisse purgandam omnem culpam, sed non omnem pœnam, vel ex eo potest intelligi, quòd indulgentiæ ex nostra sententia nituntur thesauro pœnionis Christi, qui satisfecit Deo Patri plenissimè, pro reatu culpæ, & pœnæ temporalis, & æternæ omnium peccatorum. Si per indulgentias dicimus applicari nobis satisfactionem Christi, pro reatu pœnæ, quomodo potuit in mentem Kemnitij cadere, nos dicere, Christum non satisfecisse pro pœnã?

SECUNDO CAPVT, id est, pugnare indulgentias cum gratuita, & plenaria remissione Dei, probat ex scripturis, nihil ad rem nostram facientibus: adducit enim illa testimonia: Qui credit in filium Dei, nõ indicatur. Ioan. 3. & in iudicium nõ venit. Ioan. 5. peccatorum eius non recordabor. Ezechiel. 18. omnia peccata nostra proiecit in profundum maris. Michæ 7. & similia. Nam hæc testimonia probant quidem, reconciliari peccatorem Deo, sed an tota pœna peccatis debita semper remittatur, non docent. Nos enim supra demonstrauimus ex lib. 2. Reg.

cap. 12. dictũ esse Dauidi pœnitenti: Dominus transfudit peccatum tuum, & tamen experitam ab eo pœnam, mortem filij, quam vt auerteret Dauid, ieiunauit, orauit, & fleuit, &c. Sed Kemnitius adducit similitudinem ab humana consuetudine. Certum, inquit, & manifestũ est, si quis priuatus ita dimitteret offensam proximo, vt nihilominus vindictam aliquam expetere, & supplicium aliquod de ipsi sumere vellet, tale, vt nõ ex corde remittentẽ peccata, grauerẽ à Christo reprehendi. Qui si fide igitur talem remissionem ipsi Deo tribueremus: Certè si culpam, hoc est, debitum omne remisi, non habet causam exquirendi pœnæ. At similitudo in ipsum retorqueri potest: nam qui iniuriam accepit, & vel in facultate, vel in fama, vel in ipsa persona læsus est, sic potest, ac solet ordinariẽ offensam dimittere, & in gratiã recipere eum, qui læsit, vt tamẽ detrimentum compensari, & restituti sibi velit. & quamuis priuati homines interdum cõpensationem in iniuria quærant, iudex tamẽ pœnam ab eo, qui iniuriam fecit, repetere, & vindictam sumere solet. Sic igitur Deus, qui non solum pars offensa, sed etiam iudex est, remittit quidẽ culpam, cum pœnitentes in gratiam recipit, sed pœnam totam nõ semper remittit, vt exemplo Dauidis ostendimus. Neq; hoc repugnat illis verbis Domini, Matth. 18. Omne debitũ dimisi tibi, quoniam rogasti me, &c. Nam omne debitũ intelligitur omnis culpa, non omnis pœna: comparat enim Dominus, eo loco, peccata cum debito pecuniario, & loquitur de remissione offensa, quatenus ea gignunt inimicitias. Itaque exemplo suo Dominus, qui pœnitentibus peccata ita remittit, vt eos verè in gratiã, & amicitiam suam admittat, admonet homines, vt ex corde remittant iniurias proximis, eosque verè diligant. id enim significat illa sententia: Sic & Pater meus faciet vobis, si non remiseritis vnusquisq; fratri suo de cordibus vestris. Quibus verbis, vt S. Hieronymus in commentario docet, omnis simulatio fictæ pacis eueritur. Sed nihil impedit, vt diximus, quò minus satisfactionem iustam exigere possit, qui læsus est, etiam si eum, qui læsit, ex corde diligere, nec solum non lædere, sed etiam protegere diliceps velit.

TERTIVM CAPVT, quòd videlicet indulgentiæ pugnent cum doctrina de clauibus regni calorũ, non probat Kemnitius nisi verbis ludendo: Christus, inquit, dicit, quicquid solueritis, erit solutum, & quorũ remiseritis peccata, erunt remissa. Romana indulgentiæ contradicunt, quicquid Christi clauis soluit, hoc Pontifex Romanus suis pœnis retinet, & ligatum mittit ad pœnas, vel in hac vita, vel in purgatorio exoluendas. Hæc non sunt argumenta, sed nugæ: nobis autem non libet in re seria ludere. Porro, Christus non solum dixit: quodcumque solueritis, erit solutum. Sed etiam: quicquid ligaueritis, erit ligatũ. Itaque Pontifex non ligat quod Christus soluit; sed, sicut potest soluere, ita potest ligare: ex hac potestate ligat ad pœnam subeundam, quos à culpa absoluit. Neque contrarium potuit Kemnitius probare, nec poterit.

QUARTVM CAPVT, quòd indulgentiæ pugnent contra fidem iustificantem, non probat Kemnitius, nisi hoc argumento; quòd scriptura, Rom. 3. & 4. & 11. & Ephes. 2. ita solam fidem in iustificationis negotio requirit, vt excludat etiã opera legis, quæ Deus ipse mandauit. Indulgentiæ verò iustificationem tribuant commentitijs operibus, vt peregrinationibus, ad hanc, vel illam Ecclesiam visitandam. Sed hoc argumentum totum ex mendacijs, & imperitiã constat: nam, vt omittam, quòd non excluduntur à iustificatione opera bona, quæ nascuntur ex fide, & gratiã Dei: sed illa tantum, quæ sunt solis viribus naturæ, vt in libris de iustificatione, docuimus. Non dicimus, per indulgentias homines iustificari, imò docemus, non dari indulgentias, nisi iustificatis. Id quod vel à suo Patriarcha Luthero Kemnitius discere potuisset. Lutherus enim hoc assumpsit,

indulgentias non iustificare: & nos admisimus, esse verum. Præterea, cum indulgentiæ ex Catholicorum sententia non iustificent, multò minus tribuere possunt iustificationem operibus commentitijs. Ad hæc, opera, illa, quæ accepturis indulgentias iniunguntur, valdè temerè commentitiã à Kemnitio nominantur: peregrinationes enim ad loca sacra, orationis causã præcipi solent, quibus, ordinariẽ, ieiunia, & elemosynæ adiunguntur. Ita autem omnia multis scripturarum testimonijs commendantur, vt præsertim Tob. 12. Matth. 5. & 6. & alibi passim. Denique, istis ipsis operibus non tribuimus effectum indulgentiarum, quem falsò iustificationem appellat Kemnitius: effectus enim indulgentiarum, est relaxio pœnæ temporalis, qui effectus potissimum tribuitur meritis Christi, vt in libro superiore docuimus. Quare cum omnia pene verba Kemnitiani argumenti falsa sint, certè non potest vllò modo esse vera conclusio.

QUINTVM CAPVT, quòd indulgentiæ pugnent cum operibus bonis, probat Kemnitius ex locis scripturæ, quibus ipse censet refelli opinionem de operibus supererogationis, in qua opinione fundari existimat indulgentias. Loci sunt hi, Luc. 17. Cum omnia feceritis, dicit serui inuitiles sumus, quia quod debuimus facere, fecimus. Matt. 25. dicitibus seruis virginibus, date nobis de oleo vestro, responderunt prudentes, ne forte non sufficiat vobis, & vobis, ne potius ad vendentes, & emite vobis. Sed hoc argumentũ nititur falsis principijs, non minus, quàm præcedens. Neque enim fundamentum indulgentiarum ponitur à Catholicis, in operibus supererogationis sanctorum, sed in satisfactionibus, quæ ipsis necessariae non sunt: nam etiam opera, imperata à Deo, satisfactoria esse possent, & non necessaria iis, à quibus fiunt in ratione satisfactionis. Si Tyrannus instet, ac supplicia, & mortẽ comminetur, nisi fidem abneges, non est opus supererogationis, sed planè debitum, & necessarium, fidem nõ negare, sed confiteri, & perferre supplicium; & tamen, opus illud non solum est meritõrium gloriæ, sed etiam satisfactorium pro reatu pœnæ, quem reatum, fieri potest, vt non haberet, qui supplicia illa perferrebat. Nec tamen Kemnitius refellere potuit opera supererogationis, nisi deprauando scripturas: Non enim Dominus ait: Luc. 17. cum feceritis omnia, dicit, serui inuitiles sumus. Sed ait: cum feceritis hæc omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicit, serui inuitiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Itaque illi dicuntur inuitiles, qui nihil faciunt, nisi quòd eis præceptum est, & quòd facere debent. Ex quo sequitur, vt qui faciunt aliquid amplius, quàm teneantur, vt qui se castrant propter regnum calorũ, id est, perpetuam continentiam seruant; & qui dant omnia pauperibus, vel alia id genus non imperata faciunt, serui viles dici debeant. Neque hæc mea, sed sancti Ambrosij explicatio est, qui in libro de Viduis, tractans hunc locũ, sic ait: Hoc virgo non dicit, nimirũ seruus inuitilis sum, hoc non dicit ille, qui bona sua vendidit, sed quasi reposita expectat præmiã, sicut sanctus Apostolus ait, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis: non enim quasi inuitiles serui, quod debuit facere, fecisse se dicit, sed quasi viles Domino, qui commissa sibi talenta, quæstus multiplicauit vsuris, mercedẽ fidei, atq; virtutis bene sibi cõsciũs, meritorumq; seruus expectat. Illud verò Math. 25. date nobis de oleo vestro, & ne forte non sufficiat vobis, & vobis; non ad exclusionẽ operũ supererogationis, neque communicationis satisfactionum pertinet, sed ad exclusionem communicationis iustitiæ & meritorũ: significatur enim per eam parabola, eos, quibus in hac vita extincta fuerit lampas caritatis, & operũ bonorũ, & qui in eo statu de vita migrauerint, frustra imploratos merita sanctorum. Nã vt dicitur Ezech. 18. iustitia iusti super eũ erit, & impietas impij erit super eum. & Gal. 6. vnusquisq; onus suum portabit. & Rom. 2. Red-

dei Deum uniusque secundum opera sua. atque ad hoc significandum, in ea parabola dicentibus fatuis Virgini- bus, Domine, Domine aperi nobis, respondetur à Domi- no: Amen, Amen dico vobis, nescio vos. Alia testimonia Kénitius adducit, ad probandum, opera nostra non esse sine peccato, sed ea nihil ad propoiitū faciunt, & sunt à nobis omnia diligenter explicata in libro de iustificatione.

SXTVM CAPVT, quod indulgentia sint expresse dam- nata in scripturis sanctis, probat Kénitius ex 2. Epistola B. Petri capit. 2. In auaritia iētis verbis de vobis negociabun- tur. Item: libertatem alij possentur, cum ipsi sint serui cor- ruptionis, & Act. 8. pecunia tua tecum sit in perditionem, quo- niam domum Dei existimasti pecunia parari. Ex his duobus locis concludit suum argumentum in hæc verba Kem- nitius: Hoc est ipsissimū iudicium Spiritus sancti de indulgen- tijs Pontificijs, quæ conclusio indicat, incredibilem fuisse in Kemnitio libidinem maledicendi, etiam aduersus propriam conscientiam. Nam ignorare non potest abu- sum quaesturiorū, quibus utcumque accommodari pos- sent verba sancti Petri, vt ea Caietanus accommodat, Ro- manis Pontificibus, ad eō semper displicuisse vt eos, publicis constitutionibus damnauerint, & prohibue- rint. Si quidem ipse idem Kemnitius refert ad verbum, Decretā de hac re Innocentij III. Clemētis VI. & ipsius Synodi Tridentinæ. quā igitur conscientia? quā fronte, non solum hoc loco, sed passim in tota disputatione, Romanis Pontificibus tribuit, quæ à Romanis Pontifi- cibus damnata, atque interdicta fuisse idem ipse testa- tur? Videat autem Kemnitius, ne verba sancti Petri in 2. Epistola, ad se, & Lutheranos ceteros pertineant. Certè S. Augustinus in libro de fide, & operibus, cap. 14. totā hanc Epistolam, vt etiam Epistolam Iacobi, & Iudæ, ad- uersus eos scriptam esse dicit, qui affirmabant, solā fide homines saluari posse, quæ est hoc tempore hæresis Lu- theranorum. & in eodem libro, cap. 21. illa ipsa verba, quæ Kemnitius citat, contra eos pugnare dicit, qui li- bertatem pollicentur, id est, securitatem salutis. modò credant in Christum, vt idem explicat cap. 26. Atq; hæc fortasse est causa, cur Lutherani, & ipse Kemnitius in examine 4. sessionis Concilij Tridentini, hanc Episto- lam aut negent esse canonicam, aut eius auctoritatem in dubium reuocent; quia vident, hæresim suam de sola fide iustificante, huius Epistolæ testimonijs apertissime refutari. Illud vero quod Kénitius addit, ex Actis Apo- stolorū cap. 3. pecunia tua tecum sit in perditionem, quæ exi- stimasti, domum Dei pecunia parari; Si ad indulgentias refe- ratur, mera calumnia est: nam Catholici non existimāt, indulgentias pecunijs vendi, vel emi, sed eleemosynas imperari ad aliquod opus pium, vt Basilicæ ædificatio nem, pauperum subuentio, captiuorum redemptio- nem, & similia; quod opus pium, sit causa indulgentiæ concedendæ, vt sæpe diximus.

CAPVT XI.

Respondetur ad tertium caput disputationis Kemni- tij, & d funditur primum Argumen- tum Catholicum.

IN tertio capite disputationis suæ Kemnitius profert in medium argumenta ex scripturis, quæ à nonnullis Catholicorum, pro indulgē- tijs fieri solent, atque ad ea respondere cona- tur, quamuis more suo, multa dicendo nihil dicat, eas responsiones ordine refutabimus.

Primum Catholicorum argumentum sumi dicit ab illis verbis Domini, Matth. 16. Tibi dabo clauis regni celo- rum, & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in celo, & c. Aduersus hoc argumētum **Q**UOD PRIMO Kénitius: Soluere, & ligare nihil est aliud, nisi remittere, vel

retinere peccata, vt habetur, Ioan. 20. Illa autem remissio, vel retentio exerceatur in foro penitentia, & absolutionis, vt schola- stici docent. Igitur, nihil hoc testimonium facit pro indulgentiis, quæ scholastici a foro penitentia & absolutionis, longe, lateq; distungūt. **R**ESPONSIO. Soluere, & ligare, quod habetur Matth. 16 multò latius patet: quàm remittere, & retinere peccata, quod habetur Ioan. 20. Nam, in hoc poste- riore loco, restringūt verba ad peccata, in priore, non restringuntur; sed generatim dicunt: *Quodcumque solueris super terram, & ligaueris* Et notum est non, solum solui, cui remittuntur peccata, sed etiā eū, qui liberetur à quo cumq; debito, vel lege, vel pacto, & c. Quemadmodum nō solum ligatur, cui retinetur peccata, sed etiam qui præcepto, vel iuramento, vel promissione, vel alia qua- cunque obligatione constringitur. Itaque etiā si probasset Kemnitius, verba Domini, Ioan. 20. pertinere ad solum penitentia forum, non tamen probasset hoc idem de verbis Domini, Matth. 16. verum neque illud probauit. Nam scholastici dicunt quidem, verba Ioan. 20. pertinere ad forum penitentia, sed non restringunt ad illud forum: Multi enim etiam ad remissionem, quæ fit in baptismo, ea verba referunt: alij generatim ad omnem remissionem, quæ fit ministerio clauium, siue in sacramentis, siue extra sacramentum, pertinere vol- unt. Mihi quidem valde probabile videtur, hanc locum pertinere solum ad potestatem ordinis, & ea de causis, non protuli eum in priore libro, pro indulgentiis.

SECOND A obiectio Kénitij: *Soluere, & ligare ita opponi- tur, vt quod soluitur est, non sit amplius ligatum: Pontifex ve- rò contra, fingit, quod in absolutione soluitur est super terram, il- lud in foro Pontificio, manere ex parte ligatum, & soluendum esse, non clauis ministerij, sed pontificij indulgentiarum mundi nationibus.* **R**ESPONSIO. Ingēs profectò patientia neces- saria est ei, qui Kemnitio respondere velit; quis enim se- rat hominis importunitatem, qui tertio quoque verbo nundinationes ijs obijcit, à quibus seuerissime prohibi- tas non ignorat: Deinde, quem non pigeat in eiusmodi nugis tempus terere: Quis enim vnquam dixit, in foro Pontificio ligatum manere quod in absolutione solutū est super terram? Sed, cum in foro penitentia absolu- tio fiat à culpa, & à reatu pœnæ sempiternæ, non autem à reatu totius pœnæ temporalis, quod in eo foro liga- tum manet, id, non nundinatione, sed clauis ministerij Pontificij per indulgentias relaxari dicimus. Hoc re- fellat, si potest, & nō sibi fingat argumenta, quæ soluat.

TERTIA obiectio: *Ministerium reconciliationis ita soluit peccata, vt penitentibus & credentibus annunciet con- donata omnia delicta, Coloss. 2. peccata non amplius imputari. Rom. 4. & 5. & per Christum redemptos esse à male- dicto legis; Gal. 3. quod maledictum, æternum, & temporale est, Deut. 28. Pontificia verò indulgentia, fingunt peccata etiam post remissionem imputari, & Christum non à tota le- gis maledictione credentes redemisse; Sed partem eum ex Pon- tificio thesauro redimendam esse.* **R**ESPONSIO. Vetus cantilena hæc est, & millies refutata, omitto errorem illum Kénitij, & aliorum Lutheranorum, quod remitte- re peccata, sit annunciare remissa: quia ad hunc locum non pertinent. Condonata nobis omnia delicta per Christum Apostolus dicit; neque indulgentiæ con- trarium dicunt: nam, condonata omnia, intelligi de- bet, quoad sufficientiam pretij à Christo perloluti: sed pretium illud applicari postea necesse est, vt etiam Lutherani fatentur, si efficaciter huic, vel illi delicta condonata sint. Nos autem existimamus, non solā fide applicari, sed etiam alijs instrumentis, quorū vnum, in- dulgentiæ sunt. Pari ratione, peccata non imputari ius- tificatis, idem Apostolus dicit; & indulgentiæ nō con- tradicunt: neq; enim fingimus peccata imputari post remissionem, si quoad culpam, & pœnam remissa sint, vt fit in baptismo; sed si remissa sint quoad culpam, &

pœnam æternam, & adhuc maneat reatus aliquis pœ- næ temporalis, vt ordinariè fit in secunda reconcilia- tione: quid mirum si adhuc imputentur ex parte? Quod additur, de maledicto legis, non est liberatio à culpa, vel pœna peccati, sed est liberatio ab obligatione legis ceremonialis Hebræorum, de qua potissimum disputa- tur in eo loco. Est etiam liberatio à terrore legis cuius- cunque, qui Iudgos, vt seruos premebat. Filios enim te- stamenti noui lex diuina moralis, & Euangelica, obli- gat quidem ad obseruationem, sed non terret: quia ca- ritas diffusa in cordibus nostris, non timore pœnæ, sed amore iustitiæ, implet legem.

QUARTA obiectio: *Quod Christus promisit Petro, Matth. 16. cum ait, tibi dabo clauis regni, & c. Et exhibuit, ac præbuit, Ioan. 20. cum ait, quorum remiseritis peccata, & c. At ista di- cuntur omnibus Apostolis, & omnibus ministris, quibus datur potestas absoluentium non igitur ex eo loco, Matth. 16. colligitur auctoritas Pontificia indulgentias conferendi.* **R**ESPONSIO. Falsum est, id totum fuisse exhibitū, Ioan. 20. quod fue- rat promissum, Matth. 16. Nam, vt supra diximus, multò latius patet, quodcumq; solueris, quàm, quorum remiseritis pec- cata. Itaque, sicut soli Petro dictum fuerat, Matth. 16. Tibi dabo clauis, & c. Ita, soli Petro dicitur, Ioan. 21. pascis oues meas. Atque in hoc loco datur, quod in alio fuerat pro- missum. Quam rem nos copiose exposuimus in primo libro, de summo Pontifice, cap. 12.

QUINT A obiectio: *Christus ait Apostolis, Ioan. 20. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos; ipse autem, quando tem- pore ministerij sui peccata remittebat, simul debitum condona- bat, & debitorem liberabat. hæc est enim forma absolutionis eius; confide, remittuntur tibi peccata tua, vade in pace, & noli amplius peccare, Matth. 9. Luc. 7. Ioan. 5. Et in pa- rabola, Matth. 18. Seruum sibi debentem decem millia ta- lenta, liberum dimisit, & debitum remisit ei, & adulteræ, Ioan. 8. nullam poenam imposuit. Quod autem Christus, tales vnquam vel docuerit, vel dederit indulgentias, quales ex Pontificiorum placitis supra descriptæ sunt, nullaratione, nullā dictione, nulla syllaba, nulla littera ex scriptura probari potest.* **R**ESPONSIO. Imò testimonia omnia allegata cla- mant, Christum dedisse indulgentias, quales ipsum, qui Princeps absolutus erat, dare decebat. Christus enim illis omnibus remittit culpam, & pœnam extra sacra- mentum, applicans merita sua. Pontifex autem, qui Vi- carius est, remittit etiam culpam, & pœnam; applicans merita Christi: sed culpam, & pœnam æternam per sa- cramenta; quia ita Christus instituit; pœnam tempora- riam, extra sacramenta; quia ita Christus fecit, & ex na- tura sua remissio solius pœnæ, sacramento non eget. Quod autem Christus non iniunxerit ieiunia, aut eleemo- synas, aut aliud pium opus, ijs, quibus indulgentiam largitus est; quod tamen Pontifex facere solet, eadem est ratio: quia videlicet Christus, vt Princeps absolutus, potuit pro arbitrio indulgentias dare: Pontifex, vt Vi- carius, non potest pro arbitrio, sed pro causa iusta, & rationabili idem facere.

SEXT A obiectio: *Petrus, cui data sunt clauis regni celo- rum, eis sine dubio usus est, & tamen indulgentias Pontificias non dedit; imò Simoni Mago dixit, Act. 8. pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam domū Dei existimasti pecunia possideri.* **R**ESPONSIO. Quod Apostolus Petrus indulgentias Pontificas dederit, vel non dederit, ex scriptura probari nō potest: quoniam acta eius, exceptis paucissimis, in sacris litteris non extant. Simon verò Magus non, in- dulgentias petebat, cum pecunias offerret, sed potesta- tem dandi spiritum sanctum, per manus impositionem: sed Kemnitio perinde est ad rem, vel extra rem verba profundere, modò elemiari possit.

SEPTIMA obiectio: *Sicut Christus dixit Petro Mat. 16. quodcumq; solueris, ita dicit toti Ecclesie, Matth. 18. Quocum- que solueris, & c. Et tamē, Ecclesia per annos mille, & amplius*

illas indulgentias ignorauit. **R**ESPONSIO. Ex ignorantia antiquitatis, vel peruersa intelligentiā veteris historie procedit obiectio. Ostendimus enim in lib. superiori, ex Tertulliano, & Cypriano, vetustissimis Patribus, nec- non ex Concilijs antiquissimis, Ancyrano, & Niceno, vsum indulgentiarum, & propriè sub nomine indulgen- tiæ, idem ostendimus ex Greg. 1. Leone 3. & Sergio 2. qui omnes ante annum millesimum Ecclesiæ præfue- runt; nec desunt, qui idem probari existimant ex Sil- uestro 1. qui sedit post annum Domini trecentiesimum: quorum argumēta, ex tabulis Ecclesiarum petita, con- temnenda non sunt.

OCTAVA obiectio: *Ligare, seu retinere peccata, non est penitentiam agentibus, & credentibus, post absolutionem, seu remissionem peccatorū, partem aliquā ligatam reservare, vel ad proprias satisfactiones, vel ad redēptiones per indulgentias obli- gare: Sed impenitentibus & incredulis, peccata sunt liganda, denunciata illis hac Dei sententia, quod peccata ipsorum man- neant, Ioan. 9. & ira Dei maneat super ipsos, Ioan. 5. quodq; per- rituri sint, nisi penitentia egerint. 13.* **R**ESPONSIO. Multa Kemnitius dicit, sed nihil probat, & tamen probandi officium sibi desumpsit. Imperitè autem, nisi fortè ma- litiosè, & fraudulenter confundit ligare, & retinere: neq; enim ista sunt idem: nam retinere, est non remitte- re, sed relinquere in suo statu: & hoc modo sacerdotes nostri retinent peccata impenitentibus, non solum de- nunciando illis Dei sententiam, sed etiam negando ab- solutionis beneficium. At, ligare non est non soluere, sed nouum vinculum addere; nisi vocabulis abuti veli- mus: & hoc modo sacerdotes, auditi confessione pec- nitentis, ligant eum ad opera satisfactionis, quæ ab an- tiquis dicebatur actio penitentia, vt apud S. Augusti- num, in Epist. 180. ad Honoratū: *Alijs, inquit, baptisimum flagrantibus, alijs reconciliationē, alijs penitentia ipsius actio- nem.* Atque hæc est penitētia, quā Pontifices per indul- gentias, vel totam vel ex parte condonant. Habemus igitur primum, & præcipuum testimonium pro indul- gentijs, ex cap. 16. Matth. non potuisse à Kemnitio la- befactari, quamuis octo arietibus illud impetere co- natus sit.

CAPVT XII.

Defensio secundi argumenti Catholicorum pro indulgentijs.

SECONDVM argumentum Catholicorum peri- dit Kemnitius à verbis illis Apostolicis, 2. Co- rinth. 13. *Nā & ego quod donavi, si quid donavi, pro- pter vos in persona Christi.* Ex quo loco demonstrat v- sus indulgentiarum antiquissimus, cum A postolus con- donauerit penitentem Corinthio partē penitentia, quæ illi supererat peragenda. Refellere conatur Kemnitius hoc argumentum; & quia deerant solidæ rationes, di- greditur ad explicationem historie, & Græcarum di- ctionum, vt multa hinc inde infarciendo, sex tandem paginas impleuerit. Percurramus eius obiectiones.

PRIMA obiectio: *Pontificij dicunt, penitentibus culpam remitti in absolutione: post eius verò remissionem, imponendas pœnas satisfactorias, quæ per indulgentias redimi, & relaxari fingunt; sed Corinthus ille, nequaquam antea fuerat à peccatis absolutus; sed fuerat securus & impenitens, atque ideo tradi- tus Satanae, vt afflictione carnis, publica correptione, & contri- statione ad penitentiam adduceretur. Neq; enim ipsum Pau- lum Satana tradidisset, si penitens & credens, à peccatis abso- lutus fuisset.* **R**ESPONSIO. Non dicunt Pontificij, post re- missionem culpæ, id est, post absolutionem sacerdotale, imponendas pœnas satisfactorias: sed dicunt, imponen- das ante absolutionem, quamuis post absolutionem ad- implendæ sint, nisi fuerint antea adimpletæ. Non enim

multum refert, utrum impleantur ante absolutionem sacerdotis, vel postea, modo impleantur in statu gratiae: qui status gratiae obtineri potest per veram contritionem, & propositum confessionis suo tempore faciendae. modo in penitentia publica ordinari implenda, erat satisfactio ante absolutionem, ut notum est ex Concilijs supra citatis. Porro, Corinthius ille, quamvis initio impoenitens videretur, tamen post increpationem publicam, & excommunicationem, respuit, & grauissimam penitentiam agere cepit, atque eo tempore, sine dubio, per veram contritionem, gratiam Dei recepit, & per actionem penitentiae, Deo satisfacerebat. Huius autem satisfactionis, quae adhuc longius tempus requirebat, partem reliquam Paulus condonauit, ac publice absoluit, & reconciliari iussit. Quia enim peccatum publicum fuerat, & penitentia publica, ita etiam publica debuit esse reconciliatio & absolutio à peccatis, & ab excommunicatione.

SECUNDA obiectio: *Paulus non imposuit Corinthio multam publicam, ut suis illis penis, & afflictionibus, Deo, pro peccato incestus, satisfaceret: nulla syllaba hoc ex Paulo probari potest, in uita Pauli doctrina clamat, Christum sua obedientia, passione, & morte, pro peccatis nostris satisfacisse, & factum esse nostram redemptionem. Causam uero, & finem illius contritionis Corinthijs, Paulus ipse scribit, hanc fuisse, ut ea operarentur penitentiam, & esset donum, an serua, & uera esset penitentia.* RESPONSO. Quamuis fortasse B. Paulus non indixerit Corinthio certum tempus, vel speciem penitentiae; tamen, hoc ipso imposuit illi multam publicam, quod iussit eum separari à cetero fidelium, & admoneri, ut penitentiam ageret. Notum enim erat Ecclesiae, quomodo gerere se deberent, qui penitentiam agebant. Nam in antiquis Concilijs solum dicitur, tot annis penitentiam agant, qui hoc aut illud peccatum commiserunt, & relinquuntur, ut notum, à quibus rebus se abstinere debeant penitentes. Quod autem illa actione penitentiae, Corinthijs Deo satisfacere debuissent, & non solum ostendere Ecclesiae, sed se respiciunt, perspicuum est ex illo verbo, in persona Christi. Ideo enim Apostolus dicit, se donare in persona Christi, quia Christo satisfaciendum erat. & Apostolus, ut Christi vicarius, interpretatur Christi uoluntatem, & eius auctoritate, condonat reliquam satisfactionem. PRAETEREA, idem colligitur ex verbo, donauit: nam si actio penitentiae non alium finem habebat, quam ostendere ueram resipiscenciam, iam finita erat illa penitentiae actio: quoniam satis superque constabat omnibus, illum uere resipuisse. Quid igitur donauit Apostolus, cum ait, & ego donauit, in persona Christi, propter uos donauit? Certè haec uerba manifestè docent, aliquid ei donatum, & remissum, cuius debitor erat, & quod ab eo iuste exigi potuisset. Quemadmodum autem non pugnet propria satisfactio cum satisfactione Christi, supra non semel explicatum est. Fatemur enim, Christum nostram esse redemptionem, & satisfacisse pro culpis & penis omnium hominum, sed eius satisfactionem applicari per per uaria instrumenta, ut per fidem, per baptismum, per absolutionem, per opera bona, per indulgentias.

TERTIA obiectio: *Condonatio, de qua Paulus loquitur, fuit ipsa absolutio, seu remissio peccatorum à culpa & pena: dicit enim se loqui de tali condonatione, quae conscientijs adfert si in consulationem, ut non absorbeat tristitia, sed pacem habeat erga Deum, quod sit, quado fide iustificamur, accepta remissione peccatorum, Rom. 4. & 5. Non ergo loquitur de Pontificijs indulgentijs, quae dantur post absolutionem à culpa.* RESPONSO. Fateor, Concilijs iussu Pauli simul accepisse reconciliationem, & absolutionem à culpa & pena, & à vinculo etiam excommunicationis: sed affitum, in ea reconciliatione admixtam fuisse indulgentiam, id est, condonationem reliquae satisfactionis. Nam, ut supra dixi, non

est necesse, ut indulgentia detur alio tempore, quam reconciliatione. Illud tamen falsum est, quod Kemnitius dicit, Apostolum loqui de illa iustificatione, quae homo per fidem ex impio fit iustus, & pacem ad Deum habere incipit, de qua agitur ad Rom. 4. & 5. Nam Corinthius ille iam resipuerat & dolorem maximum de peccato suo conceperat, & penitentiam ex amore Dei, & odio peccati agebat, quae sine fide, spe, & caritate fieri non possunt. Itaque iam coram Deo iustificatus erat per ueram penitentiam, & desiderium absolutionis suo tempore recipienda: & solum restabat reconciliatio per ministerium sacerdotum, quam Paulus dari iussit. ILLUD autem, ne abudantiori tristitia absorbeat, non significat, illum non fuisse coram Deo iustificatum per ueram contritionem: sed significat, periculum fuisse, ne nimia tristitia conficeretur, si nimis diu reconciliatio differretur. Itaque iussit ut eum consolarentur, & recrearent, relaxatam omnino reliquam penitentiam, ut bono animo esset, & maiori alacritate deinceps curreret uiam mandatorum Dei.

QUARTA obiectio: *Falsum est, quod dicunt quidam, Paulum pro soluendo debito Corinthijs inuesti accepisse pretium ex operibus supererogationis Ecclesiae Corinthiaca: clamat enim Paulus, sancta Christi passione esse uoluntatem pro peccatis nostris, & magna uoluntate inquit: Nunquid Paulus pro uobis passus, & crucifixus est? RESPONSO. Nulli sunt ex Catholicis, qui dicat, Paulum accepisse pretium pro debito incestuosi, ex operibus supererogationis Ecclesiae Corinthiaca. Sed cum Catholici dicat, Paulum ad intercessionem, id est, ad preces Ecclesiae Corinthiaca, condonasse aliquam penitentiam partem Corinthio penitenti, Kemnitius ita interpretatur, ut dicere uoluerint, oblatum fuisse pretium operum supererogationis. Sed haec impostura & signa ipsius sunt, qui facilius sibi esse ducit, argumenta à se conficta, quam uera, refellere.*

QUINTA obiectio: *Non est uerum, certum numerum, uel dierum, uel annorum publice eius penitentiae fuisse à Paulo praescriptum, &c.* RESPONSO. Neque nos hoc dicimus, neque de hac re contendimus. Satis nobis est, quod ex Epistola Pauli perspicue colligitur, ad actum Corinthium ad agenda accerrimam penitentiam, ac deinde, parte aliqua adimpleta, reliquam auctoritate Apostoli condonata.

SEXTA obiectio: *Postremo, nisi impudenter fingi potest, Corinthium illum dedisse pecunias ad redimendam indulgentiam: Manifestissimum igitur est, si cui illi Pauli 2. Cor. 2. nullo modo confirmare Pontificias indulgentias.* RESPONSO. Si diceremus, necessarium esse, pecuniam redimere indulgentias, & non possemus ostendere id à Corinthio factum, tunc sanè aliquid efficeret argumentum Kemnitij. Sed cum doceamus, non solum, non esse necessarium, sed neque licitum, pecuniam redimere indulgentias, cum decretis Conciliorum, & Pontificum, nundinationes indulgentiarum prohibita sint: quae impudentiam Kemnitij colligit, locum illum Pauli non confirmare Pontificias indulgentias, quia non fingimus, à Corinthio pecunias numeratas pro indulgentia redimenda.

VLTIMA obiectio: *Si hinc loco Paulino inuenerint indulgentias, tunc sequeretur, in concessione indulgentiarum non plus posse Paulum, uel Papam, quam reliqua membra Ecclesiae: Paulus enim dicit, cui condonastis aliquid, & ego condono.* RESPONSO. Non sequitur, non plus posse Paulum, uel Papam, quam reliqua membra Ecclesiae in concessione indulgentiarum: Nam Ecclesia Corinthiaca id quod fecit, ex auctoritate Pauli fecit: sicut etiam hoc tempore, non solum Pontifex indulgentias concedit, sed etiam alij, qui ab ipso auctoritatem habent. Neque obstant uerba à Kemnitio citata, cui condonastis aliquid, & ego condono. Sequitur enim: *Nā ego quod donauit, si quid donauit, propter uos, in persona Christi.* Ex quo apparet, pri-

mum fuisse Paulum, qui donauit; deinde Corinthios donasse iussu Pauli postremo, Paulum confirmasse donationem suo iussu factam. Neque hoc negare potest Kemnitius, licet nunc abutatur illis uerbis ad suum propositum. Nam pagina 243. aperte scribit, Corinthios non fuisse auctores reconciliare incestuosum penitentem, sed causam ad Apostolum retulisse. Atque haec de secundo loco.

CAPVT XIII.

Defenditur tertium argumentum Catholicorum.

ERTIVM argumentum Catholicorum pro indulgentijs colligi dicit Kemnitius ex duplici ordine testimonij scripturae diuinae. Primum enim adferri ait illa testimonia, quibus probatur, post remissionem culpam, remanere poenam temporalem adhuc luendam 2. Reg. 12. 2. Reg. 24. Exod. 32. Num. 14. & alia. Deinde illa, quibus probatur, posse redimijusmodi poenae ieiunij, elemosynis, alijsque operibus bonis. Dan. 14. Ioan. 3. Num. 6. 2. Reg. 12. & 4. & alia. Ex his denique concludi posse, etiam tolli harum poenarum reatum per satisfactiones sanctorum, hoc est, per thesaurum indulgentiae. Hoc uero argumentum ego quidem non attuli libro superiore, neque ab alijs Catholicis, nisi admodum paucis, adferri uidi: quoniam ista pertinent proprie ad disputationem de satisfactione, & hoc loco praequirantur potius, quam disputantur. Quia tamen Kemnitius argumentum huius mentionem facere uoluit, non grauabor, & quid ipse contra obijciat, exponere, & ipsa eius refellere.

Ad testimonia prioris ordinis OBJICIT. *Si quis ex illis colligere uelit, post remissionem culpae, remanere poenam luendam, sequi unum ex sequentibus incommodis, uel satisfactionem Christi pro peccatis nostris fuisse dimidiatam, & imperfectam: uel Deum credentibus non omnia peccata remittere, & fallere homines, quibus promittit se iniquitatum eorum non amplius recordaturum: uel falsum esse, quod Christus, sub iuramento affirmauit: quacumque solueritis in terra, erunt soluta & in celo, si partem uindictae Deum ligatum retinere: uel denique, ministros Ecclesiae fraudulenter, & non ex uoluntate Domini, clauis regni caelorum administrare, si dum soluumus à peccatis, partem aliquam retinere.*

Ad hanc obiectionem RESPONDEO, nihil eorum sequi: nam non sequitur primum incommodum; quoniam Christus quidem integrum pretium pro culpis & penis omnium hominum, obedientiam suam, & passionem persoluit: sed placuit sapientiae eius, pretium illud in baptismo applicare pro culpis, & penis omnibus expiandis. In reconciliatione autem, quae fit in sacramento penitentiae, placuit eidem diuinae sapientiae, idem pretium applicare pro culpa, & poena sempiterna, non autem pro reatu totius poenae temporalis, ut supra non semel explicatum est. Non sequitur etiam alterum incommodum: nam Deus praestat semper, quod promittit, & omnia peccata ita in reconciliatione condonat, ut iniquitatum commissarum non recordetur amplius; sed quemadmodum, cum iustus peccat, dicitur Deus iustitiarum eius non recordari amplius, quia non conseruat illi gratiam suam, etiam si temporali aliquo premio eas iustitias forte remuneret: sic etiam, cum impius resipiscit, dicitur Deus non recordari amplius peccatorum eius: quoniam in gratiam suam, atque amicitiam eum recipit, ac si nunquam peccasset, quamuis temporalem poenam ab illo exigat. Nec sequitur tertium, uel quartum incommodum: Christus enim uerissime affirmauit: *Quaecumque ligaueritis super terram, erunt ligata &*

in caelis: & quacumque solueritis super terram, erunt soluta & in caelis. Nam sicut ipse retinet reatum aliquem poenae temporalis in reconciliatione post baptismum: ita ministri eius faciunt, cum ritè funguntur munere suo. Ea enim de causa in sacramento penitentiae imponunt multam pro satisfactione, quam non imponunt in sacramento baptismi: quoniam sciunt, eam esse Dei uoluntatem, ut qui ab ignorantia tenebris, conuertuntur primum ad lumen fidei, & baptismum recipiunt, non ligentur ad ullam poenam: qui uero post tantum lumen adeptum, & iustificationem, ac renouationem baptismi, lapsi sunt, cum ad penitentiam uenerint, ligentur omnino ad poenam, pro peccati magnitudine, & qualitate, soluendam.

Adhibet deinde Kemnitius ad illa eadem testimonia, quae à Catholicis allegantur pro reatu poenae remanente, post culpam remissionem, suam explicationem; ac dicit, infligi quidem à Deo uarias castigationes, & poenas hominibus reconciliatis, ut scripturae illae testantur; sed infligi, ut sint mortificationes carnis, uel admonitiones ad cauenda peccata, uel ad insinuandam poenae magnitudinem, uel ad exercitium patientiae, aliarumque uirtutum. Denique ad alios salutare fines, non autem, ut sint ultiones peccati praeteriti, quasi Deus punire uelit peccatum iam condonatum. Sed profecto admiranda est haereticorum audacia, qui oēs alios fines flagellorum diuinorum admittunt, praeter eum, qui ab ipso Deo in scripturis, disertis uerbis exprimitur. Nam 2. Reg. 12. Cum Deus per Prophetam Dauid dixisset, peccatum ipsius ob seriam penitentiam esse dimissum, & tamen flagello mortis filij eum castigare uellet, non ait, ad mortificandam carnem, uel admonitionem ad cauenda peccata, uel ad exercitium patientiae, uel alios fines cuiusmodi, sed ait, *Furor tamen, quia blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, filius, qui natus est tibi, morte morietur.* Quid clarius ad significandam uindictam diuinam pro peccato commisso? Deinde Dauid (ut habetur in eodem capite) ieiunauit & fleuit, & orauit, ut auerteret flagellum illud Dei, qui tamen non hoc faceret, ut impediret bonos illos fines, id est, mortificationem carnis, exercitia patientiae, & similia: sed fecit, ut satisfaceret Deo per aliam uiam, quam per mortem filij. PRAETEREA, non raro flagellum Dei pro peccato commisso, est mors corporalis eius, qui flagellatur, ut perspicuum est ex lib. 3. Reg. cap. 8. ubi Propheta Domini, ob inobedientiam traditur à Deo, leoni interimendus; & tamen, ante mortem sine dubio remissum fuit ei peccatum, quoad culpam (si forte letalis fuit) constat enim eum, ut uirum sanctum & iustum, fuisse potest mortem à leone custoditum, non lesum, ut honorificè sepeliri posset. Mors autem corporalis eiusmodi flagellum est ut non possit infligi ad mortificationem carnis, admonitionem ad cauenda peccata, exercitia patientiae, & similia, quae post mortem cessant; sed solum ad ultionem peccati commisi DENIQUE (ut alia multa praeterea) in psal. 98. apertissime legimus de Moise & Aaron, *Imocubant Dominum, & ipse exaudiebat eos: in columna nubis loquebatur ad eos: Domine Deus noster tu propitius fuisti eis, & uiscerens in omnes adinueniones eorum.* Vbi loquens Dauid de peccato eorum ad petram pro quo puniti sunt (ut habetur Num. 20. & 27.) ut morerentur ante ingressum in terram promissionis, aperte testatur, Deum fuisse illis propitium, quia remisit peccatum quoad culpam, & tamen ultum fuisse omnem adiuuacionem eorum: quia poena ab eis, & quidem grauissima, in uindictam, & satisfactionem repetijt. Atque haec de primo ordine testimoniorum, de quibus frustra Kemnitius gloriatur, ita se explicata, ut succisus sit gladio spiritus unus neruus indulgentiarum Pontificiarum. Manet enim neruus ille integer, & sanus non minus, quam si gladio saeueo uel papiraceo tentatus fuisset.

lam verò in succedendo altero neruo, id est, in tractando secundo ordine testimoniorum, magis cautè se gessit: cum enim animaduertisset, non posse vilo modo negari, quod ex illis testimonijs Catholici colligunt, videlicet, posse flagella Dei aliquando per voluntarias afflictiones auerti, Deumque placari fructibus penitentia, nihil contra hoc dogma Catholicorum obiecit, sed solum probare conatus est, non posse per indulgentias condonari penas peccatis debitas. Id autem facit, adducendo in medium quandam Lutheri partitionem. Scripsit enim Lutherus, quinque esse genera peccatorum secundum scripturam, & veteris Ecclesie traditionem. Primum, esse penam gehenna. Secundò, afflictiones, que sponte suscipi debent ad fructus penitentia faciendos, qui sint argumeta noue vite. Tertio, afflictiones prioribus non dissimiles ad carnis mortificatione, que necessaria est ad cauenda, peccata, quarò flagella diuinius immissa, ut penuria, morbos, orbuitate, & similia. Quarto denique, esse penam canonicam, que disciplina causa à veteribus imponi solebat. Certum est autem, penam gehenna non esse subiectam clauibus Ecclesie, nec minus certum est, non debere relaxari per indulgentias, exercitium virtutum, fructus penitentia, & noue vite, & carnis mortificationem: alioqui noxie ac perniciose essent indulgentia. Neque illud est dubium, flagella à Deo immissa non posse per indulgentias repelli, ut vel ipsa experientia docet. Restant sola pena Canonice, que relaxare possent, si essent in usu, sed in à longo tempore desierit imponi. Nulla igitur restat pena, que per indulgentias remitti possit, nisi comenitius quidam reatus pœne, qui fingitur in hac vita, vel in alia expiandus, sine vilo scriptura, vel antique Ecclesie testimonio. Nos verò libenter agnoscimus, penam gehenna, & flagella à Deo immissa non subesse clauibus Ecclesie, quamuis ea flagella non raro per voluntarias afflictiones auertantur, vt perspicuum est ex cap. 3. Ionæ. DE PENIS autem SPONTE suscipiendis, respondemus, non debere eas relaxari, quatenus viles sunt ad nouitatem vite, & carnis mortificationem, sed posse vtiliter relaxari, quatenus sunt pœna, & debita peccatis. Vile enim est, carere illo debito sine reatu. Esse autem eas pœnas debitas peccatis, non est commentum, nec figmentum Catholicorum (vt Lutherus & Kemnitius dicunt) sed est sententia scripturae & totius antiquitatis. Ideo enim dicuntur afflictiones illæ, fructus digni penitentia, Luc. 3. quoniam tales esse debent, quales requiruntur ab illis, qui dignè penitentiam agunt. Dignè autem penitentiam agere, non est solum nouæ vite fructus ostendere, vel carnis concupiscentias mortificare (Ista enim ab ijs etiam fieri debent, qui non peccauerunt) sed est punire peccata præterita, & Domino, quem superbiã, & cupiditate, atque illicita delectatione ostendimus, humilitate, largitione, compunctione, & afflictione voluntaria satisfacere. Et in hanc sententiam exponunt illa verba Dominica, omnes veteres Patres, S. Iohannes Chrysostomus homil. 10. in Matthæum, explicans, quid sit facere fructus dignos penitentia: Delictis, inquit, antea, & remulentiã distuebatur ieiunio & aqua potu virumq, cõpensã. S. Augustinus in Enchiridio, cap. 70. In melius, inquit, est vita mutanda, & per elemosynas de peccatis præteritis propitiãdus est Deus, nõ ad hoc emendus, vt ea semper liceat impune comittere: nemini enim dedit laxamentum peccandi, quamuis miserando delectat iam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur. Et in Psal. 50. sic inducit loquentem penitentem cõ Deo: Domine non eris impunitum peccatum meum, sed ideo nolo vt in punias, quia ego peccatum meum punio. S. Gregorius lib. 6. cap. 2. in 1. Regum, cum docuisset, tria requiri ad penitentiam, mentis conuersione, oris confessione, & peccati vindictam, hoc tertium probat ex verbis Euangelicis iam allegatis: Tunc, inquit, bene conuersum peccatorem conuincimus, cum digna afflictione aueritate delere, nisi iniquo loquendo consistetur. Vnde Iohannes Baptista ait: Facite fru-

ctus dignos penitentia. Beda in psal. 4. Facite, inquit, dignos fructus penitentia, tantum pro singulis peccatis vos affligite, quantum digna expetit penitentia, quod erit sacrificium iustitie. Christianus Druthmarus in cap. 3. Matthæi. Fructum, inquit, dignum penitentia facere, est præterita mala steribus punire, & bona è contrario agere, & male commissa elemosynis redimere. Petrus Damiani serm. 2. de S. Andrea: Ne tibi blandiaris, si grauius peccanti lenior de penitentia à mansuetor, vel à dissimulato dicitur, cum in purgatorij ignibus persciendũ sit, quicquid hic minus feceris, quia dignos penitentia fructus querit altissimus. Hinc etiã S. Paul. in Epist. posteriore ad Cor. cap. 7. describēs effectus penitentia, inter alios ponit vindictam: Ecce, inquit, hoc ipsum contristat vos secundũ Deum, quamũ in vobis operatur sollicitudine: sed defensionem, sed indignatione, sed timorem, sed desiderium, sed emulationem, sed vindictã. Siue autem hæc vindicta significet afflictionem, quã penitens ad sua peccata puniēda sponte suscipit, siue ea, quam penitentia Prælatum imponit, illud est certum, penitentia actionem ad peccata puniēda referri. Proinde non est figmentũ vel commentum, sed Spiritus sancti oraculum, quod Catholici de penitentia docent. Vide multò plura in libro 4. de penitentia, vbi de satisfactione disserimus.

Quod verò ATTINET AD PENAM CANONICAM, quod erat vltimũ membrũ partitionis Kemnitij, verũ est quidem, minori seueritate hoc tempore penitentias iniungi, quã Canones præscribant: tamẽ iniunguntur penitentia, maiores, vel minores, pro criminũ varietate, nec imponuntur causã disciplinæ solius, sed etiam, vt supra demonstratũ est, in satisfactione, vel satisfactionis partem, ac proinde relaxatio pœnae iniuncta per indulgentias, in his etiam locum suum habet. Sed præter has omnes pœnas, est pœna purgatorij, quã nemo negare potest, nõ spectare ad fructus nouæ vite, nec ad carnis mortificationem, neque ad flagella Dei particularia, neque ad Ecclesiasticam disciplinam, sed solum ad castigationem peccatorum præteritorum, & ad reatum pœnae remanentis post culpæ remissionem omnino expiandam. Non esse autem hanc pœnam purgatorij, commentum vel figmentum Catholicorũ, sed dogma scripturarum sanctorum, & cõfessionem totius Ecclesie, etiam antiquissima, probatum est à nobis in priore libro de purgatorio. Quare non deest pœna, que per indulgentias vtiliter relaxetur, & argumentũ Catholicorum, etiam vt à Kemnitio proponitur, vim suam habet, neque potuit ipse gladio spiritus, vt frustra gloriabatur, neruos eius incidere.

CAPVT XIII.

Defenditur quartum argumentum Catholicorum.

QUARTVM Catholicorum argumentum desummi dicit Kemnitius, ex cap. 1. ad Coloss. vbi leguntur illa verba: Adimpleo, que desunt passionũ Christi in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia. Vt autem hoc argumentum commodè refellat Kemnitius, duo mendacia admiscet. Scribit enim hoc modo: Hanc Pauli sententiam ita & intelligunt, & intelligi volunt, quod passionibus Christi, quibus peccata nostra expiant, & stipendium peccati sustulit, redimens nos à maledicto legis, aliquid defuerit, quò minus plena perfectã, consummata, & sufficiens satisfactio esse possit pro peccatis nostris.

Hoc est primum mendacium tam impudens, & crassum, vt nihil impudentius, & crassius fingi possit, neq; ex tanto numero scriptorum, veterum & recentiorum, qui de indulgentijs scripserunt, vnum allegare poterit, qui dicat, quod ipse fingit nos dicere: Imò summã confessione scriptores Catholici cum Clemente V. Pont. in constitutione, quã incipit, Vnigenitus, docent, satisf-

factionem

factionem Christi fuisse infiniti pretij, & non solum plenè & perfectè, pro peccatis nostris Deum placasse; sed etiam placare potuisse pro peccatis infinita multitudinis hominum, si tot futuri fuissent. Adducit quidem Kemnitius Bonauenturam, quasi is dicat, satisfactiones sanctorũ applicari ad pretium aliquod solutionis pro peccatis, idè, quia pretio Christi aliquid defuerit. Sed illa verba postrema, idè, quia pretio Christi aliquid defuerit, non habentur apud Bonauenturam. Consultat lector locum ipsum, qui est in 4. sentent. distinct. 20. part. 2. art. 1. quæst. 2. ad 3.

Alterum mendacium addit ibidem Kemnitius, his verbis, Illum verò defectum passionis Christi, supplendũ esse dicunt passionibus sanctorum. Quere, quis hoc dicat ex Catholicis, & nullum inuenies. Dicunt quidem Catholici cum Clemente VI. Pontifice, ad cumulum thesauri accedere passionibus sanctorum; sed, ad supplendum defectum passionis Christi, quam infiniti pretij esse fatetur, nemo dicit. His mendacijs suis, quasi nostra essent dogmata, resellendis deinceps occupatur, & probat, quod nemo negat, idè, mediatores debuisse esse Deum & hominẽ, &c. Accedit postea ad locum ipsum B. Pauli explicandum, & repetit, quæ Caluinus attulit, & ad quæ nos supra respondimus, quæ hoc loco reperenda nõ duximus. Vnus tantum est locus in tota disputatione à Kemnitio adductus, quem hæctenus explicatum non memini: is est in Psal. 48. vbi negat David, posse fratrem à fratre redimi, aut pretiũ redemptionis eius, Deo persolvere. Ex quo probari existimat, nõ posse satisfactiones sanctorum applicari ad reatum pœnae pro alijs expiandum. Sed facilis est responsio. Nam tribus modis explicari potest, & soler ea sententia. PRIMA EXPLICATIO, eaque conformis Rabinis Iudæorum, est, quod affirmet Dauid, neminem posse liberari à morte corporis, propria virtute, vel potentia amicorum, aut consanguineorum: reprehedit enim illos, qui confidunt (vt habetur in versu superiore) in virtute sua, aut in multitudine diuitiarũ suarum gloriantur, & ait, frater non redimit, redimet homo: id est, frater, qui coniunctissimus, & amicissimus est, non potest fratrem redimere à morte; quia mortem nemo potest effugere; quis igitur alius homo est, qui eum redimere possit? & in eundem sensum additur, neminem posse numeribus Deum placare, nec vitam vilo pretio redimere. Atque hic quidem sensus nihil Kemnitium iuuat, quia non facit ad rem, de qua agitur. ALTERA expositio est S. Basilij, in commentario huius loci, qui exponit has sententias de redemptione à morte animæ, id est, à peccato, & gehenna; vt hic sit sensus: Frater non redimit, ac multo minus quisuis alius homo; quia omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, omnes sunt captiui, omnes redimendi, idè, misit Deus redemptorem Christũ, quia non est frater, nec homo, sicut ceteri, sed est Deus homo, iustus, & liber, qui neque redemptione indiget, & liberare omnes potest. Hęc explicatio nihil etiam iuuat Kemnitium: quoniam non negamus, imò asserimus omnes Catholicos, non potuisse nos redimi à morte animæ, & gehennã, per satisfactiones sanctorum, sed Christi solius, qui factus est nobis à Deo, iustitia, & redemptio; vt Apostolus loquitur in priore Epistola ad Corinth. cap. 1. TERTIA explicatio est S. Augustini, in 1. concione in psalmum prædictum, qui ita interpretatur: Frater non redimit, redimet homo: id est, si Christus, qui frater noster fieri dignatus est, non te redimit, expectas vt te redimat alius homo? non dabit Deo placationem suam, nec, pretiũ redemptionis animæ suæ, ille qui confidit in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur. Atque huc vsque expositio S. Augustini neque causam Kemnitij, neque nostram iuuat. Loquitur enim de liberatione impij à captiuitate peccati, & dicit, non posse impium, qui in sua virtute confidit, liberari, nec à se, nec ab alio, cum à Christo liberatus non fuerit, non defectu Christi, qui

pro omnibus mortuus est, sed defectu impij, qui redemptionem sibi applicari noluit. Nos autem in disputatione de indulgentijs, non loquimur de liberatione impij, sed de liberatione hominis iustificati, à reatu pœnae temporalis; de qua liberatione loquitur in sequentibus verbis S. Augustinus, quæ verba hæresim Kemnitij manifestè refellunt. Addit enim Augustinus: Qui sunt, qui dant pretium redemptionis animæ suæ? quibus aut Dominus: facite vobis amicos de mamonã iniquitatis: vt & ipsi recipiant vos in eterna tabernacula. Illi dant pretium redemptionis animæ suæ, qui non cessant elemosynas facere. Ideo illos, quos monet per Timotheum Apostolus, noluit esse superbus, ne in abundantia diuitiarum suarum gloriantur. Denique, quod possidebant, noluit apud illos veterascere, sed aliquid ex eo fieri, vt esset pretium redemptionis animæ illorum. Theaurizent, inquit, sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant vitam, sic dabit pretium redemptionis animæ suæ. Hęc ille. Itaque S. Augustinus non timet dicere, & ter repetere, homines iustos, à Christo redemptos à morte animæ, dare per elemosynas pretiũ redemptionis animæ suæ, iuxta illud: Peccata tua elemosynis redime, quæ redemptio non potest alia intelligi, nisi à reatu pœnae remanente post redemptionem peccati, quoad culpam. Et, si, Augustino teste, potest quisq; dare pretium redemptionis animæ suæ, sine vlla iniuria Christi redemptoris omnium, non debet videri mirum, si nos dicamus, posse sanctos martyres dare pretium aliquod redemptionis, pro solo pœnae reatu aliorũ fidelium: non quòd Christi pretium non sufficiat, sed vt hac etiã ratione martyrum passionum, & merita honorentur.

CAPVT XV.

Defenditur quintum Argumentum Catholicorum.

QUINTVM argumentum pro thesauro indulgentiarum, sumi dicit Kemnitius ab illis Apostoli verbis. 2. Cor. 8. In presenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat, vt & illorum abundantia, vestra inopia sit supplementum. Ex hoc loco ita formari argumentũ à Catholicis, affirmat idem Kemnitius: Corinthi abundabant pecunia, sed inopes erant meritorum: Contra vero, sancti Hierosolymitani abundabant meritis spiritualibus, à pecunia vero multo parati erant. Paulus igitur talem permutationem inter eos instituit, vt Corinthi præberent manus adiutrices, conferendo largè pecuniam, & pro illa pecunia sancti Hierosolymitani ex operibus suis supererogationis supplementum inopiae Corinthiorum venderent, quod ad satisfactionem pro peccatis atinet. Sed, in duobus peccat Kemnitius: nã, nec fideliter refert argumentum Catholicorum, nec solidè illud refellit. Catholici enim non dicunt, Apostolum instituisse illam commutationem, vt Hierosolymitani venderent merita supererogationis Corinthiis: sed tantum ex eo loco colligunt, eam esse in Ecclesia communicationem, vt alij alijs bona sua communicare soleant: nec solum bona corporalia, sed etiã spiritualia inuicem præbere possint. Ex quo sequitur, vt etiã vnus pro alio satisfacere, & aliorum passionibus alijs applicari valeant. Nec tamè solidè argumentum Catholicorum, etiam vt ab ipso propositũ est, Kemnitius refutauit. Dicit enim in sequentibus, per inopiam Corinthiorum, non intelligi inopiam meritorũ, sed inopiam prædicationis verbi Dei, & probat ex duobus locis eiusdem Apostoli: nã Rom. 1. Apostolus scribens de eadem contributione elemosynarum, ait: Si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles, debent & ipsi in carnalibus ministrare illis. Quid verò per spiritualia intellexerit, explicari dicit 1. Cor. 9. in illis verbis, Si spiritualia vobis seminauimus, quia magni est, si carnalia vestra metamus? Hęc ille. Sed in PRIORE loco Apostolus de spiritualibus donis gene-

E 3

ratum loquitur, nec restringit sermonem ad prædicationem. Verè enim gentiles, facti sunt participes donorum spiritualium, quæ in Hierusalem primùm effusa sunt a Deo: videlicet, fidei, spei, caritatis, sacramentorum, miraculorum, &c. In P O S T E R I O R E autem loco, non est sermo de ista communicatione honorum, de qua nos agimus, sed de stipendio debito ex iustitia, ijs, qui Euangelizant. Hoc autem loco, videlicet 2. Cor. 8. apostolus loquitur generatim de bonis spiritualibus, & temporalibus; nec debent eius verba restringi ad prædicationem. Quod patet, primò: quia verba sunt generalia: *illorum abundantiam vestram inopiam suppleat*. Secundò, quia non egebant Corinthij, vt mitterentur eis prædicatores ex Hierusalem: iam enim plenè instituti erant. Nam 1. Cor. 1. legimus de Corinthiis, *tam diuites facti estis in Christo, in omni verbo, & in omni scientia*. & in hoc ipso cap. 8. Epist. 2. *Sicut, inquit Paulus, in omnibus abundantis facti, & sermone, & scientia, &c.* Tertiò, quia veteres patres non exponunt hanc abundantiam spiritualem Hierosolymitanorum, de prædicatione verbi, vt velle Kennitius, sed de meritis & precibus. Chrysostomus in hunc locum, dicit, Hierosolymitanos abundasse integritate vitæ, libertate, & fiducia ad Deum; & horum bonorum futurorum participes Corinthios, si elemosynam pecuniariâ, quâ ipsi tunc abundabant, Hierosolymam misissent, nec multò aliter exponit, Theodoretus, & Theophilactus, & alij veteres Græci. S. Thomas exponit de precibus, vt sit sensus: Corinthios fore participes orationum, quas Hierosolymitani fundunt ad Deum, si eos bonorum suorum temporalium participes fecerint. Haymo in hunc locum, addit etiam ieiunium inter opera spiritualia Hierosolymitanorum, quorum participes erant futuri Corinthij, si elemosynas illos adiuuissent; quam explicationem insinuare videtur Apostolus in eodem cap. 9. extremo, cum ait: *Ministerium huius officij non solum supplet ea, quæ defuncti sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino, per probationem ministerij huius, glorificantes Deum in obedientia confessionis vestre in Euangelium Christi, & simplicitate communicationis vestre in illos, & in omnes, & in ipsorum obsecratione pro vobis*. Sed de his satis; non enim in hoc testimonio fundamentum indulgentiarum præcipue consistit.

CAPVT XVI.

Defenditur argumentum sexuum Catholicorum.

REGVMENTVM sextum, quod est postremum apud Kennitium sumitur ab articulo symboli de communione sanctorum. Catholici enim ex hac communione colligunt, posse satisfactiones, quæ sanctis superferuerunt, id est, quibus ipsi, ad sua peccata purganda, non egerint, applicari alijs fidelibus, quibus propria non sufficiunt. Aduersus hoc argumentum Kennitius nihil solidè adfert. Primùm enim explicationem odiosissimam eius articuli nobis affingit. *Communione inquit, sanctorum, iustitias, & latissime interpretantur, de meritis operum supererogationis, quæ non solum factoribus propriis, sed communia sunt omnibus fidelibus, collata in commune, quasi Ecclesiæ erant, ad quod solus Papa clauis habeat, & pro data pecunia, inde cuiuslibet vendit, quantum visum fuerit*. Hæc ille. Vbi, pro more suo, calūniatur, nos loqui de meritis supererogationis simpliciter, cum non loquamur, nisi de satisfactionibus, siue de meritis, vt accipiuntur pro satisfactionibus, ad reatum poenæ expiandum, non vt accipiantur proprie, pro meritis gratiæ, vel gloriæ. Deinde, iam sæpe diximus, non solum non vendi à Pontificibus satisfactiones sanctorum, sed etiam seuerissimè prohiberi; & puniri omnem speciem similiti venditionum. Quod ne ipse quidem Kennitius ignorat, qui decreta

Pontificum, & Conciliorum de his rebus vidit & legit, & in suum librum, vt eum plenior faceret, transtulit. Deinde, A D D I T Kennitius, communionem sanctorum, de qua in symbolo fit mentio, tria significare. Primò, quòd Ecclesiæ sit societas quædam eorum, qui spiritu Christi sanctificantur, & membra sunt vnius corporis mystici. Secundò, quòd in Ecclesiâ sint omnes fidelibus communia bona quædam diuinitus collata, vt fides, baptisimus, remissio peccatorum, & vita æterna. Tertiò, quòd inter fideles debeant esse communia officia caritatis, sicut exemplo membrorum corporis humani Paulus ostendit, Rom. 12. & 1. Cor. 12. His expositis, concludit, articulum illum fidei, non loqui de indulgentijs Pontificijs, nec de meritis supererogationis, & ideo insigni deprauatione Pontificias indulgentias in illum articulum intrudi. At, neque nos dicimus, articulum illum fidei, loqui in specie de operibus supererogationis, vel de indulgentijs, sed colligimus ex generali proprietate Ecclesiæ, posse vnum membrum ab alio iuari, quod ipse etiam Kennitius agnoscit in tertia significatione communionis sanctorum. Nam, si debent officia caritatis inter fideles esse communia, vt sunt inter membra eiusdem corporis; quid quæro prohibet, cur non possit vnus alteri satisfactionem suam communicare? Potest ex Apostoli sententia ad Galat. 3. propter communionem membrorum Ecclesiæ, alter alterius onus portare; cur non poterit alter pro poena alteri debita satisfacere? Potest, ex sententia D. Augustini, in Epistol. 23. & lib. 3. de baptismo contra Donatistas, cap. 18. vnus pro alio credere, vt fit in baptismo paruulorum, cur non poterit vnus pro alio pati? Sed audi eundem Augustinum, tract. 33. in Ioannem, de communione sanctorum disserentem: *Oculus, inquit, solum videt in corpore, sed nunquid sibi sibi oculus videt? & manus videt, & pedes videt, & ceteris membris videt. Non enim si aliquis ictus in pedem veniat, auertit se oculus inde, vt non peccet. Rursus, sola manus operatur in corpore, sed nunquid sibi sibi operatur? & oculo operatur. Nam si ictus aliquis veniens non eat in manum, sed tantum in faciem, nunquid dicit manus, non me moueo, quia non tendit ad me? Sic pes ambulando, omnibus membris militat, membra cetera tacent, & lingua omnibus loquitur*. Hæc ille. Quæ si amplificentur ad fideles, qui membris illius corporis significatur; licet, sine dubio, dicere, cum qui ieiunat, qui facit elemosynâ, qui orat, qui persecutionem iniunctam patienter tolerat, qui vincula, qui verbera, qui mortem pro Christi fide patitur, non sibi soli hæc agere, vel pati, fed etiam alijs, præsertim si ipse non habeat peccata, quæ istis passionibus, purget.

A D V N G I T obiter Kennitius T R I A alia scripturæ testimonia, quæ perperam à Catholicis adduci assumat. V N V M est, Psal. 118. *Particeps ego sum omnium inuentum te*. Et dicit, illud, *Particeps*, significare voce Hebræicâ, & Græcâ, locium; & sensum eorum verborum esse, Dauidem publicâ confessione ostendisse se socium & amicum aliorum piorum timentium Dei: sed indoctos, nescio quos inde fecisse Pontificiale participium, ad probandum, per indulgentiarum nundinationem, partem pecuniariam accipere à clero, partem à populo, partem ab vtroque. Sed nullus Catholicus est, qui ita exposuerit, vt illud, *particeps ego sum*, retulerit ad Pontificem, qui tribuit indulgentias: omnes enim referunt ad ipsos fideles, qui cum socij & amici sint aliorum fidelium piorum, participat etiam ipsorum bona: quoniam sociorum & amicorum omnia sunt communia, vt pulchre S. Augustinus ostendit, tract. 33. in Ioannem, vbi adeò dicit omnia esse communia pijs fidelibus, vt omnes dicere possint, se loqui omnibus linguis, sicut loquebantur olim, qui visibiliter accipiebant Spiritum sanctum, quoniam linguæ omnium fidelium toto terrarum orbe disperforum, singulis sunt comitines, per

carita

caritatem, quæ sumus omnes vnium in Christo. Itaque, qui dixit, *Socius & amicus sum omnium inuentum te*, consequenter etiam dixit, *Particeps sum omnium bonorum, quibus præditi sunt omnes, qui timent te*. A L T E R V M testimonium est in psalm. 121. *Hierusalem, quæ ædificatur vi ciuium, cuius participatio eius in idipsum*. Hoc testimonium perperam allegari dicit à Lindano pro communione sanctorum, & thesauro indulgentiarum: cum tamen cõstet ex verbis sequentibus, sensum illorum verborum esse; Hierusalem ita ædificari, vt sit ciuitas, in qua sit cõiunctio, seu cõsociatio talis, vt illuc ascendant tribus Domini ad testimonium Domini, & ad iudicia. Sed hæc est nimia contradicendi libido: non enim psalmus dicit, esse in Hierusalem participationem, siue cõsociationem solum, ad ascendendum ad testimonia Domini, & ad iudicia: sed dicit, Hierusalem, id est, Ecclesiam, ædificari instar ciuitatis pacatissimæ, & concordissimæ, in qua sit participatio in idipsum, id est, participatio simul omnium in vnium, vt sint omnia omnium. Id verò probat psalmus: *Quia illuc ascenderunt tribus, tribus Domini, id est, variæ tribus, variæ gentes, & nationes conuersæ ad Dominum; & licet sint tam multæ, & tam variæ, tamen conueniunt in eadem confessione fidei, & in ijsdè legibus & iudicijs, &c.* T E R T I V M testimonium dicit esse illud Psal. 149. *Ad faciendam vindictam in rationibus, ad alligandos reges eorum in compedibus, &c.* Sed ad scribere debuisset, vbi legerit hoc testimonium pro indulgentijs citatum. Ego enim legi ferè omnes, qui inter Catholicos de indulgentijs scripserunt, nec apud vllum inueni hunc locum inter alios adductum; nihil autem facilius est quàm argumenta à se conficta, refutare.

CAPVT XVII.

Respondetur ad caput quartum disputationis Kennitij.

IN quarto capite disputationis suæ, Kennitius probare aggreditur, indulgentias Pontificias, veteri Ecclesiæ, per annos mille, & ducentos, fuisse incognitas. Id verò probat primò, testimonio Durandi, S. Antonini, & Rosenfis, qui id fatentur. Deinde quia nulla inuenitur mentio indulgentiarum apud Anselmum, Rupertum, Bernardum, Petrum Lombardum, & Gratianum, qui proximè præcesserunt annum millesimum ducentesimum. Postremo, quia veteres Patres, Chrysostomus, Nyssenus, Augustinus, Bernardus, & Petrus Lombardus, indulgentias nondum natas scriptis suis consularunt. Sed, vt à primo incipiamus, non ideò indulgentias non sunt antiquæ, quia duo, vel tres ex Catholicis id non legerunt in veterum libris. Neque tres isti auctores negant, indulgentias fuisse cognitatas tempore Anselmi, Bernardi, Ruperti, Petri Lombardi, & Gratiani, vt Kennitius dicit, sed tempore Hieronymi, & Augustini, & aliorum veterum, qui primis quingentis annis floruerunt. Ac vt omnes intelligant, Kennitium aperte mentiri, Alexander eius nominis III. Pontifex maximus, sedere cepit anno Domini 1159. Is verò Pontifex, in Epistola ad Archiepiscopum Canthuariensem scribens, respondet quæstioni sibi propositæ; An indulgentias ab aliquo Episcopo concessas lucrari possint ij, qui non sunt eidem Episcopo subiecti: ac dicit, non posse: quia nemo potest, nisi à suo iudice ligari, vel solui. Et habetur hoc rescriptum in iure, cap. quod autem, de poenit. & remiss. videmus autem hoc loco mentionem indulgentiæ, vt rei non tunc primùm instituta: sed visitatæ, & receptæ. Igitur, mentitur Kennitius, pag. 274. cum sic loquitur: *In hac de indulgentijs disputatione, non possunt, vel vlla Patrum testimonia, vel vlla veteris Ecclesiæ exempla præferri, quod talis vel doctrina, vel usus talium indulgentiarum, vilo vnquâ tempore, & siue ad vnus natum Christum, mille, ducentos, in veteri Ecclesiâ, fuerit*, Eugenius III.

Pontifex sedere cepit, anno millesimo centesimo, quadragésimo quinto. Is autem per litteras generales concessit indulgentiam accipientibus crucem, & proficiscentibus ad bellum sacrum, & S. Bernardo iniunxit, vt eas indulgentias prædicaret populis, eosque ad bellum illud accenderet: Paruit S. Bernardus Pontifici, & prædicationem suam innumerabilibus, & maximis miraculis confirmauit, vt ipse modestè indicat initio libri 2. de consideratione. Sed copiosius rem totam narrat auctor vitæ ipsius, lib. 3. cap. 4. Ergo, mentitur Kennitius, cum ait, ante annum 1200. non fuisse notas indulgentias, tum, cum apud Bernardum nullam huius rei mentionem extare cõstimat; & cum Petrus Lombardus, & Gratianus eodem seculo floruerint, fieri non potest, quin ipsi quoque indulgentias nouerint. Paschalis II. Pontifex sedere cepit anno 1099. & in Cõcilio quodam Lateranensi, anno 1116. celebrato, indulgentias quadraginta dierum concessit ijs, qui limina Apostolorum visitauerant, vt Conradus Abbas Urspergensis in Chronico suo testatur. & quoniam eo tempore floruit Rupertus Abbas Tuitiensis: mētitur Kennitius, qui dicit, tempore Ruperti nondum indulgentias Pontificias orbi terrarum innotescere cepisse, nec ante annum 1200. innotuisse. Urbanus II. Pontifex sedere cepit anno 1088. & eius tempore S. Anselmus floruit. Scribit autem idem Conradus Abbas Urspergensis in Chronico anni 1099. prædictum Urbanum in Cõcilio Clarantoniano, indulgentiam concessisse omnibus, qui sponte aduersus infideles orientales arma sumebant; cuius rei multi alij meminerunt. Mentitur igitur Kennitius, cum tam audacter scribit, tempore sancti Anselmi, & ante annum 1200. indulgentias cognitatas non fuisse. Quid nunc addamus Gregorium VII. qui sedere cepit anno 1073. & in Epistolis suis frequentissimè concedit indulgentias? Sergium II. qui sedere cepit anno 844. & indulgentiam tribuit adeuntibus Ecclesiam S. Martini in montibus; cuius memoria extat incisa in Lapide marmoreo, litteris vetustissimis: & Leonem III. qui sedere cepit anno 796. & indulgentias varias multis in locis in ipsa Germania constituit, teste sancto Ludgero, in vita S. Svibertij: An nõ euidenter mendacij Kennitius conuincitur, qui veteres omnes Historias legisse videri vult, & tamen affirmare non veretur, ante annum 1200. ignotas fuisse orbi terrarum indulgentias Pontificias? Neque mirum videri debet, si auctores antiquiores non multos habeamus, qui harum rerum mentionem faciunt; quoniam plurima sunt in Ecclesiâ, quæ solo vsu, sine litteris conseruantur. Extant tamen Romæ in antiquissimis Ecclesijs memorie indulgentiarum, à multis Pontificibus, & ab ipso etiam S. Syluestro, qui ante annos 1200. floruit, concessarum. Sed ea, quæ diximus, ad mendacia Kennitij confutanda, sufficere videntur.

Venio nunc ad testimonia veterum scriptorum, quæ profert Kennitius aduersus indulgentias nondum natas. Primò igitur adducit Petrum Lombardum, qui lib. 4. sent. dist. 18. dicit, *Deum tunc regere poenitentiam peccata quando ad poenam non referuat, sed debiti poenitentia*. Idq; probat ex Augustini sententia in explicatione Psal. 32. Sed in eodè loco solutio est huius obiectionis. Significat enim Petrus Lombardus de poena æterna intelligendum esse quod dicitur, *Deum regere peccata, cum ea non referuat ad poenâ*. Et ideo inquit: *Sicut inuenitur gratia sua animam illuminat, ita & simul debiti æterna mortis relaxat: ipse enim per se ipsum, peccata poenitentia, in regis, & tunc regit, quando ad poenam non referuat*: Et paulo infra: *Ita ergo, inquit, dicit à Deo recta, vt Deus non videat, id est, æternaliter poenitentia*. Quod autem poena temporalis remaneat post remissam culpâ, hac vita, vel in purgatorio luenda, docet Petrus Lombardus, dist. 20. lit. B. his verbis: *Qui, inquit, ante expletio nõ poenitentia discesserint, igne purgatorium sentiunt, & gratiam*

E 4

punitur, quam, si hic impleverit penitentiam. Horrendum enim est incidere in manus Dei vivens. Deus enim cum sit misericors, & iustus, ex misericordia penitentem ignoscit, pro reatu peccati ad poenam sternam, ex iustitia vero, impunitum non dimittit delictum, aut enim punit homo, aut Deus, &c. Et paulo post, lit. D. docet, posse penitentem, praesertim post mortem, iuari aliorum satisfactionibus per orationes & elemosynas. Itaque Petrus Lombardus illa omnia discretis verbis affirmat, quae fundamenta esse indulgentiarum, Kemnitius fatetur, videlicet purgatorium, poenae reatu post culpam remissam, & communicationem satisfactionis alienae.

Secundo loco adducit Kemnitius Chrysostrum, homil. I. in Epist. ad Philemonem, ubi legitur: Ad impetranda peccatis nostris veniam, non opus esse, vel pecunias impendere, vel peregrinando ad loca longinqua transire. Eadem sententiam habet Augustinus, in serm. de Martyribus. Non dixit Deus, vade in orientem, & quare iustitiam: naviga usque in occidentem, ut accipias indulgentiam. Dimittit inimico tuo, & dimittetur tibi, &c. Bernardus etiam sermone 1. de Adventu: Non te oportet, o homo, maria transfratere, non penetrare nubes, non transalpina necesse est. Non grandis tibi ostenditur via, usque ad temetipsum occurrere Deo tuo. Sed haec testimonia nihil efficiunt. Primum enim loquuntur de iustificacione impij, ac remissione culpae, non de solo reatu poenae, de qua nos loquimur. Deinde solum probat, non esse absolute necessariam ad remissionem peccatorum, vel peregrinationem, vel elemosynam, alioqui enim pauperes & agrotantes spe omni careret, & satis novimus, posse hominem per internam conversionem ad Deum ita vehementer accendi in amore Dei, & de peccatis suis dolere, cum proposito confessionis, ut continuo recipiat remissionem omnium delictorum, & poenarum. Sed non ideo sunt inutiles peregrinationes & elemosynae. Et hoc solum commendamus aduersus Haereticos, ac, ut omittam de elemosynis dicere, de quorum utilitate ad redimenda peccata, pleni sunt libri Patrum, ac praesertim Chrysostrum, & Augustini, ut nos ostendimus in lib. de elemosyna, qui est postremus in controversijs nostris. Certè idem Chrysostrum mirifice laudat peregrinationes ad sepulchra martyrum, in hom. 66. ad populum Antiochenum. S. etiam Augustinus, in Epist. 137. ad Clerum & populum Hipponensem scribit, se auctorem fuisse, ut quidam ad loca sancta peregrinationem susciperet. Denique S. Bernardus Petrobusianos Haereticos confutavit, qui praeter alios errores hunc etiam habebant, ut peregrinationes fidelium ad loca sancta reprehenderent. Vide vitam S. Bernardi lib. 3. cap. 5.

Tertio Kemnitius adducit Chrysostrum, homil. 28. in Matthaeum, ubi dicit, Eos de templo Dei speluncam latronum facere, qui lucra terrena sectantur: & Christi quod iudicium intrare templum Dei, & cybere omnes vendentes gratiam Dei: Sed quorsum hac tendunt? An forte omnes, qui avaritia in sacerdotibus reprehendunt, continuo etiam indulgentias reprehendunt? Annon sapientissime repetimus, non solum non probari summis Pontificibus eos, qui quoquomodo ex indulgentijs negociationem faciunt, sed maxime improbari, damnari, puniri?

Addit ultimum Kemnitius, se alio in loco demonstrasse, Gregorium Nysseum integram orationem opposuisse per secessionem de peregrinationibus ad loca Hierosolymitana. cui respondemus, nos quoque alio in loco, id est, lib. 3. de cultu sanctorum, cap. 8. demonstrasse testimonij scripturae, & veterum Patrum, necnon argumentis alijs, peregrinationes ad loca sancta pias, & Deo gratas, & nobis utilissimas esse; Greg. vero Nysseum non reprehendere peregrinationes absolute, sed docere, quibusdam personis ut Monachis, & sanctimonialibus, non convenire, cum eorum proposito magis conveniat quies & solitudo, quamvis etiam non sit omnino certum, an ea oratio Gregorij sit.

CAPVT XVIII.

Respondetur ad primam partem argumenti historici contra indulgentias.

IN ultimo capite disputationis suae, Kemnitius historiam longissimam texit, ut originem indulgentiarum, quales à Catholicis defenduntur, novam esse demonstraret. Continet autem ea historia tria tempora, vnum ab initio Ecclesiae, usque ad annum circiter nonagesimum: alterum ab anno. 900. ad 1200. tertium ab anno 1200. ad 1517. quo tempore, auctore Lutero, extinctas indulgentias Kemnitius gloriatur. ac primo quidem tempore, indulgentias nihil aliud fuisse contendit, nisi relaxationes publicae poenitentiae, sed eas relaxationes nihil habere commune cum indulgentijs Pontificijs, de quibus instituta controversia est. Sed antequam ad rem propositam veniat, longissima digressione refert multa de ritibus publicae poenitentiae, de causis eiusdem, ac demum de canonibus conciliaribus, ubi ad verbum describit canones Conciliorum Nicaeni & Ancyranum, necnon eos, qui habentur apud Burchardum & Gratianum. Quoniam enim iam dudum Lutherus ius Canonicum publice exussit, & eiusmodi ritus, & leges, non solum de moribus, sed etiam de memoria, & libris Lutheranorum exciderunt, voluit Kemnitius, commemoratione harum rerum, doctrinam reconditam & abstrusam venditare, ut ceteris diligentior ac doctior haberetur. Et quamvis non desint in hac digressione multa, quae salutaris coargui possent, tamen quia ad rem praesentem non faciunt, non existimavi, tempus esse in his commemorandis, vel refellendis, contentendum. Illud vnum praeterire non possum, Kemnitium inter scripta veterum revolvenda non raro invenisse, quod minime volebat. Nam cum ipse cum Lutheranis ceteris contendat, poenitentias veterum, disciplinae causa, non autem satisfactionis coram Deo, & redemptionis, vel expiationis peccatorum institutas, tamen fatetur, se hoc etiam postremum apud Patres non raro legisse. Ac pro sua modestia, & aduersus antiquissimos patres reverentiam, eos non obscure reprehendit. Sic enim loquitur pag. 306. Nec vero nescio sum, veteres aliquando nimis largite, & verbis nimium magnificis, disciplinam illam canonicam commendare: ut, quod Tertullianus dicit, satisfactionibus illis peccata expiari: Cyprianus illis dicit peccata redimi, abluere, sanari, & iudicem placari; Ambrosius poenae gehena illis compensari: Augustinus, Deum illis de peccatis praeteritis propitiari. Ea talia sunt, quae salua fide (Lutherana videlicet) nec possunt, nec debent, sicut sonant, accipi & intelligi. Haec ille. Sed profecto iustus erat, novos Lutheranorum errores ex doctrina veterum Patrum corrigere, quam ex novis istis erroribus de veterum Patrum doctrina & sententijs iudicare. Porro, digressione illa aliquando expedita, pag. 318. aggreditur ad probandum, indulgentias olim nihil aliud fuisse nisi moderationes, & relaxationes, & remissiones multarum canonicarum, quae in publica poenitentia visitatae tunc erant. Id vero probat ex canonicis Conciliorum Ancyranum, Nicaeni, & Agathensis, & tandem his verbis concludit, Haec fuerunt veteres Ecclesiae, siue relaxationes siue indulgentiae, à quibus quae admodum Pontificiae indulgentiae per omnia genera causarum diuerse sunt, ex hac narratione, & ex descriptione indulgentiarum in principio expressa, si fiat collatio, manifestum est: atque, ideo nudam tantum ponere recitationem, relinquens lectori collationem diuersitatis. **R**ESPONDEO. Relaxationes poenitentiae canonicae per omnia genera causarum cum ijs indulgentijs convenire, quas Catholicis defendunt, & quas Kemnitius supra non fideliter, sed admittit mendacis explicavit. **C**AUSAE enim veluti EFFICIENTES indulgentiarum, iuxta Catholicorum omnium sententiam, Episcopi sunt, ac potissimum

tissimum Romanus Episcopus; quem Episcopum Episcoporum, Tertullianus in lib. de Pudicitia nominavit: Constat autem, tum veteres relaxationes, tum recentiores indulgentias non ab alijs, quam ab Episcopis dari solere, vel posse. Causa FORMALIS est ipsa liberatio, siue iudicialis absolutio per ministerium clauium à poenis in foro poenitentiarum debitis, quod totum in utraque remissiones, tam veteres, quam recentes conuenire non dubium est. Causa MATERIALIS, siue ipsi poenitentes, qui absoluntur, siue poenae, circa quas versatur absolutio, eadem omnino utrobique reperietur. Nam & veteres, & recentiores Episcopi, non alijs, quam poenitentibus indulgentias tribuunt, nec alias poenas, quam in foro poenitentiarum debitas relaxant. Quod autem tunc relaxarentur poenae iniunctae, nunc autem cum iniunctae tum, iniungendae, ratio est: quoniam tunc iniungebantur seueriores poenitentiae, quae saepe delictis aequales erant: nunc autem iniunguntur mitiores, quae delictis impares sunt, sed siue pares, siue impares iniungantur, omnino pares in hac vita, vel in alia perferenda sunt, nisi misericorditer relaxentur. Atque ad hoc probandum, adduximus supra, cap. 13. testimonium S. Cypriani, qui in Epist. 2. lib. 4. ad Antonianum aperitissime scribit, eos, qui in hac vita non plene satisfecerunt, emendandos & cruciandos igne purgatorij in alia vita, donec reddant nouissimum quadrantem. Ac ut non repetam tam multa, quae alibi diximus, vnius S. Augustini vno vel altero testimonio contentus ero. Hunc enim auctorem praeter ceteros, etiam Haeretici nostri temporis magni faciunt. Igitur S. Augustinus in Psalm. 37. in illa verba, Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me, illos dicit argui in furore, quibus dicitur, Ite maledicti in ignem aeternum, illos autem corripit in ira, qui emendantur igne purgatorio. Neque, inquit, in ira tua corripas me, ut in hac vita purges me, & talem me reddas, cui iam emendatorio igne non opus sit, propter illos qui salui erunt, sic tamen quasi per ignem. Et paulo post, Quare petit iste ne in indignatione arguatur, neque in ira emendetur, tanquam dicens Deo, quoniam ista quae patior, multa sunt, magna sunt, quae seorsum sufficiunt, & incipit illa numerare satisfaciens Deo, offerens illa quae patitur, ne peiora patiantur. Audite, Kemnitii, per poenas huius vitae patienter toleratas satisfieri Deo: audis eos, qui hic non plene purgantur, in alia vita igne purgatorio emendandos: & ratione eorum omnium idem Augustinus reddidit in Psalm. 50. cum ait: Verum etiam dilexisti, quoniam impunita peccata eorum, quibus ignoscis, non dimisisti, sic rogasti misericordiam, ut seruares & veritatem, ignoscis consentiens, ignoscis, sed seipsum poenitentem, sic seruatur misericordia & veritas. Quid aliter dici potuit à villo scholastico Doctore? Atque haec est etiam causa, cur in priore libro dixerimus, tum ad veteres relaxationes, tum ad recentiores indulgentias, thesaurum satisfactionis Christi, & sanctorum applicandum fuisse, quoniam misericordia cum iustitia in omni relaxatione coniungenda est. Itaque etiam in hac re similes sunt indulgentiae veteres & nouae. Restat causa FINALIS, quae saltem in genere semper eadem fuit, gloria Dei, & utilitas Ecclesiae. Nam antiqui poenitentias relaxabant, vel quando necesse erat, lapsos ad martyrium per communionem & sacramenta preparare: vel quando timebant, ne poenitentes sub onere deficerent: vel quando negligentiores ad studium poenitentiae accedere cupiebant, hoc veluti praemio relaxationis, quod diligentioribus praebatur: vel quando martyres, qui pro poenitentibus Episcopos rogabant honorare, & eo modo reliquos fideles ad martyrij gloriam prouocare volebant. Denique, nunquam deerat rationalis causa, cur sancti illi Patres, poenitentias iniunctas moderandas, vel remittendas indicarent. Posterioribus quoque temporibus, semper causa indulgentiae concedenda, vel fuit recuperatio terrae

sancta, vel subuentio pauperum, vel excitatio fidelium ad preces, & opera poenitentiae, vel alia similibus rationibus, & pia. Neque poterit Kemnitius, quamuis multas fabulas à suis confictas recitet, producere vnum aliquod Pontificium diploma, ubi pro pecunia ipsi Pontifici numeranda, vel alia, siue turpi, siue profana, siue leui causa, indulgentiae concedantur. Habemus igitur, omnia genera causarum eadem fuisse in indulgentijs antiquis, & nouis. Vnum discrimen in medium adferri possit, quod veteres illi Episcopi singulis poenitentibus poenas relaxabant, nunc autem plerumque in communi omnibus relaxantur, qui certa opera sibi iniuncta praestiterint. Sed neque est hoc essentiale discrimen, neque eiusmodi communes indulgentiae antiquis temporibus defuerunt. Attulimus enim supra certa testimonia de indulgentijs communibus, à Sergio I. Leone III. & Gregorio I. concessis, qui omnes ante annum 1000. sederunt, nec defunt probabiles coniecturae de indulgentijs à Paschali I. & Siluestro I. in commune propositis.

CAPVT XIX.

Respondetur ad alteram partem argumenti historici contra indulgentias.

ALtera pars historiae Kemnitij, continet ea tempora, quibus poenitentiae redimi coeperunt. Scribit enim Burchardus ex poenitentiali Romano, eum, qui vno die in pane & aqua ieiunaturus erat, potuisse ieiunium illud commutare seu redimere, si quinquaginta psalmos flexis genibus recitasset, & pauperem vnum eo die pauisset, & eodem modo alias poenitentias alijs redimi, vel in alias commutari, per ea tempora licuisse. Quando haec redemptiones proprie coeperint, non ita certò constat, sed Burchardus, qui de illis scribit, circa annum Domini millesimum vicesimum floruit: sed extat etiam mentio harum redemptionum, in Concilio Triburienfi, can. 56. & 58. quod Concilium tempore Arnulphi Imperatoris, anno 896. celebratum est. De his igitur redemptionibus nonnulla Kemnitius dicit, quae discussione indigere videntur. Primum, pag. 323. scribit, circa haec tempora accessisse ad opera poenitentiae opinionem de opere operato, quod ipsum inferius atiquoties repetit. Vocat autem opinionem de opere operato, quod credere coeperint homines, his operibus satisfieri Deo pro peccatis, & necessarias esse eiusmodi satisfactiones non solum causa disciplinae, sed etiam ad placandum Deum. In qua re bis erat Kemnitius, primum in nomine, deinde in re, neque enim intelligit, quid Catholici Theologi per opus operatum significare voluerint. Nam si id intelligeret, certè non diceret, opera poenitentiae ex sententia Catholicorum, vim habere ex opere operato. Quid igitur Catholici opus operatum vocant? id quod non pender à dignitate, vel sanctitate ministri operantis, sed hoc ipso, quod sit ex diuina institutione, vim habet. Talis est, exempli causa, baptismus, qui vim habet sanctificandi ex diuina institutione, & reuera sanctificat, etiam si ab homine improbo & perduto conferatur. At opera poenitentiae ex Catholicorum doctrina, nihil efficiunt, hoc est, non placant Deum, non satisfaciunt pro peccato, non expiant poenae reatum, nisi fiat ab homine iustificato, & reconciliato, proinde ex opere operantis, non ex opere operato vim habent, quando non sunt pars sacramenti poenitentiae, sed sponte assumuntur ad placandum Deum, eique pro reatu poenae satisfaciendum: quando autem sunt pars sacramenti, tunc quidem utroque modo vim habent. Sed Kemnitius loquitur de his operibus, priore modo, neque vult ex sententia Catholicorum, eam vim habere ex opere operato: quia sunt pars sacramenti, sed quia assumuntur ad placandum Deum. Atque haec

de hallucinatione Kemnitij circa nomen. Quod autem ad rem attinet, iam ipse citauit, & reprehendit Tertullianum, & yprianum, & Augustinum, qui scripserunt, opera penitentiae placare Deum, & per ea redimi peccata, sanari, abluui, expiari. Et nos addidimus alia testimonia Cypriani & Augustini, quibus probatum est, necessaria esse opera penitentiae ad satisfaciendum Deo pro peccatis, alioquin in vita futura, eluenda esse grauissimis poenis in igne purgatorij. Non igitur verum est, his temporibus, id est, circa annum Domini, millesimum accessisse opinionem de necessitate, & efficacia satisfactionum, cum ea opinio, vel potius certa fides in Ecclesia Catholica semper fuerit.

Secundo Kemnitius addit, *ex illis redemptionibus & commutationibus penitentiarum, scilicet esse languisfactionem* (sic enim ipse loquitur) *vera contritionis, euersum se in emendationis & persuasionem impunitatis in delictis.* Sed mirum est, cur hoc dicat, cum illae redemptiones, grauissimae penitentiae fuerint, & non omnium penitentiarum, sed solum aliquarum redemptiones permitterentur. & si veteres Patres recte interdum relaxabant, ac remittebant iniunctas penitentias, cur vitio verti debet posterioribus patribus, quod easdem penitentias aliis commodioribus redimi, vel in alias faciliores commutari possent? Certè apud Lutheranos non opus est redimere ieiunia elemosynis, cum nulla sint amplius apud eos indicta ieiunia, nec penitentibus opus est quaerere, quibus operibus redimant impostas penitentias, cum Lutherus eorum Patriarcha scripserit in lib. de captiuit. Babylon. cap. de Baptismo, omnia peccata in momento absorberi, si adsit vel redeat fides. Sed de his saepe diximus.

At inquit Kemnitius, *In Concilio Cabilone, ubi sub Carolo Magno, esse Burchardo, extat canon contra eos, qui de industria peccabant, & propter elemosynarum largitionem impunitatem peccandi sibi promittebant.* Item contra alios, qui putabant se a peccatis omnibus posse purgari, si Romam vel Turonam, aut ad alia loca sancta sub pretextu orationis pergerent. Extant quidem isti Canones, & sanctè prudenterque statuti sunt aduersus eos, qui sine vera conuersione ad Deum, in mo cum proposito perseverandi in peccatis, satis sibi esse dicebant, si elemosynis, vel peregrinationibus operam darent. Sed haec vitia sunt hominum, non canonum. neque enim canones, qui redemptionem permittebant, volebant fieri sine vero proposito dimittendi peccata, vel sine vera contritione & conuersione ad Deum.

Postremo adiungit Kemnitius, *Ex his redemptionibus penitentiarum paulatim ortus esse modernas indulgentias, quibus per opera indebita sanctorum peccata redimi posse dicuntur.* Sed hoc falsum esse, manifestè patet ex eo, quod indulgentiae, quales nunc sunt in vsu Ecclesiae, antiquiores sunt redemptionibus illis penitentiarum. Nam redemptiones illae ceperunt circa annum 1000, vel 900. & indulgentias, quales nunc sunt, in vsu fuisse, ostendimus per certissima testimonia, diu ante annum nongentesimum, tempore Sergij II. Leonis III. & Gregorij I. Neque Kemnitius aliud profert, ad probanda, quae dicit, nisi suas, easque leuissimas coniecturas.

CAPVT XX.

Respondetur ad tertiam partem argumenti historici contra indulgentias.

Ostrema historiae pars continet ea tempora, quibus Kemnitius conatur ostendere, originem habuisse indulgentias, quae nunc sunt in vsu receptae. Ac primum fatetur, quod est verissimè summè antiquitatis argumentum, non esse vsquam annotatum, quo tempore caeperint indulgentiae: Deinde refellere co-

natur, quod Catholici dicant, tempore S. Gregorij, id est, anno Domini 600. iam fuisse in vsu Ecclesiae indulgentias, cum traditio antiqua habeat, ab ipso S. Gregorio additas fuisse stationibus indulgentias. Refellit Kemnitius eam Catholicorum sententiam illo solum argumento, quia nihil de hac re in scriptis S. Gregorij, vel in historijs eorum temporum inueniatur. Sed argumentum nullas habet vires, cum constet, eiusmodi concessiones non in libris, sed vsu & consuetudine conferuari. Nam etiam de indulgentijs à Leone III. in tot locis Germaniae constitutis, nihil extat in eius Epistolis, quas satis multas scripsit, neque in historijs vniuersalibus eorum temporum, & nisi incidisset occasio, vt S. Ludgerus vitam S. Svyberti scribendam susceperet, sciremus quidem, Aquisgranum & Coloniae indulgentias à Leone III. concessas haberi, sed nullo certo teste id probare possemus, quomodo etiam nisi S. Innocentius primus necessitatem habuisset rescribendi Decentio, Episcopo Eugubino, sciscitanti, an Episcopus deberet conferre sacramentum vntionis extremæ, an solus presbyter, certè non haberemus testimonium vllius auctoris, illius temporis pro sacramento illo. Siquidem de ijs rebus, quae sunt in vsu communium fidelium, non scribebant Patres, nisi coacti ab haereticis, aut alia simili necessitate. Itaque ad probandum, à S. Gregorio indulgentias stationibus adiunctas fuisse, multò amplius valere debet S. Thomae, & Gulielmi Altsiodorensis, grauissimorum virorum affirmatio, quam silentium omnium aliorum. Quod enim aliquid verum sit, etiam si à multis scriptum non sit, facile credi potest: at falsum esse, quod à viris grauissimis, ac fide dignissimis affirmatur, non facile credi debet. Obiter autem Kemnitius, cum stationes nominasset, addere voluit, quae sit notio eius vocis: *Et quia stantes, inquit, vbi audiebant, & orationes faciebant, dicta sunt stationes.* Sed longè aberrat à vero: Stationes enim dictae sunt, militari vocabulo, vigiliae quadam spirituales Ecclesiae, quae vel ob imminentem persecutionem, vel alia de causa in ieiunijs & oratione perseverabat, vsque ad horam diei nonam, aut etiam vsque ad vesperam. Simul enim ieiunium & statio soluebantur. Et quemadmodum milites in excubijs vigilantes, in statione esse dicuntur, siue stent, siue sedeant, siue obambulent: Sic etiam Christiani stationem celebrare dicebantur, cum in oratione & ieiunio tota die perseverarent siue stando, siue prostrati ad terram, siue genibus positus, siue alio quouis modo Dominum precarentur. De qua re vide Tertullianum in lib. de fuga in persecutione, in libro de ieiunio, & in libro de oratione, & quae nos scripsimus in libro 2. de bonis operibus in particulari, cap. 22.

Deinde Kemnitius addit: *Nihil de indulgentijs inueniri in scriptis Burchardi, Gratiani, & Petri Lombardi: atque inde concludit, indulgentias ortum habuisse circa annum aominum millesimum, ducentesimum.* Cui argumentò nos supra respondimus, cap. 17. vbi ostendimus ex testibus certis, indulgentias multò esse antiquiores. Ac vt videamus, quam verum sit prouerbium, mendacem memorem esse debere, scripsit Kemnitius sup. pag. 274. haec verba. *In hac de indulgentijs disputatione, non possunt vel vlla Patrum testimonia, vel vlla veteris Ecclesiae exempla proferre, quod talis, vel doctrina, vel vsus talium indulgentiarum vllò vnquam tempore, vsq; ad annos post nati Christi, mille ducentos, in veteri Ecclesia fuerit.* Et idem repetit pag. 275. affirmans, nullum auctorem scripsisse de indulgentijs ante annu Domini 1200. & tamen pag. 332. scribit Kemnitius, Alexandrum II. Pontificem, circa annum Domini 1170. scripsisse de indulgentijs, quae fiebant in dedicationibus Ecclesiarum: aut conferentibus aliquid ad aedificationem pontium, neque Alexander tunc indulgentias instituit, sed loquitur de re nota, & vsitata, & frequentissima. & infra

pag. 373. numerat idem Kemnitius VValdenses inter eos, qui indulgentias, quales nunc habet Ecclesia, receperunt & oppugnarunt: constat autem, VValdenses circa eundem annum 1170. errores suos predicare cepisse. At quomodo ista coherent, vt indulgentiarum origo referenda sit, auctore Kemnitio, ad annum 1200. & tamen, eodem auctore, anno 1170. Alexander III. de indulgentijs iam dudum introductis rescripta edat, & VValdenses haeretici indulgentias in Ecclesia olim receptas damnent atque rejiciant: Igitur non solum testibus à nobis productis cap. 17. sed etiam, ipso Kemnitio teste, sententia eiusdem Kemnitij de indulgentiarum nouitate, apertissimè refutatur.

His tractatis Kemnitius aggreditur longissimam narrationem de quaestionibus scholasticorum circa indulgentias, de tubilais in Ecclesia celebrari solitis, de indulgentijs singularum Ecclesiarum vrbis Romae, ac demum de contentione Lutheri & Tetzellij circa indulgentias, quae non egent refutatione, sed solà mendaciorum, & calumniarum annotatione.

Igitur pag. 346. posteaquam recitauit Kemnitius decretum Concilij Viennensis, contra quaestuariorum abusus, addidit haec verba: *Sed Pontifices ipso facto, mox addiderunt inter praetextiones, quod sint abusiones damnabiles, & abolende, si sicut à quaestoribus hospitalium, si vero à Romanis Pontificibus, tales indulgentiae, & eo modo concedantur, esse opus maxime pium.* Hoc autem esse mendacium manifestum, ex ipsa constitutione intelligit, quicumque eam legere voluerit: continet enim ea constitutio tres paragraphos: in primo cauetur, ne quaestores admittantur, nisi Apostolicae sedis, vel Diocesani Episcopi litteras ostenderint. In secundo narrantur abusus quaestorum, & simpliciter damnantur, & prohibentur, neque vlla additur declaratio, quòd si tales indulgentiae, & eo modo à Pontifice concedantur, sit opus maxime pium. In tertio decernuntur poenae quaestoribus, qui superiori mandato non paruerint: neque etiam hoc loco additur vlla talis declaratio, qualè finxit Kemnitius. Illa igitur verba Kemnitij, *(Et videri sanè possent abusiones ille in indulgentijs, generaliter taxari, damnari & aboleri per Clementinam illam. Sed Pontifices ipso facto mox addiderunt interpretationem, quod sint abusiones damnabiles, & abolende, si sicut à quaestoribus hospitalium, si autem à Romanis Pontificibus tales indulgentiae, & eo modo concedantur, esse opus maxime pium: inuendacium, & imposturam apertissimam continent: nusquam enim talis interpretatio in tota illa constitutione reperitur, neque reperiri potest: quia ipsi constitutioni sine dubio repugnaret, in qua non solum abusiones illae absolute & simpliciter abolerentur: sed etiam reuocantur omnia priuilegia, quaestoribus quoquo modo concessa circa materiam abusionum illarum: ita vt nihil eorum, in quibus abusiones consistunt, ne praetextu quidem litterarum Apostolicarum illis aditari liceret. Quod verò initio constitutionis dicitur, vt quaestores non admittantur, nisi litteras Apostolicae sedis, vel Episcopi proprii demonstrauerint: non est id quod Kemnitius reprehendit: tum quia hoc non est additum post abusiones damnatas, sed praemissum ante damnationem: tum quia in hac parte non agitur de abusionibus, sed de simplici propositione indulgentiarum, & caritatiui postulacione subsidij, vt ipsa constitutio loquitur.*

Idem Kemnitius, pag. 353. multa dicit de venditione indulgentiarum, tempore Pauli II. & Sixti IIII. & addit, ne videatur ea ex capite suo finxisse. *Extant haec in extraneis Pauli II. & Sixti IIII. At ego iterum atque iterum legens ac relegens eas extraneas, ne vestigium quidem vllum earum venditionum reperio. Sed qui veritas est in scriptis Kemnitij, & nouit quam is audacter, & sine vlla verecundia mentiri solitus sit, non mirabitur, cum in hac materia praeter omnes alias*

apud Lutheranos odiosa impudentiae metiendi omnino frana laxasse.

Rufus, pag. 362. adscribit narrationem de indulgentia diuinitus concessa ad preces S. Francisci, aduentibus Ecclesiam S. Mariae de Angelis, quam ipse vocat impudentissimam fabulam. Et verè ex parte fabula est, quòd ea videlicet, quae ipse Kemnitius aduenit: nam praeter alia scribit, S. Franciscum, Honorio summo Pontifici dixisse, *Sigilla Bullarum indulgentiarum, esse signata sua.* At nullus auctor hoc refert, praeter Kemnitium, & non solum non est verum, sed nec verisimile: tum quia non dū S. Franciscus signata habuerat, cum illa indulgentia concessa est: tum quia etiam si habuisset, non ea vir summae humilitatis vlla ratione iactasset. Porro, ad eam narrationem infirmanda nihil omnino Kemnitius adfert, nisi iudicium suum: Ad confirmandam autem, adfunt testes illius temporis, qui historiam conscripserunt, vt cognosci potest ex initio 2. libri Chronicorum, ordinis S. Francisci. Adest praeterea testimonium S. Bernardini, tomo 1. serm. 9. qui est in Euangelium Dominica 1. Quadragesimae, qui vir sanctitate, doctrinā, & miraculis clarissimus fuit. Adest testimonium S. Antonini 3. par. summae hist. tit. 24. cap. 14. §. 3. qui etiam vir doctus, & sanctissimus fuit. Adest concursus populorum frequentissimus ad eam Ecclesiam, Kalendis Augusti, quo solo die, indulgentia diuinitus concessa, obtineri potest. Adfunt denique signa & prodigia non pauca, quae ad illius indulgentiae veritatem altruendam, edita fuisse, Chronica iam citata testantur. Sed non sine causa Kemnitius hanc historiam falsam, & fabulosam haberi cupit: quoniam per eam historiam tria Catholica dogmata confirmantur, vnum de indulgentijs; alterum de Pontifice maximo; Tertium de confessione. Siquidem ad preces S. Francisci, Christus ipse plenariam indulgentiam dedit, sed non nisi per ministerium Vicarij sui Pontificis maximi, dedit, nec nisi per contritionem, & confessionem à culpa expiatis, & eam Ecclesiam visitantibus dedit.

Idem Kemnitius, pag. 364. incipit narrare varias indulgentias, quae habentur in Ecclesijs vrbis Romae, quas ipse ex incertis auctoribus, & obsecris libellis colligit, ascendere ad multa centena annorum millia. Et quoniam iam satis constat, non tam diu purgatorium, neque ipsum mundum esse duraturum, dicit se pro Germanica simplicitate assequi non posse rationem calculi Pontificij; rogatque Romanenses, vt hoc mysterium explicare non grauentur. Sed primum admonendus est, vt si nosse cupit veras historias de indulgentijs Romanis, non eas petat vel ab hostibus Ecclesiae, qualis fuit VVesselus ille quem saepe citat; neque ab obsecris quibusdam libellis, qualem vnum se vidisse dicit editum Norimbergae, Germanicè scriptum, & amplificatum, de stationu Romanarum indulgentijs, cum antea Laune & breuius editus Romae fuisset: sed à Pontificum diplomatibus, vel ab authenticis Ecclesiarum tabulis. aut certè ab auctoribus certis, grauibus, doctis, probatis. Neque enim dubitari potest, qui multa vel deprauata, vel conficta in eiusmodi libellis incertis, & anonymis legantur, quale illud est, quod Gregorius Papa, cum Lateranensem Ecclesiam iterum dedicaret, tot dierum indulgentias dederit, quot guttae cadunt, si per tres dies, & noctes continuè pluat. Hanc enim fabulam Kemnitius, sicut ea retulit pag. 367. ita per se facile potuisset diiudicare, verè fabulam esse, cum neque ascribatur, quis ille Gregorius fuerit; quando Ecclesiam illam dedicauerit; quis earum rerum testis sit: neque in certis & probatis historijs vllum eius dedicationis, vel indulgentiae vestigium extet. Quod si fortè probati possint id enim, vt dixi, in probatis auctoribus non legi concessa fuisse aliando multa millia dierum, vel annorum indulgentiarum: legat,

tiae: legat, que supra scripsimus, libro superiore, cap. 9. & intelligit mysterium calculi illius, quod sibi explicari petit.

Idem Kemnitius, pag. 372. pollicetur se demonstraturum, omnibus temporibus fuisse aliquos, qui imposturis indulgentiarum contradixerint, & primum quidem profert Concilia generalia, Lateranense & Viennense, quibus damnatur abusus & fraudes quaestuariorum. Sed quia intelligebat, in his Concilijs ita damnari fraudes & abusus, ut verus & legitimus usus indulgentiarum confirmaretur, & probaretur: transit ad eos, qui omnino indulgentias contempserunt, vel reprehenderunt. Adducit autem V. Valdenses hereticos, Ioannem V. Viclefium haeresiarcham, Ruthenos schismaticos, Ioannem Hus & Hieronymum de Praga, V. Viclefi discipulos, V. Velleum & V. Vesalum simuliter hereticos, atque Ecclesiae hostes, quibus falsò adiungit Hieronymum Sazonarolam, cum nihil tale de eo referant auctores historiarum illius temporis, qualis imprimis est Iacobus Nardius. Denique Lutherum, nostri temporis haereticorum omnium patrem, & principem. Quid autem mirum est, si hostes Ecclesiae, qui tam multa alia fidei dogmata reprehendunt, idem in indulgentijs faciant? Id enim perpetuum haereticis fuit, ab ipso initio Ecclesiae, ut doctrinam Catholicam reprehenderent. Certè si Kemnitius aliquid efficere volebat, debebat tales profert reprehenses indulgentiarum, qui ob sapientiam, & probitatem, & cum Ecclesia Catholica communionem, fidem indubitata mererentur. Sed ille id nec fecit, nec facere potuit. Nos autem contra, multos profert possumus indulgentiarum Pontificiarum laudatores, & predicatores, qui & libris editis, sapientia, & miraculis maximis, sanctitatem suam probauerint, quales sunt S. Bernardinus, S. Antoninus, S. Vincentius, S. Bonaventura, S. Thomas, S. Petrus Martyr, S. Antonius Paduanus, S. Franciscus, S. Dominicus, & ipse etiam S. Bernardus, quem etiam Lutherani admirari, & sanctum appellare coguntur.

R. P. ROBERTI BEL-
LARMINI POLITIANI,
è Societate Iesu,

APPENDIX AD LIBROS DE SUM-
mo Pontifice, quæ continet responsionem ad librum
quendam, cuius titulus est. *Aviso piaceno-
le, dato alla bella Italia, da vn nobile
gionane Francese.*

CAPVT PRIMVM

SCRIBIT ad Timotheu B. Apostolus, in Epistola posteriore, cap. 4. futurum esse tempus aliquando, cum homines à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Id tempus aduenisse nunc cernimus: nam cum ex diuinis literis, & veterum scriptorum monumentis per annos plus septuaginta inter Catholicos, & hereticos, de fidei controversijs sit acerrime disputatum, nunc tandem Calviniani verbi Dei, & sanctissimorum Patrum auctoritate contempta, ad Poetarum fabulas conuertuntur, & ex canticis, vel narrationibus, partim fabulosis, partim impuris, de dogmatibus fidei, grauisimisque religionis capitibus decernere non verentur.

Ita nimirum par est, ut qui fontem aquæ vitæ dereliquerunt, fodiant sibi cisternas dissipatas, & pro diuinis prophetarum oraculis, poetarum somnia, & fabulas meditentur, ut in reprobum sensum omnino se traditos, toti orbi terrarum ostendant.

Et quamvis eiusmodi homines indigni sunt, quorum ratio à viris grauibus, ac praesertim Catholicis habeatur: nec tam disputationibus refellendi, quam Hippocratis vinculis alligandi, & tamquam male sani, helleboro curandi esse videantur: tamen ob scandalu paruum, qui verum à falso, & faciatum à sincero, non sine labore discernunt, operam pretium esse duxi, breui lucubratiuncula, anonymo libello respondere.

Et quoniam libelli auctor ita suum opus contexit, ut primum in Romanum Pontificem, quem Antichristum haberi cupit, caninam eloquentiam inuehat: deinde quaedam ex Dante, Petrarca, & Bocatío adducat in medium, quæ aduersus eundem Pontificem facere indicauit: postremo vnam, & quinquaginta satyras, non furore poetico, sed rabie, ut dixi, caninam in ipsum Christi Vicarium, Sixtum V. euomat: Ego eodem ordine declamationem eius aduersus Pontificem summum primo loco refellam: deinde, Dantis atque Bocatij, ad quos iudices aduersarius prouocauit, apertissima testimonia contra ipsum proferam: ad extremum, sententiam satyrarum ipsius, imperitia, & temeritatis coarguam, & leuibus satyris vnus obscuri hominis, grauisima testimonia, atque exempla scripturarum opponam.

CAPVT II.

SE di iam ad rem aggredientes, inscriptionem famosi libelli paulisper inspicimus. *Aviso piaceno-
le dato alla bella Italia da vn nobile gionane France-
se.* Huc tandem haereticorum impietas delapsa est, ut res maximè serias, atque tristissimas, & omni lachrymarum fonte plangendas, iucunda narrationis, & tamquam amicam confabulationis materiam faciant. Quid enim miserius: qui luctuosius: quid atrocius christiana pietas au-
dire poterat, quam à perditis quibusdam hominibus gladio linguæ ita proscindi Christi Vicarium, ut ex verborum contumelia in ipsum sine vilo pudore iaciatur, quæ vix in vilissima quæque mancipia conuenirent?

Et tamen eæ contumelia, vel blasphemia potius, atque impia maledicta, ita nonnullis iucunda visa sunt, ut eo titulo ornandas putauerint, *Aviso piaceno-
le.* Ita nimirum Calviniani paulatim athei sunt, de religione iocum, & de controuersijs fidei, ludicras declaratiunculas faciunt; lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis.

Dato alla bella Italia. Inuidebas videlicet Italia suam pulchritudinem, quæ in eo potissimum sita est, ut nullius hæresis maculis, nulla schismaticorum colluue foedetur. & ea causa fuit, cur Italica linguæ, non Latina scribere; nisi fortè, quod facile suspicari possumus, Latinas literas ignorabas, ut eorum Italorum, qui Latina linguæ expertes sunt, piam fidem corrumpere.

Videbat nimirum satanas, innumerabiles in Italia homines esse, de numero eorum, quos (vt S. Augustinus loquitur in libro contra Epist. fundamenti, cap. 4.) credendi simplicitas tutissimos facit, intelligebat, singulari Dei providentia fieri, ut Romana fides Apostolico ore laudata, in Italia populis incorrupta, & inuiolata permaneat. Non ignorabat, eam adhuc esse per Italiam vniuersam sedis Apostolicæ reuerentiam, quæ in toto orbe Christiano esse deberet, & aliquando fuit. Verè enim sanctus Prosper in libro de ingratis scripsit:

*Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris
Facta caput mundi, quicquid non possidet armis,*

Religione

Religione tenet.

Et S. Leo, sermone 1. de natali Apostolorum. Per facram B. Petri sedem, caput orbis effecta, latius præsidet religione diuinâ, quam dominatione terrenâ. Angebatur hostis humani generis, quod impia defectio à matre Ecclesiarum, atque ab ipso communi patre omnium Christianorum, tanquam à Babylone, & Antichristo, apud multos septentrionales populos tam facile propagata, in Italia Prouincijs locum nullum haberet.

Itaque nactus tandem aptum ad suas fraudes instrumentum, perditum, nescio quem iuuenem excitauit, qui vulgari idiomate, dulci oratione, & suauibus canticis letale venenum vulgi auribus instillaret. Sed, Deo benè iuuante, mentitur iniquitas sibi, nec solum pastorum vigilantia diligentissime providebit, ne eiusmodi libelli ad Italorum manus prudentiam perueniant: Sed neque vllus nostru, Italicis verbis istiusmodi libros refutabit, ne vel ex ipsa nostra responsione cognoscant populi, horribiles illas blasphemias, quas ne fando quidem vquam audiuerunt.

Et quemadmodum aduersarius Rabfacem illum Assyrium imitatur, de quo in libro 4. Reg. capit. 18. dum lingua populari blasphemias in Christi Vicarium euomit: ita nos Eliacim prudentiam imitabimur, dum respondendo cauebimus, ne populorum aures inauditis illis blasphemijs polluantur, ne quo modo corrumpantur sensus eorum, & excidant à simplicitate, quæ est in Christo.

Da vn nobile gionane Francese. Gallusne fuerit, an Gallum simulauerit, qui hæc scripsit, non magni refert, iuuenem certè fuisse, facile credi potest: satis enim procacitas, petulacia, leuitas, imperitia, quæ in toto libro cernuntur, auctoris sui iuuenile ingenium produunt. At nobilem eundem fuisse, vel esse, ego quidem agrè adduci possum, ut credam, nisi fortè nobilem scurram, non virum nobilem, libri titulus indicet. Certè, obscena vocabula, conuicia, & contumelia, quibus vndique liber scæter, agasonem potiùs, aurigam, vel nautam, quam virum, nobili loco natum decebat.

Et cur quæso, nobilis iste iuuenis nomen suum non prodidit? cur latet in tenebris, qui tam ferociter summo Christianorum Præsuli minas intentat? Cur nouus iste Goliath, qui tam confidenter exercitui Dei iuuentis exprobat, & tamquam alter Semei, Christo Domini maledicit, ita obscurus latitat, ut ne de nomine quidem velit agnosci? Sed veram esse oportet sententiam veritatis, Ioan. 3. *Qui male agit, odit lucem.*

CAPVT TERTIVM.

VENIO nunc ad eam declarationem, quæ libelli auctor in Christi Vicarium impiè debacchatur. Primis quatuor pagellis verbosissima oratione Pontificem Romanum, Antichristum esse affirmat, ac repetit milies. Idque iam perspectum, ac notum esse omnibus contendit, exceptis paucis quibusdam excacatis Italis, atque Hispanis. Quare, si quis toridem verbis, multaque sententiarum congerie, & varietate, Calvinum, aut Lutherum, aut verius vtrunque, vel Antichristum ipsum, vel eius præcursores esse dicat, repetat, inculcet, par pari sine dubio referet, & stulto, secundum eius stultitiam respondebit. Sed non est hominum doctorem, & potissimum Catholicorum, verbis contendere; inanis ista garrulitas hereticorum propria est, qui cum rebus non possunt, verborum certè profusione, coram imperitis malam causam suam, vtrunque sustentant. Multa de Antichristo scribit Daniel, multa post eum Paulus, multa Ioannes: sed illa, præter ceteras, insignis est Antichristi nota, Deos omnes contemnere, ut ipse vnus habeatur Deus, & *clouabuntur.* inquit

Daniel cap. 11. & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum Deorum loquetur magna. Et Apostolus 2. Thes. 2. *Et reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur, & exollitur supra omne, quod dicitur Deus.* Huc etià peruenit, quod ipse Christus Iudæis prædixit, Ioan. 5. cum ait: *Ego veni in nomine patris mei, & non receperitis me, si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* Antichristus enim in nomine suo veniet: quia nullum supra se Deum agnosceret. Iam verò Pontifex maximus, prædecessorum suorum imitatus exempla, nonne & in litteris, seruum seruorum Dei se palam appellat? & ad sanctu altare vni vero Deo, populo inspectante, sacrificium offertur, & summum honoris titulu esse censet, si Christi Vicarius nominetur. & denique Christum publicè, & priuatim colit, & vt ab omnibus agnoscat, & adoretur, satagit? Qui verò seruum, sacerdotem, Vicarium, cultorem Christi, & verbis, & factis se profiteretur, certè non eleuatur supra omnem Deum, iuxta vaticinium Danielis, neque iuxta Paulum, se ipse extollit supra omne quod dicitur Deus, neque à se ipso venit iuxta verbum Domini apud Ioannem. Sed ab illo, qui Petrum, cuius se successorem Pontifex Romanus verè nominat, ad gregem suu cum potestate misit. cum ait Ioan. 21. *Pasce oues meas.* Quæ cum ita sint, nihil verius, nihil apertius, nihil certius dici potest, quam nihil esse Romano Pontifici cum Antichristo commune, nisi fortè, quæ sint Antichristi notæ, ex haereticorum mendacijs, non ex diuinis oraculis discere libeat. quid? quod tanta est haereticorum huius temporis inconstantia, ut quem Antichristum esse volunt, idem ipsi Antichristum non esse, doceant? nihil enim sapius, neque maiori contentione Romanis Pontificibus, quam idololatriam obijciunt: siquidem, & sanctorum inuocationem, & reliquiarum, atque imaginum cultum, & ipsum Missæ sacrificium, idololatriam esse clamitant. At si tot Deos à Romanis Pontificibus coli existimatis, quot sunt beati spiritus in cælo: vnde tandem vobis in mentem venit, ut eosdem Pontifices, Antichristos faceretis? An verò Daniel, & Paulus, illum Antichristum fore prædixerunt, qui Deorum multitudine sese prosterneret, & non eum potius, qui se supra omne numen eleuaret? An non sentitis, quam parum coherentia cum diuinis libris, & quam ipsa secum aperte pugnantia sint, quæ dicitis? Quale autem mendacium est, in sola Italia, atque Hispania, Romanum Pontificem, non vt Antichristum repudiare, sed pro vero Christi Vicario agnosci, & coli? quid? in ipsa Germania, nonne Imperator, eiusque fratres, & Episcopi Electores, Dux Bauariæ potentissimus, alijque plurimi, tum Ecclesiastici, tum Politici Principes viuunt, qui vna cum populis, quibus imperant, Romano Pontifici, vt Christi Vicario, parent? In Polonia nonne Reges semper Catholici, cum Episcopis item Catholicis, & magna nobilitate, ac plebeciorum multitudine, Romanam fidem professi sunt, & adhuc hodie profitentur? Suetia, Hungaria, Scotia nonne suos habent Catholicos? In Anglia verò nonne Catholicorum pro Romana fide pugnantiu pleni sunt carceres? Nonne quotidie gloriosa martyria exhibentur? Nonne libris in ipsa Anglia editis, Catholici Lutheranos & Calvinianos exagitant? Quid de Gallia dicam? Rex ipse Christianissimus totius regni caput, Romanum Pontificem splendidissima legatione non honorauit? Non eum Christi loco in terris esse agnouit? Non obedientiam illi suo nomine præstari iussit? Episcopi totius Gallia nonne Catholici sunt? Et summum Pontificem debito eum honore suscipiunt? Quis verò Principes, quis populos numeret? qui pro Romana fide vitam, & sanguinem profundere, tota Gallia parati sunt? Quid igitur sibi volebat ille mendaciorum architectus, cum paucos duntaxat cæcos, eosque in sola Italia, & Hispania esse pro-

F

nunciabat, qui Romanum Pontificem, Antichristum esse non crederent: Et tamen Europam nondum sumus egressi, nam si lustrare Asiam, & Africam, & noti orbis vastissimas regiones animo velimus, inuenimus profecto in America, in Brasilia, in exteriori Africa, in Arabia, in sinu Persico, in India, in Insulis Moluccis, in aëra Chersoneso, apud Sinas, apud Iapones, ubi nondum Lutheri, & Caluini, nomen penetrauit, plurimos optimosq; esse Christianos, qui sub Romani Pontificis obedientia, Christum colant. Ante nonnullos annos, ex vltima Iaponia nobilissima legatio, trium annorum itinere confecto ad Romanum Pontificem, vt verū Christi Vicarium agnoscendum, ac venerandum, venit; neq; multi menses præterierunt, cum ad hunc ipsum, qui nunc B. Petri sedem tenet, Clementem VIII. Pontificem, litteræ à Patriarcha Alexandrino ex Aegypto missæ sunt, quibus cum is Patriarcha, caput Ecclesiæ vniuersæ, Christi Vicarium constituitur, vt nihil hic de Armenis, & Maronitis dicam; qui inter tot sectas hæreticorum, & Paganorum, quæ Orientem premunt, Romanæ Ecclesiæ fidem, & obedientiam retinent. Quæ cum ita sint; quanta vanitas, temeritasque eius hominis fuit, qui in sola Italia, atque Hispania paucos quosdam inuenire potuit, qui sedem Apostolicam, vt æquum erat, venerarentur? sed cætera videamus.

CAPVT QUARTVM.

Multis verbis inaniter, vt dixi, profusis, ineptè philosophatur, adesse iam annum à Lutheri prædicatione septuagesimum, proinde initium liberationis, à tam diuturna captiuitate sese aperire, atq; ostendere. Sed instar phrenetici, nesciens omnino quid diceret, verè significauit, septuagesimū annum iam agi Lutheræ captiuitatis: si enim vlla captiuitas, Luthero ex oriente, exorta est; ea certè Romana esse non potuit, cum nulla mutatio in vrbe Romana per id tempus facta sit, sed eadem fides, eadem religio, eadem forma Christianæ Republicæ, quæ ad eam diem fuerat, esse perseverauerit. At in Germania, Satanæ auctore, & administro Luthero, Christi religio in perditissimam hæresim mutata est. Nec solum externus Dei cultus, & sacramenta omnia mutilata, vel sublata sunt, sed ipsū etiam hominum arbitrium ex libero, ac soluto, in miseram captiuitatem redactum, annos iam amplius septuaginta apud Saxoniam Babylonem seruit.

CAPVT QVINTVM.

REGIT deinde libelli auctor, & Caluianos, hæreticos nō esse; eā ratione demonstrare aggreditur: quia hæreticus non est, qui Euāgelio credit, quiq; nullum articulum symboli Apostolici inficiatur. Et quoniam Apostoli in eo symbolo vnā Ecclesiam Catholicam, & Apostolicam esse docuerunt; Romanæ autem mentionem nullam fecerunt, vitio vertit ipsis Romanis Pontificibus, quod ad articulum de Ecclesia vocem illam, *Romanam*, adiecerint. Sed hac reprehensione iudicat, se nescire quidem, quale sit Apostolicum symbolum, neque quid sit fides, aut hæresis, vnquam didicisse: neque id sanè mirum, cum in amatorijs canticis Petrarchæ, non in dogmatibus Christianæ religionis ætate contriuerit. Disce igitur, quicumque es famosi libelli auctor, non illos tantum esse hæreticos, qui Euāgelium, aut symbolum apertè reijciunt: sed illos etiam, qui in Euāgelij, & symboli interpretatione, iudicium ipsi suū, Ecclesiæ iudicio præferunt: alioqui enim, neque Arriani, neque Macedoniani, neque Nestoriani, neque Pelagiani, neque alij permulti hæretici erunt, quos tamen non solum Catholicis, sed etiam Lutherani, & Cal-

uiniani pro hæreticis habent, siquid illi omnes Euāgelium, & symbolum, quod attinet ad verba, integrè recipiebant, sed perperam tamen, vt omnes hæretici faciunt, interpretabatur. Quid nostra ætate, qui in Polonia, & Hungaria duo primaria religionis Christianæ mysteria destruant, personarū diuinarum Trinitatem, & incarnationem verbi Dei: Nōne totum Euāgelium, totumque symbolum Apostolicum, præter ceteros homines tueri se, ac defendere profitentur? ita omnino; & tamen qui sunt hoc tempore magis hæretici? Denique si Euāgelio credere, & nullū articulum symboli pernegare, sufficere vobis videtur, vt quis hæreticus non esse iudicetur, cur tam audacter Pontificē Romanum, & qui illi adherent, hæreticos pronunciat, quos Euāgelium, & symbolum integrè colere, amplecti, ac sequi non ignoratis? Quod enim Pontificem accusatis, quasi is Apostolicum symbolum deprauarit, adiectione vocis, *Romanam*, ad voces, *Catholicam*, & *Apostolicam* in articulo de Ecclesia, inscitiam vestram prodit: nam neque in symbolo Apostolico, fuit vnquam vox, *Apostolica*, neque à Pontificibus addita est vox, *Romana*. Sic enim symbolum habet: *Credo in spiritū sanctum, & sanctam ecclesiam Catholicam, sanctorum communionē, &c.* Sic olim veteres legebat, sic hodie in horarijs precibus legimus: sic in omnibus Ecclesiæ Catechismis inuenies. Solemus quidem extra symbolum, cum veram fidem, aut Ecclesiam describimus, eam Catholicam, Apostolicam, Romanam appellare, quia (vt S. Cyprianus scribit, lib. 1. Epist. 3.) *Ad Romanam Ecclesiam, perfidia habere non potest accessum*. Et, S. Ambrosio teste, in oratione de obitu Satyri: *Is cū Episcopis Catholicis conuenit, qui cū Romana Ecclesia conuenit*. Et, auctore S. Gregorio Nazianzeno in carmine de vita sua: *Verus Roma ab antiquis temporibus habet reuerentiam fidem, & semper eam retinet, sicut docet verbum, quæ toti orbi præsidet*. Et, vt loquitur S. Hieronymus lib. 3. apologia: aduersus Ruffinum: *Romana fides Apostolica voce laudata, prestigias hæreticorum non recipit, etiamsi Angelus aliter annunciet, quam semel prædictum est, Pauli auctoritate munia non potest mutari*. Et deniq; vt S. canit August. in psalmo contra partem Donati: *Romanorum successio Episcoporum, ipsa est petra, quam non vincunt superba inferorum porta*.

CAPVT SEXTVM.

Venit tandem aduersarius ad argumenta, & primum testimonia Pauli, Ioannis, & Danielis de Antichristo profert, quæ quidem nos libenter admittimus. Sed probandum erat aduersario, Romanum Pontificem per ea testimonia designari, quod nec fecit, nec in æternum faciet. Progreditur deinde ad testimonia caterorum patrum, & ijs affirmare conatur, Romanum Pontificē à veteribus quoq; pro Antichristo habitum. Ea testimonia paulisper inspiciamus. Primo loco sanctum Ireneum producit in medium, qui alicubi scribit: *Antichristus licet sit seruus, vult tamen adorari vt Deus*, hæc enim sunt verba sua: *Ireneo dice apunto cof, l' Antichristo quantumque sia seruo, vorrà nondimeno essere adorato come Dio, le quale parole, se bene considerari, Italia mia, trouerai ottimamente dipingeri il vero ritratto del Papa, il quale si noma non senza alto misterio dell' eterno Dio, seruo de serui*. Si Dialecticam nosset, admonerem te, ne tam apertè in paralogismum incideres: siquidem ex sententia Irenei, Antichristus non se nominabit seruum, sed erit seruus. Pontifex noster contra, seruum se ex humilitate nominat, cum pater sit omnium, etiam Regum, & Imperatorum. Sed paralogismum tibi condono, crimen falsi condonare certè nō possum. Locus Irenei habetur lib. 5. cap. 25. in hæc verba: *Cum sit seruus, Regem se vult præconari*. Non igitur (vt tu fingis) Ireneus dicit, *cum sit seruus, quasi Deus vult adorari, sed, Regem se vult præconari*.

Romanus autem Pontifex neq; ipse se Regem appellat, neque ab alijs appellari cupit. Sed quid si ex eodem Irenei loco planū faciam, nō posse nisi per summam inpu dentiam, Antichristi nomen ad Romanum Pontificem trahi? Antichristum futurum genere Iudæum, atque ex Tribu Dan, Ireneus affirmat. Eundem Hierosolymis regnaturum & in templo, quod Salomonis dicebatur, futurum scribit, tribus annis cum dimidio eum regnauerit, ab ipso Christo interficiendum docet. Deniq; addit, idola omnia submoturum, vt ipse vnus pro idolis omnibus adoretur. Porro, ab eo tempore, quo Lutherani Romanum Pontificem, Antichristum appellare cæperunt, nullus fuit Pontifex de tribu Dan, nullus Hierosolymā vidit, nedū in templo Salomonis sedit, nullus tribus annis cum dimidio, rerum potitus est, sed alij lōgiore, alij breuiore tempore, Ecclesiæ Catholicæ præfuerunt. Denique, idola quæ summus Pontifex noster reuera nō patitur, sed opinione vestra, tot idola crexit, quot sunt imagines in Ecclesijs. Quare si Ireneus credimus, neque Romanus Pontifex Antichristus est, neq; cū Lutherani possunt, nisi secū ipsi pagnent Antichristum nominare. Secundo loco, Tertullianum, & Hieronymum in testes adducit, qui per Babylonem in Apocalypsi, Romam significari voluerunt: poterat addere testimonium longè maius Apostoli Petri, qui in vltimo capite Epist. 1. eandē Romam, Babylonem appellat. Sed nihil omnino ista faciunt ad rem: nam & Petrus, & Ioannes, & post eos, Tertullianus, ac Hieronymus, cum Romanum per Babylonem significari volunt, de Roma loquuntur ethnica, non de Roma Christiana. De Roma, inquam, illa, quæ sub Nerone, ac Domitiano imperium tenebat super Reges terræ, & ebtia erat, vt Ioannes scribit, de sanguine sanctorum, & de sanguine Martyrum Iesu: alioqui, Romam Christianam, idem Tertullianus in lib. de proserptione aduersus hæreticos, mirificè laudat, & S. Hieronymus in lib. 1. contra Iouinianū, extremo, sic Romam Christianam alloquitur: *Ad te loquar, quæ scripta in fronte blasphemiam Christi confessione delesti*. Itaque fuit aliquando Roma, magna illa meretrix, fuit Babylon, mater fornicationum, sed vt idem Ioannes prædixit, breui perijt, vel potius in sanctam Hierusalem, & ciuitatem Dei, atque in arcem religionis, & (vt Hieronymus loquitur) in tutissimum Christianæ communionis portum commutata est.

CAPVT VII.

TERTIO loco, sancti Gregorij verba producit, qui eum Antichristi præcursores appellat, qui Episcopi vniuersales, aut summi Pontificis nomen usurpat. Sed locum nullū adducit, ubi nomen summi Pontificis S. Gregorius auerletur, quod nomen à S. Bernardo, sanctoq; Anselmo, Romano Pontifici passim tribuitur. Quinetiam idē S. Gregorius lib. 1. Dial. cap. 4. prædecesorem quendam suum disertis verbis limum Pontificem nominat. Quamobrem, & hoc inter mendacia numeretur. Porro, nomen Episcopi vniuersalis in Ioanne Constantinopolitano S. Gregorius duplici de causa meritò reprehēdit: nam, & in eo sensu ab illo accipiebatur, quasi solus ipse esset Episcopus, quo sensu nomen Episcopi vniuersalis nulli homini conuenit, & licet in alio quodam sensu appellatio illa in Romanum Pontificem optimè quadret, vt etiam à Concilio Chalcedonensi, sancto Leoni tributum, idem Gregorius refert lib. 4. pag. 38. tamen Ioanni Constantinopolitano nullā ratione conueniebat. Itaque optimo iure S. Gregorius Antistitem illum Constantinopolitanum ingentis superbiæ notat: & præcursores Antichristi facit. Sed quid hoc ad rem, de qua nunc agimus, pertinet? Nam imprimis Romanus Episcopus non se Episcopum

vniuersalem, sed seruum seruorum appellat. Deinde, nomen Episcopi vniuersalis, si bene accipiatur, merito illi tribuitur, qui toti Ecclesiæ ab ipso Christo præpositus est. Denique, non dicit Gregorius, Antichristū esse, sed Antichristi præcursores, qui se ipsē vniuersalem Episcopum vocat. Quare, si se Romanus Pontifex vniuersalem Episcopum diceret, in eo etiam sensu, quem Gregorius reprehēdit, hoc ipso Antichristus non esset, quod eius præcursor esset: neque enim idem esse potest is, qui præcurrit, cum eo, quem præcurrit, nisi Christum cum Ioanne, dominum cum seruo, Regem cum præcon-

CAPVT VIII.

QUARTVM testimoniū adfert Arnulphi, cuiusdam Episcopi Aurelianensis, qui cum ante 600. annos in conuentu quodam Remensi, multa in Romanum Pontificem maledicta congereret, inter alia etiam Antichristū appellare visus est. Sed ista nō pluris facimus, quàm tuas, quicumque es auctor famosi libelli, & tui similibus criminationes: satis enim constat, cum hostem Romani Pontificis fuisse, & inimico animo, quicquid stomachus suggererat, euomuisse. Sed opponam illi vni Gallo Episcopo, testimonia omnium Episcoporum Galliæ, qui tēpore Ioannis Papæ VII. ante annos 700. Concilium apud Treas celebrantes, excommunicationem à Romano Pontifice in principes quosdam latam, his verbis comprobauerunt: *Domine sanctissime, ac Reuerendissime pater patrum, Ioannes, Catholica atq; Apostolica Ecclesie (sancte videlicet Romana primæ sedis) Papa: Nos filij, famuli, ac discipuli vestre auctoritatis, Galliarum, & Belgicarum Episcopi, his quæ super vulnera dolorū vestrorum, maligni homines, ac ministri Diaboli addentes, in sanctam matrem nostram, ac magistram omnium Ecclesiarū commiserunt, compati mur, & dolori vestro consentientes condolemur: atq; iudicium vestre auctoritatis, quod priuilegio B. Petri, & sedis Apostolicæ, in eos, & complices eorum iuxta sacros canones spiritus Dei cōditos, & totius mundi reuerentiā consecratos, ac secundum iustitiam sanctæ Romanæ sedis Pontificum, prædecessorum vestrorū decreta protulistis voto, voce, & unanimitate nostra atq; auctoritate S. Spiritus, (cuius gratia in Episcopali ordine spiritus cōsecrati) gladio spiritus sancti, quod est verbum Dei, eos interimentes persequimur: scilicet quos, sicut prædiximus, excommunicastis, excommunicatos tenemus: quos ab Ecclesia abiecastis, abiecastos: quos anathematizastis, anathematizatos esse iudicamus: & quos regulariter satisfacientes vestra auctoritas, & Apostolica sedes receperit, recipiemus*. Hæc ex Aymonio lib. 5. de gestis Francorum, cap. 37. ad verbum transcribere volui, vt prudentes iudicent, vnne Episcopo Gallo, an Synodo Episcoporum omnium Prouinciæ eiusdem fidem habere oporteat.

CAPVT NONVM.

QVINTO loco aduersarius, nesciens omnino quid loqueretur, ad S. Bernardū iudicem prouocauit, ac vt stultitiam eius magis mirere, ipsa eius verba ponat: *legge o Italia mia, quello che scrisse san Bernardo bapin di quattro cento anni nelli libri delle sue considerationi del Papa, de vescovi, & del Clero: poi non dubito punto, che tu non confessi, che di tai persone non si potena dire, a voler dire la verità meglio di quello che dice*. Prodeat igitur S. Bernardus, & temerarium istum i uenem suā auctoritate confundat. Non solum enim in libris quinq; quos de cōsideratione ad Eugenium scripsit, ne verbo quidem S. Bernardus Pontificem Romanū, Antichristum esse significauit: sed etiam in ijs libris, & in Epistolis, passim eiudē Pontificis auctoritatē mirificè prædicauit, atq; defendit. Primum librum ita exorditur: *Subit animum, dictare aliquid, quod te Papa Beatissime, Eugeni, vel adficiet, vel delebet, vel cōfo-*

letur. Sed nescio, quomodo vult, & non vult exire leta quide, sed lenta oratio, dum certum illi contraria imperare cōtendū, maiestas atque amor. Ita nimirum S. Bernardus Antichristum alloqueretur ita illum edificare, delectare, consolari cuperet ita simul diligeret, & timeret: in secundo autem libro, accuratè exponens, quid sit Papa: *Age, inquit, indagemus adhuc diligentius, qui sit quæ gerat videlicet pro tempore personam in Ecclesia Dei. Quid responsum putas: ille iniquus, homo peccati, filius perditionis, aperte deniq; Antichristus: audi quid respōdeat: Quis est sacerdos magnus, summus Pontifex. Tu Princeps Episcoporum, tu heres Apostolorum, in primatu Abel, gubernatu Noë, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aarō, auctoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, unctioe Christus. Tu es, cui claves tradita, cui oues credere sunt. Sunt quide & alij calidiores, & gregum pastores, sed tu tantò gloriosus, quamò & differentius vrumq; præ ceteris nomē hereditasti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos, tibi vniuersi crediti, vni vnus, nec modo ouium, sed & pastorum tu vnus omnium pastor. Porò, initio libri tertij vnà breuissimā sententiā idē Bernardus expressit, quousq; se iurisdicctio Romani Pontificatus extēdat, ne fortè aduersarius noster, Reges, ac Principes conetur excipere: *Orbe, inquit, excendū ei, qui sibi vult explorare, quæ non ad tuam, sed summi Pontificis perueniēt curā.* Librū quartū, idem S. Bernardus, sēper sui similis ita concludit, vt summū Pontificē nōminet *Christianorum Ducem, pastore plebium, vltorem scelere, malorum metum, malleum tyrannorum, Regū patrem, legum moderatorem, Canonum dispensatorem, sal terræ, orbis lumen, sacerdotem altissimi, Vicarium Christi, Christi Dominum, Deū Pharaonis.* Hęc igitur sunt, quæ S. Bernardus in libris de consideratione, de Pontifice maximo scribit, quibus, vel ipso aduersario teste, nihil verius dici poterat. Ac vt intelligat is, qui ad Bernardum iudicē pronocauit, summū Pontificē, ex Bernardi sententia, non tantum non esse, vt Antichristum fugiendū, sed etiam ad eum propriè pertinere, causas fidei iudicare, & non egressi limites suos, vt iste fingit. Si de fide Gallorum sententiam ferat, audiamus initium epistolæ 190. ad Innocentium Papam, de Petro Abailardo, qui intra Gallias hæreses seminabat: *Amatissimo patri, & Domino Innocentio, summo Pontifici, Frater B. Claraualis vocatus Abbas modicum id quod est. Oportet ad vestrum referri Apostolatū pericula quæq; scandala, emergentia in regno Dei, ac præsertim, quæ de fide contingunt. Dignū namque arbitror ibi potissimè resarciri damna fidei, vbi non possit fides sentire defectum: hæc quippe huius prerogatiua, sedis. Legat igitur Italia, vt aduersarius cupit, legat etiā Gallia, legat Ecclesia vniuersa Doctorem illum sanctum, sapientem, disertum, & illi potius, quam stolido isti iuueni, qui tamen Bernardum iudicem de hac controuersia fecit, de summo Pontifice credat.**

CAPVT DECIMVM

SEXTO loco producit ad mediū verba quædam Eberardi Episcopi Salisburgensis, quæ apud Ioānem Auentinum extant. Sed ea neminē mouere debent: cum Ioānes Auentinus auctor sit parūm probate fidei, & non sine causa, illa omnia in odium Pontificū, vel finxisset, vel amplificasse credatur; nihil enim tale extat apud alios Historicos, ac ne apud ipsos quidem Germanos, VVymphelingium, Krantzium, Nauclerum, qui eandem historiam litteris consignarunt. Deinde, licet historia ab Auentino verè conscripta esset, illud tamen in dubium reuocari non potest, quin Episcopus ille hostis accerrimus fuerit Gregorij X. Pontificis, & contrā, Friderico II. Imperatori addictissimus. Cum autem, ob discordiam illam inter Pontificem, & Imperatorem, omnia bello arderent, & fa-

ctiones illæ Guelphorū & Gibellinorum tunc primū exorta, quasi rabie quadam accensa furerent, qui Pontifici fauebant, in Fridericum; & qui Fridericum sequebantur, in Pontificem omnia conuicta, & maledicta iaciebant, quæ in mentē venire vilo modo potuissent. Quare, nō quid irati homines tunc effutirent, sed vtri bonā causam tuerentur, considerare operæ pretij erit; quod quidem illa etiam de causa vtile erit, quod auctor iste, paulò antè, videlicet pag. 4. scribere ausus sit, Fridericos imperatores sanctos fuisse, & iniuste à Pontificibus oppugnatos. Nolo scriptores Italicos producere, sanctum Antonium, Blōdum, Sabellicum, Platina, & ceteros, qui aduersario suspecti esse possent: sed Germanos tantum, qui ante exortam Lutheri hæresim, sine præiudicio anticipatè opinionis, rē ipsam, vt erat, litteris prodiderit. Iacobus VVymphelingius in Epitome rerū Germanicarū, cap. 36. de Greg. IX. à Friderico II. miris modis afflicto, ita scribit: *Tim Pontifex humanis destitutus auxilijs, ad rem diuinam supplicationesq; animum diuertit, quibus, Deo agente, Fridericum auerit hostem.*

Habes hęc testimonium hominis Germani, & quod maius est, Friderico Imperatori addictissimi, quippe qui cap. 39. summis eum laudibus effert, qui tamē satis apertè meliorē causā Pontifici tribuit, cum ab ipso Deo Pontificē ab Imperatoris imperi defensionem scribit. Ioānes Nauclerus in 2. volumine suæ chronographiæ, generat. 41. de Friderico II. loquitur ad hęc modū: *Romam veniens, mores mutauit, spreta inuisurandi religione, multa, & quidem enormia aggressus, diuione vexabat pontificiam. Pontifices, & Archiepiscopos ponens in Ecclesijs suo modo, & in suis a Papa expellens, collectas ab Ecclesijs exigens, & infirmitate admonitus super his ipsi non obtemperabat: admonenti magis magisq; indies spreuit, vnde eum percussit Pontifex anathemate, &c.* Accedat Alber. Krantzius, vt in ore trium testium, stet omne verbum. Hic insignis auctor in lib. 8. Saxonie, cap. 8. Imperator, inquit, Fridericus à Papa multis ex causis excommunicatus (quas in Bulla declarauit) diu permansit in sordibus, & paulò post: Pontifex sollicitauit Archiepiscopos, & Episcopos, vt Imperatorem excommunicatum ciuibus denunciarent; sed Episcopi Teutonia ne hoc fieret, supplicarunt, verū tyrannidē eius. In Francia autem, Anglia, & Dania denunciabatur sine timore. Et paulò infra: Imperator interitum, cum Papa Concilium Prælatorum euocasset ad succurrendum terra sanctæ, reuocatis Cardinalibus, de sua quemq; legatione, omnes vias terræ marique occupauit, & itinerantes ad urbē, captos protraxit in carcerē, Cardinales, Episcopos, Prælatos, nobiles, doctos, cuiusq; generis, & ordinis ab orbe Christiano ad summū Pontificē missos oratores. Doluit Christianissimus, tantum esse vulnus in visceribus, ab eo præsertim, qui omnia theri susceperat, & sacramento se adegit, cum interim Turci, & Saraceni premerēt Christianos in terra sancta. Deinde cap. 9. horribilē Friderici crudelitatem his verbis exponit: *Perductos ad se Romanos partim quaternis ad crucis firmam perfudit vulneribus; partim caput in crucis modum quadrifariam scidit; partim fronte eodem ferro cruce reddidit insignitos: Clericos vero deionfam in vertice coronā ferro casim in cruce vulneratam (vt dicebat) insui ornari, quorum vnus insiditū vulnus nimis patienter tolerare visus, in palearum cumulum funiculo est pertractus, & cum benedicere, ac laudare Deū perseveraret, igni supposito est crematus. Et post multa similia summæ crudelitatis exēpla subiungit cap. 10. de perfidia, atq; impietate eiusdem: Friderici, inquit, rem in Sicilia administrantes, in nullum sacrum locum magis sanierūt, quam in monasterium Cassinensē. Diuī Benedicti: aurea cuius & argentea vasa fregerunt, quæ Fridericus constata redegit in nummos, & monachis, inde vi, ac conuictio deturbatis, satellites sum in habitationem, ruindmq; præfēti. Et (quod impietatem auget) Saracenos adeo sonū Fridericus, vt eos mercede conductos, magis quam ceteros Christianos in militia caros habere sū visus: præterquam quod arma tractantes multos ex ea barbarie,*

amplis

amplis per Italiam, & Siciliam honoribus, & magistratibus enexis, cuiusq; gentis amore in Christianos vsq; adeo est debacchatus, vt Luceriam, Apulia ciuitatem, electis populariter Christianis, Saracenis dederit habitandam. Et paulò post: *Legem in regione promulgauit, qua Saracenos voluit adeo saluos esse, vt conuictos cum illis, impune occiderentur: ceteri autem Saracenorum quæstio, si capius non esset, qui vim attulerat, in vicinia regionis populos haberetur, quæ aris summa, ac totidem capitum supplicio punirentur.* Quinetiam alia impietate, atq; insania, vt Saraceno nō magis sibi militanti, quam in Aprica agenti commodaret, est vsus: qui formā præstantiores per Siciliam mulieres, & suam per Italia Regnum concupitas virgines à parentum sinu, matronasq; à maritorum complexu rapi & passus fuerit, & curauerit. Tunetis, Aprice Regis fratrem baptizari volentem Panormi prohibuit. Hęc ille; hæc sunt videlicet pia illa opera, ob quæ sanctum Imperatorem, & vinctum Dei aduersarius appellauit, & cur Pontifex Gregorius, Antichristus iure habendus videatur, quia eum anathematè notatum, ab Ecclesia eiecerit. Sed pergamus ad cætera.

CAPVT VNDECIMVM.

SEPTIMO loco, Ioachimum Calabrum testem adducit, à quo in explicatione Apocalypsis, Romanum Pontificem Antichristi nomine appellatum affirmat: sed impudens est mendacium, quod certè nobilem virū, qualem iste se iactat, minimè decebat. tantum enim abest, vt Ioachimus Abbas vilo in loco Romanum Pontificem, Antichristum esse significarit, vt contrā potius frequenter de illo summo cum honore scripserit: in ipsa Epistola, quam toti illi operi præmisit, iubet suum opus Apostolica sedis iudicio subijci; vbi etiam certā fide se credere dicit, non posse portas inferi contra Romanam Ecclesiam præualere, neq; vsq; ad mundi consummationē, fidem eius, vilo vnquam tempore peritura. Deinde, in 1. parte expositionis, explicans textum 7. cap. 2. apertè scribit, Ecclesiā Constantinopolitanam, finem esse habituram, Romanam autem, vt veram Hierusalem, & thronum David, semper mansuram. Rursus, in expositione 11. textus, capitis 6. habet hæc verba: *Quicumque Petri Ecclesiam moribus, viribusq; oppugnant, Babylonis se filios contremiscant.* In expositione autem 2. textus, cap. 7. per Angelum ascendentem ab ortu solis, atque habentem signū Dei viui, Romanum Pontificem intelligēdum esse dicit, qui cum cōepiscopis suis, signo crucis electos muniet in illa vltima tribulatione, quam Antichristus videlicet excitabit. Sed quid opus est pluribus, cum aduersarius locū nullum attulerit pro mendacio suo: vnus extat locus in expositione textus 11. capitis 1. qui fortè pro aduersarijs facere videatur. Sed in eo loco non verum Pontificem Romanum, sed principem quandam Patrenorum hæreticorum, ab Ecclesia Romana iam olim damnatorum, quem illi suum Apostolicum dicebant, Antichristi præcursorem futurum esse, Ioachimus suspicatur. Sed nihil ad rem nostram hoc pertinet.

CAPVT XII.

AD VICO postremò testimonia trium auctorum, qui lingua Italica scripserunt, Dantis, Petrarchæ, atque Bocacij, quos testes esse dicit, omni exceptione maiores, quod Papæ domesticis, quod antiqui, quod venerabiles, ob vitæ, & morum integritatem; quod summā doctrinā præditi fuerint; quod sine perturbatione animi scripserint; quod deniq; etiam præuiderint ruinā Pontificatus Romani; & non tam Poëtæ, quam Prophetæ fuisse videatur. Et quidem, quid isti auctores scripserint, paulò post videbimus. Nunc breuiter laudes illas, quibus ab aduersario afficiuntur, discur-

mus. Ait impius, eiusmodi esse testes, vt eis nullā ratione contradici possit. At, si carmina amatoria, si fabulas, si somnia scripserunt, vnde illis auctoritas tanta, vt contradici nequeat? Quid si Dantem ipsum, qui maximè ferus, ac sobrius ex tribus illis fuit, falsitatis, ne dicam mendacij, manifestè coarguam? Certè enim quæ scribit de Anastasio Pontificē, vt suo loco ostendami; defendi nullā ratione possunt. Denique, si testes isti adeo sunt veraces, vt fides omnino illis habenda sit, cur auctor iste, pag. 22. fidem Danti habendam esse negat, cum donationem Constantini, & lepram eius baptissimo curatā affirmat? Ait deinde, Papæ domesticos fuisse: quod de Dante & Bocacio simpliciter est falsum. Dantes enim factioe Gibellinus, non modò non domesticus, sed etiam hostis Pontificum fuit. Bocacius verò nullius Pontificis domesticus fuisse legitur. Quod autem de eruditione & antiquitate dicit, antiquior & doctior S. Bernardus fuit, antiquiores etiam & doctiores innumerabiles alij, qui summi Pontificis dignitatem; totis viribus defenderunt. Sed risum vix tenui, cum Petrarcham, & Bocacium, à morum sanctitate, vitæque integritate, laudari vidi; cum eorum scripta Italica, ob quæ ab isto iuene tantoperè commendantur, nihil ferè, nisi turpes amores contineat: quorum etiam ipsum Petrarcham aliquando vehementer puduit; talibus videlicet sanctis Prophetis digni sunt Lutherani, & Caluinistæ; qui iuuentutem suis libris corrumperunt; qui Deam Venerem, & prolem eius Cupidinem, pro summis numinibus venerunt; qui vel triumphos amoris canant, vel confictis fabulis expugnanda pudicitia artes doceant. Istud credo Euangelium ab Antistite vestro Beza didicistis, cuius extant tot carmina amatoria in Candidam, quædam etiam turpissima in eandem, ac puerum Audebertum; & qui non alia de causâ præfationem in psalmos penitentiales Latinis versibus scripsit, nisi vt formam Bethsabæ impudicissimæ, vt fecit, nobis depingeret. Disce miser, aliquando tandè, quando sit Ecclesia Catholica, quam vestra, sanctior disciplina, cum illos ipsos libros vos appelletis sacros, & iterum, atque iterum typis excusos populo obtrudere nitamini, quos censura Ecclesiæ Catholicæ legi, ob impunitatem, & corruptelam iuuentutis, prohibet. Iam quod addit, hos auctores sine animi perturbatione de Romano Pontifice esse loquutos; quis credat, cum Dantes factioe, vt dixi, Gibellinus, eos ferè Pontifices solum reprehendat, qui Gibellinis præter ceteros aduersabantur, Nicolaum III. Bonifacium VIII. Clementem VIII. nam à Petrarcha tria illa cantica, in curiam Romanam, non sine magna animi perturbatione scripta, cum aulicis insensus esse cepisset, clariùs est, quam vt sit à nobis necesse dici. Quod denique ad vaticinium illud pertinet, quo illi Romani Pontificatus ruinam præsignificasse vobis vili sunt: (siquidem illi tale aliquid prædixerunt) id ipsum de vaticinio ipsorum dicimus; quod de similibus prophetis olim Ezechiel pronunciauit, *Ve prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident.* Tentauerat quondam Martinus Lutherus, horum omnium, qui nunc in Ecclesiam Catholicam debacchantur, parès, futura prædicere, ac in Epistola quadam anno 1521. cum illa inscriptione edita (fidelem admonitionem ad omnes Christianos) audacter prædixit, post biennium fore, vt Papa, Cardinales, Episcopi, presbyteri, monachi, moniales, turres, campana; & quicquid Ecclesiasticum est, in auras diffunderet, atque euanesceret, modò ipse illis biennio, cōcionari, & scribere, vt ceperat, sineretur. Sed permixtus est, non duos, vt pe-tebar, sed ferè viginti, & duos annos, summā libertatē scribere, & docere; nec tamen quicquam eorum, quæ prædixit, euenit; atque eundem exitum omnia ciuimodi vaticinia necessariò sortientur; quæ cum Propheta:

illius omnipotentis vaticinio pugnant: Super hac petra edificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non prevallebunt adversus eam Matth. 16.

CAPVT XIII.

VI A verò Pius V. Pontifex optimus, & sanctissimus, carmina illa Petrarchæ, quæ adversus urbem Romam impie scripta fuerat, abradi iussit, inde sumpta occasione, adversarius in extrema declaratione sua tragicè deplorat, quòd libri sacra scriptura, non passim linguâ vulgari vnicuique permittantur. Sed causam istam tã ineptè, & imperitè agit, vt nisi inscitia eius ex toto ipsius opere deprehenderè, suspicaret fortasse, eum præuicariarum dedita operâ voluisse. Primum ait, Ecclesiæ Catholicæ Præsules, & Pastores id vnum fatagere, vt hominibus persuadeant, eos, qui legunt scripturas sacras, noui, & veteris testamenti, hæreticos fieri. Sed quale est hoc mendacium? an non scripturæ sacrae vtriusque testamenti, summo Pontifice non solum approbante, sed etiam iubente passim publicè & priuatim, in templis, in scholis, in domibus leguntur? Deinde addit, impie prohiberi lectionem Bibliorum, linguâ vulgari, cum Moyses in lege veteri iusserit, vt sacerdotes ad populum linguâ maternâ conciones haberent? O acumen! quasi verò Ecclesiæ Catholicæ sacerdotes non linguâ maternâ vbique ad populum concionentur. Tertio dicit, Christum quoque idipsum discipulis imperasse, vt videlicet ad populû vulgari idiomate loquerentur. Et quanquam vulgari idiomate nulla in Euangelio, nec in lege Moysis, mentio fit, admitimus tamen ad gentes, ad quas docendas missi erant, Apostolos linguâ vulgari esse concionatos; quod, vt dixi, etiam hoc tempore faciunt Catholici sacerdotes. Sed ijdem cur quæso linguâ minimè vulgari Epistolas conscripserunt, si eas à vulgo legi voluerunt? Nam certè B. Paulus, ad Romanos, nõ Romanè, sed Græcè scripsit. Et Apostoli, Petrus, & Iacobus, ad Hebræos, non Hebræicè, sed Græcè litteras dederunt. Et S. Ioannes, Parthis, non Parthis, sed Græcam Epistolâ misit. Quarto dicit, ab Apostolo serid christianis omnibus denunciari, vt sacras litteras inuestigent, ac scrutentur. Atqui hoc præceptum Apostolicum in 14. quæ extant, Paulinis Epistolis non inuenitur. Si Caluiniani quintam decimam fortè habent, non grauentur eam cum ceteris communicare. Sed quando Paulus Apostolus hoc iuberet, qui, vt dixi, ad Romanos ca linguâ scripsit, quam vulgus non intelligebat? qui serid monet ad Ephes. 4. testibus constat, Acacium multò antè obiisse diem suum, quàm Anastasius Pontifex fieret: testantur id Euagrius lib. 3. histor. cap. 23. Nicephorus lib. 15. cap. 17. & Liberatus in breuiario de causa Nestoriana cap. 18. quomodo ergo fieri potest, vt Anastasius Acacium ad sedem reuocare voluerit, quem iam olim defunctû esse constabat? Deinde, nõne extat Epistola doctissima & pulcherrima huius Anastasij Pontificis optimi ad Anastasium Imperatorè, in qua totis viribus persuadere nititur, ne nomen quidem Acacij tolerandum esse. Sed occasionem fabule dedit, quòd illo ipso tempore vixit Anastasius Imperator, hæresi Eutychniana infectus, qui & Acacio fauebat, & fulmine ictus interiit, vt scribit Cedrenus, Zonaras, & Paulus Diaconus in eius vita. Quod ergo ad Anastasium Imperatorem propriè pertinebat, vel inscitia, vel malitia scriptorum ad Anastasium Pontificem retulit: atque hæc ad Dantem. Ad commentarium aduersarij breuiter respondemus, in eo tria splendida mendacia contineri. Non enim Anastasius 4. vt iste somniat, sed secundus fuit, de quo loquitur Dantes. Nec Photinus ille Spiritum sanctum à patre procedere, vt iste sine vllò fundamento affirmat, inficiabatur; sed Acacio tamè Euty-

Responsio ad ea, quæ ex Dante Aligherio contra Sedem Apostolicam adferuntur.

CAPVT XIII.

VENIO nunc ad ea, quæ ex Dante, Poëta Italico, in medium adferenda libelli auctori iudicauit. Ea licet multa & varia sint, tamen omnia ad quinque capita reuocari possunt. Primum enim in opere illo Dantis, certorû Pontificû & Cleri etiam totius vitia deteguntur. Deinde locus Apocalypsis de Babylone ad Summos Pontifices applicatur. Tertio, sacrificium Misæ, iuxta Lutheranorum errorem, improbari videtur. Quarto, Lutheri aduentus, & prædicatio, propheticè spiritu, si aduersariis credimus, præsignificatur. Quinto, indulgentiæ Pontificiæ reprehendi videntur. Ordiamur à primo. Quinque Pontifices à Dante reprehensos aduersarij annotauit, Anastasium II. Nicolaum III. Bonifacium VIII. Clementem V. & Ioannem XXII. Addere poterat ad alios etiam, Celestinum V. Hos enim sex ex tam ingenti numero Summorû Pontificum, in toto illo opere reprehendit. Sed in Anastasio ex inscitia turpiter lapsus est: scribit enim, Anastasium inter hæreticos in gehenna puniri, ob hæresim quandam Photini.

CANTIC. XI. dell'Inferno. Circa costano dieiro ad un coperchio D'un grande auello, o' io vidi vna scritta Che diceua, Anastasio Papa guardo Lo qual trasse fuori da la via dritta.

Commentarius aduersarij ad hunc locû habet, Photinum in Theſſalia docuisse, Spiritum sanctum à patre non procedere, & Filium minoris auctoritatis esse, quàm patrem. Atque hanc hæresim ita placuisse Anastasio II. Pontifici, vt eam etiam publicè defendere sit conatus; proinde iure à Dante inter hæreticos numerari. At Dantes quidem aliquâ veniâ dignus est: quippe qui Martinum Polonum, Gratianum, & alios quosdam erroris sui habuit auctores. Illi enim Dante antiquiores, scriptum reliquerunt, Anastasium Pontificem in eo peccasse, quòd Acacium Eutychnianæ hæresis fauorè, & à predecessoribus suis iuste depositum, in sedem Constantinopolitanam reuocare voluerit; quodque Photino cuidam Theſſalonicenſi Acacij amico, sine consensu Episcoporum cæterorum temerè communicauerit. Addunt etiam, prædictum Anastasium, ob id peccatum, diuinâ vltione percussum, miserè periisse. Quæ omnia falsa fabulosaque sunt: nam certissimis testibus constat, Acacium multò antè obiisse diem suum, quàm Anastasius Pontifex fieret: testantur id Euagrius lib. 3. histor. cap. 23. Nicephorus lib. 15. cap. 17. & Liberatus in breuiario de causa Nestoriana cap. 18. quomodo ergo fieri potest, vt Anastasius Acacium ad sedem reuocare voluerit, quem iam olim defunctû esse constabat? Deinde, nõne extat Epistola doctissima & pulcherrima huius Anastasij Pontificis optimi ad Anastasium Imperatorè, in qua totis viribus persuadere nititur, ne nomen quidem Acacij tolerandum esse. Sed occasionem fabule dedit, quòd illo ipso tempore vixit Anastasius Imperator, hæresi Eutychniana infectus, qui & Acacio fauebat, & fulmine ictus interiit, vt scribit Cedrenus, Zonaras, & Paulus Diaconus in eius vita. Quod ergo ad Anastasium Imperatorem propriè pertinebat, vel inscitia, vel malitia scriptorum ad Anastasium Pontificem retulit: atque hæc ad Dantem. Ad commentarium aduersarij breuiter respondemus, in eo tria splendida mendacia contineri. Non enim Anastasius 4. vt iste somniat, sed secundus fuit, de quo loquitur Dantes. Nec Photinus ille Spiritum sanctum à patre procedere, vt iste sine vllò fundamento affirmat, inficiabatur; sed Acacio tamè Euty-

tychia

tychianistæ fauebat. Nec denique Anastasius Photini errorè publicè defendisse vsquam legitur, nisi apud istû verè commentitium commentarium. Auctores enim supra citati, quos Dantes secutus videtur tantum scribunt, Anastasium sine consensu Episcoporum & Clericorum totius Ecclesiæ, Photino communicasse. Iam verò in Cælestino V. nihil aliud Dantes reprehendit, nisi quòd pontificatu sponte se abdicarit, sic enim habet:

CANT. 3. dell'Inferno, Guardai & vidi l'ombra di colui, Che fece per uiltate il gran rifiuto.

Sed hunc locum neque aduersarij annotauit, quòd nihil ad rem eius pertinere, neque Dantes verè iudicauit. Fuit enim Cælestinus vir sanctissimus, & tam ante Pontificatum, quàm etiam post, miraculis plurimis illustris; vt ex eius vita intelligi potest, quâ & doctè, & fideliter scripsit Cardinalis Cameracensis, Petrus ab Aliaco. Ceteros 4. Pontifices, Nicolaum, Bonifacium, Clementem, & Ioannem, & generatim Clericos omnes, Dantes quidem non parum vituperat, sed ob vitam & mores, non ob fidem, & doctrinam, neque hæreticos aut Antichristos vsquam vocat. Quid autem mira esset, si in tam numeroſo Summorû Pontificum ordine pauci quidam inuenirentur vitæ parum integre, & probatæ, an ideo, quia pauci quidam minus sanctè vixerunt, sedes ipsa Apostolica Antichristiana dicenda est, cum & antè, & postea plurimi viri sanctissimi eandè Apostolicam sedem tenuerint? an verò non possemus, cum S. Augustino de Summis Pontificibus disputante, liberè dicere, in illum ordinem Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasium, iam vsque ad Clementem octauum, qui nunc eandè cathedram sedet, etiam si quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ & innocentibus Christianis, quibus Dominus præuidens, ait de præpositis malis: *Quæ dicunt, faciuntque autem faciunt, facere nolunt: dicunt enim, & non faciunt*, vt certa sit spes fidelis, quæ non in homine, sed in Domino collocata nunquàm tempestate sacrilegi schismatis dissipetur. Quid? quod, vt supra dixi, Dantes factione Gibellinus in reprehensione Pontificum & Cleri, meritò suspectus haberi debet; cum odio potius inimicorum, quàm veritatis amore ad scribendum animû appulisse videatur? Accedit postremò, quòd aduersarij etiam nos in quibusdam rebus Danti fidem habendam esse negat, quòd cum vulgi opinionem secutum esse dicat, vt in donatione & lepra Constantini. Quod si aduersario licuit, Danti, quem vt prophetam coli voluit, fidem interdum non habere, cur nobis non liceat, eidem Danti, quem poëtam, non prophetam fuisse scimus, interdum etiam fidem non habere? Atque hæc de primo.

CAPVT XV.

LETIVM caput erat de loco Apocalypsis, de quo sic loquitur Dantes:

CANTO 19. dell'Inferno. Di voi Pastor s'accorse l'Vangelista Quando colui, che siede supra l'acque Putaneggiar co' i Regi à lui fu vista Quella che con le sette teste nacque, Apoc. 17. Et da le dieci corne hebbe argomento Finche virtute al suo marito piacque.

Hic verò triumphat aduersarij, sed planè ante victoriam: nam in eodem canico Dantes agnoscat verum Ecclesiæ Catholicæ pastorem fuisse Nicolaum illum III. de quo loquebatur, cum Summos Pontifices per mulierem illam meretricem significatos esse diceret.

Et sanon fuisse, ch' ancor lo mi viera La reuerentia delle somme chiavi Che m' teneſti nella vita lieta I' serui parole ancor piu graui Che l'auaritia vostra il mondo atirista Calcando i buoni, & sul vando i prauu Di voi pastor s'accorse l'Vangelista, &c.

Cum igitur ob Summarum clauium reuerentiam, quos Nicolaum Pontificem habuisse in terris confiteatur, ne in inferno quidem Dantes audeat contumeliose illum alloqui. Certè non Antichristum, sed verum Christi Vicarium fuisse illum, censebat; etiam ob auaritiam, cum meretrice illa de Apocalypsi eundem confetti posse iudicauerit. Deinde, quis neget, veteres patres, doctissimosque scripturæ S. Interpretes vni Danti anteposendos esse? Potrò, nullus vnquam veterum hunc locum Apocalypsis de Romana Ecclesia, aut summo eius Pontifice accipiendum esse docuit. S. August. tract. in psal. 26. & Arethas, Haymo, Beda, & Rupertus in commentario huius capituli 17. Apocalypsis, per magnam illam meretricem, vniuersam diaboli ciuitatem, id est, omnem impiorum multitudinem significatam volunt. Ceteri, vt Tertullianus, & Hieronymus supra citati, de Roma quidem locum illum exponunt, sed de Roma ethnica, & Imperatoribus eius Paganis, qui Christi Ecclesiam in ipsa vrbe ita persequebantur, vt planè, iuxta verba Ioan. meretrice illa magna ebria dici posset, de sanguine Martyrum Iesu. Sed iam dudum Roma ad Christi fidem per Apostolorum Principes conuersa, vt idem S. Hieronymus ait lib. 2. contra Iouinianum, blasphemiam in fronte scriptam, Christi confessione deleuit, & vt magnus loquitur Leo, serm. de SS. Petro & Paulo, de magistra erroris, discipula facta est veritatis, & per eiusdem S. Petri sedem, caput orbis effecta, latius prædicit religione diuinâ, quàm dominatione terrenâ.

CAPVT XVI.

TERIVM caput ad sacrificium Misæ pertinet, & in illis verbis continetur:

CANT. 33. del Purgatorio. Sappi che l'vni che l' serpente rappe, Fu, & non i: ma chi n' ha colpa creda, Che vendetta di Dio non tenue sappe.

Hunc enim locû aduersarij ita exponit, vt velit, vas quod fuit, & nõ est, esse Romanam Ecclesiam, designatam per bestiam illam, de qua dicitur in Apocalypsi cap. 17. Fuit & non est, & quia suppa lingua Italica, significat panem, vino maceratum, scribit impius iste iuuenis, per eam vocem significari Eucharistiam, ac sententiam Dantis esse, non placari Deum sacrificijs Catholicorum sacerdotum, quæ in specie panis & vini, domino offeruntur. Et quidem quod attinet ad vas illud confractum, non negamus, eo vase Romanam Ecclesiam designari, quam Dantes ob corruptam morum disciplinam in deterius mutatam, cum cerneret, dixit, fuisse, sed non esse: quod autem dixit, non esse, per comparisonem accipiendum est, non absolute; neque enim significare voluit, non esse iam Romæ Ecclesiam, sed non esse talem, qualis aliquando fuerat, si de moribus, & vitæ integritate agatur: nam alioqui Ecclesiam Romæ esse, & summos Pontifices Christi locum in terris significare, ex ipso Dante paulò post luce clarius ostendimus. In eo verò, quod de pane & vino scripsit Dantes, explicando, toto celo aduersarij aberrauit; nam Landinus, qui commentaria in Dantem scripsit, vbi ad hunc locum venit, ex testimonio Inolensis, antiqui interpretis huius poëtæ, & ex monumentis quibusdam filij eiusdem Dantis, & ex communi Florentinorum consensu docet, alluisse Dantem hoc loco ad superstitionem, quæ suo

F 4

tempore vigeat Florentiæ; Existimabant enim illius ætatis homines, eos, qui homicidium perpetrassent, nõ posse in manus inimicorum deuenire, si super occisi tumulum, panem vino maceratum comedissent, atque ea de causa cognati eius, qui cæsus fuerat, diligenter tumulum custodiebāt, ne fortè homicida super eum tumulum cibo illo vesceretur, antequam cædem alia cede vlti essent. Ad hanc igitur sui temporis consuetudinem, siue potius superstitionem Dantes respiciens, minatur diuinam vindictam ijs, qui Ecclesiam malè viuendo deformant, atque addit eis minime profuturam superstitionem illam, quam sibi prodesse parricida falsò atque impiè credunt.

CAPVT XVII.

SEQVITVR quartũ caput, quo carmina illa continentur, quibus Lutherum à Dante præsignificatum aduersarius credit:

CANT. vlt. del Purgatorio.

*Non sarà tutto tempo senza reda.
L'Aguglia, che lascio le penne al carro,
Perche diuenne nostro, & poscia preda.
Ch' i veggio certamente, & per l' narro.
A darne tempo già stelle propinquè,
Sicure d'ogni inoppo, & d'ogni sbarro.
Nel quale un cinque cento dieci, & cinque
Mese di Dio anciderà la sua.
Et quel Gigante che con lei delingue.*

Hic aduersarius, vt se accuratissimum ænigmatum interpretem esse demonstrat, tempus significari affirmat, quo Lutherus conciones suas aduersus Ecclesiam, & Summos Pontifices exorsus est. Is enim annus fuit quingentesimus, septimus decimus, supra millesimum. Parum autem interest inter annum quingentesimũ, quintum decimum, notatum à Dante, & annum quingentesimum, septimum decimum, quo Lutherus apparuit. sed non aduertit nouus iste Oedippus, Dantem per eum numerum non tempus, sed personam significasse: nõ enim ait, anno quingentesimo, quinto decimo nuncijs Dei veniet, sed, tempus erit: cum quidam à Deo missus adueniet, qui per meum, s. i. significatur, in qua re imitari voluit Dantes locũ illum cap. 13. Apocalypsis, vbi nomẽ Antichristi per numerum 666. describitur. Deinde, si numerum annorum Lutheranæ prædicationis Dantes præuidisset, cur à vero per integrum biennium aberrasset? cur etiam mille annos omisisset? Ad hæc, cum tam apertè Dantes prænuncium illum, Dei Imperatorem designet, cum dicat, non semper Aquilam hæde carituram: vnde quæso in mentem venire potuit vlli homini, vt per eum nuncium, Lutherum ex Monacho apostatam, ac priuatum hominem intelligeret? & cum Dantes prædicat, nuncium illum non solum oppressurum meretricem, sed etiam Gigantem, qui cum ea fornicabatur, & per Gigantem aduersarius noster Philippum Pulchrum, Galliarum Regem qui Clementis V. temporibus vixit, significatum fuisse concedat: quanta quæso amentia fuit, per eum nuncium, Lutherum accipere, & interpretari, quasi Lutherus Philippum illum debellaturus esset, qui antè obiit, quam Lutherus nasceretur? Vera igitur expositio, quæ ex ipsius Dantis testimonio colligitur, hæc est: per numerum quingentorum quindecim, nomen describitur trium litterarum, videlicet, DVX, siquidem numerus ille Latinè sic scribitur DVX. eadem verò litteræ transpositæ, faciunt DVX. Porro, per eum ducem, Principem Veronæ intelligi voluit, qui Chan & Scaligeris nominabatur: cum enim ab eo Principe multa beneficia Dantes accepisset, atque ei more poetico adulari vellet, prædicat fore, vt is aliquando Impe-

rio Romano, ac præsertim per omnem Italiam potitur: & non solum Ecclesiam ditione temporali spoliat, sed etiam Regem Galliarum Philippum in ordinem redigat. Id ita esse, perspicuum est ex 1. Canticò de rebus Inferorum, vbi similia prædicens & nomen Chanis exprimit, & ciuitatem eius describit:

*Molti son gl' aminali à cui s' ammoglia
E più saranno ancora in fin che l' veltro
Verrà che la farà morir con doglia
Questi non cibara terra, ne petro
Ma sapienza, & amore & virtute
Et sua nation sarà tra Feliro e Felro.*

Sita enim Verona est inter Feltrum Romandiolæ, & Feltrum Marchiæ Trisulianæ. Idem etiam apertè colligitur ex Cantic. 17. Paradisi. Ceterum, varicinium istud nõ alium exitum habuit, quam inanis adulatio, & poeticum somnium iurebatur.

CAPVT XVIII.

RESTAT postremum caput, in quo aduersarius indulgentias Pontificias à Dante reprehendi creditur, hæc sunt verba Dantis:

CANT. 29. del Paradiso.

*Ma tal ucell nel becheto s' appiada
Che s' el volgo l' vedesse, vederebbe
La perdonanza di che ei si confida.*

Sed hic locus nihil omnino facit contra indulgentias, siquidem, vt exponit Landinus, & res ipsa clamat, eos concionatores Dantes reprehendit, qui falsas indulgentias prædicant, & turpis lucri gratiã, venias peccatorum auditoribus pollicentur, cum pontificis testimonium nullum proferre possint, quos quidem concionatores, si qui iam sunt, vt impostores, & falsarios, Catholici omnes reprehendunt: loqui autem de eiusmodi Dantem impostoribus, patet ex versibus, qui proxime sequuntur:

*Per cui tanta stultitia in terra crebbe
Che senza proua d'alcun testimonio,
Ad ogni promessa si correrebbe*

Et paullo infra
Pagando di Moneta senza conio.

Vbi significat, eiusmodi concionatores, ijs à quibus elemosynas accipiunt, ratione indulgentiæ, soluere pecunias sine impresso vllò signo, quæ nihil valent.

CAPVT XIX.

ATQVE hæcenus respõdimus ad ea, quæ ex Dante protulit aduersarius; nunc audire eum necesse erit ex eodem Dante, quæ fortè nõ cuperet. Proferemus enim testimonia plurima, atque apertissima Dantis, non solum pro summa Romani Pontificis auctoritate, & dignitate, sed etiam pro alijs nonnullis fidei nostræ capitibus, vt aduersarius intelligat, se Dante Iudice, nõ modò causã cecidisse, sed etiam planè hæreticum & impium esse.

De Sancto Petro sic loquitur Dantes.

CANT. 24. del Paradiso.

*O luce eterna del gran viro
A cui nostro Signor lasciò le chiau
Che ei portò giù da questo gaudio miro.*

De vrbe Roma sic;

CANT. 2. dell' inferno.

*Non pare indegno ad huomo d' intelletto
Ch' ei fu de l' Alma Roma, & di suo impero
Nel' empireo ciel' per padre eletto,
La quale s' l' quale à voler dire il vero*

Fur

Fur stabile per lo loco santo

V' siede il successor del maggior Piern.

Audisne, Romam non Antichristi locum esse, sed urbem aliam, & locum sanctum, de cælo stabilitum, vbi successor Petri, sedem habet?

Alio loco, Nicolaum III. Papam iam defunctum sic alloquitur:

CANT. 19. dell' Inferno.

*Et se non fusse, ch' ancor le me vieta.
La riuerentia delle somme chiau
Che tu tenesti nella vita lieta
Io userei parole ancor più grati.*

Audisne, quã reuerentia Dantes Pontificem, etiam mortuum prosequatur, licet ei, præter ceteros infensus esset?

Alio loco describens captiuitatem Bonifacij VIII. ita cecinit.

CANT. 20. del Purgatorio.

*Veggio in Anagna entrar lo por d' aiiso.
E nel Vicario suo Christo esser caito.
Veggio vn' altra volta esser deuiso
Veggio rinouellar l' aceto e' l' siele
E tra vini ladroni esser anciso
Veggio l' nouo Pilato si crudele.
Che cio no' l' faia, ma senza decreto.
Porta nel tempio le cupidè vele
O Signor mio quando sarò mai lieto
A veder la vendetta che nascosa.
Fa dolce l' ira tua nel tuo secreto.*

Audisne, illum ipsum Pontificem Bonifacium, quem ob malos eius mores, vel ob contrariam factionem, Dantes sæpe reprehendit, Vicarium Christi nominari, & iniuriam illi factam, Christo factam iudicare? Non igitur Dantes, more Lutherico, & Caluinistico, Pontificem summum, Antichristum esse putabat, etiam si alioqui illum reprehenderet, quòd vitam, & mores minus probatos habere videretur.

Alio loco de eodem sic loquitur.

CANT. 22. dell' Inferno.

*Ne sommo officio, ne ordini sacri
Guardo in se.*

Audisne, vt summum officium, sacrosq; ordines cum prauis moribus in Bonifacio Dantes agnoscat?

Alio loco scribit, se occurrisse animæ Adriani V. Pontificis, & continuò in genua procubuisse, vt cum ea anima loqueretur ob summam dignitatem, quam in terris gesserat.

CANT. 19. del Purgatorio.

*Io m' ero inginocchiato, & volea dire,
Ma com' io comincia & ei s' accorse
Solo ascoltando del mio riuerire,
Qual cagion disse in giù costi torse
Et io à lui per vostra dignitate.*

Alio loco de Papa Agapeto ita scribit:

CANT. 6. del Paradiso.

*Ma' benedetti. A' apito che fue
Sommo Pastore alla sede sincera
Mi vidrizzo con le parole sue.*

Alio loco de Clemente V. quem præter omnes alios reprehendere solet, scribit.

CANT. 30. del Paradiso.

*Et sia perfuto nel foro diuino,
All' hor tal: che in palese & in coerto
Non anderà con lui, con vn camino
Ma poco poi sarà da Dio sofferto
Nel santo officio.*

Alibi contra eos, qui sectarios audiunt, omisã doctrina Ecclesiæ, ac Summi Pastoris, vt hoc tempore Lutherani, & Caluinistæ faciunt.

CANT. 5. del Paradiso.

*Siate Christiani à mouerui più tardi,
Non siate come penne ad ogni vento.
Et non crediate, ch' ogni acqua vi laui,
Haucte il vecchio e' l' nouo testamento
E' l' Pastor della Chiesa che vi guida
Questo vi basti à vostro saluamento.*

Alio loco docet merita operum honorum, quæ aduersarius noster cum Magistro suo Caluino, non agnoscat.

CANT. 25. del Paradiso.

*Speme dis' io è vn attender certo
Della via futura il qual produce
Gratia diuina, & precedente merito.*

Alio loco asserit arbitrij libertatem, quæ ne nomen quidem Caluinistæ ferre possunt.

CANT. 1. del Paradiso.

*Lo maggior don che Dio per sua larghezza,
Fesse creando, & alla sua bonitate
Più conformato, & quel che ei più apprezza,
Fù della volantiã la libertate
Di che le creature intelligenti
E tutte & sile furo, e son dotate.*

Et alibi de eodem libero arbitrio.

CANT. 18. del Purgatorio.

*Questo el principio là onde si piglia
Cagion di meritare in voi secondo
Che buori & rei amori accoglie & viglia.*

Alio loco signum crucis approbat, à quo Caluinistæ non minus, quam demones fugiunt.

CANT. 2. del Purgatorio.

Poi fece il segno lor di santa Croce.

Alio loco inuocationem sanctorum describit, quæ idololatria à Caluinistis iudicatur.

CANT. 13. del Purgatorio.

*V' di gridar, Maria, ora per noi
Gridar, Michele, & tutti gli altri santi.*

Item alibi inducit sanctum Bernardum, sic loquentem de intercessione B. Virginis Mariæ.

CANT. 32. del Paradiso.

*Orando gratia conueni, che s' imperi
Gratia da quella, che puote aiutar.*

Item alibi ad eandem Virginem:

CANT. vltimo del Paradiso.

*Donna sei, tanto grande, e tanto vali
Che qual' vn'oi' gratie, e à te non ricorre
Sua distanza vuol voler senza ali.*

Alio loco de reliquiarum veneratione.

CANT. 25. del Paradiso.

*Mi disse mira, mira, ecco l' Barone
Per cui la giù si visita Galitia.*

Alio loco de imaginibus.

CANT. 4. del Paradiso.

*Et santa chiesa con aspetto humano
Gabriel, & Michael vi rappresenta
Et l' altro che Tobia risce sano.*

Alio loco de votis, quæ sine Pontificis auctoritate, commutari nequeunt, in quo se maximè alienum ab hæreticis nostri temporis Dantes ostendit.

CANT. 5. del Paradiso.

*Ma non trasmuti carco alla tua spalla,
Per suo arbitrio alcun senza la volta.
E della chiano bianca e della gialla.*

Alio loco contra quosdam, qui Virginem Deo dicatam, ex monasterio sanctæ Claræ rapuerunt, quod nostro tempore fecit Lutherus, tantopere ab aduersario laudatus.

CANT. 3. del Paradiso.

Dal mondo per seguir la giouinetra

Fuggimi,

Fuggimi, & nel suo habito mi chiusi
Et promissi la via della sua setta
Huomini poi al mal piu' ch' al ben' usi
Fuor mi vapiron della dolce chiostra,
Dio lo si sa qual poi mia vita fosse.

Alio loco de pœnis purgatorij; quas Caluinistæ vt fabulas rident:

CANT. primo dell Inferno.

Color che son contenti
Nel foco, perche speran di venire.
Quando ch'è sta, alle beate genti.

Alio loco de suffragijs pro defunctis, quæ similiter negantur à Caluinistis.

CANT. 26. del Purgatorio.

Fagli per me un dir di Pater nostro.
Quanto bisogna à voi di questo mondo
Que poter peccar non è più nostro.

Item alibi de eadem re:

CANT. II. del Purgatorio.

Ben si dee lor' auar' auar le note
Che portaron quinci, si che mond' è lieui
Possan' uscir' alle stollate vote.

Alio loco de duobus gloriosissimis Ducibus Minorum & Prædicatorum.

CANT. II. del Paradiso.

Due principi ordino in suo favore
Che quinci & quinci le fuffer per guida,
L' un fu tutto Serafico in amore
L' altro per sapientia in terra fue
Di chernubica luce vno splendore.

Item ibidem de approbatione regulæ sancti Francisci per Apostolicam sedem.

Et regalmente sua dura intentione.
Ad Innocentio aperse, & da lui hebbe
Primo sigillo à sua religione.

Item:

Di seconda corona redimita
Fui per Honorio dall' eterno spiro
La santa voglia d' esso Archimandrita.

Item de primis focis sancti Francisci.

CANT. 12. del Paradiso.

Il venerabile Berardo
Si scalzo prima, & dietro à tanta pace
Corse, & correndo li parue esser tardo.
O ignota ricchezza, o ben ferace:
Scalzati Egidio, scalzati Siluestro.
Dietro à lo sposo si la sposa piace.

Sed finis sit: neque enim omnia adducere debemus, & hæc abundè sufficiunt, vt iuuenè illum, qui Dantem iudicem appellauit, si frontè habet, erubescere cogant.

CAPVT XX.

Responsio ad ea, que adferuntur ex Petrarcha.

TRANSEO nunc ad ea, quæ ex Francisco Petrarcha in medium aduersarius protulit, ea sunt partim cantica quedam, partim fragmenta Epistolarum, sed omnia in vnam atque eandem sententiam conueniunt, vt videlicet Romanam Curiam multorum vitorum acculent, ac propterea etiam Babylonè quandam nominari posse affirmant. Fateor illa in libris Petrarchæ existare, sed quæ vitia hominum damnant, non Pontificum, aut sedis Apostolicæ dignitatem imminuant, id quod ipse testatur lib. II. senilium Epistolarum ad Franciscum Brunum, Pontificis Maximi secretarium scribens; nam cum admoneretur, ne tam multa scriberet in Cardinales, aliosque Romanæ Curie prælatos, respondit, se non homines, sed vitia hominum insectari, neque id facere, quod sibi nocuerint, sed quia iniuriam malè viuendo faciunt Romanæ urbi, Ecclesiæ

Dei, Christo ipsi, atque Apostolis eius, Petro, & Paulo. Nam alioqui in istis libris innumerabilia extant loca. ex quibus fides, & cultus Petrarchæ erga summam illam, ac Deo proximam Romani Pontificis potestatem agnoscas, lib. I. senilium Epistolarum, ad Talanandum Cardinalem. Quis, inquit, queso non sperat, simulque non gaudeat, si amicus sit Vicario Iesu Christi? lib. 7. senilium ad Urbanum V. Pontificem, quem, vt Romam redeat, adhortatur: Mihi, inquit, apud te, summè culmen Ecclesiæ, non de mea etate, sed de tua humanitate fiducia nascitur, audio enim, te libèter audire, que vera sunt, etsi acris sint: falsa autè, quamuis dulcia, aspernari, neque id miri, veritatis vna Vicarius es in terris. & infra: Vbi cumque ritè colitur Christi nomen, illic sedem tuam esse nec nego, nec dubio. Illud mihi non negatur, quod inter omnes alias singulare tecum aliquid, imò, quàm plurimum habeat vrbs Roma. Cetera enim omnes suos habent sponso, tibi quidè vni subditos, sed suis Ecclesiis presidentes: illa vero nulli habet, nisi te. Itaque summus in reliquis, in Romana vrbe solus es Pontifex, solus sponso, & infra: Quo animo, da queso, misericors pater, remeuarie deuotioni mee venia, quo, inquam, animo tu ad ripam Rhodani subauratis tectorum iaquearibus somnum capis, & Lateranum humi iacet; & Ecclesiæ mater omnium recto carens & venis patet, ac pluuuiis; & Petri, Pauli sanctissima domus tremunt; & Apostolorum, que tunc ades fuerant, iam ruina est, informisque lapidum acervus, lapideis quoque petraribus suspiria extorquent; & infra: Romam aliam, ac sanctam urbem, reginam urbium, arcem Christiane fidei, locum Deo gratum, hominibus venerandum, sacra tellurem, rerum caput, non semel appellat. & ibidem, nullam esse toto orbe terrarum ciuitatem, vbi magis religio, ac deuotio erga res diuinas conspicitur, affirmat. Ibidem de Bonifacio Papa VIII. Anania à Columnensibus compreheso loquens: Nulla, inquit, homini in Vicariu Dei sui causa suscipiens est offensio. Idem lib. 9. Senilium ad eundè Urbanum: Vere, inquit, summus ac Romanus est Pontifex, verè Urbanus, verè Petri successor, verè Vicarius Iesu Christi. Item in eodè lib. ad Franciscu Brunu scribens: Illud, inquit, neque tui, neque cuiusquã animi moueat, quod Papam Romanu quo nihil maius, imò cui par nihil orbis habet, alloquor; quasi illum reuerentia stylium cohibere debuerit, mihi enim, vt vides, magna hinc pars fiducia orta est, quod Vicario veritatis nulla veri particula occultada videretur. Idem lib. 11. Senilium, epistola vltima: Roma, inquit, proculdubio Sacrosanctissimus mundi locus est, vbi Christianus verus & viuere optet, & mori. Idè in Apologia contra Galli calumnias: Non quidem, inquit, sic insanus sum, vt Romano Pontifici legem ponam, cum ipse sit legis omnium Christianorum. Idem lib. I. Inuetiuarū contra medicum: Romano Pontifici, inquit, omnes qui Christiano nomine gloriamur, non modo consiliū, sed obsequium insuper, & obedientiam debemus. Neque verò solum de summi Pontificis dignitate multò aliter sentit Petrarcha, quàm aduersarius crederet; sed etiam de ceteris omnibus fidei nostræ capitibus. Nam lib. II. Senilium ad Bonauenturam scribens, laudat monachum quemdam, quod & monasticam vitam religiosè duxerit, & Missas deuotissimè celebrauerit. lib. 13. in Epist. ad Franciscum Brunum, orat pro anima Pontificis defuncti. lib. 14. in Epist. ad Philippum Cardinalem multa scribit de sacra illa spelunca, in qua sancta Maria Magdalena habitasse dicitur, eamque illo carmine inuocat:

Dulcis amica Dei, lacrymis inlectere nostris,
Atque humiles atene precos, nostrasq; saluti
Consule, namque potes.

In lib. 2. de vita solitaria, cap. II. sacra, stigmata sancti Patris Francisci, & ordinem ab illo institutum debitis laudibus celebrat. lib. I. de orto religiosorum, monachos sic alloquitur: O felices animæ, o excubiores assidui, inietiq; o sancta & deuota Christi mœcipia, prog, breui seruitio non uertatem modo perpetuam, sed ingenuitatem, filiationemq; pro-

merita, o mercimonium optabile, faustaque rerum alternatio, seruire modicum, non vt diuregnes, sed vt semper. Denique, vt alia prætermittam, extat etiã ipsius Petrarchæ testamentum, in quo multa sunt Catholici animi signa; sed illud in primis, quod B. Virginem, ac Sanctos ceteros magnà deuotione implorat: Nec solum Latinis, serijsq; operibus, sed etiam in Italicis illis versibus, quos tantopere aduersarius admiratur, & in libello, quos de vitis Pontificum & Imperatorum conscripsit, & Summum Pontificem, Christi Vicarium vocat, & alia non pauca scribit aduersus ea, quæ nostri teporis hæretici docent. De Summo Pontifice ita loquitur:

Èl Vicario di Christo con la soma
De le chiani, e del manio al nido torna:
Si che s'altro accidente nol disforma
Vedrà Bologna, e poi la nobil Roma.

Item alibi Ludouicum III. Imperatorem non alia de causa solum idolom appellat, & nomen habere dicit sine re; nisi quia Summi Pontificis auctoritate, & ab Imperio deiectus, & extra communionem fidelium ceteras fuerat.

Lain sangue genite
Sgombra da te queste dannose sorme;
Non fare idolo un nomen
Vano senza soggetto.

Alio loco Romanam urbem, domicilium Dei nominat, quia videlicet sedes est Vicarij eius.

Le donne lagrimose, e'l volgo inerme
De la tenera etate, e i vecchi stanchi;
E'hanno se in odio, e la souerchia vita,
Et neri fraticelli, e i bigi, e i bianchi
Con l'altre schiere traualgiate e inferme,
Cridan: o Signor nostro aita, aita:
E la pouera gente sbigotta
Ti scuopre le sue piaghe à mille, & mille.
Ch' Annibale, non ch' altri farian pio.
E se ben guardi a la MAGION de Dio
Ch' arde hoggi tutta, assai poche fauille
Spegnendo sien tranquille.
Le voglie che si mostran s'infiammate:
Onde sien l'opre tue nel ciel lodate.

Alio loco piè describit peregrinationem ad urbem Romam, & cultum fidelium erga sacras reliquias, atque imagines, quas vos Caluiniani irridere soletis.

Mouesi l'vecchiarel canuto, e bianco
Del dolce luogo, que ha sua età fornuta,
E da la famigliaola sbigottita;
Che vedel caro padro venir manco:
Indi trabendo poi l'antico fianco
Per l'estreme giornate di sua vita;
Quanto piu' puo col bon voler s'aita
Rotto dagli anni, e dal camino stanco.
E viene à Roma seguendo il desio
Per mirar la sembianza di colui;
Ch' ancor la su nel ciel vedere spera.

Alio loco Virginem Deiparam magno affectu implorat: & simul damnat amores, & amatoriam cantica, quæ iuueni sibi exciderant:

Per te puo la mia vita esser gioconda
S'a tuoi priegghi o Maria
Vergine dolce, e pia.
Onc' fallo abondo, la gratia abonda.
Con le ginocchia de la menie inchine.
Pregobbe sia mia scorta:

E la mia tortia via drizzi à bon fine.

Et infra:

Mortal bellezza, atti; e parole m'hanno
Tutta ingombrata l'alma,
Vergine sacra, & alma:
Non tardar, ch'io son forsi all'ultim'anno.

I di miei piu correnti de facta.
Fra miserie, e peccati
Son ser' andati: sol morte n' aspetta.

Et infra:

Se dal mio stato assai misero, e vile
Per le tue man resurgo
Vergine; i sacro e purgo
Al tuo nome, e pensieri e' ngegno, e stile;
La lingua, e' el cor, le lagrime, e sospiri
Scorgime al miglior guado;
E prendi in gradio i cangiati desiri.

His adiungam duo illa cantica, vbi deplorat pretiosum tempus, in nugis, id est, in amatorij versibus amissum:

Tennemi amor anni veni' nno ardendo.
Lieta nel foco, e nel duo pien di sperme;
Poi che Madonna e' l'mio cuor feco irsieme
Salvo al cielo diceo altri anni piangendo.

Homai son stanco, e mia vita riprendo

Di tanto erro; che di virtute il seme
Ha quasi spento; e le mie parti estreme
Alto Dio à te deuotamente rendo.
Penitio, i tristo de miei st' spesi anni;
Che spende si doueano in miglior uso,
In cercar pace, & in fuggir affanni.

Signor, ch' en questo carcer m'hai rinchiuto
Trammene saluo da gli eterni danni,
Ch'io conosco'l mio fallo, e non lo scuso.

I vò piangendo i miei passati tempi;
Iguai posi in amar cosa mortale
Senza leuarmi à volo hauendo io l'ale,
Per dar forsi di me non basti esempi.

Tu che vedi i miei mali indegni & empi
Re del cielo inuisibile, immortale,
Soccorri all'alma disuiata, e friale.
E'l suo difetto di tua gratia adempi.

Si che s'io vissi in guerra, & in tempesta,
Mora in pace, & in porto, e se la stanza
Fu vana, almen sia la partita honesta.

E quel paucodi viner che m'auanza;
Et al morir degni esser tua man presta.
Tu sai bien, che' n'altrui non ho' speranza.

CAPVT XXI.

LA VIDA hunc locu cum illis eiusdem Petrarchæ testimonijs, que in eo libro Italico continetur quem scripsit, de vita & moribus Pontificum Romanorum. Omittam autem, quæ ille dicit de Pontificibus, qui ante ipsius tempora sederant, quos tamen vt plurimum laudat, ea solum testimonia, quæ ad eos pertinent, quos ipse optimè nouerat, Ioan. videlicet XXII. Benedictum XII. Clementem VI. Innocentium V I. & Urbanum V. De Ioanne sic loquitur: Costui fu ottimo & glorioso Pastore fece molti beni, & heretici per zelo della fede condannò.

De Benedicto: Fu nell'adolescenza di buona, & intera vita, dipoi Maestro in Theologia, e fatto che fu Papa, riformò l'Ordine di S. Benedetto. Nel dare i Beneficij era duro, hauendo grãde cura, che nò fussero cõferiti à chi nò gli meritaua. era feruido nella fide, & nelle buone opere zelatore, & però era ad alchuni nò troppo caro. Fu rigido & aspro, in modo che fingeva di nò riconoscere li parenti, dicèdo che il Papa non hã parenti.

De Clemente: Fu & pern ome, & perfatti di molte virtu pieno. De Innocentio: Fu grademete de Religiosi amatore. Fu in ragione Canonica eccellente, all'ultimo, hauèdo santamente tradotta la vita, si mori. De Urbano: Fu nelle sacre Scritture dottissimo, & sacramete vife. Hec sunt Petrarchæ testimonia de Pontificibus Romanis, quorum temporibus ipse vixit, quæ quidè non ab assentationis studio, sed à veritatis

taus amore profecta non dubitabit, qui cogitabit, ea scripta post obitum omnium illorum fuisse, & ab eo, qui & libertinè vitia Romanæ curiæ taxare solebat, & qui nihil vnquam à Romano Pótfice ambierat, & oblarum etiam Episcopatum constantissimè reculauit, vt ex varijs eius Epistolis cognosci potest. Ex tot locis à nobis adductis, tria quædam colligi possunt: Primum: non potuisse Petrarcham, cum Romam, siue Auenionem, ob curiam summi Pontificis, Babylonem appellauit, de fide, de religione, de potestate Ecclesiastica; sed de vitijs tantum, quæ tunc vigeant ea dicere: neque illi vnquam venisse in mentem, quod aduersarij mentitur, vt scriberet, Romanum Pontificem, Antichristum factum; aut Ecclesiam ipsam Romanam ab antiqua fide degenerasse. Quomodo enim Antichristum esse crederet, quem tot in locis Vicarium Dei nominare non dubitat: Aut quando Romanam urbem, Antichristi sedem esse diceret, qui eam aliam, sacrosanctam, domicilium Dei locum Deo gratum, arcem Christianæ fidei, sacram tellurem, sacrosanctissimam sedem appellat, vbi omnis verus Christianus & viuere optet, & mori? An verò placere illi vnquam potuisse nefarium istud bellum in summum Ecclesiæ Catholicæ pastorem, & Patrem, ad quod Reges inflammare, Aduersarij noster pro viribus nititur, cum disertis verbis scriptum reliquerit, nullam esse posse homini Christiano in Vicarium Dei sui sufficientem causam offensionis: Deinde, ex istem locis intelligemus, Pium V. Pontificem, nullam fecisse Petrarchæ iniuriam, quòd tria eius cætica abrudi iasserit. Nam si Petrarcha suspicari potuisset, futurum fuisse aliquando homines, qui eius verbis abuterentur ad fidem Catholicam labefactandam, atq; ad eos confirmandos errores, quos ipse toto pectore execrabatur; sine dubio manibus ipse suis versus illos in ignem coniecisset. Quinetiam, si summus Pontifex quem ille tam frequenter Vicarium Dei sui nominare solebat, totum illud opus amatoriarum cantiuicularum flammis adiuicaret; Equidem arbitror, spiritum eius in coelesti Hierusalem, vt ex eius pœnitentiæ piè confido, cum Deo coniunctum ingenti latitia perfundendum, & Deo, atque eius Vicario de eare gratias acturum. Cur enim non gauderet, si cereret, opus illud exuri, cuius ipsum iam antea pœnituerat: quod multis causis sempiterni exitij esse posset; ob quod denique vix ipse gehennæ ignem effugisset: Cognoscimus ad extremum ex istem illis locis, Aduersarium nostrum, vel ipso Petrarcha teste, seu potius iudice. (Iudicem enim Aduersarij fecit) hæreticum esse; atque adeo extra vniuersam Christi Ecclesiam cum apostatis & fugitiuis contra veritatem arma gerere. Si quidem Petrarcha, vt supra demonstrauimus, in ea fide, & religione vivebat, quæ Romanam Ecclesiam, vt omnium Ecclesiarum parentem veneratur; quæ summum Pontificem, Christi Vicarium, totiusque orbis Christiani patrem & Pastorem agnoscit; quæ reliquias, atque imagines Christi, & sanctorum colit; quæ B. Virginis, & Sanctos ceteros inuocat, quæ pro defunctis orat; quæ monasticam vitam laudat; atque hanc solam vnicam & veram esse religionem, idem Petrarcha in lib. 1. de remedijs vtriusque fortunæ aperitissimè docet. Aduersarij autem eorum se socium esse fatetur, qui pro Romana Ecclesia Genuensem Synagogam, Pro summo Pontifice, Christi Vicario, Lutherum, aut Caluinum, Vicarium Satanae, colunt: orare pro defunctis ociosum, Sanctos inuocare impij credunt; Sanctorum reliquias, atq; imagines, tantum abesse, vt venerentur, vt etiam illas, in flumina, istas in ignem abijciant: Monasticam verò tanto prosequuntur odio, vt potius lupanaria, quàm monasteria tolerare posse videantur. Quare, nulla dubitatio remanet, quin Petrarcha iudice, inter hostes verè fidei numerandus sit

nobilis ille iuuenis, qui ad Petrarchæ, quali egregij cuiusdam prophetae, in grauisima causa religionis iudicium prouocauit.

CAPVT XXII.

Responsio ad ea, quæ ex Joanne Bocacio adferuntur.

Nvs restat Bocacius ex ternario illo testiū nomine, omni exceptione maiorū, ex quibus valgo Italorum, summū Pontificem, Antichristum esse persuadere voluit aduersarij. Sed quàm ingeniosè & argutè Bocacius fabulas texit; tam imperitè atque ineptè iuuenis noster argumenta concinnat; Producit enim in medium ex Bocacij fabulis pauca quædam loca, in quibus vitia clericorum, & monachorum attinguntur. Sed ex ijs non sequi, vt propterea falsā religionis, fideique doctrina habenda sit (vt aduersarij vellet) ipse idem Bocacius docet. Nam in secunda fabula, quam imprudenter aduersarij præter ceteras elegit, vt eam nobis objiceret: scribit quidem Bocacius multa, & graua esse vitia Romanæ Curie; sed addit, hoc ipsum manifestum argumentum esse veritatis fidei, ac religionis, quæ Romæ colitur. Cum enim non solum Pagani, & heretici illam oppugnant; sed etiam ipsi, qui eam profitentur, ac docent, moribus peruersis destruere, vt ipse quidem loquitur, atque ad nihilum redigere moliantur, & ea tamen semper vigeat, ac floreat, quis ambigere possit, quin ea sit opus Dei, & non humano consilio, prudentiā, viribus, Romanam religionem consistere: sed eius, qui dixit, *Super hanc petram edificabo Ecclesiam meam; & porta inferi non preualebunt aduersus eam*. In prima quoque fabula, iure Bocacius à Catholicis reprehenditur, quod sacramentum Confessionis, atque extreme vñtionis, fabulæ fundamentum fecerit: ceterum, in illa ipsa fabula satis ostendit, nil sibi cōmune fuisse cum nouatoribus istis, qui præter baptismū & Eucharistiam nulla alia sacramenta recipiunt. Siquidem ipse cum honore de Sacramento Confessionis, & vñtionis extremæ, necnō de religio illo Sacerdote, quem vt ministrum Sacramentorum illorum introducit, semper loquitur. & in extrema fabula perditum illum execratur ac damnat qui sancto viro Sacerdoti suo imposuit, & ad sacrosanctā illa mysteria planè indignè accessit. Neque verò in ceteris fabulis sui dissimilis fuit. Etsi enim passim monachorum ac sanctimonialium vitia sub occasione fabularum carpat; non tamen inde colligit, quod aduersarij facit, Monasticam ipsam vniuersam esse damnandam; sed contra potius eos reprehendit, qui sanctimonialiam ac de corem Religiosorum, malè viuendo obscurant. Quorsum igitur, inquit, Pontificum iussu hæc fabula ita corriguntur; vt vbi que nomina sacerdotum, monachorū, sanctimonialium, aut delectantur, aut in alia commutentur? Causa est in promptu: nescit enim vulgus, cuius manibus vulgares eiusmodi libri teruntur assidue, vitium à persona, & mores à dignitate secernere. Si sacerdotes ac monachos flagitiorum ac seclerū argui videat, facile sacerdotium ipsum ac monachatum contemnit: neque cogitat, quod paucorum est, non esse omnibus tribuendum; neque ordinis sanctitatem personarum vitijs inquinari: nec pauci sunt, qui sacerdotum vitia libentius multò, quàm virtutes imitari velint, quin etiam licere sibi credunt, quod sacerdotes, siue rectè, siue perperam agunt. Quanti autem faciendā sit sacerdotum bona existimatio, vel ex vno illo Imperatoris Constantini factō, ab omnibus scriptoribus mirificè laudato, colligi potest. Quod ego, quia ad rē nostrā non parum facere videret, Theodreti verbis referam. Lib. 1. histor. cap. 11. Erant, inquit, quidā

sibant, &

sibant, & criminatonis libellos Imperatori offerebant. Ille istis ante concordiam constitutam acceptis, primum cum eos vinculo constrinxisset, annuloq; suo obsignasset, seruari iussit. Deinde, cum concordiam inter eos conciliaisset, libellos in medium adductos, illis ipsis presentibus igne absumendos curauit; inuerrando adiecto, se ne verbum quidem in illis scriptum perlegisset: Nam sacerdotum, inquit, vitia non sunt populo aperienda; ne ille inde causa offendiendi arrepta licenter peccare aggrediatur. Quinetiam eum hoc quoque, adiecisse memorat: Si suis oculis Episcopum aliene uxori stuprum inferre fr̄e videret, facinus illud nefandum suo paludamento se obtecturum ne facinoris aspectus, eos, qui idem ipsum ceruerent, vlla ex parte laderet. Hæc Theodoretus. Sanctus autem Cyprianus longius etiam progressus, scribit, Christum ipsum, & Apostolos eius, de sacerdotibus Aæonicis, licet iam sacrilegi, atque impij essent; tamen ob ipsum, quamuis inane nomen & vrbatam quandam sacerdotij, honorificè esse loquutos. Quod si vera crimina Sacerdotum populo aperienda non sunt, & verehida Patrum non cum maledicto Cham detegenda, sed potius cum optimis eius fratribus contegenda; quis ferat eos, qui oblectandi gratiā, falsa erimina affingunt; aut fabulosis narrationibus in contemptum eos adducunt? Poteram hoc loco multa quoque ex libris Ioannis Bocacij adferre, ex quibus intelligeret Iuuenis noster, in causa religionis se cum cæteris Caluinistis, ab hoc etiam auctore damnari. Nam & in libro, qui inscribitur; *Corbaccio*, & in altero, qui dicitur, *Filocopo*, multa Bocacius de inuocatione B. Mariæ, de laude virginitatis, de libero arbitrio, de igne purgatorio, de precibus pro defunctis, de sacrificio Missæ, planè Catholicè scribit. Sed nolui tam multa Italica verba huic nostro Latino opusculo inferere, neque tam sape de rebus istem verba facere.

CAPVT XXIII.

AM verò, quoniam aduersarij tribus testibus probare conatus est, plurima esse vitia Catholicorum, vt videlicet inde colligeret, Catholicam Ecclesiam in Antichristi regnum esse conuersam; non debet molestè ferre, si nos etiā vicissim tribus alijs testibus, quos rejicere nullo modo possit, ei probemus, deteriores esse Lutheranorum mores, quàm vnquam fuerint Catholicorum. An autem inde efficere velit, Lutheranorum sectas ad regnum Antichristi pertinere, liberum illi permitto: nos enim eiusmodi argumentis non egemus, vt certo certius eorum conuenticula, Satanae Synagogas, & eorum multitudines, agmina quædam, Antichristum præcurrentia esse credamus. Primus testis Lutherus sit, quem aduersarij nunciū Dei à Dantæ prædictum appellare non erubuit, is enim in Postilla super Euangelium Dominicæ primæ Aduentus ita loquitur: *Mundus indies fit deterior, sunt nunc homines magis vindictæ cupidi, magis auari, magis ab omni misericordia remoti, magis immodesti, & indisciplinati, multoq; deteriores, quàm fuerint in Papam*. Hæc ille, qui nihil ferè aliud verè scripsit in tot libris suis. Alter testis Iacobus Andreae Smidelinus esse poterit, qui adhuc viuuit, & primas tenet inter Lutheranos; adeò, vt eorū Papa non malè à quibusdam nominetur, is in concione 4. super cap. 21. Lucæ, sic habet: *Vt totus mundus agnoscat eos* (Lutheranos videlicet, nam de his loquitur) *non esse Papistas, nec bonis operibus quidquam fideres, illorum operū nullum exercent penitus; ieiunij loco, comestationibus, & perpotationibus nocte, dieq; vacant: vbi pauperibus benignè facere oportebat, eos deglubunt, & excoriant: precationes vertunt in iuramenta, blasphemias, & diuini nominis execrationes; idq; tam perditè, vt Christus ne ab ipsis quidē Turcis hodie tantopere blasphemetur, Deum pro humilitate regnat passim superbia, fastu, elatio, atque hoc vniuersum vite genus ab illis Evangelicum dicitur institutum.*

Hæc ille, de quo sane illud Apostoli vsurpare tutò possumus, testimonium hoc verum est. Sed accedat etiam testis tertius, Erasmus Roterodamus, qui res eorum optimè nouerat, & ab ipsis maximi fieri solet. Is in Epistola ad Vulturium Neocomi: *Circumspice*, inquit, *populum istum Evangelicum, & obserua, num minus illic indulgeatur luxuri, libidini, & pecunie, quàm faciant ijs, quos detestamini? Profer mihi, quem istud Euangelium ex commessatore sobrium, ex feroci mansuetum, ex rapaci liberalem, ex maledico benedictum, ex impudico reddiderit verecundum*. Ego tibi multos ostendam, qui facti sunt sc̄ipsis deteriores. Hæc Erasmus, qui non carmina fabulosa, sed narrationem seriam & verissimam in ea Epistola de moribus pseudoeuangelicorum, de quorum numero aduersarij noster se esse gloriatur, instituit.

CAPVT XXIII.

Responsio ad ea, quæ aduersarij in Satyris suis Pontifici Maximo petulantè obieci.

RESTAT pars vltima anonymi libelli, quæ Satyras quinquaginta & vnā Italicis rithmis comprehendit. Eas ego diligenter excutiens, reperi partem earum maximam consumi, tum in repetitione eorum quæ supra ex Dante & Petrarcha dicta fuerant; tum in congerendis in Pontificem Maximum conuictijs, & maledictis, vix autem succum aliquem argumentorum, aut certè sententiarum, quæ aliquam argumenti speciem præ se ferrent, iterum atque iterum premendo exprimere potui. quicquid sit autem illud, quàm breuissimè refutabo; licet alioqui carmen tam inpoliturum & fœdidum contemni sine vlla auctoris iniuria potuisset.

Satyrā primā & quartā, & alijs nonnullis, Christum caput Ecclesiæ esse dicit, atq; inde efficit, summum Pontificem, caput Ecclesiæ esse non posse; nisi monstrum aliquod biceps Christi Ecclesiam faciamus. Sed hoc argumentum tam sape iam est à Catholicis refutatum, vt mirum sit, cur non pudeat aduersarios tam putidè repetitionis. Christum igitur caput esse Ecclesiæ vniuersæ libentissimè confitemur, neque vllum hominem, ac ne Angelum quidem illi æquamus; quod esset propriè duo capita in Ecclesiæ corpore cōstitueret, at quin sub Christo summo capite, Vicarius eius in terris, caput, vt sic dicam, ministeriale, non principale, rectè nominetur, negari nullo modo potest. Siquidem, vt in Republica temporali caput omnium principale, Rex est; sub Rege deinde capita sunt prouinciarum ij, qui dicuntur Proreges, & sub Proregibus capita sunt vrbium singularum certi quidam Prætores, & sub Prætoribus quælibet familia suam habet caput, ipsum videlicet patrem familiam. Et in exercitu caput est omnium militum Imperator; sub Imperatore legati capita sunt legionum; sub legatis, Tribuni; sub Tribunis, Centuriones; sub illis, Decani suo quodam modo capita dicuntur, & sunt; nec tamen aut regnum, aut exercitum ob tot capitum multitudinem monstrum videri vllum vnquam scripsit: ita quoque in Ecclesia Dei, summum caput omnium hominum & Angelorū Christus est: sub Christo in terris caput omnium Christianorū est Pontifex Maximus: sub illo Episcopi; sub Episcopis Parochi, capita sūt Christianorum multitudinis. Et quamuis plurima veterū Patrum testimonia huc adferri possent, duo tamen, vnus Græcus, alter Latinus hoc loco sufficient. S. Ioannes Chrysostomus, hom. 55. in Matt. *Deum*, inquit, *concedere sibi potest, vt Ecclesia tot tantisque fluctibus irruentibus immobilis maneat; cuius pastor & caput, homo piscator, atq; ignobilis*. S. Hieronymus lib. 1. in Iouinianum; *Inter duodecim*, inquit, *vnus eligitur, vt capite constituto, schismatis tolleretur occasio*.

Satyrā 3. Pontifices arguit, quòd se Christi successores

res esse gloriantur, cum Christus non successores, sed ministros, Apostolos fecerit. At hoc mendacium, nisi forte licentia poetica, siue potius heretica, excusari non potest. Siquidem Summi Pontifices, cum & ipsi Vicarios Christi nominent, & ab alijs passim hoc nomine designentur, certe non successores, sed ministros Christi se faciunt. Nam successores morientibus, Vicarij uiuentibus dantur: & successores pares sunt ijs, quibus succedunt: Vicarij uero multo inferiores, ac plane ministri habentur eorum, quorum uices interim gerunt. Sed noster Poeta, furore illo poetico in phrenesim actus, quid inter Vicarium, & successores discriminis esset, videre non potuit.

Satyra sexta satis pulchre sibi demonstrare uisus est, no esse haereticos, qui Romanam ueram Ecclesiam esse non credunt; quod in simbolo Apostolico Catholicam, id est, uniuersalem Ecclesiam confiteamur; Romana autem particularis sit, nec sine detrimento ceteraru uniuersalis appellari queat. Sed non miru est, si nesciat Satyricus iste Poeta, de quibus loquatur, neque de quibus affirmet, ut Apostolus Paulus de similibus hominibus loquitur 1. Tim. 1. cum maiorem operam in fabulis Bocacij, quam in Theologis legendis, & meditandis posuerit. Neque enim Ecclesiam uniuersalem, Romanam dicimus, quod in sola urbe Roma, Christi Ecclesia sit, sed quod Ecclesia toto orbe diffusa, cum Romana, ut cu sua matre magistra, radice, fonte consentiat: quodq; ut S. loquitur Cyprianus lib. de unitate Ecclesiae, cetera a Romana diuisa, nihil sint aliud, nisi rami a radice diuisi; riuuli a fonte praecisi; radij a siliari corpore separati. Ad hanc enim Ecclesiam, ut uerustissimus Irenaeus scriptum reliquit, lib. 3. cap. 3. propter potentiorum principalitatem, oportet omnem conuenire Ecclesiam: hoc est, omnes, qui sunt uindicque fideles. Itaque, quicumque in simbolo unam Catholicam Ecclesiam contentur, ij nec uere unam, nec uere Catholicam tenent, nisi radicem & matricem Catholicam Ecclesiam, quae sola Romana est, (ut eam Cyprianus uocat lib. 4. Epist. 8.) agnoscant.

Satyra 11. & 12. audacter mentitur, ab Apostolo Paulo Romanum Pontificem Antichristu esse nominatum. At nos in quatuordecim, quae extant, Epistolis Paulinis, tale testimonium non habemus. Fingat ipse, si ita uideatur, pro ea licentia quilibet audendi, quam pictoribus, atque poetis Horatius tribuit, Epistolam quintam decimam. Legimus quidem in Apostolo 2. Thessal. 2. futurum aliquando hominem quendam peccati, qui sese effert super omne, quod dicitur Deus: at hunc Romanum Pontificem esse, non Apostolus Paulus, sed apostata Lutherus scriptum reliquit. Lutherum autem, & quorquot eum sequuntur, hac in re esse mentitos, satis aperte initio demonstrauimus. Tantum enim abest, ut Romanus Pontifex sese effert super omne, quod dicitur Deus; ut se non solum Christi famulum, sed etiam seruum seruorum Dei libenter appellet.

Satyra 33. Hoc ipsum nomen, seruus seruorum, exagitat; miratur enim quo pacto ista cohaereant, ut qui seruus seruorum dicitur, Regibus etiam imperare uelit. Sed (ut magis Poeta miretur) addo ego, no tantum posse fieri, ut seruus seruorum, Regibus imperet; sed etiam ut imperando seruiat, & imperet seruiendo: neq; enim omnes, qui seruiunt, obedire eos necesse est. Seruiunt siquidem alij obediendo, ut mancipia; alij iubendo, ut Magistratus; Magistratus enim populo seruit, si legitimus, non tyrannicus sit. Quare B. Paulus 2. Cor. 4. seruum se Corinthiorum uocat, & 1. Cor. 4. iisdem Corinthijs ita nominatur, ut dicat: Quid uultis in uirga ueniam ad uos, an in spiritu mansuetudinis? Et cum omnes praepositos Ecclesiarum seruos esse docuisset loco ante notato (2. Cor. 4.) ait tamen Hebr. 13. ad filios Ecclesiarum: Obedite praepositis uestris, & subiacete eis. Sic igitur Summus

Pontifex, seruus omnium seruorum Dei uere dicitur, & est, quod omnibus Christianis, ut communis omnium Pastor, & Doctor, monendo, dirigendo, imperando, castigando etiam & corrigendo, seruiat. Nam etiam Christus, cuius ille Vicarius est, minister fuit circumcisionis, Apostolo teste; nec ministrari uenerat, sed ministrare; & tamen docebat, imperabat, & templo negotiantes eiciebat; & se adorari, sibiq; a populis supplicari particibat.

Satyra 20. Non posse dici Ecclesiam fundamentum, Apostolum Petrum, ex eo colligit, quod B. Paulus ait, 1. Cor. 3. non posse poni fundamentum aliud praeter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Sed loquitur Apostolus de primario Ecclesiae fundamento, quod a nullo alio pendeat, quod etiam Ephel. 2. summum angularem lapide nominauit. Quod si post Christum non esset etiam Petrus Ecclesiae fundamentum: cur eum quae so Dominus in Euangelio, Cepham, id est, petram appellaret; & de petra eade dixisset, Et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam? Neque enim Petri nomen a petra dicitur; ut aduersarius credit; sed est ipsum petrae uocabulum, cum masculina terminatione, ut commodius auribus accideret. Dominus enim, qui hoc nomen Simoni imposuit, Syriace, Cepham dixit: Cephas autem Syriace, non petrum, uel petrinum, sed petram significat; ut etiam Graecum nomen Πέτρος; Idque etiam Patres omnes una uoce confessi sunt. Origines hom. 5. in Exodum: Vide, inquit, magno illi Ecclesiae fundamento & petrae solidissimo, super qua Christus fundauit Ecclesiam, quod dicitur a Domino: Modice fidei, quare dubitasti? Tertul. in li. de praescript. aduersus haereticos: Latuit, inquit, aliquid Petrum aedificandae Ecclesiae petram dictum. Sanctus Cyprianus in Epist. ad Quirinum: Petrum Dominus primum elegit, & super eum aedificauit Ecclesiam. Sanctus Hilarius in Comment. ad c. 16. Matt. O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesiae fundamentum, dignaque aedificatione illius petra, quae Inferorum leges dissolueret! O beatus cali Ianitor! Sanctus Gregorius Nazianzenus in orat. de moderatione in disputationibus seruanda: Petrus, inquit, petra uocatur. Sanctus Epiphanius in Ancorato: Dominus, inquit, constituit Petrum Apostolum, petram firmam, supra quam Ecclesia Dei aedificata est. Sanctus Ambrosius in hymno, qui tota Ecclesia celeberrimus est; Hoc ipsa, inquit, petra Ecclesiae canente, culpam diluit. Sanctus Hieronymus in commen. ad cap. 16. Secundum metaphoram, inquit, petra recte dicitur ei, & aedificabo Ecclesiam meam super te. Sanctus Ioannes Chrysostomus hom. 55. in Matth. Tu es, inquit, Petrus; & ego super te aedificabo Ecclesiam meam. Sanctus Augustinus in Psalmo contra partem Donati: Numerate, inquit, sacerdotes, uel ab ipsa sede Petri, ipsa est Petra, quam non uincunt superba inferorum porta. Sanctus Cyrillus lib. 2. in Ioannem cap. 2. Nec Simon, inquit, fore iam nomen illi, sed Petrus, praedicit; uocabulo ipso commode significans, quod in eo tanquam in petra, lapideque firmissimo, suam esset aedificandam Ecclesiam. Sanctus Paulinus in Epist. 4. ad Scuerum: Petra, inquit, est Christus, sed etiam discipulo suo huius uocabuli gratiam non negauit, cui ait; super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam. Theophilactus in comment. ad cap. 12. Lucae, Christum inducit ita loquentem ad Petrum: Post me, Ecclesiae petra es, & fundamentum. In quam sententiam sic etiam Enthymius scribit in comment. ad cap. 26. Matth. Te ponam fundamentum credentium, aedificabo super te Ecclesiam meam. Sed stultus uideo fortasse, & ab istis ipsis Patribus merito reprehendat, quod tam graues auctores leuissimae Satyrae obijciendos putauerim. Veniam igitur ad postremam criminationem, & Apologiae finem imponam.

Satyra 2. 9. 14. 35. vitio uerit Sixto V, & Pio etia V, similitatem generis, & quod ex claustris Monasteriorum ad Pontificatum adscenderint. In qua re satis pro-

dit,

dit, se cuiusdam quinti Euangelij discipulum, ac sectatorem esse, non placent illi uidelicet Euangelia quatuor, Matthei, Marci, Lucae, & Ioannis, in quibus ab ipso Christo ad summam Ecclesiae dignitates lectos uidemus humiles piscatores, ex Bethesda uiculo Galilee. No sapit illi quod Apostolus ait: Videte uocationem uestram, fratres; quia non multi sapientes secundum carnem, no multi potentes, non multi nobiles; sed quae stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes; & infirma mundi, elegit Deus, ut confundat fortius; & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quae non sunt, ut ea quae sunt, destrueret. Non probat aduersarius consilium Dei, qui Regem secundum cor suum, in pascuis quae uisus, & iuuenit, & sustulit eum de gregibus ouium, & post defectantes accepit eu pascere Iacob seruum suum, & Israel haereditate sua. Credo etiam, Moysen contemner, qui ad Principatum a Deo uocatus est no ex aula Pharaonis, sed ex deserto, ubi socreri sui gregem pascere. Ac ne sapientes quidem mundi huius aduersarius audiret, qui gloriosius esse ducebatur, asteris suis face praetulisse, quam splendorem a maioribus accepisse; & uirtutis ac sapientiae laude, quam generis nobilitate, aut maiorum comendationem uiam sibi ad summos honores patefecisse. Quae cum ita sint, aut solus aduersarius noster sapit, & sapientes omnes, ac ipse etiam Deus, & Christus, & Apostoli desipiunt; aut, quod est uerissimum, sic ipse unus desipit, ut id uiruperet, quod summam laude dignum erat. Quod uero attinet ad Monasteria; quis nescit, optimos, sapientissimosque Pontifices, atque Ecclesiae Catholicae uilissimos, ex Monasterijs ad Summi pontificatus fastigium omnibus gratibus fuisse promotos? Monachus certe fuerat S. Dionysius; qui uicesimus sextus, a B. Petro; & omnium consensu doctissimus, & optimus, magna cum laude Ecclesiae praefuit; Monachus fuerat S. Gregorius, qui ob doctrinae & pietatis excellentiam, ac rerum gestarum magnitudinem, Magni conomen inuenit. Monachus fuerat insignis ille Agatho, qui sextam Synodum Oecumenicam magno suo labore ac diligentia congregauit; & doctrina ac miraculis claruit. Nec minor in Adeodato Pontifice & Monacho, qui Agathonae praecesserat, innocentia uita, & morumque integritas fuit. Monachi fuerant Stephanus IV. Paschalis I. Ioannes IX. laudatissimi Pontifices, Monachus fuerat Gregorius VII. qui, uelint nolint haeretici, inter optimos, sapientissimos, constantissimos, sanctissimosque Pontifices semper est numeratus, tamen enim concubinarij & simoniaci, quos ille summo studio prosequatur, multas in eu criminationes confingeret; tamē signa & prodigia (ut loquitur Lam-

bertus Scaphnaburgensis in historia reru Germanoru: qui eo tempore uixit & scripsit, & Germanus, non Italus fuit) quae per orationes Gregorij Papae, frequenter fiebant, & zelus eius seruenissimus pro Deo, & Ecclesiasticis rebus, satis eum contra uenenas detractoru linguas commouebant. Monachi fuerant Victor III. Urbanus II. & Paschalis II. qui ordine post Gregorium VII. in Apostolica Sede constituti, scriptoru omnium consensu, uitae sanctitate & rebus gestis claruerunt. Monachus fuerat Eugenius III. qui ob egregiam sanctitatis famam ad Pontificatum assumptus, in summo illo fastigio moderationem pristinam retinens, miraculis & uiuis & mortuis floruit. Monachus fuerat Adrianus IV. qui cum doctissimus & optimus haberetur, ab Eugenio III. Cardinalis creatus, & in Noruegiam missus, eam Prouinciam Christo suis laboribus acquisiuit, ac deinde Pontifex factus, laude constantiae & magnitudinis animi insignis fuit. Monachi fuerant Innocentius V. ex Ordine Praedicatorum, ac non diu post Nicolaus IV. ex Ordine Minorum, quos uo ore historiae omnes, optimos probatissimosque Pontifices fuisse testantur, ac ut Benedictu XI. Urbanum V. & alios laudatos Pontifices praetermittam, Monachus fuerat sanctus Petrus Moronus, qui Celestinus V. in summo Pontificatu appellatus est; cuius quidem ea fuit apud Deum deuotio, ac fides; ut miraculis maximis claruerit; ea reum humanarum despicientia, & solitudinis ac diuinae contemplationis amor, ut ipse se Pontificatu sponte abdicauerit.

Neque uero solam in ordine summorum Pontificum ex Monasterijs uiros clarissimos inuenire licet, sed etiam in ordine Praefulum ceterorum. Siquidem S. Gregorius Nazianzenus, S. Basilius Magnus, S. Martinus Turonensis, S. Augustinus clarissimum lumen Ecclesiae. S. Paulinus Nolanus, Seuerus Sulpicius, S. Anselmus, alijque innumerabiles uiri doctissimi & omni uirtutum laude celeberrimi, ex Monasterijs ad Episcopatum assumpti fuerunt. Desinat igitur aduersarius, nisi plane stultus haberi uelit, in Summis Pontificibus, Sixto, Pioque id reprehedere, quod in tam multis alijs cogitur laudare. Et quoniam omnis aduersarij conatus, ut etiam ceterorum Caluinistarum, eo potissimum spectat: ut sedis Apostolicae auctoritatem & dignitatem imminuat, S. Leonis Magni, uiri sapientissimi, atque optimis uerbis Apologiam claudam; Quisquis huic Sedis Principatum estimat denegandum, illius quidem nullo modo potest inuenire dignitatem, sed in stato spiritu superbia sua, semetipsum in Inferna demergit.



APPENDIX AD TRACTATUM DE CULTU IMAGINUM.

IN QVA CONTINETUR REFUTATIO LIBELLI, QUI falso Synodus Parisiensis inscribitur.

CAPVT PRIMVM.

ANN O 1596. produs Francofurti nouus libellus cum hoc titulo, Synodus Parisiensis de imaginibus an. Christi dcccxxv. ex uetustissimo codice descripta, & nunc primum in lucem eddita. Hoc autem presenti anno cum mihi is libellus ab amico ostensus esset, animaduerti continuo, nec uere Synodum esse, nec scriptum luce dignum. Quare ne forte inopinatim incautos, operae pretium me facturum existimant, si libellum breuissimè confutarem.

PRINCIPIO igitur non esse synodum ullam Parisiensem, quae hoc libello contineatur, argumentum esse potest, quod nulla in eo conspiciantur Decreta, nulli Canones: nulla extet Episcoporum subscriptio, nulla Synodi mentio; sed & ipse libellus aperte redarguit sui tituli uanitatem. Sic enim legimus pag. 126. Nos non Synodum congregando, sed quemadmodum a uobis postulauimus, licentiamque agendi per ceppi-

G 2

mus, una cum familiaribus nostris, filijs vestris, quatum pro multiplicibus Regni diuersis occupationibus impediti, per interualla potuimus, considerare studuimus, quid Amicitiae vestrae de tanta necessitate significare potuissemus.

Ac ut verborum istorum sententia intelligatur, totius libelli argumentum exponemus. Scripsit Michael Balbus Imperator Graecus ad Ludouicum Pium Imperatorem Latinum, Epistolam bene longam, in qua, post alia multa; significauit, Ecclesiam propter imagines Christi & sanctorum in duas partes esse diuisam, cum alij adorandas, alij non adorandas esse contenderent, & simul petijt, vt Ludouicus in Occidente operam daret; vt sublato superstitioso cultu imaginum, Ecclesia pacem & vnionem reciperet.

Ludouicus his litteris acceptis, à Summo Pontifice facultatem obtinuit conuocandi viros aliquot doctos, qui veterum Patrum testimonia de cultu imaginum diligenter colligerent. Quo facto scribi iussit Epistolam, quam nomine Summi Pontificis, ipso cōsentiente Pontifice, cui primū ostendenda erat, ad Michaelē Imperatorem dirigere cogitabat. Denique tum Epistolam praedictam, tum aliam à se ad ipsum Pontificem, qui Eugenius dicebatur, proprio scriptam per duos Episcopos misit.

Hac igitur quinque in libello nuper edito continentur, primū, Epistola Michaelis Balbi ad Ludouicum Pium, Caroli Magni filium: secundū, collecta testimonia ex veteribus Patribus, quibus probatur, imagines, neque frangendas esse, vt volebant Iconomachi, neque colendas, vt Synodus Nicæna II. statuerat: Tertio, Epistola Summi Pontificis nomine scripta à Francis Doctoribus ad Michaelē Imperatorem, qua docetur, imagines neque iniuria afficiendas esse, neque etiam adorandas: Quarto, Epistola Ludouici Imperatoris ad Eugenium Pontificem eius nominis secundum, qua etiam hortatur ad legationem in Graeciam mittendam, & Ecclesiam pacificandam. Quinto, Epistola eiusdem Ludouici ad Hieremiam, & Ionam Episcopos, quos Romam ad Summum Pontificem mittit, eosque instruit, quem admodum prudenter cum Pontifice se gerere debeant, vt eum ad suam sententiam pertrahant.

Ex his promptum erit intelligere, fucum facere voluisse eos qui hunc libellum specioso nomine Synodi Parisiensis ornare voluerunt; qui quidem causam Iconomachorum iuuare, & Catholicae fidei detrimentū aliquid adferre conati sunt; sed, Deo iuuante, mox efficiemus, vt oleum & operam se perdidisse, dolcant.

CAPVT SECVNDVM.

NAM vt ad Epistolā Michaelis, quae primam partem libelli occupat, veniamus: ea quidem plena videtur religiosi studij, vt si quis aliunde, quis iste Michael fuerit, ignoret, arbitretur cum vnum ex optimis, & Christianissimis Principibus fuisse.

Sed extant annales publici Ioannis Zonarae, Georgij Cedreni, & aliorum, qui res gestas Graecorum Principum litteris mandauerunt. Ex his cognoscere licet, Michalem nō solum cognomine, sed etiam re ipsa Balbum, virum fuisse impium & scelestissimum, quippe qui magis Hebraeae superstitioni, quam Christianae Religionis addictus esset: qui Resurrectionem carnis pernegaret, & obid Prophetas, Apostolos, qui eam praedicauerant, irriteret: qui fornicationem licitam esse diceret, & sacrum coelibatum adeo contemneret, vt e monasterio sanctimonialiam iam Deo sacram sibi conuictam deligeret: qui septimam Synodum Oecumenicam, atque ab Adriano Pontifice maximo approbatam respueret: qui sacras imagines nullo honore dignas arbirraretur: qui Iconomachis impensē fateret, & Cō-

stantinū Copronymum Iconomachorū Principem sibi praeter ceteros imitandū proponeret: qui Sanctū Euthimium, Sanctūq; Methodium, aliosque pios veritatis defensores vel exilio, vel carcere, vel morte mulcarent.

Hic igitur est ille Michael, qui omniam pellem indutus, cum esset re vera Lupus rapax, quasi fidei zelo accensus nihil aliud optare se fingit, nisi Ecclesiae reformationem & pacem, sed quemadmodum in illa ipsa Epistola deplorat necē Leonis Imperatoris: cui proxime ipse successit, quem dicit ab improbis quibusdam conuuratione facta miserē necatum; cum satis aperte constet ex auctoribus supra citatis, ipsum eundem Michaelē conspirationis Principem fuisse: sic etiam pie queri videtur, Ecclesiam ob dissensiones de cultu imaginum esse diuisam; cum ipse potissimum dissensionis, & diuisionis auctor esset, qui Synodum Generalem, quae dissensiones sustulerat, reiecit, & Iconomachia propagare studeret: & non contentus dissensionibus Orientalibus, in Occidente quoque dissensiones serere, ac propagare satageret.

Quod verò in extrema Epistola Catholicos reprehendit, quod viuificam crucem despiciat, quod imagines vt Deos quosdam adorent, quod eis sacrificia offerant, quod ab eis nescio quo artificio de sacro fonte suscipi, & sacram communionem percipere velint, denique quoddam alias id genus superstitiones vel inepcias in cultu sacrarum imaginum ostendant, meræ calumnias, atque imposturae sunt, neque mirabitur eiusmodi mendacia Graecum Imperatorem in sua Epistola ad Latinos longè positos scribere potuisse qui cogitare voluerit, quam crassa, & quam incredibilia mendacia nostri temporis haeretici de Catholicis in vicinis locis degentibus fingant.

Sed ex Concilio Nicæno secundo verè legitimo, & Oecumenico, veluti nolit Michael Balbus, illis ipsis temporibus celebrato, luce solis clarius effici potest; illa esse commenta fraudesque haereticorum. Docuit enim Concilium illud, cui Catholici omnes assentiebantur, imaginibus sacris deberi quidem suam venerationem, sed non maiorem quam viuificae Crucis, neque illis vlllo modo sacrificandum esse, neque eas cultu latriæ, qui Deo est proprius, adorandas. Legatur synodus, & imposturae subitò euanescent.

Quae cum ita sint, vel Franci, qui Ludouico Imperatori à consilijs erant, fidem habuerunt litteris Michaelis, vel non habuerunt. Si fidem habuerunt, circumuenti sunt, atque decepti: si fidem non habuerunt, abusi sunt litteris illis ad permouendum Summum Pontificem, vt maiorum suorum acta rescinderet, & synodum Nicænam ab Adriano approbatam improbaret ipse atque damnaret.

Sed siue decepti fuerint, siue decipere voluerint, nihil attinebat istum, vel errorem, vel istud scelus ipsorum orbi terrarum prodere, praesertim cum non sine causa maiores nostri libellos eiusmodi, qui nihil utilitatis, detrimenti autem plurimum adferre poterant, libenter delitescere passi sint.

CAPVT TERTIVM.

VENIO nunc ad ea testimonia, quae pauci illi viri à Ludouico Imperatore vocati, ex veterū monumentis collegisse se dicunt, multis enim nominibus viri illi peccasse videntur, ac primū quidem ante collectionem satis audacter iudicium sibi de scriptis Apostolicis desumpserunt. nec solum de Summo Pontifice, sed etiam de Generali synodo à Pontifice approbata temerè iudicarunt. In qua re longè superarunt peritum auctoris illius, qui nomine Caroli Magni litterum edidit aduersus cultum sacrarum imaginum. Ille enim (quod etiam Patres Concilij Francofordiensis

fecerunt)

fecerunt) Nicænam Synodum secundam improbauit, quoniam celebratam fuisse existimauit sine consensu Apostolicae Sedis. At consilij isti Ludouici Imperatoris, quorum scripta discutimus, fatentur Synodum pro cultu imaginum, id est, Nicænam secundam ab Adriano Summo Pontifice coactam, & probatam, & tamen tum ipsam Synodum, tum Epistolam eiusdem Hadriani ad Constantinum Imperatorem pro cultu imaginum, & rursus defensionem eiusdem Synodi ab Adriano ad Carolum missam examinare, diiudicare, reprehendere, non verentur.

Hac enim sunt ipsorum verba pag. 19. *Primum Epistolam Domini Hadriani Papae, quam prudens pro imaginibus erigendis Constantino Imperatori, & Hirenæ matri eius ad eorum deprecationem in transmarinis partibus direxit, coram nobis legi fecimus, & quantum nostrae paruitati res patuit, si cui iuste reprehendit illos, qui imagines sanctorum temerario ausu in illis partibus infringere & penitus abolere praesumpserunt: sic indifferenti noscitur fecisse, in eo quod superstitiosè eas adorari iussit, pro qua etiam causa Synodum congregari praecipit.* Et infra pag. 21. de defensione Nicænae Synodi ab Adriano edita sic loquuntur. *Per singula capita in illorum excusationem respondere quae voluit, non tamen quae docuit, conatus est, &c.*

Ita nimirum iudicem suum, & totius Mundi iudicem; pastorem omnium Christi ouium pascere; & Doctorem vniuersorum docere non erubuerunt, qua temeritate nulla maior cogitari potest.

CAPVT QVARTVM.

SED fortasse noua aliqua, atque recondita testimonia repererunt, quibus freti resistere in faciem Apostolico Praesuli non reformidarunt. Imo verò notissima & vulgaria, & quae nihil ad rem faciant sine vlla ratione, vel ordine collegerunt.

Ac, vt exempli gratiā pauca discutiamus, primum testimonium sumunt ex libro Sancti Augustini de haeresibus, vbi legitimus Simonē Magum iussisse imaginem suam, & Helenā meretriculā suā à discipulis adorari. Atque hanc esse dicit primam originem adorandarum imaginum. Quasi verò, si de falso cultu agatur, non ante Simonis tempora, vituli aurei ab Hebraeis, & simulachra hominum mortuorum à Gentilibus adorata fuerint. Sed Ecclesia Catholica non dicit cultum rerum sacrarum ab hostibus suis. & si ex eo testimonio liceret colligere non esse Christi, & Sanctorum imagines venerandas, licebit eadem ratione colligere, ne ipsum quidem Christum vlllo honore dignum esse, propterea si quidem impium erat, Simonis, & Helenae imagines colere, quod Simon, & Helena indignissimi essent qui colerentur.

Sed ridicula plane sunt, quae ex Epistola 56. eiusdem Augustini ad Dioscorum testimonia desumpserunt. Ridicula, inquam, si ad id, de quo agimus referantur. Quae namque S. Augustinus disputat de imaginibus, quae à corporibus defunctis in animum penetrant, vt per eas aliquid cernamus, vel cogitemus, ea proferunt isti ad probandum non esse Christi & sanctorum imagines depictas vel sculptas, vlllo modo colendas. Quae quam bene cohaereant cum praesenti disputatione, lectoris esto iudicium.

Quid; quod plurima testimonia, quae Summus Pontifex Hadrianus in Epistola illa sua doctissima pro imaginibus posuit, isti rursus allegant, qui contra imagines pugnant.

Quod vero dicunt, & nonnullis etiam testimonijs probare nituntur, non esse consuetudinē, vel annorum numerum, aut quamlibet vetustatis auctoritatem praefarendam veritati: tunc rectè diceretur, quod non posset, cultum, quem Ecclesia Catholica imaginibus tribuit, ex manifesto errore, non ex certa veritate descen-

dere. Sed cum de re aliqua litigatur, multū valere consuetudinē, & venerandam esse antiquitatem, ne ipsi quidem negare possunt; quorsum enim tantopere laborarunt in euoluendis antiquitatis monumentis, si nulum probabile argumentum ex antiquitate peti potest? nonne vident, se hoc suo facto contra sua verba pugnare; & re ipsa destruere, quod verbis astruere nitentur? Certè si liberet testimonia S. Augustini, S. Basilij, aliorumque veterum Patrum in medium adferre, quibus ipsi ex antiquitate, vel Ecclesiae consuetudine probant Ecclesiastica dogmata, nullus finis esset.

Sed quod superat omnem admirationem, illud est, quod multa testimonia proferunt pro adoratione Crucis; & cum rationem reddere volunt, cur signum, vel lignum Crucis adorandum sit, & imagines Christi non sint adorandae, dicunt eam esse causam, quia Christus in Cruce suspensus fuit, non in imagine; & quia per Crucem nos redemit, non per imaginē. Quod si refellere voluero, timeo ne nimia tarditatis lectores existimare videar. Certè enim Christus non in signo Crucis, quod in pariete, vel in tabella, vel in fronte, vel in aëre pingimus, suspensus fuit, neque etiam in lignis illis crucibus quae passim cenuntur, & adorantur in Ecclesijs, sed in illa vna Cruce, cuius ista nostra signa, quae pingimus, vel erigimus, imagines sunt. Cum ergo liceat per aduersarios Crucis imaginem colere, cur imaginem Crucifixi colere non licebit? & si iure Crucis adoramus imaginem, quia per Crucem redempti sumus à Christo, qua causā fingi potest, cur non iure coli possit imago Christi, qui proprie nos redemit?

At, inquit, nihil manu factum colere fas est. quid igitur? Lignum vel signū Crucis non est manufactum? Codex Euangelium, & sacra vasa, quae horū opinione veneranda sunt, quid sunt aliud, nisi opera manuum humanarum? Et tamen verum est, nihil manu factum esse colendum eo genere cultus, quo Deus ipse qui omnino non est factus, sed omnium rerum factor colendus est.

Quare poterant Collectores isti maximam partem testimoniorum quae attulerunt, omittere; quoniam ijs nihil probatur aliud, nisi solum Deum esse colendum cultu latriæ sibi vni proprio, & non esse imagines ita adorandas, vt etiam sacrificia illis offerantur; quae neque nos negamus, neque S. Nicæna Synodus negauit.

Ac, vt videas, Lector, quantas vires veritas habeat, ipsi quoque qui eam oppugnant, non raro vel intuiti vel imprudenter eam tenent. Id accidit Collectores nostris. Nam inter alia testimonia colligunt etiam nonnulla, vt probent imagines non esse frangendas, vel iniuria afficiendas. Sed in iisdem testimonijs non habetur solum quod ipsi volunt, imagines videlicet non esse afficiendas iniuria, sed habetur etiam quod nolunt afficiendas honore, quod quidem isti Collectores aliquando viderunt, & textum audacter corruerunt; aliquando non viderunt, & testimonium contra se in ipso suo libello imprudenter reliquerunt.

Prioris rei exemplum habes pag. 87. vbi allegatur S. Gregorius, qui in Epist. 5. libri septimi ad Ianuarium reprehendit acriter nonnullos, qui Beatae Virginis imaginem; & Crucem dominicam contumeliose causa ad Iudaeorum Synagogam detulerunt: & mandar Ianuario Episcopo, vt sublata ex eo loco cum ea qua dignū est veneratione, imaginem, atque Crucem, in Ecclesiam referat. Hic boni Collectores nomen imaginis simpliciter deleuerunt, vel omiserunt; ne videretur contra eorum dogma non solum Crux, sed etiam imago Beatae Virginis veneranda, nisi forte liberariorum errore nomen imaginis sit omisissum.

Iam vero pag. 91. adscribunt haec verba ex Epistola Synodica Gregorij Papae: *Nos nō ob aliud nomen imagine,*

facimus, & adoramus, sed pro nobis incarnato Verbo Dei, &c. Audite ne Collector, vocabulum, (adoramus) & tamen à se hoc testimonium prolatum est. Sed habemus clariora.

Paulò infrà ponuntur hæc verba ex libro S. Basilij ad Amphiloichium de Spiritu sancto, cap. 17. Imaginis honor ad primam formam transiit, &c. Ecce tibi rursus honorem imaginis. Sed ad clarissima veniamus.

Paulo post adferuntur hæc alia verba ex Epistola eiusdem Magni Basilij ad Imperatorem Iulianum: Credo in unum Deum patrem omnipotentem, Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum unum Deum, hoc tria adoro & glorifico. Consecro autem & Filij incarnati dispensationem, & Dei genitricem, quæ secundum carnem eum genuit. S. Mariam. Suscipio verò & S. Apostolos, Prophetas & Martyres, & ad Deum deprecationem, quæ per eos propitiū mibi effici misericordissimum Deum, pro quo & figuræ imaginum eorum honore & adoro, specialiter hoc traditum est à Sanctis Apostolis, & non prohibuit, sed in omnibus Ecclesijs nostris eorum designari vel historiam, &c. Quid audiuius? S. Basilij Magnus ab aduersario aduocatur testis, & verè testis est omni exceptione maior. Is verò palam affirmat, se honorare, & adorare Apostolorum, Prophetarum, & Martyrum imagines. Idque affirmat, dum fidei sue confessionem edit, ac de rebus nõ dubijs aut verisimilibus, sed certissimis, & exploratis loquitur. Addit verò id ab Apostolis traditum, & ab omni Ecclesia susceptum, & obseruatum. Quid quæso responderi potest? Auctor grauisissimus aperte loquitur, & eius testimonium ab aduersarijs profertur. Neque defunt alia testimonia similia in eodem libello, Athanasij, Germani, Leontij, & aliorum, quæ imprudenter ab aduersarijs contra se, & pro nobis, hoc est, pro cultu sacrarum imaginum profertur. Sed ego breuitati studeo, neque libenter in his refellendis ineptijs tempo tero.

CAPVT QVINTVM.

QVINTA pars tertia, id est, Epistola Eugenij Papæ ad Michaëlem, & Theophilum eius filium Imperatores, quæ Epistolam iisdem Collectores scriptis videtur, neque enim Eugenius vllam talem Epistolam scripsit, sed (vt supra diximus) scripta fuit, vt nomine Pontificis mitteretur, si ipse probaret. In qua re cogimur desiderare prudentiam Collectorum, qua enim fronte Romano Pontifici præscribere ausi sunt, quod ipsum scribere oporteret: qua verò fiducia sperare potuerunt, Romanum Pontificem scripturam ad Græcum Imperatorem contraria ijs, quæ prædecessores eius non semel scripserant?

Sed videamus, si placet, paulò diligentius, an Epistola illa Summum Pontificem deceat. Omitto autem, quod in hoc libello Epistola illa caret principio, quod peccatum non primo auctori, sed ei qui nunc demum post tot secula libellum hunc in lucem edidit, tribuendum videtur. Nihil etiam dico quòd Epistola verbosa est admodum, obscura, barbara, imperita, detur enim hoc tempori: taceo denique, quòd dum conatur tollere repugnantiam, quæ in verbis S. Gregorij esse videbatur, tanto se magis inuohit, quanto magis conatur euoluere. Sed tria quedam tacitus prætere non possum. Primum enim facit hæc Epistola Pontifici summum, adulatorum Imperatoris impudentissimum, dum ita loquitur, O venerandi Mundi Principes, cum vniuersa Sancta Dei, quam Domino disponente, & committente gubernatis, Ecclesia. Et infrà, propter aduandam, quam Domino Deo ordiante regit Ecclesiam. Quæ fedior adulatio? Michaël Balbus interfecto legitimo Imperatore, cum esset ipse pro scelere suis iam morti adiudicatus, tyrannicè inuasit Imperium, & Pater Maximus affirmabit, Deo disponente, committente, & ordinante, hunc ipsum Balbum gu-

bernacula suscepisse non solum Imperij, sed etiam Ecclesie, & si Ecclesia Dei ab ipso Deo gubernanda Imperatori tradita est, quid faciunt in Ecclesia Episcopi? quid ipse Summus Pontifex? Imperator (inquit S. Ambrosius) in Ecclesia est, non supra Ecclesiam, sicut Ecclesia, non Rector, non pastor. Et S. Ioan. Chryostomus Diacono suo dixit: Si is qui dicit, mate coronatur indigne, adeat ad sacra mysteria percipiendâ, cohibe & coërce, maiorem tu habes potestatem.

Deinde, in eadem Epistola non semel repetitur hoc argumentum: Si nulla unquam picta, vel picta fuisse imago, nihil periret de fide, spe, & charitate, quibus ad regnum peruenitur æternū. Et tamen propter imagines orta est dissensio, & diuisio in Ecclesia, turbata pax, charitas violata. Et non animaduertit, qui eam Epistolâ nomine summi Pontificis scribunt, eo argumento non solum effici quod ipsi volunt, imagines non esse adorandas, sed etiam effici (si quid tamè efficitur, quod mox videbimus) imagines omnino de medio esse tollendas, quod ipsi nolunt. Nec tamen argumentum illud aliquid valet.

Quamuis enim nihil periret de fide, spe, & caritate, si nulla picta, vel ficta esset imago, tamen quado picta, vel ficta est, peccat in fidem, qui eam negat esse venerandam, quoniâ honor imaginis ad prototypū refertur, quod venerandum esse fides docet, & aduersarijs non negat. Et potest hoc ipsum similitudine illustrari, si libellus aliquis diuinæ scripturæ, vt Epistola ad Philemonem, non extaret, nihil deperiret de fide, spe & caritate: & tamen quia nunc extat, qui eam negaret esse cum veneratione suscipiendâ, peccaret in fidem, & si propterea dissensiones orirentur, non esset Epistola abijcienda, sed imperitia dissidentium coarguenda, & instruenda.

Postremò in eadem illa Epistola reprehenditur Constantinus & mater eius Hirene, quòd edicto suo iussit sacras imagines iuxta Concilij generalis decretum, cum veneratione esse habendas. Quæ sanè reprehensio à Summo Pontifice, nisi planè amente, scribi nõ potuit, quidenim? Hadrianus Papa Constantinum, & Hirenam summis laudibus effert, quòd sacrarum imaginum religioso cultui faucant: & Hadriani successor Eugenius eosdem Imperatores ob causam eandem reprehendit? & quæ maior stultitia fingi potest, quam vt Summus Pontifex moleste ferre se dicat, quòd ab Imperatore decreta Conciliorum generalium à sede Apostolica approbata feruentur, ac defendantur?

Sed si parum prudentes Collectores fuerunt, non fuit inconstans Apostolica sedis Antistes, permansit enim in ijs, quæ prædecessores non sine magna deliberationis maturitate statuerant. Nam neq; Eugenius eam Epistolam misit: & paulò post Hadrianus II. Synodum œcumenicam octauam Constantinopoli celebrandam curauit, in qua Synodus septima de cultu imaginum iterum approbata est. Denique Anastasius Bibliothecarius Romanus in præfatione septimæ Synodi ad Ioannem VIII. Pontificem, qui Hadriano II. proximè successerat, scribit, in eadem sententia fuisse omnes Romanos Pontifices. Quæ, inquit, super venerabilium imaginum adoratione præfens Synodus docet, hæc & Apostolica vestra Sedes, sicut nonnulla scripta innuunt, antiquius tenuit, & vniuersalis Ecclesia semper venerata est, & hactenus veneratur, quibusdam dumtaxat Gallorum excepiis, quibus vique nondum est horum veritas reuelata.

CAPVT SEXTVM.

SEXTA pars vltima, hoc est, Epistola Ludouici Imperatoris ad Eugenium Pontificem, & altera eiusdem Ludouici ad Hieremiam, & Ioannem Episcopos. In quibus nihil obseruandum occurrit, nisi quòd in eis quedam dicuntur, quæ redolere videntur fraudes recentij hæreticorum. Vnde venit in men-

tem suspicari, ne forte vel totus hic libellus sit confictus, vel, quod est credibilis, deprauatus, & auctus ad inuidiam Romanæ Ecclesie conciliandam.

Sed siue sit verus liber, siue confictus, siue partim sincerus, partim adulterinus: illud vnum constat, non esse librum dignum, in quo legendo tempus conteratur. Titulus falsus, dictio barbara, sententia insulsa, ordo peruersus, eorundem testimoniorum crebra repetitio, facile potuissent persuadere Typographo, si is commune commodum, & non proprium lucrum spectasset, vt sibi ab edendo eiusmodi opere temperaret.



IUDICIUM. ROBERTI BELLARMINI POLITIANI.

SOCIETATIS IESV THEOLOGI,

DE LIBRO QVEM LVTHERANI vocant, Concordia,

Cum Apologia breui pro eodem iudicio.

IBER Concordia, nuper editus à Lutheranis, vix mihi continere videtur, præter communes & notos Lutheranorum errores, insignem videlicet vanitatem, grauisimas hæreses contra symbolum Apostolicum, & mendacia innumerabilia, apertissima, atq; inter se pugnantia. De singulis ordine dicemus.

De vanitate Concordiæ.

INSTIGANS igitur vanitas in subscriptione perspicitur. Quorsum enim attinebat, vt omnes ministri, concionatores, ludimagistri, hypodidascali, subscriberent? Certè non potest exemplum vllum, eiusmodi subscriptionum, in negotio fidei, ab antiquitate peti. Siquidem ab Apostolicis temporibus per annos mille quingentos, in omnibus Concilijs, tam generalibus quam nationalibus, aut prouincialibus, soli Prælati, qui iurisdictionem aliquam habent, scribere consueverunt. Sunt etiam interdum addita nomina Imperatorum, aut Regum, aut Principum aliquorum; sed ludimagistorum & hypodidascalorum, nulla vsquam inuenitur mentio. Deinde, ista subscriptio ad librum Concordiæ, ingentis discordiæ signū est. Qualem enim vnionem inter Lutheranos esse existimabimus, quando non solum Principes ad Concordiam redigi, sed etiam priuati homines ad subscribendum cogi debuerunt? Et quamuis numerosa subscriptio esse videatur, est tamen ipsa quoque argumentum paucitatis. Nam si Catholica Ecclesia eiusmodi subscriptionem requireret, in puncto temporis haberet non octo millia, sed plus quam octingenta millia subscribentium; neque ex sola Italia libentissimè subscriberent innumerabiles Presbyteri & Diaconi, atque scholarum & gymnasiorum præfecti, sed etiam ex Hispania, Germania, Gallia, America, Brasilia, India, Iaponia; nec deessent etiam ex Britannia & Palaestina. Denique, tam numerosa subscriptio, inexcusabilia reddit tam multa & tam crassa mendacia, quæ nos infrà annotabimus. Si enim vnus tantum aut alter librum istum, antequam ederetur, vidisset, ignosci posset fortasse humanæ imbecillitati, si aliquid erroris obrepisset: at quod sedecim millia oculorum, crassissima illa mendacia, deprehendere non potuerint, quæ præter Alterum profectò necessarium est, aut cæcos omnes

fuisse, aut etiam cum mendacis Concordiam facere voluisse.

De erroribus Concordiæ, discordantibus à Symbolis in ipsa Concordia receptis.

I. ERROR.

PRIMVS error est, quòd Christus nõ solum vt homo, sed etiã vt DEVS, Patri fuerit obediens. Qui error destruit penitus veram diuinitatem Christi, quam symbolum Nicænum contra Arianos asseruit. Nam si Christus, vt DEVS, Patri obediuit, certè vt DEVS à Patre distinguitur; alius igitur DEVS est pater, alius DEVS est filius: sed vnus tantum est verus DEVS, & constat, Patrem esse verum DEVM, non igitur filium esse verum DEVM, nec o[mn]ino Patri, vt in Nicæno symbolo confitemur. Rursum, qui obedit, minor est illo cui obedit: nam imperare, superioris; obedire, inferioris est: Ergo, si Christus, vt DEVS, Patri obedit, DEVS minor est Patre, & mentitur symbolum Athanasij, cum ait: Aequalis Patri secundum diuinitatem, minor Patre secundum humanitatem. Adhæc, secundum illam naturam Christus obediuit, secundum quam mortuus est: nam ipsa mors, obedientia fuit summa, & absolutissima: at non est mortuus Christus secundum diuinitatem, sed solum secundum carnem, i. Petri 4. Christo igitur in carne passus, &c. Denique, cur Apostolus Paulus, ad Philippen-ses 2. dicitur, humiliatus semetipsum, factus obediens usque ad mortem, præmisit, exinanitus semetipsum, formam serui accipiens, nisi vt nos admoneret, non secundum formam DEI, qua aequalis est Patri, sed secundum formam serui, qua minor est Patre, Christum obedientiam vsque ad mortem DEO Patri præstitisse?

SECVNDVS fortasse non habet Concordia hunc errorem. Inspiciamus igitur an ita sit. In Epitome articulo- rum controuersorum, art. 3. pag. 55. Credimus, inquit, docemus, & confitemur magno consensu, quòd Christus quidem vere sit nostra iustitia, sed tamen neque secundum solam diuinam naturam, neque secundum solam humanam naturam: Credimus autem, Christum totum secundum vtramque naturam, esse nostram iustitiam: in sola videlicet obedientia sua, quæ ille Patri ad mortem usque, absolutissimam præstitit, hæc illi. Si igitur iustitia nostra, id est, nobis imputata, totus Christus est, secundum vtramque naturam, & iustitia illa in obedientia consistit, quam Christus Patri vsq; ad mortem exhibuit, certè sequitur, Christum totum secundum vtramque naturam, DEO Patri obedientiam præstitisse. Et infrà, pag. 664. Ac sentiendum est, inquit, quòd iustitia nostra, neque in diuina, neque in humana natura, sed in tota ipsius persona consistat: quippe, qui vt DEVS, & homo, in sola sua tota, & perfectissima obedientia, est nostra iustitia. Quid est, qui vt DEVS & homo in sua obedientia est nostra iustitia, nisi, Christus vt DEVS, & homo, Patri obediuit, & ea obedientia, nostra obedientia reputatur? Nec est idem, DEVS & homo Patri obediuit, & Christus, vt DEVS & homo Patri obediuit. Illud enim personæ diuinæ obedientiam tribuit, sed in natura humana, & Catholicum est: hoc verò vtrique naturæ tribuit obedientiam, & Arianum est. Et pag. 663. Totam totius personam Christi obedientiam, quam ille patri vsque ad ignominiosam crucis mortem, nostri causam, præstitit, nobis imputatur. Et infrà: Cum autem obedientia Christi, non sit vnus dumtaxat natura, sed totius persona, &c. Et in his locis, quare dicunt, totius personæ obedientiam illam fuisse? Non satis erat dicere, fuisse personam? Sed vtrique naturæ obedientiam non tribuissent, nisi, totius personæ, dixissent. Per totam enim personam duas naturas, pag. 727. significare se dicunt. Nec mirum est, Professo- res Augustinæ Confessionis & Apologiæ ita sentire, quandoquidem ipse primarius, tam Confessionis quam Apologiæ architectus, Philippus Melancthon, in lo-

cis communibus anni 1558. loco de filio, pag. 40 ita scripsit, Natura diuina, non est quidem lacerata, aut mortua, sed fuit obediens Patri, quicquid, cessit ira aeterni Patris. Et Martinus Lutherus in libro de Concilijs, & Ecclesia, non solum obedientiam, sed etiam passionem diuinitati tribui posse contendit.

II. ERROR.

ALTER error est, quod Christus fuerit perfunctus munere mediatoris, & Pontificis, non solum per humanam naturam, sed etiam per diuinam. Sic enim habent verba Cœcordiæ, pag. 736. in articulo de persona Christi: Itaque Christus est noster mediator, redemptor, Rex, Summus Pontifex, &c. non secundum vnam tantum naturam, siue diuinam, siue humanam, sed secundum utramque naturam. At quod Christus sit mediator, & Pontifex secundum utramque naturam, & carenus nõ solum vt homo, sed etia vt DEVS, error est, qui aperte pugnat cum Christi vera diuinitate, & proinde cũ Symbolo fidei, vbi dicitur Christus, DEVS verus, de DEO vero. Nam mediator per id, quo munus mediatoris exercet, necessariõ distinguitur ab eo, cuius est mediator. Est autem Christus mediator DEI & hominum. Ergo, si vt DEVS mediator est, vt DEVS à DEO distinguitur, erunt igitur duo dij, vnus maior, alius minor, vt Ariani volebant. Quocirca B. Paulus, 1. Timoth. 2. cũ dixisset, Vnus est mediator DEI & hominum, mox adiunxit homo Christus IESVS. Et B. August. lib. 2. de peccato Originali, cap. 28. Nõ per hoc, inquit, mediator est, quod equalis Patri, per hoc enim quantum Pater, tantum & ipse à nobis distat: & quomodo erit mediator: vbi eandẽ distantia est? Ideo Apostolus nõ ait, Christus IESVS, sed, homo Christus IESVS, per hoc ergo mediator, per quod homo: inferior Pater, per quod nobis propinquior: superior nobis, per quod patri propinquior. Quod apertius ita dicitur, inferior Pater quia in forma serui: superior nobis, quia sine labe peccati. Et tract. 82. in Ioan. Mediator DEI & hominum, non in quantum DEVS, sed in quantum homo est, Christus IESVS. Deinde, si Christus, vt DEVS mediator est, sequitur vnus è duobus, aut totam Trinitatem esse mediatricem, aut Christum non esse vnum DEVM cum Patre & Spiritu sancto, sed alium quendam DEVM. Nam quod vni personæ conuenit, ratione Deitatis, id etiam alijs omnibus personis conuenit, quæ habent eandem Deitatem. Igitur esse mediatorem, quod filio conuenit ratione Deitatis, quandoquidem vt DEVS mediator est, conuenit etiam Patri & Spiritui sancto, si vnus & eandem cum Filio Deitatem habent; vel si nõ conuenit, certè non habent. Denique, esse Pontificem & Sacerdotem, intrinsecè, & essentialiter includit esse creaturam, & longè minorem eo, cui sacrificium offerri debet. Omnis enim Pontifex & Sacerdos minister DEI est, & cultu latriæ DEVM summũ colit, dum ei sacrificium offert. Ergo si Christus, vt DEVS est, Pontifex etiam est, & Patri suo sacrificium defert, profectõ vt Deus, Patre suo longè minor, atque aded verè & propriè creatura est. Hinc videlicet Ariani inter propositiones suas, quæ leguntur apud Augustinum, tomo 6. in sermone Arianorum etiam istam numerabant, quod filius DEI minister & Sacerdos sit Patris sui. Ipse verõ B. August. lib. 1. de consensu Euangelistarum, cap. 3. Secundum hominem, inquit, Christus & Rex, & Sacerdos effectus est, vt esset ad interpellandũ pro nobis mediator Dei & hominũ, homo Christus Iesus. Et lib. 10. de Ciuit. DEI, cap. 20. Vnde, inquit, verus ille mediator, in quantum formam serui accipiens, mediator effectus est Dei & hominum, cũ in forma Dei sacrificium cum Patre sumat, cum quo est vnus Deus. Et S. Cyrillus in Apologia pro capitulis suis aduersus Orientales, in defensione decimi capituli: Quando, inquit, factus est homo, vocatus est & Pontifex, non quod maior Deo offerret sacrificium, sed sibi ipsi & Patri. Et infra:

Dicitur est, inquit, Sacerdos propter humanitatem. Et lib. 11. in Ioan. cap. 7. In quantum, inquit, filius & Deus est, vnus est Pater bona nobis largitur; in quantum vero mediator est, & Pontifex, nostras preces ad Deum adducit.

III. ERROR.

TERTIVS error est, quod natura humana Christi sit vbiq; verè, & realiter. Sic enim loquitur liber Concordiæ, in articulo de Cœna Domini, pag. 572. Dextera DEI vbiq; est, ad eam autem Christus, ratione humanitatis sue, verè & re ipsa collocatus est, idèquè presens gubernat, in manu sua, & sub pedibus suis, vt Scriptura loquitur, habet omnia que in celo sunt & in terra. Et infra pag. 731. Reuera omnia implet, & vbiq; non tantum vt DEVS, verum etiam vt homo, presens dominatur à mari ad mare. Et familia leguntur, pag. 745.

PORRO, hic error repugnat primõ Scripturis, quæ passim asserunt, Christum ratione humanitatis, alicubi non fuisse. Ioan. 6. Cũ uisisset turba, quia IESVS non esset ibi. Ioan. 11. Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos, quia credidistis, quoniam non eram ibi. Matth. ultimo: Non est hic, surrexit.

SECONDÒ, repugnat articulis symboli, de Christi conceptione, natiuitate, passione, morte, descensu ad inferos, resurrectione à mortuis, ascensione ad caelos, & descensu ad iudicandum. Nam articulus de cœptione, docet, in solius MARIÆ vtero corpus Christi fuisse; At si vbiq; fuit statim ab incarnatione, vt aduersarij docent, fuit in vteris omnium fœminarum, imò etiam omnium vitorum. Articulus de Natiuitate, docet, Christi corpus post nonum mensem ex vtero prodijisse, & sic verè esse natum. At, secundum Vbiquistas, ante nonum mensem, imò primo die conceptionis fuit extra vterum, & post nonum mensem adhuc erat in vtero, vbi nõ inde vnquam exijt. Nec valet responsio quam adferunt, cũ dicunt, Christum verè esse natum, quia cũ fuisset in vtero localiter spatio nouem mensium, & non alibi, postea esse cepit localiter extra vterum, & non in vtero. Hæc, inquam, solutio nihil valet: nam quod verè est vbiq; siue localiter, siue alio modo sit, non potest verè & propriè moueri de loco ad locum, sed solum potest metaphoricè moueri, id est, apparere, vbi nõ apparebat, licet ibi esset. Quemadmodum DEVS, qui vbiq; verè est, tamen non localiter moueri non potest, sed solum apparere, & ostendere, se vbi antea non videbatur esse, quamuis ibi esset. Eodem igitur modo, si corpus Christi ab ipsa conceptione vbiq; fuit, licet non localiter fuerit vbiq; tamen nunquam verè moueri potuit de loco ad locum; & proinde Natiuitas ex vtero, non verus ex vtero egressus, nec vera natiuitas, sed tantum apparens, & metaphorica fuit. Pari ratione destruuntur ceteri articuli. Qui enim semper vbiq; fuit, non verè potuit in passione transire de loco cœnæ ad hortum, nec de horto ad domum Caiphæ, nec inde ad prætorium Pilati, nec inde ad montem Caluariæ: nec potuit in morte separari anima à corpore, ita vt corpus sine anima in sepulchro iaceret, & anima sine corpore ad inferos descenderet: nec potuit verè anima in resurrectione ad corpus redire; nec corpus illud rediituum de clauso sepulchro egredi; nec intrare ad discipulos ianuis clausis: nec denique verè potuit in celo ascendere, nec poterit verè in nouissimo die de celo descendere: Sed hæc omnia metaphoricè exponi debent, quemadmodum cum de DEO legimus eiusmodi mutationes.

TERTIO, repugnat hic error veritati corporis Domini in Cœna, & quod admirabile est, cõfirmat Zvinglij sententiam, ad quam destruendam excogitatus est. Nam corpus Christi, ab ipsa conceptione est vbiq; nõ regimus Sacramento Cœnæ, vt præsentiam habea-

mus corporis Domini. Quid igitur Sacramentũ Cœnæ facit: non exhibet certè præsentiam corporis Domini: nam hæc antea quoque aderat, quid igitur facit? nisi hoc quod significat Christi corpus adesse? At hoc volunt Zvinglijani, ex vi Sacramenti Cœnæ nihil nos habere, nisi signum. Et hoc idem videtur liber Concordiæ agnoscere, pag. 745. cũ ait: Quare eum præsentem habemus, non tantum secundum diuinam, verum etiam secundum humanam naturam: inquit quam ipse frater noster est, & nos caro sumus de carne eius, & os de osibus eius. Et sanò in huius etiam rei confirmationem, sacram suam Cœnam instituit: vt testaretur, se etiam secundum eam naturam, qua carnem & sanguinem habet, nobiscum esse: in nobis habitare, & efficiet operari velle. Præterea, si Christi corpus vbiq; est, non potest verè cum pane, quantumlibet consecrato, sumi, nec sanguis eius cum vino, quantumlibet etiam consecrato, bibi. Nam panis & vinum ided sumi verè possunt, quia non sunt vbiq; & proinde verè transeunt de mensa ad manum, de manu ad os, de ore ad stomachum: quæ de Christi corpore & sanguine dici nõ possunt, si vbiq; sunt: quemadmodum, licet DEVS vbiq; sit, nemo tamen cum pane DEVM comedit, nec cum vino DEVM bibit. Quorsum igitur Eucharistia: vt habeatur Christi cõrpus fructuosè, dicit aliquis Brentianus; Ergo solus fructus, sola efficacia, sola virtus corporis Domini sumitur in Cœnæ: at hoc ipsum docent Caluinistæ.

QUARTO, repugnat hæc vbiquitas decreto Dresdensi, quod in eadem Saxonia, ab ipsdem Confessionis Augustanæ Theologis, ante annos circiter decem promulgatũ est, id est, anno 1571. vbi præter alia hæc verba leguntur: Communiã ista communicatio physica, quæ nostro primum tempore cum vbiquitate corporis Christi introduci coepit, vniuersa Orthodoxæ Ecclesiæ, & toto orbi Christiano, inde vsq; ab initio incognita fuit, atq; etiamnum à Pontificijs ipsis reijciunt, & taxatur acerrime. Et infra: Communiã ista vbiquitas, horrendum in modum corripuit omnes penè articulos fidei de Christo, ac discrimen diuinæ & humane nature in Christo in primis delet atque euerit. Hæc ibi tunc. Nunc autem Sacrosanctæ fidei dogmata esse debent, quæ ante annos decem, pefilientissimæ hæresis erant; Ita videlicet est constantia Theologorum Saxonicoꝝ.

QUINTO, repugnat sententiæ primarij auctoris Confessionis, & Apologiæ, qui duo libri primum locum in Concordia obtinent. Philippus siquidem Melancthon, in Epist. ad Fridericum Comitum Palatinũ, quam scripsit anno 1551. ita loquitur: Alij vbiquitatem excogitarunt. Et addit: Hæc sunt portentosa omnia, ignota eruditè vultu. Denique, repugnat S. Augustino, & omnibus Patribus. Ac, vt cetera omittamus, Aug. in Epist. 57. ad Dardanum, non solum docet, Christi humanitatem nõ esse vbiq; sed etiam soluit primum argumentum aduersariorum. Illi enim existimant, necessariõ sequi, vt Christi humanitas sit vbiq; si coniuncta est personali ter Verbo, quod sine dubio est vbiq;. At S. Augustin. Homo, inquit, Christus, illo die secundum carnem in sepulchro, secundum animam in inferno futurus, DEVS vero idem ipse Christus, vbiq; semper est. Et infra: Non est autem consequens, vt quod in DEO est, ita sit vbiq;, vt DEVS. Nam & de nobis verissima Scriptura dicit, quod in illo viuimus, mouemur, & sumus, nec tamen sicut ille, vbiq; sumus; Sed aliter homo ille in DEO, quoniam aliter & DEVS ille in homine, proprio quodam & singulari modo. Vna enim persona DEVS & homo est, & vtrumq; est vnus Christus IESVS, vbiq; per id quod DEVS est, in celo autem per id quod homo. Hæc ille. Neque hîc locum habent distinctiones de varijs modis essendi in loco. Nam S. Augustinus negat in forma id ipsum, quod aduersarij docet. Ibi enim volunt, propter vnionem hypostaticam, Christi humanitatem necessariõ esse debere, vbiq; esse Verbum, quod ad quodã supernaturali, & diuino: at hoc idem Augustinus,

negat. Et præter exemplum ab eo adductum, habemus etiam insignè exemplum in anima rationali. Nam caput vnitum est animæ, & tamen non vbiq; est anima, ibi continuè est caput; cũ anima sit etiam in pedibus, vbi certè non est caput.

III. ERROR.

QUARTVS error est, quod Christi humanitati sint collata verè & realiter, multa attributa diuina, vt omnipotentia, omniscientia, omnipræsentia, atq; aded ipsa diuina maiestas. Qui error destruit veritatem humanitatis Christi, renouat hæresim Eutycheis, & pugnat cum Symbolo fidei. Nam si Christi humanitas, verè & realiter non solum est vbiq; quia est in toto mundo, sed quia habet omnipræsentiam & immensitatem, quam habet Verbum, & proinde est in infinitis sparijs imaginarijs extra mundũ, vel certè esse potest: profectõ est formaliter infinita & immensa; & cũ non sit infinita magnitudine molis, vt aduersarij concedunt: nam dicunt, cam non esse diffusam vbiq; localiter, infinita erit magnitudine virtutis. Infinita autem virtus infinitam essentiam requirit. Est igitur Christi humanitas, essentia infinita; & proinde vel est conuersa in Deitatem, vel duo sunt entia infinita. Idem argumentum de omnipotentia, & alijs DEI attributis fieri potest. Sed verba Concordiæ audiamus, pag. 731. Adoptus autem est Christus secundum humanam naturam, plenam possessionem, & diuinæ maiestatis vspirationem. hæc ibi. Iam si Christus secundum humanam naturam adeptus est diuinam maiestatem, ergo secundum humanam naturam est DEVS: Ergo secundum humanam naturam non est homo. Nec enim idem secundum idem, duo disparata esse potest. Et pag. 744. Iam etiam secundum assumptam humanam naturam, omnia nouit, & reuera omnipotens est. hæc ibi. Ecce quàm aperte dicunt, Christũ, vt hominem esse omniscientem, & omnipotentem; quod quid est aliud, quàm dicere, Christum, vt hominem, non esse hominem, sed DEVM: Et pag. 745. Scriptura sacra hanc maiestatem omnipræsentia soli Christo, nulli autem alij homini tribuit. Et paulõ antè dixerant, se de Christi humanitate loqui, & non de sola diuinitate, cũ Christo tribuunt omnipræsentiam. Denique, pag. 378. prolisè docere conantur, Christi humanitatem capacem esse infinitorum attributorũ, verè & realiter sibi communicatorum per hypostaticam vnionem. Nec satis expediunt se, cũ dicunt, hanc esse idiomatum communicationem, quam etiam veteres Patres agnouerunt. Nam communicatio idiomatum, secundum Patrum doctrinam, non tribuit vni naturæ ea, quæ sunt alterius, sed tribuit vni supposito vtriusq; naturæ proprietates. Vide de communicatione idiomatum, Ambros. lib. 2. de fide, cap. 4. August. li. r. de Trinit. cap. 13. Cyrillus in defensione 4. Anathematismi. Et Ioan. Damasc. lib. 3. cap. 4. Et præterea comunicatio idiomatum, quam Patres agnoscunt, mutua est, & non minus DEO conuenit, quàm homini: At aduersarij, humanæ naturæ tribuunt realem communicationẽ diuinorum attributorum; Diuinæ autem nõ tribuunt realem communicationem humanarum proprietatum; vt in hac ipsa Concordia disertè docent, pag. 736. Itaque rectè Dresdense decretum, cuius supra mentionem fecimus, ab ipsdem Saxoniceis ministris editum, ita alicubi habet: Quod præcipuum fidei nostræ, & Ecclesiæ caput est, videlicet articulum de duabus naturis in Christo, id communitia idiomati realit & physica, in ipsis naturis communicatione, deprauari horribiliter: atque è contrario, hæreses iam olim damnatas, Marcionitarum, Arianorum, Manicheorum, Sabellianorum, Nestorianorum, Eutychianorum, & Monothelitarum, reduci atque innouari, satis euidenter demonstratum est. hæc ibi.

V. ERROR.

QVINTVS error est, quod vino hypostatica consistat in communicatione diuinorum attributorum. Tamen pag. 44. videntur dicere, communicationem istam esse posteriorem vnione hypostatica; Sic enim loquuntur: Propter vnionem autem hypostaticam...

Porro, hæc sententia, quod vnio hypostatica consistat in illa communicatione diuinorum attributorum, destruit omnino mysterium incarnationis. Nam in primis, cum diuina attributa, id est, omnipotentia, omniscientia, omnipresencia, & similia, sunt communia toti Trinitati; Si in illorum communicatione consistit vnio hypostatica, sequitur, omnes tres personas esse incarnatas.

Deinde, si vnio hypostatica consistit in communicatione attributorum, sequitur, Patrem, & Filium, & Spiritum S. vnitos esse hypostaticè, atque vnã tantum esse personam. Nam Pater gignendo Filium, omnia sua attributa illi communicauit, & similiter Pater & Filius producendo Spiritum S. omnia sua attributa illi communicauerunt.

VI. ERROR.

SEXTVS error est, quod totus Christus DEVS & homo, ad inferos descenderit. Id quod aperte sequitur ex tertio errore, & præterea in ipsa Concordia disertè asseritur, pag. 70. Simpliciter, inquit, creamus quod tota persona DEVS & homo post sepulturam ad

inferos descenderit. Atque hic error cum duobus, imò etiam tribus articulis Symboli pugnat: destruit enim mortem, sepulturam & resurrectionem Christi. Nam si Christus homo descendit ad inferos, viuus, non mortuus descendit; mortuus enim non est homo, cum omnis homo per mortem definat esse homo. At si Christus viuus & de cruce descendit, & viuus peruenit ad inferos, non anima solum descendit, sed etiam caro; non enim sola anima homo dici potest; quod si anima & caro descendit, quid quæso iacuit in sepulchro? Denique si Christus semper fuit homo, nec vnquam verè mortuus aut sepultus est, certè, nec verè etiã resurrexit; non enim resurgit homo, nisi quando per nouam vitã iterum incipit esse homo, qui per mortem defierat esse homo. Atque hæc pauca de erroribus contra Symbolum sufficiant.

Mendacia Concordiæ.

III. MENDACIVM.

IN præfatione Concordiæ, atque adeo in ipso principio præfationis, habetur illustre mendacium de Confessione Augustana, quod videlicet in totum orbem terrarum sparsa, vbique percrebuerit, & in ore & sermone omnium esse cœperit. Nam ex tribus partibus orbis terræ, duæ, Asia atque Africa, ne nomen quidem Augustanæ Confessionis adhuc audierunt; in Europa, quæ tertia pars est, Græcia, Italia, Hispania, aut omnino quid sit Augustana Confessio, ignorat, aut eam vt perniciosam & hæreticam doctrinam execrantur. Gallia ac Britannia, partim à Catholicis, partim à Caluinistis habitantur, quorum illi Augustanã Confessionem aperte repudiant; isti solo nomine recipiunt. Quamquam nouam hanc in Confessione Concordiã, Caluinistæ ne quidem nomine amplectuntur. Solus restat angulus Germaniæ, in quo non totus, in quo sese fama Confessionis dilatat. Nam & in ipsa Germania Zuuingliani, & Anabaptistæ inueniuntur, qui Confessionem Augustanam nunquam receperunt. Quid? quod initio nec in parte Germaniæ, Confessio Augustana locum habere potuit. Nam eo ipso anno, quo Augustã nata est, Augustã quoque extincta quodammodo est. Siquidem à Theologis Catholicis refutata, & ab Imperatore Carolo V. publicè damnata fuit in generali recessu, cui damnationi subscripserunt Electores V. Ecclesiastici Principes XXX. Seculares XXXIII. Abbates XXII. Comites & Barones XXXII. Ciuitates liberae & Imperiales XXXIX. Cum ipsi Confessione solum subscripserint, Elector I. Principes VI. Ciuitates. II. Quocirca merito Philippus lib. I. Epist. in Epist. ad Ioã. Obernburgerum ita scribit; Non delektor, inquit, recordatione Comitiorum Augustanorum, in quibus tristi ac atroci sententia damnati sumus. Nec solum Augustã Confessio vix dum nata, extincta fuit, sed etiam in duobus archiepiscopis ita sepulta, vt per totos annos 40. lucem non viderit. Confessio enim Germanica in Cancellaria Moguntina: Latina verò in Bruxellensi longissimo tempore delituerunt, atque interim singulis propè annis edebantur aliæ atque aliæ; quæ cum omnes Confessionis Augustanæ titulum præ se ferrent, tamen & verbis, & sententiis, cum inter se, tum ab illa prima plurimum dissentiebant. Itaque gloriosum illud encomium Augustanæ Confessionis, quod in totum orbem terrarum sparsa, vbique percrebuerit, ita interpretandum esse videtur: Confessio Augustana, id est, Confessio, solum nomen generis Confessionis Augustanæ, per totum orbem terrarum, id est, in quodam angulo Septentrionis, vbique sparsa percrebuit, id est, in aliquot oppidis Germaniæ audiri cœpit.

MENDACIVM.

IN eadem præfatione, vltimè medium, protestantur aduersarij, in negotio Cœnæ ad nulla alia fundamenta

pios homines deducendos esse, quàm verborum institutionis Testamenti Domini nostri IESV CHRISTI licet tam ipsi, quàm etiam Lutherus, inuiti pertracti sint ad disputationem de vnione personali duarum in Christo naturarum. At in ipsa Concordia, pag. 571. & iterum pag. 717. in articulo de Cœna Domini, vnã cum Luthero, quatuor alia fundamenta iaciunt. Primum est, quod Christus sit DEVS & homo, in vna persona, indiuisus, & inseparabilis. Secundum, quod dextra DEI est vbique. Tertium, quod verbum DEI sit neque falsum neque fallax. Quartum, quod DEVS vs variis modos habet, nouitque, quibus aliquo in loco esse potest. Mendax igitur est huius præfationis protestatio.

III. MENDACIVM.

PRÆFATIONE Confess. ad Carolũ V. pa. 6. ita habetur: Offerimus in hac religionis causa, nos, nostrorum Concionatorum, & nostram Confessionem, cuiusmodi doctrinã ex Scripturis sanctis, & puro verbo DEI, habemus illi in nostris terris, Ducibus, diuionibus, & vrbibus tradiderunt, ac in Ecclesijs tractauerunt.

Hoc insigne mendacium esse, vel ex eo cognosci potest, quod Confessio Lutheri, in multis ab Augustana dissentit; cum tamen eodem anno 1530. edita sit, neque credibile videatur, melius Lutheranos, quàm ipsum Lutherum, quæ sit Lutherana doctrina, scire potuisse. Articulus II. Lutherana Confessionis habet: Quod Confessio priuata debeat esse libera. Confessio autem Augustana, in cap. de Confessione, dicit: apud suos non solere porrigi corpus Domini, nisi antea exploratis & absolutis. Et in cap. de Missa, sic ait: Nulli admittuntur ad Sacramentum, nisi antea explorati atque auditi. Item artic. 16. Lutherana Confessionis, vult, Missam præ omnibus abominationibus, esse abrogandam. Confessio verò Augustana, in cap. de Missa, inquit, accusantur Ecclesiæ nostra, quod Missam aboleant; reuocetur enim Missa apud nos, & summa reuerentia celebratur. Ad hæc, nec Augustana Confessio à Philippo fabricata, nec Lutherana, quæ Augustanã sine dubio peperit, cum ea doctrina concordat, quam initio Lutherus & Melancthon tradiderunt. Audio, Ioan. Cochleum eodem anno 1530. collegisse articulos ex libris Lutheri & Philippi contra singulos articulos Confessionis Augustanæ: sed eos nondum videre potui. Sed facile credo, illum hoc fecisse, cum ipse quoque id præstare nullo negotio possim, qui tamen multò minus versatus sum in Lutheranorũ libris, quàm Cochleus fuerit. Ac ne sim nimis prolixus, conferam solum duos, aut tres principales Confessionis articulos, cum Lutheri & Philippi doctrina.

Articulus primus Confessionis Augustanæ sic habet: Ecclesiæ magno consensu apud nos docent, decretum Nicæna Synodi, de unitate essentia diuina, & de tribus personis, verum & sine vlla dubitatione credendũ esse. Et infra: Et nomine persona vnũ ea significatione, qua vsusum in hac causa scriptores Ecclesiastici, vt significet non partem aut qualitatem in alio, sed quod proprie subsistit. Et infra: Dãnant omnes hæreses contra hunc articulum exortas, vt Manichæos, Valentinianos, Arianos, Eunomianos, &c. Huic articulo primo rectè annectitur tertius, qui est de incarnatione filij DEI, in quo duæ naturæ vnitè asseritur in vna persona. Lutherus autè quàm verum crediderit Nicænum decretum de unitate essentia, satis ostendit illis verbis, quibus est vsus contra Iacobum Latomum: Anima mea, inquit, odit hoc verbum quod dicitur. Quod tamen verbum ignorare non poterat in Concilio Nicæno, (vt D. Augustinus loquitur lib. 3. contra Max. cap. 14.) aduersus hæreticos Arianos, veritatis auctoritate, & auctoritatis veritate, firmatum esse. Neque verò id Luthero excidit, quod in Concilio, nam rursum id repetit, in libro de Concilijs: Si, inquit, Hieronymus vehementer perturbatus, lamentatur

litteras scribebat ad Episcopum Romæ, Damasum, & cupiebat expungi vocabulum quod dicitur. Vbi scilicet notanda est alia fraus Lutheri. Non enim S. Hieron., vocabulum quod dicitur, sed vocabulum vnitas, tacendũ arbitrabatur, propter eius vocis ambiguitatem. Notæ sunt Epistola duæ S. Hieronymi de hac re ad Damasum, quarum altera ita concluditur: Obsecro beatitudinem tuam per crucifixum, mundi salutem, per quod vnitas Trinitatis, vt mihi Epistolis tuis siue iacendarum, siue dicendarum hypostasis detur auctoritas.

Deinde, si Luthero probatur doctrina Catholica de unitate essentia, & Trinitate personarum, cur ex precibus communibus Germanorum, illam precatiunculam sustulit, Sancta Trinitas vnus DEVS, miserere nobis? Nec nouam esse hanc formam inuocationis, sed ab antiquissimis Patribus, tam Græcis, quàm Latinis, vsurpatã, certum est ex Nazienzo, quo oratione, de pace, ad finem ait: O Trinitas sancta & longanvni, si scipe etiã istos, &c. Et ex Aug. lib. vlt. cap. vlt. de Trinitate: Domine DEVS, vnus, inquit, DEVS Trinitas, quacumque dixit in his libris de tuo, agnoscat & tui: Si qua de meo, & tu ignosce, & tui, Amen.

Porro, de incarnatione, quàm rectè Lutherus senserit, ex tribus eius operibus facile poterit intelligi. Nam in concione de Natali Domini, qua primum caput Epistolæ ad Hebræos exponit, dum metuit cum Eutyche permiscere naturas, audacter cū Nestorio diuidit personas. Dicit enim: Imperitos quosdam facere Christum hominem omnipotentem. At si ille homo Christus non est omnipotens, eadem ratione non est DEVS; nec enim DEVS esse potest, qui non sit omnipotens. Duo igitur erunt, Christus DEVS, & Christus homo, quæ est apertissimè Nestoriana sententia. Contra verò, in libro de Concilijs & Ecclesijs, parte 2. dum vitare cupit Nestorium, aperte incidit in Eutychem. Sic enim loquitur: Mibi paulo ante negotium fuit cum Nestorianis, qui perinacissimè contra me disputabant, quod diuinitas Christi non posset pati. Et infra: Oportet dici, homo Christus, hæc caro & sanguis condidit cælum & terram. Certè, natura diuinitatis & carnis, nomina sunt naturarum, non personarum. Ergo si Luthero diuinitas patitur, si caro cælum ac terram cõdit, quis non videat, à Luthero Christi naturas confundi: ac vt propensionem animi sui in Nestorium, & Eutychem, Lutherus ostenderet, in eodem de Concilijs libro, ita diligenter Nestorium & Eutychem excusat, vt vtrique zelum bonum, animũ sincerum, & fidem rectam tribuat, & solum ex incitia quadam, & in modo loquendi lapsos dicat; totam verò causam tumultuum & perturbationis illius temporis, in Episcopos Catholicos referat. Et eò vsque tandem progreditur, vt dicat: Vere vixit, ne in extremo iudicio aliqui, qui dicuntur hæretici, iudices sedent; & Episcopi, qui illos in Concilio damnauerunt, in æternum pereant. Tantum nõ aperte affirmans Nestorium, & Eutychem cum Christo iudices futuros; Sãctos verò, Leonem, & Cyrillum, in æternum perituros. Porro, in libro, qui inscribitur, Confessio Martini Lutheri de Cœna Domini, non solum reprehendit Zuuingianos, quod passionem Christi soli tribuant humanitati, non etiã Deitati: Sed etiam econtrariò ipsam humanitatem in Deitatem euehere videtur, cum ait: Necesse habes, eam Christi essentia, que est cum DEO vna persona, longissimè extra creaturas collocare, ideoque tam longè quàm DEVS ipse extra creaturas est. Neque vult Lutherus dicere Christi humanitatem extra creaturas esse quantum ad locũ, siue spatium, sed quantum ad ordinẽ & dignitatẽ. Nam in eodẽ libro contendit, vbique esse Christi humanitatem. Et in Serm. de Sacramento Cœnæ Domini, Credimus, inquit, quod IESVS CHRISTUS sit in cœna humanitatis, super omnes creaturas collocatus, & omnia impleat. Et infra: Et habet omnia in sua manu, & in vbiuis præses. Si igitur Christi humanitas, extra ordinẽ creaturarum est, non creata natura, sed in-

creata essentia est, ac per hoc non amplius humanitas, sed diuinitas dici debet. Rursum: Si Christi humanitas tam longè abest à creaturis, quantum ad excellentiam & dignitatem, quàm lógè abest ipse D E V S; D E V S aut è infinito interuallo à creaturis omnibus separatur; Igitur Christi humanitas infinite dignitatis, & excellentiæ est. Ex quo sequitur, aut duas esse infinitas naturas, aut Christi humanitatem in Deitatem esse conuersam; quæ est hæresis Eutythiana. Et fortasse non sine mysterio, nec in Confessione; nec in Apologia, vlla fit mētio Nestorij; & Eutythetis, qui tamen nominatim damnari debuissent in articulo tertio, vt damnatur in primo, Arius, & Eunomius. Iam verò Philippus Melancthon, in Locis anni 39. pag. 9. *Necesse est, inquit, in filio aliquid esse diuinam naturam.* Et rursum, pag. 11. *Necesse est in Christo aliquam esse diuinam naturam.* Et in locis anni 45. fol. 53. de Spiritu S. loquens; *Testatur, inquit, per Iohē D E V S, non miti creatam agnitionem, sed aliquid essentia D E I.* Necesse est autem, personam esse distinctam, quæ est aliquid D E I, & tamen non est Pater. Philippo igitur aut multæ sunt naturæ diuinæ, cum necesse sit in filio aliquā esse diuinam naturam; aut certè multæ sunt partes eiusdē diuinitatis, cum tā in Filio, quàm in Spiritu S. aliquid sit diuinæ naturæ. Quod quàm bene cohercat cū articulo primo Confessionis, nemo non videt. Rursum, idem Philippus in Locis anni 45. & 58. pag. 40. *Non est, inquit, lacerata aut mortua diuina natura sed fuit obediens Patri, quæ in se sui ira æterni Patris.* Quid clarius pro Ariana hæresi dici poterat? Nam si natura diuina Filij, Patri fuit obediens, & iræ illius cessit; distinguitur diuinitas Filij à Patre, & Pater non habet diuinitatem, vel habet aliam. Vbi est igitur vnitas essentia diuinæ, quam prædicat Augustana Confessio? Ad hæc, in iisdem locis pag. 42. ita exponit illud, *Glorifica me Pater: Nunc missus subiectus sum cruci, & seruo mee vocationi.* Deinde verò gloriam mihi restitue, quam ante mundi constitutionem apud te habui, &c. Certè non potest restitui quod non fuit amissum; Amisit igitur Christus gloriam, quam habuit ante mundi constitutionem; non autem amisit eam vt homo, cum ante mundi constitutionem non fuerit homo, amisit igitur vt D E V S. D E V S igitur mutabilis est Christus, ac per hoc nec D E V S verus, nec D E V S vnus cum Patre, sed D E V S factus & creatus à Patre, vt Ariani docebāt. Atq; huc etiam fortasse alludit in iisdem locis, pag. 45. cum ait; *Tempore passionis non fuisse in Christo gloriam beatitudinis, vt alio tempore.* Omitto illud, quod ibid. pag. 22. tres personas diuinæ, tres esse vult singulares intelligentes. Qui modus loquendi, nō satis consentit cum Symbolo Athanasij, quod in hac Cōcordia, tanquam pium, vt verè est, recipitur. Vt enim in Symbolo dicitur, *Non tres omnipotētes, sed vnus omnipotens,* ita siue dubio dici debet, *non tres intelligentes, sed vnus intelligens.*

Veniāmus ad articulos de libero arbitrio, & causā peccati, & videāmus, an id semper Lutherus & Philippus docuerint, quod in Confessione nunc docent Articulus 10. Confessionis, sic habet: *De libero arbitrio docēt, quod humana voluntas habeat aliquā libertatem ad efficiendam ciuilem iustitiam, & diligendas res rationi subiectas, &c.* Articulus 19. de causā peccati, docet: *Quod tamen si D E V S creat & cōseruat naturam, tamen causā peccati, est voluntas malorum, videlicet diaboli, & impiorum, quæ non adiuuante D E O auertit se à D E O, sicut Christus ait, Cum loquitur mendacium, ex seipso loquitur.*

Audiāmus nunc verba Lutheri ex assert. artic. 36. *Libere, inquit, arbitrium, est signum in rebus, & titulus siue res, quia nulli est in manu sua, quippiam cogitare boni vel mali, sed omnia, (vt in V. articulo Cōstantia damnatus, rectè docet) de necessitate absoluta eueniunt, quod & Poeta voluit, quando dixit, Certa stant omnia lege. Et Christus Matth. 6. Folium arboris nō cadet in terram, sine patre vestro. Et in-*

*frā, Non est dubium, Satana magistro, in Ecclesiam venisse hoc nomen, Libere arbitrium. Ac vt sibi & suis Lutherus præcluderet aditum ad retractationē, in eadem assertionē ita præfatus fuerat: In ceteris articulis, de Papatu, de Concilijs, de indulgentijs, alijsq; nō necessarijs negotijs, serenda est lenitas, & stultitia Pape, & suorum. Sed in hoc articulo, qui omnium optimus, & rerum nostrarum summa est, dolendum & flendum est, miseris sic insanire. Et in libro contra Regem Angliæ scripserat: Adeo se certum esse de sua doctrina, vt si quis aliter doceret, aut dānaret, quæ ipse scripsit de fide, de operibus, de libero arbitrio, &c. Is dānaret D E V M, & oportet ipsum manere filium inferni. Atque his similia Philippus docuit in Locis, anno 21. & 22. editis. Tantum abest igitur vt verum sit, quod in præfatione Confessionis dicitur; *Hanc ipsam Confessionis doctrinam eam esse, quam huic nunc Lutherani Concionatores, tradiderunt, vt potius sit verissimum, in præcipuo articulo & in summa rei defectisse Confessionis auctores à Luthero ad Papam.* Et (si verū sit Lutheri vaticiniū) oportere iam eos manere filios inferni, quippe D E V M in Luthero damnare ausi fuerint. Nō ignoro, Lutherum in Visitatione Saxonica, & Philippū in Epitome Moralis Philosphiæ, & in locis editis posterioribus annis, lógè aliter docuisse de libero arbitrio & causā peccati, quàm antea docuerāt cum haberēt primitias Spiritūs; tamē id neq; mendacium excusat & arguit inconstantiam. Et quia non parum conducere videtur ad commendationem architecti huius Confessionis, ad memoriam reuocare Philippi egregiā in doctrina constantiam, annotabo breuiter eius sententias de libero arbitrio, & causā peccati.*

In Locis anni 21. PRIMO, repudiat nomen ipsum liberi arbitrij, & rationis, *Vsurpata est vox, inquit, liberi arbitrij, à diuini Lutheri, ac seſu, & iudicio spiritus alienissima: additū est à Platonis Philosophia, vocabulū rationis æque pernitiosū.* At in locis posterioribus: *Monendi sunt, inquit, rudiores, vt à Physicis sumat distinctiones, & appellationes partium hominis. In homine est pars cognoscens, & iudicans, quæ vocatur mens, vel intellectus, vel ratio; altera pars appetit, vocatur voluntas. Vocatur autem liberum arbitrium mens & voluntas coniuncta.*

SECUNDO, defendit Vallam, contra Ioan. Eckium: *Valla, inquit, ait Eckius, quod scholarum sententiam de libero arbitrio cōseruauit, plura voluisse scire, quàm didicisset, scilicet egregie festiuus iugator. At in locis posterioribus: Valla, inquit, & plerique alij non rectè detrahunt voluntati hominis libertatem. Et in Epitome morali Philosphiæ: Stoicas illas, inquit, de Fato, seu Valle absurdas imaginationes, quæ propter diuinam gubernationem adimunt libertatem voluntati, fugiamus.*

TERTIO, reprehendit Philosophiam: *Hoc loco, inquit, prorsus Christiana doctrina à Philosophia, & humana ratione dissentit. At in Epitome morali Philosphiæ: Est, inquit, prædictissimè ab Aristotele addita rationis descriptio. Et in locis, cap. de viribus hominis: Hæc est, inquit, libertas voluntatis, quam Philosophi rectè tribuunt homini.*

QUARTO, tollit omnem libertatem, & contingentiam: *Quandoquidem, inquit, omnia quæ eueniunt, necessario iuxta diuinam prædestinationem eueniunt, nulla est arbitrij nostri libertas. Quid igitur, inquit, nulla ne est in rebus cōtingentia: nihil casus, nihil fortuna: omnia necessario euenire, Scriptura docet. Est, inquit, videatur tibi in rebus humanis esse contingentiam, iudicio rationis hūc imperandum est. At in locis posterioribus: Concedendū est, inquit, quod Scriptura Apostolica tribuat homini, etiam nunc post lapsū, libertatem aliquā diligēdi ea quæ sunt subiecta rationi. Et infra: Hæc Manichæa imaginatio (quæ videlicet libertatem & contingentiam tollit) horribile mendacium est, & ab hoc errore mentes abducenda sunt, &c.*

QUINTO, in commentarijs ad cap. 8. Epistolæ ad Rom. docet, D E V M peccatorum causam esse. Sicut, in-

quit,

quit, *fatemur, proprium D E I opus fuisse, Pauli vocationem, ita fatemur opera D E I propria esse; siue quæ media vocantur, vt comedere, bibere, &c. siue quæ mala sunt, vt Davidis adulterium, Manly scueritatem. Constat enim ex cap. 1. ad Roman. D E V M omnia facere, non permissuē, sed potenter. Et infra: Ergo non est, cur frigidum glossema admittamus, D E V M mala permittere, non etiam facere. At in locis de causā peccati. Est, inquit, hæc vera, & pia sententia, vtraq; manu, & verum toto pectore tenenda, D E V M non esse causam peccati: nec velle peccatum. Et infra: Nec figure ille verborum in sermone Hebraico pugnant cum hac sententia; Indurabo cor Pharaonis; & similes. Certum est enim Hebraica phrasi significare permissionem, non efficacem voluntatem.*

Ex his satis constare puto, & quàm grauē & constantem auctorem habuerit illa Confessio tantoperè celebrata, & quàm verum sit, quod in eius præfatione asseritur, in hac Confessione eam doctrinam contineri, quàm vsque ad illud tempus ex diuinis litteris Lutherani tradiderant.

V. MENDACIVM.

IN Confessione Augustana, articulo 12. pag. 15. Concordiæ, sic habetur: *Reijciuntur & isti, qui non docent, remissionem peccatorum per fidem contingere; sed docent, remissionem peccatorum contingere propter nostram dilectionem, & opera. Hæc verba etſi de industria obscure proposita esse videntur, tamen sine dubio hunc faciunt sensum, vt reijciendos esse significet illos, qui docent, homines iustificari à peccatis sine fide, per solam dilectionem, & opera. Nec dubitari potest, quin his verbis notentur Catholici oēs, & præsertim Theologi Scholastici; Et si quod dubium esse potuisset, iam est sublatum per Apologiam vbi vsque ad nauseam repetitur, & inculcatur hoc mendacium, quod Scholastici doceant, iustificationem non contingere ex fide, sed ex operibus, hoc est, ex operibus sine fide. Quoniam enim versantur ipsi in vno extremo, cum docent, iustificari homines ex fide sine operibus; cupiunt nos in altero extremo collocare, quāsi doceamus, iustificari homines ex operibus sine fide. At non est ista, nec vnquam fuit, doctrina Ecclesiæ Catholice, nec etiā Scholasticorum Theologorum. Semper enim docuimus & docemus, iustificari homines ex fide & dilectione ac operibus bonis; ita vt ad præparationē ac dispositionem, ad iustificationem, requirantur actus fidei, spei, & dilectionis, quos ipsos tamē non habemus, nisi D E I gratiā nos præueniente, excitante, & adiuuante: Ipsa verò formalis iustificatio consistit in remissione vera omnium peccatorum, & infusione habituum fidei, spei, & caritatis, quos propter Christi meritū, D E V S in corda nostra gratis diffundit. Denique, actualis iustitia sit legis diuine obedientia & obseruatio, ad quā non ex nobis idonei sumus, sed ex spiritu gratiæ, id est, fidei, spei, & caritatis, nobis à D E O per Christū donato. Ita docet Concil. Trid. Sess. 6. cap. 6. *Disponuntur, inquit, ad ipsam iustitiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidē ex auditu concipientes, libere mouentur in D E V M, &c.* Et c. 7. *Quoniam nemo possit esse iustus, nisi cui merita passionis Domini nostri I E S V Christi communicantur; id tamen in hac impij iustificatione fit, dum eiusdem sanctissima passionis merito, per Spiritum sanctum caritas D E I diffunditur in cordibus eorum, qui iustificantur, atque ipsi inhaerent. Vnde ipsa iustificatione, cum remissione peccatorū, hæc omnia simul infusa accipit homo, per I E S V M Christum, cui inſeritur, fidem, spem, & caritatem. Et cap. 10. Per obseruationem mandatorum D E I & Ecclesiæ in ipsa iustitia; per Christi gratiam accepta, cooperante fide, bonis operibus, crescut &c. Vides igitur, fidem nunquam excludi, sed contra potius semper requiri, siue de ipsa iustificatione agatur, siue de ijs, quæ in eam præcedunt, aut etiā consequuntur. Ac ne dicant, nouam hæc esse doctrinam, & nos nunc demum ab ipsis excitatos**

sapere cœpisse, vt aliquoties Philippus iactat in Apologia, addamus etiā testimoniū principis Scholasticorū, quod fides ad iustificationem requiratur. S. Thomas 1. 2. qu. 113. articulo 4. *Ad iustificationem impij requiritur motus mentis, quo conuertitur in D E V M. Prima autem conuersio in D E V M, fit per fidem, iuxta illud Hebr. 11. Accedentem ad D E V M, oportet credere. Et ideo, motus fidei requiritur ad iustificationem impij.*

V. MENDACIVM.

PA G. 16. in art. 13. Confess. habentur hæc verba: *Damnati igitur illos, qui docent, quod Sacramenta ex opere operato iustificent, nec docēt, fidem requiri in vsu Sacramentorū, quæ credat remitti peccata. Hoc etiam loco Theologi Scholastici notantur, quāsi doceant, Sacramenta etiam sine fide prodesse. Sed apertum mendacium est, ad quod refellendum vnus sancti Thomæ testimonium sufficit qui 3. parte, qu. 68. art. 8. *Recta fides, inquit, ex necessitate requiritur ad Baptismum, quia sicut dicitur Rom. 3. Iustitia D E I est per fidem I E S V Christi. Et infra: Ad primum ergo dicendum, quod Dominus loquitur ibi de Baptismo, secundum quod perducit homines ad salutem, per gratiam iustificantem, quod quidem sine recta fide esse non potest, & ideo signanter dicit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.**

V. MENDACIVM.

PA G. 17. in art. 16. Cōfess. ita habetur: *Damnati & illos, qui Evangelicam perfectionē non collocant in timore D E I & fide: sed in desiderijs ciuilibus officijs. Mendacium est manifestum contra Catholicos professores ordinum religiosorum, quāsi existiment, perfectionem propriè consistere in deserendis ciuilibus officijs, coniugio, militia, magistratibus, & similibus. At neque veteres, neque recentiores Monachi, vnquam hoc docuerunt. Io. Cassianus collat. 1. c. 7. *Leuina, vigilia, meditatio Scripturarū, nuditas, ac priuatio omnium facultatum, non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt. B. Thomas ex Scholasticis, 2. 2. q. 184. art. 3. Per se, inquit, & essentialiter consistit perfectio Christiane vitæ in caritate, principaliter quidem secundum dilectionem D E I, secundario autē secundum dilectionem proximi. Et infra: Secundario, & instrumentaliter consistit perfectio in consilijs, quæ ordinantur ad remouendum impedimentum actus caritatis, quæ tamen caritati non contrariantur; sicut est matrimonium, occupatio negotiorum secularium, & alia huiusmodi.**

Quod autem status perfectior sit eorum, qui deserūt omnia propter Christum, nec implicantur negotijs secularibus, quàm aliorum, qui hoc non faciunt; & quod hic perfectior status, non imperetur, sed consularur, factis apertè colligitur ex verbis Domini, Mat. 19. vbi postquam dixerat; *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: subiunxit; Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, &c.* Nec vsquam legimus: *Si vis perfectus esse, vxorem ducito, capeſſe Rempub. &c.* Hinc D. August. Epist. 89. q. 4. *Videris, inquit, ille inuenis, quemadmodum illa legis mandata seruaerit. Verum tamen Magister bonus, mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit. Ibi enim dicit: Si vis venire ad vitam serua mandata: hic autem; Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, &c.* Euseb. lib. 1. de Demonstrat. Euang. c. 8. declarans communem doctrinam Ecclesiæ Catholice, ex diuinis litteris deriuatam; *Quocirca, inquit, in Ecclesiā D E I, duo modi viuendi insinuiti sunt. Alter quidem naturam nostram, & communem hominum vitæ rationem excedens; non nuptias, non sobolem, non substantiam, non opum facultatem requirens, & sili diuino cultui, ex immenso rerum caelestium amore additus. Et talis quidem existit in Christianismo vitæ perfectæ modus. Alter verò remissior atq; humanior; hic & modesto coniugio, & sobolis procreatione implicatur, & rei fami-*

H

lisis curam assumit, & in se militibus que sint agenda de- scribit, agros quoque & mercaturam, adiuncta religione, no- gigitur. Et his quidem secundum pictatis attributum est gradus.

Hoc idem ex pluribus Scripturæ, & Patrum testi- monijs probare possemus, si refellere errores Confes- sionis, & non solum mendacia indicare, proprium no- bis esset.

VII. MENDACIVM.

PAG. 8. in articulo 20. Confess. Falso accusantur nostri, quod bona opera prohibeant.

Mendacium hoc esse non dubitabit, quicumque ali- quid scriptorum Lutheri perlegerit. Certè in Ser- monio de peccatione Petri sic legitur: *Quanto sceleratur es, tanto citius Deus gratiam infundit.* Ibidem: *Debetis cum solo Iesu venire, id est, cum fide, seruis & asinis, huc est, opera, de- orsum dimittere oportet.* Item in Ser- monio de dilectio mundum: *Fide dico tibi, quia angusta est via; Oportet te fieri tenentem, si vis per eam venire.* Ceterum, qui operibus onerati sumus (sicut concubilibus vastos videmus Iacobi peregrinos) non poterunt penetrare. Et infra: *Si veneris cum magnis facis ope- rum plenis; deponere oportebit, alioqui non poteris penetrare.* Porro, ex his fontibus manarunt illa præclara dogmata, quæ Lutheri discipuli in Colloquio Altenburgensi sta- biliter conati sunt. *Opera bona legis, & nova obedientia, non ad regnum Christi, sed ad mundum pertinent. Ad Satanam spectant Christiani cum omnibus bonis operibus. Precari vero oportet, ut in fide sine bonis operibus omnibus, ad finem usque constanter perseveremus. Ad id necessaria illa non sunt, ut etiam ad salutem incommodent, suntque permittosa.* Deinde, Catholici non tam Lutheranos acculant, quod prohi- beant opera bona, quam quod ea contemnunt, & cum Eunomio antiquo hæresiarcho, imò etiam cum Simone Mago, hæreticorum omnium principe, non necessaria ad salutem esse, doceant. Ac de Eunomio quidem testis est Augustinus in libro de hæresibus, cap. 54. de Simone Irenæus, lib. 1. cap. 20. de Luchero, liber ipsius de capti- vitate Babylonica, cap. de Baptismo: Liber de libertate Christiana; Sermo de Moyse; Commentarij in Epist. ad Galatas.

VIII. MENDACIVM.

PAG. 19. in articulo 20. Confess. *Inbet* (Catholici Do- ctore) *mereri remissionem peccatorum operibus.* Si de merito operum illorum, quæ sunt solis nature viribus, sermo sit: de quo merito articulum intelligendum esse, consequentia verba declarant: in signe est mendacium Philippi. Non enim id habet Catholica doctrina, ut operibus illis, quæ sunt sine fide, & auxilio Dei gratuito mereri possint homines remissionem peccatorum; & contra hæc operum merita defendit S. Augustinus gratiam & iustitiam fidei: necnon etiam B. Prosper in libris de vocatione gentium, quos libros imperite Phi- lippus tribuit Ambrosio, cum in ijs libris nominatim refellantur Pelagiani, qui post Ambrosij obitum orti sunt. Si verò de illis operibus agatur, quæ ex fide & gratia Dei proficiuntur, fatemur quidem nos illis operibus aliquo modo mereri remissionem peccatorum. Sed idè fatentur Prophetæ, Evangelistæ, Patres; Ezech. 18. *Cum auerit se impius ab impietate sua, ipse animam suam vivificabit.* Dan. 4. *Peccata tua elemosinis redime.* Ionæ 3. *Fidei Deus opera eorum, & misericors est eis.* Luc. 11. *Date elemosinam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Luc. 7. *Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum.* Am- brosi. lib. 10. in Lucam. *lacryme veniam non postulant, sed merentur.* Et infra: *Et tu si veniam vis mereri, dilue culpam tuam lacrymis, &c.* Hieronymus lib. 2. contra Pelagia- nos: *Qui peccata simpliciter confiteatur, mereatur humilitate clementiam Salvatoris.* Augustinus Epist. 105. *Nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impe-*

trat. neque enim nullum est meritum fidei: quia fide ille dice- bat, *Deus propitius esto mihi peccatori, & desce de iusti- ficatus merito fidelis humiliatus, quoniam qui se humiliat, exal- tabitur.* Restat igitur, ut ipsam fidem, unde omnis iustitia sum- mit initium, non humano, quo isti extolluntur, tribuamus ar- bitrio, nec illis precedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcumque sunt merita, sed gratiarum donum Dei esse fateamur, si gratiam veram, id est, sine meritis, cogitamus. Et Epist. 170. *Si quis dixerit, quod gratiam bene operandi fides mereatur, negare non possemus, imò gratissimè cõstemur.* Gre- gorius in lib. 1. Reg. lib. 3. cap. 4. *Dum Ninivite veluti pro difficili reconciliatione, gravi penitentia se deiciunt, omnipo- tens Deus misericordiam facile meruerunt.* Sanctus etiam Thomas, ex Scholasticis, cum prædictis Patribus do- cet, ijs operibus, quæ sunt ex fide, & auxilio Dei, me- reri nos aliquo modo iustificationem à peccatis 2. Sen- tent. distin. 27. quæst. 4. in resp. ad 4. Quod tamen con- stanter negat de illis operibus, quæ sunt ex fide, & auxilio Dei, non tale tribuimus meritum, ut ei respondeat ex iustitia merces; sed meritum solum impetrationis, ut Augustinus loquitur, quod Scholastici meritum de congruo, non de condigno nominare solent. Neque in hoc vlla est inter Catholicos dissensio. Et Concil. Tridentin. sessio. 6. cap. 8. de hoc genere meriti aperte pronunciat, idè gratis iustificari homines, quia nec fides, nec opera, quæ iustificationem præcedunt, ipsam merentur. Sed paradoxum videtur aduersariis, quod homo operetur ex fide, & nondum sit iustificatus à peccato, cum apud ipsos ita fides sola iustificet, ut sepa- rari nequeat fides à iustificatione. At non illis parado- xum videtur, qui ex fide orantes dicunt; *Dimite nobis debita nostra,* Matth. 6. Nec illi paradoxum hoc vide- batur, qui ex fide orabat; *Deus propitius esto mihi peccato- ri,* Luc. 18. Nec denique Augustino paradoxum hoc erat, cum scriberet in Epist. 105. *Nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat.*

IX. MENDACIVM.

Et quidem multiplex.

PAG. 18. & 19. in eodem articulo 20. multa simul conglomerantur mendacia, ut, *Quod nostri concio- natores olim parum docebant de operibus, quæ Deo placent; quod tantum urgebant puerilia, & non necessaria opera; quod nunc à Lutheranis admoneri, hæc delitescant: quod iam incipiunt fidei mentionem facere; quod doctrina fidei dum iacuerit ignota.* Scilicet, non legerat Philippus sermones S. Bernardi, Petri Damiani, Innocentij III. Thomæ Aquinatis, Vincentij, Bernardini, Laurentij Iustiniani, & aliorum innumerabilium, in quibus de Symbolo, de Decalogo, de oratione Dominica, de omnibus vitijs, omnibusque virtutibus grauissimæ disputationes continentur. Sed facile est dicere, & non probare.

X. MENDACIVM.

PAG. 22. in articulo 21. Confess. *Hæc ferè summa est doctrina apud nos, in qua cerni potest nihil inesse, quod discrepet à Scripturis, vel ab Ecclesia Catholica, vel ab Ecclesia Roma- na, quatenus ex Scripturis nota est.* Ad hoc mendacium conuincendum, non erit opus vt extra articulum istum vigelimus primum egrediamur. Hic enim asserunt, non esse à Sanctis auxilium petendum, eò quod vnus sit intercessor Christus. In quo quidem articulo, mani- feste dissentiunt à Scripturis, ab Ecclesia Catholica, & auctoritate Romana. Nam etsi vnus est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus; & idè vnus mediator, quia dedit semetipsum redemptionem pro

multis,

multis, 1. Tim. 2. Nec vllus Catholicorū docuit vnquam Sanctos esse mediatores per modum redemptionis: ta- men vnū esse tantum intercessorem, vnū aduocatū, vnū qui interpellat pro nobis, imò etiam vnū tantum mediatorem per modum supplicationis, non mo- dō Scriptura non dicit, sed etiam ita dicentibus aper- tissimè contradicit, Iob. 5. *Voca si quis est, qui tibi respiciat, & ad aliquem Sanctorum conuertere, ubi Angeli sunt inter- cessores hominum, recte August. in annotationibus in Iob. non igitur solus est intercessor Christus.* Deuter. 5. *Ego, inquit Moyses, sequer fui, & medius inter Deum, & vos, in illa die, 1. Reg. 7. dicunt filij Israel ad Samuelem: Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum. Iob. vltimo: Ite ad ser- uum meum, ille orabit pro vobis: suscipiam faciem eius: Rom. 15. obsecro vos fratres, ut adiucis me in orationibus pro me ad Deum. Idem repetit 1. Cor. Coloss. 4. Ephes. 6. Hebr. 13. Quomodo igitur vnus est tantum intercessor, cum & Iob, & Moyses, & Samuel, & tot Romani, & tot Corin- thij, tot Colossenses, tot Ephesij, tot Hebræi adhibean- tur intercessores: At, inquit, de mortuis agimus, non de viuentibus. Sed si idè mortui inuocandi non sunt, nec esse possunt intercessores, ne Christo gloria singu- laris intercessionis detrahatur, eadem de causa nec vi- uentes inuocandi erunt, nec esse poterunt intercessores. Deinde, si viuentes in terris inuocari possunt, cur non magis viuentes in caelis? An fortassis idè, quia non va- leant, aut non velint illi pro nobis orare, aut certè ne- sciant quid petamus? Sed nec eorum felicitas patitur, vt non valeant; nec caritas finit, vt non velint, nec pos- sunt ignorare preces ad se porrectas, cum nō ignorent penitentiam peccatorum. Gaudium enim est in celo super vno peccatore penitentiam agente, Lucæ 15. Iam verò Concilium Chalcedonense, Concilium Ecclesiæ Catholice fuisse, & Concilium Orthodoxum, genera- le, plenissimum aduersarij non negant. Concilium au- tem istud Actor. 11. ita clamat; *Flavianus post mortē viuus, Martyr pro nobis orat.* Eusebius Casariensis Catholice Ecclesiæ communem doctrinam tradens, lib. 13. præpa- rat. Euangelicæ, cap. 7. *Hæc nos inquit, quotidie factua- mus, qui vni pietatis milites, ut Dei amicos honorantes, ad monimenta quorū illorū accedimus, vniq; ipsi facimus, sanguis viris sanctis, quorū intercessione ad Deum, non parū inuari proficimur.* Sanctus Basilius ad Catholicam Ecclesiam verba faciebat; cum diceret, oratione in 40. Martyres; *Qui aliqua premitur angustia, ad hos confugit, qui vnus in la- teris, hos orat; ille, ut a malis liberetur; iste, ut dures in vitijs laeas. S. Ambrosius, in lib. de Viduis, Catholice viduas instituebat, cum ita scriberet: *Obsecrandi sunt Angeli, qui nobis ad præsidium dati sunt, Martyres obsecrari, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindicare; possumus pro peccatis rogare nostros, qui proprio sanguine, etiam si que habuerunt peccata, lauerunt. Isti enim sunt Dei Martyres, nostri presules, speculatores vite, actumq; nostrorū. Nō erubescamus eos intercessores nostre infirmitatis adhibere, qui ipsi infirmitatē corporis, etiam cum viderent, cognouerunt.* S. Augustinus, tractatu 84. in Ioannem, tribus penè ver- bis tria aduersariorum dogmata conuellit, de Sacrificio altaris, de Oratione pro defunctis, de inuocatione San- ctorum: *Idè quippe, inquit, ad ipsam mensam, non sic eos (Martyres) commemoramus, quemadmodū alij, qui in pace re- quiescunt, et etiā pro eis oramus, sed magis, ut ipsi pro nobis orēt.* Denique, Theodosius Imperator, Orthodoxus & pius erat, vt etiam aduersarij confitentur; & tamen de eo sic scribit Rufinus, lib. 2. Historiar. cap. 33. *Circumibat cum sacerdotibus & populo omnia orationū loca, ante Martyrum & Apostolorum thecas iacebas, cilicio prostratus, & auxilia sibi fida Sanctorum intercessione poscebat. Et de eodē Chry- sostomus, Homil. 66. ad populum Antiochenum. *Tam & ipse, qui purpuram indutus est, accedit, illa complexus sepulchra, & factu deposito, stat Sanctis supplicaturus, ut pro-****

se apud Deum intercedant, & scenarum fabrum, & piscato- res, vt protectores orat, qui diademate redimimus incedebat. Viderint ergo qui negant, Sanctos esse orandos, an ab Ecclesia Catholica non dissentiant.

Quod autem ab Ecclesia Romana, quatenus ex an- tiquis Scriptoribus nota est, pariter dissentiat, ex Leone & Prudentio, vt ceteros omittamus, notissimū est. Leo siquidem, qui Episcopus Romanæ Ecclesiæ ante mille & centum annos fuit, & propter sanctitatis, & sapientie, atque etiam eloquentie excellentiam, Magnus dici meruit, Romanam Ecclesiam ita instituebat, Sermone 5. de Epiphania: *Confirmate amicitias cum sanctis Angelis, & Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribus, sociamini. Forum diuitias concipiscite, & per bonā emulationē ipsorum ambiē suffragia.* Et Serm. 1. de natali SS. Petri & Pauli. *Sicut, inquit, & nos experiri sumus, & nostri probauerunt maio- res, credimus atq; confidimus, inter omnes labores istius vite, ad obtinendam misericordiam Dei, semper nos specialitè patri- norum orationibus adiuuandos.* Prudentius in hymno de S. Laurentio, de Romana Ecclesia loquens, ita cecinit:

*Quod quisque supplex postulat,
Feri impetratum prospere,
Et tristis haud vllus redit,
En pro se semper adfies,
Tuosq; alumnos orbicos
Lactante complexus sinu,
Paterno amore nutrias.*

Quale igitur & quàm impudens mendacium est hu- ius Confessionis, quæ in eo ipso articulo affirmat, in nulla parte doctrinæ dissentire se à Scripturis, vel Ec- clesia Catholica, vel Ecclesia Romana, in quo articulo, Sanctorum inuocationem oppugnat, quæ & Scriptu- ræ, & Ecclesia Catholica, & Ecclesia Romana apertissi- mè docuerunt. Neque verò hoc vnū est, in quo discre- pat Confessio Augustana, à Confessione Catholice & Romanæ Ecclesiæ. Nā nec de ipsa Ecclesia, nec de pec- cato Originis, nec de iustificatione, nec de Sacrificio, nec de Sacramento Eucharistie, nec de alijs Sacramen- tis consensio est. Sed vnus sufficiebat, ad mendacium detegendum.

XI. MENDACIVM.

PAG. 22. in articulo 21. Confess. *Apud nos, inquit, magna ex parte veteres ritus diligenter obseruatur. Falsa enim calumnia est quod omnes caeremonie, omnia vetera insti- tuta, in Ecclesijs nostris aboleantur.* Quale sit hoc menda- cium, nullo negotio intelliget, qui conferre voluerit cum præfenti statu Ecclesiarum Protestantium, ea quæ de ritibus Ecclesiæ scripta reliquerunt Tertullianus, Basilius, Epiphanius, Augustinus, alij; veteres Scripto- res. Certè Tertullianus in libro de corona militis, in- ter Ecclesiasticas caeremonias numerat, ante Baptismum renuciare diabolo, & pompis eius; tē mergi in sacro fonte, oblationes anniuersarias pro defunctis facere, ad omnem progressum fronte crucis signaculo rerere. Ba- silius lib. de Spiritu sancto ad Amphiloichium, cap. 27. inter Ecclesiæ ritus posuit, orare ad Orientem, cruce signare, inuocationis verba dum ostenditur Eucharis- tia, benedictionem aquæ baptismatis, benedictionem olei vntionis, benedictionem eius qui baptizatur, tri- nam immersionem eius, &c. Epiphanius in compendiarie doctrina Ecclesiæ, primo loco ponit virginatatis pro- fessionem, deinde etiam viduitatis, tum solitudinem Anachoretarum, ieiunia quartæ & sextæ feriæ; iei- unium quadragesimæ, arctiorem abstinentiam in sacra hebdomada passionis Dominicæ; memoriam defun- ctorum in precibus, nocturnis & matutinis Psalmo- rum, & Hymnorum celebrationes, varia Monachorum instituta, quorum alij à carnibus abstineant, alij etiam

ab ouis, alij etiam a piscibus, &c. Denique, August. meminit consecrationis aquae per signū crucis, lib. 6. contra Iulianum, cap. 8. Exorcismi & exufflationis, lib. de gratia Christi, cap. 40. Vnctionis, qua vtimur in Baptismo, lib. 2. quæst. Euang. cap. 40. Item Chrismatis, quo inungimur post Baptismum, libr. 1. de Trinit. cap. 26. Signo crucis, quo benedicuntur Chrisma, & quo signamur in fronte, dum Sacramentum Confirmationis accipimus. In Psal. 141. & tract. 118. in Ioan. Aquæ miscedæ vino in sacro calice, lib. 4. doctrin. Christ. cap. 2. I. Ieiunij 4. & 6. feriae, Epist. 86. ad Casulanum. Ieiunij quadragesimalis, in Psal. 110. Delectus ciborum in diebus ieiuniorum, lib. 3. contra Faustum, cap. 5. Voti continentiae etiam post coniugium, Epist. 45. ad Armentarium. Voti virginitalis, lib. de sancta virginitate, cap. 29. v. o. t. paupertatis, libr. de Ciuit. D. 1. cap. 4. Monachorum, & Anachoretarum, lib. de moribus Ecclesiæ, cap. 31. Voti Monachorum, in Psal. 75. & 99. Peregrinationum ad loca sancta, Epist. 137. ad clericum & populum suum. Porro, hæc & similia, quæ in veteri Ecclesia in usu erant, & nunc etiam in Ecclesia Catholica locum suum retinent, a Lutheranis non modò non seruantur, sed etiam irridentur, & tamen in Confessione dicere audent, veteres ritus a se diligenter seruari, & falsam esse calumniam, quòd omnium veterum instituta atque omnes feruè ceremonias aboleuerint.

XII. MENDACIVM.

PA G. 22. in præfatione de abusibus mutatis: *Item Ecclesiæ, inquit, apud nos de nullo articulo fidei dissentiant ab Ecclesia Catholica, sed tantum paucos quosdā abusus omittant.* &c. Hæc verba mendacij arguuntur ab vltima parte huius Concordiæ, vbi ea de Christo docent, quæ cum Symbolo Apostolico, Nicæno, & Athanasij, aperte pugnant, vt supra iam ostendimus. Illud autem nō est prætereundum, quòd cum dicunt, se ab Ecclesia Catholica non dissentire, nisi propter paucos, eosque novos abusus; si per Ecclesiam Catholicam intelligunt eam, quæ nunc patet Romano Pontifici, fatentur se extra Catholicam esse. Et sanè viderint ipsi, an propter paucos abusus ab Ecclesia Catholica separari licuerit. Si verò per Catholicam intelligunt antiquam aliquam Ecclesiam, mentiuntur, cum dicunt, hos abusus esse novos; fuerunt enim in antiqua Ecclesia, si illa est ea Catholica, à qua non dissentiant, nisi ratione abusuum.

XIII. MENDACIVM.

PA G. 23. in articulo de coniugio sacerdotum: *In Germania, inquit, primum ante annos 400. Sacerdotes vi coacti sunt ad celibatum.* Quod idem, reperit Philippus in Apologia. At existat Concilium Moguntinum, celebratum in Germania, tempore Arnulphi Imperatoris, ante annos 600, cuius decimus canon statuit, vt nulla penitus mulier, ne soror quidem aut mater, cum Ecclesiasticis habitare permittatur. Existat Conciliū Vormatiense, in Germania ante annos 700. celebratum, cuius nouus canon ita habet: *Placuit, vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi abstineant se ab vxoribus, & non generent filios, quod si hoc decretum violauerint, ab honore clericatus pellantur.* Existat Concilium Aquigranense, tempore Ludouici Pij celebratum, anno Domini 8. 6. id est. annis 714. ante Confessionem Augustanam, in cuius Concilij Can. 6. indicitur Subdiaconis perpetua continentia; & quod de Subdiaconis dicitur, sine dubio de altioribus gradibus intelligitur. Existat denique Epistola Zachariæ Romani Pontificis, ad Bonifacium Episcopum & Apostolum Germanorum, scripta ante annos 800, vbi sic legitur: *A die suscepti Sacerdotij, etiam ab ipso pro-*

prio coniugio prohibendi sum. Cuius legis meminerunt etiam Magdeburgenses, Cent. 8. cap. 10. col. 704. Mendacium igitur Confessionis tor testibus refutatur, quot Episcopi in tribus supra citatis Concilijs consederunt, addito etiam Romani Pontificis testimonio.

XIV. MENDACIVM.

PA G. 24. in eodem articulo de coniugio Sacerdotij: *Et res, inquit, gestæ est tam inciviliter, vt non solum in posterum coniugia prohiberentur, sed etiam presentia, contra omnia iura diuina & humana, contra ipsos etiam canones, factos non solum à Pontificibus, sed à laudatissimis Synodis, distrahentur.* Et hoc numerari potest inter illustria mendacia Confessionis. Duæ sunt enim quæstiones de coniugio Sacerdotij; Vna, an liceat post sacros ordines susceptos, vxorem ducere; Altera, an liceat ei, qui duxit vxorem ante sacræ ordinationem, simul & sacerdotio & coniugio operam dare. Ac de primâ quidem quæstione Lutherani omnes, & verbis & factis respondent, licere. Sed hoc, ex sententia veterum canonum, quos vel Concilia, vel Pontifices ediderunt, velle defendere, nimis aperta impudentia est. Nam etiâ Græca Ecclesia, quæ tamen in hac parte semper liberalior fuit, & damnat, & omni tempore damnauit coniugia post ordinationem. Existat Concilium Neocæsariense, ante annos 1200. celebratū. In cuius primo Canone sic legitur: *Presbyter si vxorem duxerit, ordine suo moueatur.* Et Synodus Traliana, Canone 6. prohibet, ne Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, post ordines susceptos, vxorē ducere præsumant. Quam eandem prohibitionem legitimus in Synodo Romana sub Syluestro. Can. 8. In Concilio 2. Toletano cap. 1. in Canonibus Apostolorum, Can. 27. in Decreto Callixti I. apud Gratianum dist. 27. Can. Presbyteris. In Epist. 82. Leonis primi ad Anastasium, Thesalonica Episcopum, cap. 4. Et in Epistolis Gregorij I. lib. 1. Epist. 42. Nec vlla fuit vnquam de hac re in Ecclesia Catholica dissensio. Adde, quòd hoc ipsum affirmat Paphnutius & Vdalricus, quos aduersarij pro sua causa oportune & importunè adducere solent. Scribunt enim Socrates lib. 1. cap. 8. & Sozomenus lib. 2. cap. 22. Paphnutium in Concilio Nicæno, dum sententiā suam de coniugio clericorum explicat, inter alia dixisse, oportere iuxta veteres canones, Ecclesiasticis prohibere, vt post sacram ordinationem vxores ducant. Vdalricus quoque in Epistola ad Nicolaum, quæ refertur Magdeburgenses, & sapius inculcat, Cent. 6. cap. 7. col. 388. Et cap. 10. col. 686. Et Cent. 9. cap. 1. col. 140. aperte docet, non licere Presbyteris & Monachis vxores ducere, & si duxerint, debere separari. Et quanquam nec historiam Paphnutij, nec Epistolam Vdalrici omnino non probamus; tamen ostendere volui, in quæstione de nouis nuptijs sacerdotum, non solum à nostris, sed etiam à suis patronis aduersarios refutari.

Iam verò de altera quæstione; An videlicet liceat sacerdotibus, liberis operam dare? Philippus affirmat, & quidem ita, vt subtrahere sacerdotibus coniugium, esse contendant cõtra veteres Canones, quos tam Pontifices, quam laudatissimæ Synodi condiderunt. Mirum autem est, cur nec in Confessione, nec in Apologia, vllū talem protulerit canonem. Nos enim è contratio, omnes Ecclesiarum canones proferre possumus, qui omnē vsum vxorum sacratis hominibus interdicit. Ex quibus Philippi mendacium euidentissimè confutatur.

Ac primum ex Orientali Ecclesia, proferimus Nicænum Concilium I. in cuius Concilio 3. canone prohibetur Episcopis, Presbyteris, Diaconis, ne vllam donā mulierem ducant, præter matrem, aut sororem, aut amitam. Vnde nulla vxoris fit mentio, quæ tamen primo loco nominari debuit, si eius cohabitatio sacerdotibus licita

esset. Ac eam mentem Nicæni Concilij fuisse, tribus testibus fide dignissimis comprobabimus.

Basilii enim in Epistola ad Georgium, ex huius canonis sententia, prædictum Georgium ab vxore separari præcipit. Epiphanius in hæresi 59. quæ est Catharorum, ita scribit: *Sed & adhuc viuente, & liberos gignente, vnus vxoris virum, non suscipit; sed eum qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, & Presbyterum, & Episcopum, & Hypodiamum, maxime vbi syncri sunt Canones Ecclesiastici. At dices mihi, in quibusdam locis adhuc liberos gignere Presbyteros, & Diaconos, & Hypodiamos, at hæc non est iuxta Canones; sed iuxta hominum mentem; que per tempus elanguit.* Hieronymus in lib. contra Vigilantium; *Quid facient, inquit, Orientis Ecclesiæ: quid Aegypti, & sedis Apostolica, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut si vxores habuerint, mariti esse desistant?*

Ex Ecclesia Africana testem habemus Concilium II. Carthaginense, Can. 2. vbi sic legitur: *Omnibus placet, vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel qui Sacramenta contrahant, pudicitia custodes, etiam se ab vxoribus abstineant, vt quod Apostoli docuerunt, & ipsa seruauit antiquitas, nos quoque custodiamus.* Idem habet Concil. Carthaginense V. Can. 3. & Conc. Africanum, Can. 77. His subscribit Augustinus, qui in lib. 2. de adulterinis coniugijs, cap. 20. *Solemus, inquit, eis proponere continentiam clericorum, qui plerumque ad eam sarcinam subeundam capiuntur inuiti, eamque susceptam vsque ad debitum finem, Domino adiuuante, producant.*

Ex Ecclesia Hispanica testem habemus Concilium Elibertinum antiquissimum, Can. 33. Toletan. II. Can. 1. Toletan. IV. Can. 26. Toletan. VIII. Can. 6. quæ etiam Subdiaconis vsum vxorum prohibent.

Ex Ecclesia Gallicana testem habemus Concil. Arelatense II. ante annos 1200. celebratum, in cuius II. canone cauetur, Ne vllus coniugatus ad sacerdotium assumatur, nisi continentiam ab vxore promiserit. Item Aurelianense III. Canone 2. *Vt nullus, inquit, clericorum à Subdiacono & supra, propriæ, si forte iam habeat, miscatur vxori.* Quod idem præcipiunt Agathense Concilium, Can. 92. Turonense I. Can. 1. & 2. Et Turon. II. Can. 20.

Ex Ecclesia Germanica, iam supra citauimus tria antiqua Concilia, Aquigranense, Vormatiense, Moguntinum.

Ex Ecclesia Anglicana testem habemus Bedam, qui lib. 3. de tabernaculo, cap. 9. *Nemo, inquit, potest vel sacerdotium suscipere, vel ad altaris ministerium consecrari, nisi aut virgo permanserit, aut contracta cum vxore matrimonij fœdera soluerit.*

Ex Ecclesia denique Italica, testem habemus D. Ambrosium, qui lib. 1. de officiis, cap. vlt. *Inoffensum, inquit, exhibendum, & immaculatum ministerium, nec vllò coniugali coitu violandum cognoscimus.* Item Siricius Papam in Epist. ad Himericum, cap. 7. Innocentium I. in Epist. ad Victricium, cap. 9. & ad Exuperium, cap. 1. Leonem I. in Epist. 90. ad Rustic. cap. 3. Et Gregorium I. lib. 3. Epist. 34. Sed verba Leonis audiamus in Epistola ad Anastasium Thesalonicensem Episcopum: *Omnium, inquit, Ecclesia segete tam excellens est electio, vt hæc, quæ in alijs Ecclesiæ membris vacant à culpa, in illis tamen habeantur illicita. Cum enim extra clericorum ordinem constituti, nuptiarum societati, & procreantur filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfectam continentiam puritatem, nec Subdiaconis quidem carnale conubiū cõceditur, vt & qui habent, sint tanquā non habentes, & qui non habent, permaneant singulares, & innupti.*

His accedunt exempla totius antiquitatis; quotquot enim ab Apostolicis temporibus Episcopi, & Presbyteri celebres & laudati fuerunt, omnes omnino aut vxorem nunquam duxerunt, vt Ambrosius, Hieronymus, & Gregorius, Chryostomus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Leo, & alij innumerales: aut vxori-

quidem habuerunt, sed illis post susceptum sacerdotium, operam non dederunt, vt Gregorius pater Gregorij Theologi, Hilarius, Paulinus, & alij non pauci. Certè, vnum aliquem laudatum Episcopum, Presbyterum, Diaconum, Subdiaconum aut Monachum, qui duxerit vxorem, aut ex vxore antea ducta, filios procreauerit, adhuc aduersarij inuenire in tota antiquitate minime poterunt. Vider igitur Confessio contra quos canones, Pontificij agant, cum sacerdotes non patiuntur nuptiis & procreantioni operam dare.

XV. MENDACIVM.

PA G. 25. in eodem articulo: *Hinc, inquit, capitalibus penis excruciantur sacerdotes, contra canonum voluntatem, nullam aliam ob causam, nisi propter coniugium.* Si hoc non est mendacium, profertur aduersarij, vel vnum canonem vbi prohibitum sit, ne sacerdotes excrucientur, si vxorem ducere tentauerint. Nos enim iam canones multos produximus, in quibus indicitur continentia sacerdotibus; & sanè contra canones esse non potest, si pœna statuatur in canonum violatores. At, inquit Philippus in Apologia, *Canones tantum suspendunt ab officio, vos autem suspenditis ab arboribus.* Ergo fatetur imprimis Philippus, Lutherum præceptorem suum, & omnes alios noui Euangelij ministros, qui vxoribus carere noluerunt, ex canonum sententiâ, suspensos ab officio fuisse, & cum nihilominus officio fungi voluerint, contumaces, & rebelles, contra leges omnium Ecclesiarum existisse, propter quod crimen, iure sanè ab arboribus suspendi potuissent. Deinde, neque est verum, antiquos canones solum ab officio suspendisse. Existat enim Canon. I. Concilij Toletani, vbi statuitur, vt qui post sacros ordines vxorem ducunt, aut ad eam redeant, à cuius contubernio iam recesserant, aut sacrilegij rei ab Ecclesia habeantur extranei. Et in Concilio Toletano VIII. Can. 6. qui post sacros ordines vxoribus copulantur, iubentur sub penitentia oneribus vsque ad extremum vitæ ad Monasteria relegari. In Concilio verò Turonensi, II. ante 1000. annos celebrato, Can. 16. habentur hæc verba de Monachis, (qualis Lutherus, Bucerus, Martyr, Ochinus, & alij fuerunt ex Euangelicis.) *Si qui in monasterio conuersi sunt, nullatenus habeant licentiâ euagandi, nec, quòd absit, vllius eorum coniugem ducere. Nam si vxorem duxerit, communicetur, & de vxoris malè sociatæ consortio, etiam iudicis auxilio, separetur: qui infelix Monachus, tali coniunctione fedatus, si per cuiuscunque patrocinium se conatus fuerit defendere, & is qui in hac perniciatate perdurat, & illi qui eum susceperint defendendum, ab Ecclesia segete gentur donec reuertatur ad septa Monasterij, & indistam ab Abbate, quamdiu præceptum ei fuerit, agat penitentiam, & post satisfactionem reuertatur ad gratiâ.* Scribit Gregorius Turonicus, lib. 4. historię Francorum, cap. 4. Insignem quendam Comitem, qui dimisso, ex consensu matris, vxoris thoro, sacris ordinibus initiatus fuerat, ac deinde à diabolo instigatus ad eandem redire præsumperat, mox fuisse vna omnium Episcoporum sententia excommunicatum. Et multa similia vel exempla, vel decreta proferri possent, si necessitas postularet.

Accedit postremò, quòd nunquam Ecclesia sacerdotes puniit propter coniugia, (vt mentitur Philippus) sed propter sacrilegia. Sicut enim (vt Aug. dicit, in libro de bono viduitatis, cap. 9.) Non damnantur viduæ, quæ nubunt post votum, quia coniugalem fidem posterius inierunt: sed quia continentia primam fidem irritam fecerunt. Sic etiam non punit Ecclesia sacerdotes, quia coniugium inire volunt; sed quia coniugium post solemne votum contrahendo, nō verum coniugium contrahunt, sed sacrilegium committunt. Et Augustin. in eodem libro, cap. 11. lapsus viduarum, quæ post simplex

votum continentia nubunt, adulterijs peiores esse dicit; quid de lapsu Sacerdotum diceret, qui post solemne votum, vxorum nomine concubinas ducendo, coniugium simul & sacerdotium violant? Quod si contendant, vt faciunt, vota continentia non esse seruanda, iam non sacrilegi solim, sed etiam heretici sunt, & merito ab arboribus suspendi possunt, cum Apostolo contradicant, dicenti. *Timoth. 5. Adolescentiores viduas deuita, cum enim luxuriose fuerim, in Christo nubere voluit, habentes damnationem, quia primam fidem irruam fecerunt: quem locum de voti continentia violatione esse intelligendum, docent duo antiqua Concilia, Carthaginense IV. Can. 104. & Toletan. IV. Can. 5. Duo antiqui Pontifices, Innocentius I. in Epist. 2. cap. 23. Et Gelasius I. in Epist. cap. 2. Omnes interpretes huius loci, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, Ambrosius, Sedulius, Primasius, Beda, Haymo, & ceteri denique Patres, Tertullianus de Monogonia, Basilus de virginitate, Epiphanius haeret. 48. Hieronym. lib. 1. in Iouinianum, Augustinus de bono viduitatis, capitulo 8. & 9.*

XVI. MENDACIUM.

PAG. 25. in eodem articulo: *Cyprianus*, inquit, *sua det, vt mulieres nubant, que non seruant promissam castitatem. Verba eius haec sunt, lib. 1. Epist. 11. Si autem perseuerare volumus, aut non possunt, melius est vt nubant, quam vt in ignem delinqs suis cadant. Mendacium hoc esse, & Cyprianum non de ijs loqui, quae continentiam vouerunt, sed de ijs, quae adhuc deliberant, quid sint facturae, & interim extra matrimonium impudice viuunt, multis modis idem Cyprianus docet. Primo, quia non ait, si perseuerare noluerit, aut non possunt, quae promiserunt Christo continentiam; Sed simpliciter, si perseuerare volumus, aut non possunt, melius est vt nubant, quam vt in igne delictis suis cadant, id est, si perseuerare volumus, melius est, vt non voueant, quam vt voueant, & votum non impleant. II. Quia in sequentibus verbis idem Cyprianus coniugia detestatur earum quae se Christo dicauerunt: *Christus*, inquit, *Domini & iudex noster, cum virginem suam sibi dicat iacere cum altero cernit, quam indignatur, & irascitur, & quas penas in ecclesijs eiusmodi coniunctionibus comminatur? III. Quia cum Cyprianus sub disunctione loquatur, & dicat, si perseuerare volumus, aut non possunt, Si de ijs loqueretur, quae continentiam promiserunt, videretur velle dicere, licitum esse ijs, pro arbitrio vota violare, si tantum nolunt perseuerare, etiam si possint: quod certe nemo sanus admittet. Accedit, quod non est vilo modo credibile, aut sensibile Cyprianum de isto loco Apostoli: *Melius est nubere, quam vixisse* quod postea sensit August. qui tractans eundem locum lib. 1. de adulterinis coniugijs, cap. 15. *Illi*, inquit, *quae se non continent, expedu nubere, & quod licet, expedu. Multo vero minus credibile est, aliud Cyprianum Carthag. Episc. de voto continentiae docuisse, quam ante eum Tertul. docuerit, & post eum omnes Patres, ac praecipue C. C. XIV. Episcopi Afric. qui in IV. Carthag. Concilio, conuenerunt, quorum testimonia paulo ante citauimus.***

XVII. MENDACIUM.

PAG. 25. in articulo de Missa. *Falso*, inquit, *accusantur Ecclesiae nostrae, quod Missam aboleant, retinetur enim Missa apud nos, & summa reuerentia celebratur. Concorde, si possunt, huius Concordiae auctores haec sua verba, cum illis alijs verbis suis, quae habentur, pag. 279. inter articulos Smalcaldicos. Curetur, vt publice hominibus ostendatur, Missam vt rem commentitiam, seu humanum figmentum, posse sine peccato admitti. Et pag. 280. abroganda*

merito Missa est. Et pag. 281. Ceterum Draconis cauda ista (Missa intelligit) peccata in iudicium abominatio, & idololatria. Si igitur Missa res est vobis communita, & hominum figmentum, & cauda draconis, & merito abroganda; cur eam non abrogatis: aut si eam iam dudum abrogatis, nec vllus ei apud vos locus conceditur, cur tam splendide mentimini: Dicent fortasse, Pontificiam Missam, id est, oblationem corporis Domini pro vinis & mortuis a se abrogatam, Lutheranam autem, id est, Eucharistiae distributionem, retineri, & summa reuerentia celebrari. At non accusantur Ecclesiae vestrae, quod Eucharistiae distributionem aboleant; sed quod sacrificium de medio tollant, quod omnibus seculis in Ecclesia fuit. Itaque si per Missam intelligitis Cenam Dominicam, mendacium est, quod accusamini: Si vero sacrificium, mendacium est, quod accusamini.

XVIII. MENDACIUM.

PAG. 27. in eodem art. *Accessit*, inquit, *opinio, quod Christus satisfecerit sua passione pro peccato originis; & instituerit Missam, in qua fieret oblatio pro quotidianis delictis mortalibus & venialibus. Hinc manauit, quod Missa sit opus tollens peccata viuorum & mortuorum ex opere operato. Multa sunt in his paucis verbis, vel absurda, vel mendacia, vel pugnantia cum superioribus partibus huius libri. Primum enim, quis ante hoc tempus audiuit, Peccata mortalia vocari delicta quotidiana? Sanè D. Augustinus in Enchirid. capite 71. distinguit peccata quotidiana, a sceleribus, & illa leuia, breuia, & minima vocat. Deinde impudenti mendacio tribuitur Catholicis doctoribus illa diuisio, quod Christus passione sua satisfecerit solum pro peccato originis; Pro actualibus autem instituerit Missam. Nemo enim Catholicorum vnquam sic docuit, sed credimus, & profitemur; Christum in cruce pro omnibus omnino peccatis satisfecisse, tam originalibus, quam actualibus; quia tamen meritum passionis eius non prodest, nisi certa aliqua ratione applicetur, (si enim nulla requiritur applicatio, cur non omnes homines saluantur, cum sanguis Christi fuerit propiciatio pro peccatis totius mundi, Ioan. 2. neq; vero sola fide applicari potest, alioqui mentiretur, qui dixit; *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.* Ioan. 3.) Propterea docet Ecclesia Catholica, ad peccata expianda, siue ad meritum passionis Christi hominibus applicandum, instituta esse varia Sacramenta, & ipsum etiam corporis Domini sacrificium, quae omnia ex opere operato vitia sint, & ad peccatorum purgationem conducant, licet non equaliter, nec eodem modo. Quod vero hic negat Philipus, Missam valere ex opere operato, & apertius Lutherus in articulis Smalcaldicis, qui huic ipsi operi inferri sunt, repugnat articulo Confessionis 8. & haeresin Donatistarum renouat. Nam cum in hoc articulo de Missa, Missam a se retineri, & summa reuerentia celebrari dicunt, certe Missam vilem esse credunt. Non autem volunt vilem esse ex opere operato; Ergo ex opere operantis vim illius pendere existimant. Ad haec haeresis est Donatistarum, quam nominatim artic. 8. damnauit August. Confessio. Vbi etiam asseruit: *Verbum, & Sacramenta, vitia & efficacia esse ex institutione Dei, siue per bonos, siue per malos ministros exhibeantur.* Et hoc ipsum est, quod Theologi nostri per opus operatum intelligunt, & ab hoc opere operantis distingunt. Sed video vnde Philippus occasionem arripuerit mentendi, & calumniandi, quia videlicet S. Thomas in opusculo, de Sacramento altaris, capit. 1. docet: Corpus Domini in altari pro debitis quotidianis. At sanctus Thomas non dicit, in cruce pro solo debito originali*

oblatum

oblatum Christi Corpus, imò etiam pro actualibus oblatum docet 3. p. q. 1. art. 4. & q. 49. art. 1. ad 4. Id ergò in eo opusculo sibi voluit S. Thomas, quia peccatum originale semel dimissum nunquam repetitur, idè ad illud expiandum non esse necessaria quotidiana sacrificia, sed sufficere sacrificium crucis semel peractum, & semel per Baptismum applicatum; At pro peccatis actualibus, quae saepius committuntur, instituta esse; praeter Baptismum, quotidiana remedia, in quibus sacrificium altaris merito numeratur. Non quòd statim peccatores iustificet (vt aduersarij nos dicere metiuntur); sed quòd inuet ad placandum Deum, & ab eo impetrandum, vt super peccatores clementer respiciat, eiusque desiderium conuersionis inspiret, atque ad iustificationem querendam, & obtinendam, disponat.

XIX. MENDACIUM.

PAG. 28. in eodem articulo. *Veseres*, inquit, *ante Gregorium, non faciunt mentionem priuatae Missae. Quod idem reperitur in Apologia pag. 225. Si per Missam priuata intelligatur Missa, quae priuato nomine fiat, siue ab vno tantum fiat & vni soli profici; Mendacium, est quòd post Gregorium eiusmodi Missae in Ecclesia esse ceperint. Nulla est, nec vnquam fuit in Ecclesia, Missa priuata, sed omnis Missa publica est, cum omnis Missa fiat a sacerdote, vt publicus minister est & pro communi & publica vtilitate totius Ecclesiae. Si vero per Missam priuata intelligant eam, quae non fit in loco publico, vel ad quam non conuenit populi multitudo, vel in qua non distribuitur populo Sacramentum; falsum est, apud veteres non exstare memoriam eiusmodi Missarum, ante tempora Gregorij. Certè Augustinus Gregorium, ducentis fere annis antecessit, & tamen lib. 22. de Ciuit. DEI. cap. 8. scribit haec verba; *Vt tribunitius Hesperius, qui apud nos est, habet in territorio Fustalensi fundum Cupedi appellatum, vbi cum afflictione animarum & seruorum suorum, & domum suam spirituum malignorum vim noxiam perpeti comperisset, rogauit nostros, me absente, Presbyteros, vt aliquis eorum illo pergeret, cuius orationibus cederet. Perrexit vnus, obtulit tibi sacrificium corporis Christi, oras quantum potuit, vt cessaret illa vexatio. Deoq; pro vniuersa miserante, cessauit.* Habes hic Missam in loco priuato, ab vno celebratam, sine distributione Eucharistiae populo facta, & tamen vtilè, & Deo gratam, vt miraculum subsequens declarat.*

XX. MENDACIUM.

PAG. 29. in articulo de Confessione. *Antea*, inquit, *inimò acce extollantur satisfactiones, fidei vero & meriti Christi, ac iustitiae fidei, nulla fiebat mentio. Hoc mendacium refellunt omnes libri Catholicorum, in quibus & fides passim praedicatur, & virtus Sacramentorum, & ipsarum etiam satisfactionum, ad meritum Christi referunt. Nunc vnus locus S. Thomae sufficet; 3. part. q. 62. artic. 5. *Christus*, inquit S. Thomas, *liberauit nos à peccatis nostris, praecipue per suam passionem, non solum efficiens, & meritorie, sed etiam satisfactorie. Similiter etiam per suam passionem inuiauit ritum Christianae religionis, offerens seipsum oblatione, & hostia Deo, vt dicitur ad Ephes. 5. Vnde manifestum est, quòd Sacramenta Ecclesiae specialiter habent virtutem ex passione Christi, &c. Et infra: *Per fidem Christus habitat in nobis, vt dicitur ad Ephes. 3. & idèo virtus Christi copulatur nobis per fidem, &c.* Mentitur ergo qui dicit, ante haec tempora nullam factam, esse in Ecclesia fidei & meriti Christi mentionem.**

XXI. MENDACIUM.

PAG. 34. in articulo de votis monasticis. *Angustini*, inquit, *tempore, Monasteria erant libera collegia, postea*

corrupta disciplina, vbiq; addita sunt vota, vt tanquam excogitato carcere, disciplina restituerentur.

Mendacium est hoc sanè dignissimum, cui non solum octo millia Lutheranorum subscriberent; sed etiam tot illustres ciuitates, totq; illustrissimi Principes, suffragium suum adiungerent. Quid enim? An non vixit August. tempore Augustini? Is igitur scribes in Psal. 77. ita loquutus est: *Nemo postus in Monasterio frater dicat, recedo de Monasterio, neque enim soli qui sunt in Monasterio, peruenturi sunt ad regnum caelorum; & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur eis; d illi non uenerunt, tu uenisti.* Et in Psal. 99. de Monachis apostatis loquens: *Dum non perseuerauerit, inquit, implere quod uouit, sit desertor tam sancti propofiti, & reus voti non redditi.* Sed fortè non sufficit vnus: Nam in ore duorum vel trium testium stabit omne verbum. S. IOAN. CHRYSOST. qui etate Augustini ita vixit, vt etiam ante Augustinum mortuus sit, in epist. 6. quae est ad Theodorum, qui deserto Monasterio vxorem ducere voluerat (vt hoc tempore passim faciunt, qui ab Ecclesia ad Lutheranos deficiunt) *Honorabiles*, inquit, *nuptiae, sed etiam seruare non conuenit privilegia nuptiarum; quamuis frequenter hoc ipsum nuptias uoces, ego tamen adulterio illud peius existimo, &c.* At cur obsecro, nuptiae Monachorum, adulterijs sunt peiores, si nullis votis tenentur? Sanctus HIERONYMVS, & ipse Augustino senior, in epistola ad Sabinum: *Moris est, inquit, in Aegypti & Syriae Monasterijs, vt tam virgo, quam vidua, quae se Deo uouerit, & saeculo renunciantes, omnes delicias saeculi conculcarint, crinem Monasteriorum matribus offerant descendum.* S. EPIDIANVS scribens contra haeresim sexagesimam primam: *Tradiderunt, inquit, sancti Apostoli, peccatum esse, post decretam uirginitatem, ad nuptias conuerti.* S. BASILIVS, qui nominatis aliquatò Patribus vetustior fuit, in proemio Monasticarum constitutionum; *Itaq;* inquit, *qui à mundi uinculis liber esse cupit, nuptias uelut pediculas quasdam fugit, his autè relictis, uitam suam Deo consecrat, & castitatem profitetur, ut neq; facultas ipsi sui conuersionis ad nuptias. Et infra, cap. 22. Constituit meminit voti Obedientiae, & cap. ultimo, voti Paupertatis. Idem in libro de uirginitate, parum à medio: *Cum, inquit, Domino uirginitatem professi sint, carnali postmodum uoluptate male blada delimita ac deuicta, supri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Haec dicta putentur Catharinae coniugi Lutheri, ipsi autem Luthero conuenit, quod paulò antè habet: *Horrendo, inquit Basilus, sacrilegio Christi spòse adulter efficitur. Deniq; idem Basilus in epist. vltima, quae est ad uirginè lapsam, Et quia, inquit, impius in profudum collapsus, mala de certo contemnit, etiam ipsa abnegas ad uerum spiritum paula, neque esse uirgo, neque vnquam promississe clamans. Reuoca in memoriam honestam professionem, quam professus es coram Deo, & Angelis, & hominibus, &c.***

XXII. MENDACIUM.

BIDEM sic aiunt: *Docebant vota paria esse bapismo, docebant se hoc uita genere mereri remissionem peccatorum, & iustificationem coram Deo. Et infra: Ita persuadebam uitam monasticam esse meliorem bapismo. Et addit Philippus in Apologia, pag. 250. docebant, applicata alijs, alios saluare. At quis Catholicorum vnquam ita docuit: Dicimus quidè, opera religionis, id est, castè uiuere, nihil proprij possidere, obedire maioribus, opera esse bona, & meritoria uitae aeternae, si à iustis fiant, & conducere ad satisfaciendum pro peccatis, sicut cetera omnia opera bona: at mereri iustificationem illam, quae ex impijs efficitur iusti, nullus Catholicorum docet. Scimus enim non ex operibus iustitiae, quae fecimus nos, sed propter magnam DEI misericordiam, iustos fieri, quorquor uerè iustificantur. Addimus uerò, posse Monachos facere*

alios homines operum suorum bonorum participes, vt possunt omnes alij fideles, cum sit communicatio inter membra eiusdem corporis. At quod possit Monachus suis operibus alios saluos facere, merendo eis gratiam & gloriam, mera calumnia est, nemo nostrum dicit. Denique non negamus, inter Baptismum, & Monachatum esse quandam similitudinem; quod sicut in Baptismo remittitur omnis poena peccatis debita, ita quoque in susceptione vite monastica fieri credibile est. At non continuò anteponimus, vel æquamus Monachatum Baptismo; Baptismus enim, & culpam, & poenam remittit, & hominem de impio facit pium, & de filio diaboli, filium Dei; Professio verò monastica, solam poenam remittit, quæ post remissam culpam aliquando remanet. Neque hæc est solus S. Thomæ doctrina (vt Philippus existimat) sed etiam veterum SS. Patrum. Scribit S. Athanasius, in vita B. Antonij, Angelicam vocem aliquando auditam, quæ testaretur, D. Antonium omnia peccata dimissa, cum per vitam monasticam seculo renūciasset. S. quoque Hieron. in epist. 25. de obitu Bleffille: *Cum, inquit, propitius Christo ante quatuor ferme menses, secundo quodam modo se præpositi Baptismo lauerit, & ita deinceps vixerit, vt calcato mundo semper Monasterium cogitauerit, &c.* S. Bernardus lib. de præcepto & dispensatione, non procul à fine: *Audire, inquit, & hoc vultis à me, vnde, præter cetera poenitentiae instituta, monasterialis disciplina inuenit hanc perogatiuam, vt secundum Baptisma nuncupetur? Arbitror, ob perfectam mundi renunciationem, ac singularem excellentiam vite spiritualis, qua præminens vniuersis vite humane generibus huiusmodi conuersatio, Professores & amatores suos Angelis similes, dissimiles hominibus facit, imò diuinam in homine reformam imaginem, configurans nos CHRISTO instar baptismi, & quasi denique secundo baptizatur, dum per id quod mortificamus membra nostra, que sunt super terram, CHRISTVM induimus, compluuii denique similitudini mortis eius.* Hæc S. Bernardus, cuius testimonium Philippus rejicere non debet, cum in Apologia eum, tum inter sanctos viros numeret, tum eius testimonia tanquam grauissima, pro se adducat. Illud tamen non est prætereundum, nec S. Bernardum, nec S. Thomam, nec vllum Catholicorum, vitam monasticam baptismo anteposuisse, quod tamen Philippus Catholicis attribuit.

XXIII. MENDACIVM.

PAG. 34. *Quid sebat, inquit, in monasterijs? olim erant Schola sacrarum litterarum, & aliarum disciplinarum.* At non ita describunt nobis Monasteriorum exercitationes. Hieronym. in epistol. ad Eustochium, de seruanda virginitate, & in altera ad Rusticum de institutione Monachi; August. in libro de moribus Ecclesie Catholice; Ioan. Cassianus in libr. de institutis cenobiorum; Benedictus in Regula; & ante hos omnes Basilus, in monasticis constitutionibus; Hi si quidem meminerunt obedientie, continentie, paupertatis, ieiuniorum, vigiliarum, silentij, psalmodie, solitudinis, ciliciorum, & similibus rerum: At humanarum disciplinarum, Physicæ, Dialecticæ, Oratoricæ, ac Poeticæ artis, ne verbo quidem meminerunt. Viderit ergo Philippus, vbi scholastica & politica Monasteria somniant.

XXIV. MENDACIVM.

PAG. 45. in articulo de potestate Ecclesiastica. *Facile, inquit, possent Episcopi legitimam obedientiam retinere, si non urgerent seruire traditiones, que bona conscientia seruari non possunt. Nunc imperant celibatum, nullos recipiunt, nisi iurent se puram Evangelij doctrinam nolle docere.*

re. Ostendant, si possunt, quis vquam Episcopus exegerit iuramentum de non docenda pura Evangelij doctrina. Nisi forte nomine pura doctrina, hæreses intelligi velint. Praxis enim Ecclesie habet, vt exigatur à Pastoribus iuramentum, de non docendis hæresibus, & de scriptura non explicanda, nisi iuxta consensum sanctorum Patrum, & hoc, vt erroribus, & impuritati doctrinæ aditus præcludatur. Neque verum est, celibatum imperari, sed tantum exigi, vt conditionem ad sacerdotium necessariam. Quemadmodum enim liberum est vnicuique sacros ordines non suscipere, ita quoque liberum est celibatum non seruare.

XXV. MENDACIVM.

PAG. 55. in præfatione. *Et nunc scripsi, quam moderatissime potui. Ac si quid videtur dictum asperius, hoc mihi præfandum est, me cum Theologis, ac Monachis, qui scripserunt consutationem, litigare, non cum Cesare, aut Principibus, quibus debeo, venerari, &c.* Si vera sunt hæc verba, contra Theologos, & Monachos, aliosque Catholicos, qui consutationem non scripserunt, nihil scripsit in Apologia hæc Philippus, quod contumeliam sonare possit: contra ipsos etiam, si consutationem scripserunt, etsi aliquid asperius dictum sit, seruata tamen est moderatio, quæ tantum Theologum decebat. At in ista ipsa pag. 51. in verbis, quæ immediatè præcedunt hanc protestationem moderatioris, asperrimè flagellatur Theologi Catholici. *Sed aduersarij, inquit, sic agunt causam, vt ostendat se neg. veritatem, neq. concordiam querere, sed vt sanguine nostrum exorbeant.* Et infra, eadem pag. *Sophiste nominant, omnes Theologi.* Et infra, pag. 103. moderatissime loquitur Philippus, cum ait: *Turpe est autem aduersarijs, tan-topere predicare dilectionem, cum nusquam prestent eam. Quid nunc agunt? dissipant Ecclesias, scribunt leges sanguine, & has proponunt Cesari, Clementissimo principi promulgandas, rruicidant sacerdotes, & alios bonos viros, si quis tenet significari, se aliquè manifestè ab usum non omnino probare.* Et pag. 164. insignis moderatio cernitur in istis verbis Philippi: *Deus perdat illos impios Sophistas, qui tam scelerate deorum verbum DEI, ad sua somnia vanissima. Et paulò post, Quis docuit hos asinos Dialecticam?* Et pag. 208. *Manifistos abusus nouos & iniustitiam crudelitate descendunt. Nullos patiuntur in Ecclesia idoneos doctores, et pag. 212. Nunc hoc expendat prudens lector, quid frontis habeant isti nihili homines.* Et infra, de grauissimis Theologis ait: *Quasi verò Ecclesiam valde ornet ista publica infamia flagitiosorum, ac prodigiosarum libidinum, qua flagrat apud illos sanctos Patres, qui Curios simulant, & Bacchanalia vinum; ac plerique ne verecunde quidem nominari queant, que isti summa licentia faciunt.* Et pag. 220. *Illi Sardanapali, consilio abutuntur prætextu religionis.* Et pag. 222. *Videtur, inquit, extremam impudentiam istorum nebulonum, &c.* Sanè prædicanda moderatio est, senes grauissimos, doctissimosque Theologos, nunc asinos, nunc nebulones, nunc Sardanapalos, nunc homines nihili appellari, & sic appellari ab eo, qui vix Grammaticam bene teneat.

XXVI. MENDACIVM.

PAG. 59. in Apologia, articulo 2. *Ad eundem modum (inquit Philippus) loquitur & Augustinus, qui ait; Peccatum in baptismo remittitur, non vt non sit, sed vt non impuetur. Hic palam fatetur esse, hoc est, manere peccatum, tamen si non impuetur. Et hæc sententia, adeo placuit posterioribus, vt recitata sit in decretis.*

Miseri prædicto est, tantopere placere quibusdam mendacia, vt ab eis auelli nulla ratione possint. Scribat hoc idem Lutherus in assertionem articuli 1. &

ostensum illi fuit ab Episcopo Rossensi, nusquam dicere Augustinum, peccatum manere, & non imputari, sed concupiscentiam manere, & non imputari in peccatum, sicut verè non est peccatum. Hæc enim verba sunt Augustini: quæ corruptè citantur à Lutheranis, lib. 1. de nuptijs & concupiscentia, cap. 25. *Si queritur, quomodo ista concupiscentia maneat in regenerato, in quo vniuersorum facta est remissio peccatorum? Respondetur, dimitti concupiscentiam carnis in Baptismo, non vt non sit, sed in peccatum non impuetur.* Lib. quoque 6. in Iulianum cap. 8. non dicit Augustinus, peccatum actu manere, reatu transire. Nec enim tam stupidus erat Augustinus, vt non intelligeret, ista non coherere, peccatum actu manere, & non manere reatu, cum ipse idem Augustinus peccatum per reatum definire soleat. Et ibidem lib. 1. de nuptijs & concupiscentia, cap. 25. Cum dicit, hoc est, non habere peccatum, reum non esse peccati. Qui etiam passim asserit, concupiscentiam remanentem malum quoddam, & infirmitatem esse, non autem peccatum. Tractat. 41. in Ioan. *Nunquid, inquit, quia deleta est tota iniquitas, nulla remansit infirmitas? Et lib. 6. contra Iulianum, cap. 5. Omni peccato carent iustificati, sed non omni malo.* Quid, quod ipse etiam Philippus in colloquio VVormatiensi, (vt Ioan. Cochleus testatur in discussione Confessionis Augustinæ, artic. 2.) ingenue fassus est, malè hunc locum ex Augustino esse citatum, cum id ei Ioan. Eckius obieciisset. Quid? quod multi nostrorum sapius iam de hoc errore Lutheranos admonuerunt? Cum igitur mendacium toties patefactum & refutatum, in libro Concordiæ, cui octo millia hominum subscripserunt, adhuc inueniatur: vnum è duobus necessarium est, aut hoc mendacium à sedecim millibus oculorum deprehendi non potuisse, aut voluisse aduersarios, etiam cum mendacijs Concordiam facere. Adde quod in decreto etiam Gratiani, dist. 4. de consecratione. can. Per Baptismum; non habetur, peccatum manere, (vt Philippus mentitur) sed concupiscentiam.

XXVII. MENDACIVM.

PAG. 62. in Apologia pro articulo 4. sic ait Philippus. *Damnant auctores consutationis Confessionis Augustinæ, quod affirmamus, homines fide consequi remissionem peccatorum, & fide in Christum, iustificari.* At mendacium est. Non enim auctores Confessionis damnant, quod fide dicatur iustificari, sed quod fide sola. Illa enim consutatione de qua Philippus loquitur, exstat in harmonia Confessionis Augustinæ, edita ab Andrea Fabricio Leodio, & in ea sic legitur, art. 5. *Quod fidei mentionem hic faciunt, catenus approbatur, quatenus de fide non sola; vt aliqui malè docent, sed que per dilectionem operatur, vt Apostolus rectè docet, ad Gal. 5. intelligatur.* hæc ibi.

XXVIII. MENDACIVM.

IBIDEM. *Antonius, Bernardus, Dominicus, Franciscus, & alij sancti Patres, elegeunt certum vite genus, &c.* Vel ex animo Philippus loquitur, cum sanctos vocat, Antonium, Bernardum, Dominicum, Franciscum, vel aliud sentit, aliud dicit. Si loquitur ex animo, destruit totam Confessionem Augustinam, & vniuersum profusum Lutheranismum. Constat enim hos quatuor Patres Monachos fuisse, & Patres Monachorum, & omnes certum vestimenti genus excogitasse, cucullos gestasse, à certis cibis abstinnisse, vota continentie perpetuæ, & paupertatis, ac obedientie coluisse, atque alijs commendasse. Item Antonium certum esse in continentia, & paupertate, & omnia ciuilia officia deseruisse. Bernardum & Dominicum Missâ assidue dixisse, Papæ Romano adha-

se, atque adeo Papistas supra modum fuisse: Franciscum denique nemo ignorat, in suo testamento fidem Romanæ Ecclesie commendasse, ac imperasse, vt si quis ex suis à fide Romana Ecclesia aberraret, is diligentissime custoditus, in manus iudicum traderetur. Si verò aliud loquitur, aliud sentit, imitator, & filius est; qui mendax fuit ab initio, imò & qui pater mendacij, ab ipsa veritate nominatur.

XXIX. MENDACIVM.

PAG. 105. in Apologia. *Aduersarij, inquit Philippus, docent, homines iustificari, dilectione & operibus, de qua apprehendimus propitiatorè Christum, nihil dicunt: imò hanc fidem improbant, neq. improbant tantum sententijs, aut scriptis, sed etiam ferro & supplicijs conantur in Ecclesia delere.* Iam sæpè diximus, veram fidem in Christum nos maxime requirere in negotio iustificationis; & propterea mentiri Philippum, cum ait, nos de fide aut nihil dicere, aut fidem oppugnare. Specialem tamen illam fidem Lutheranorum, superbam, atque arrogantem, quæ sola vult iustificare, nec patitur comites, quos illi Deus assignauit, merito rejicimus, & deletam funditis, atque exterminatam optamus, quandoquidem & ipsa delet atque exterminat orationem, Sacramenta, opera bona, & quidquid Deus ad salutem hominum instituit. Nam si quis non orat ex fide, malè orat, & Deum irritat potius, quam placat, vt aduersarij etiam fatentur. Debet igitur fides orationem præcedere; at vbi est fides, ibi continuò est iustificatio; & certus est Lutheranus ex fide, sibi remissa esse peccata; neque potest ea de re sine grauissimo scelere dubitare; Ergo non potest orare ac dicere; *Domine nobis debita nostra, vel cum publicano; Deus propitius esto mihi peccatori;* Sec cum Pharisæo dicendum illi est; *Domine gratias tibi ago, quia non sum sicut ceteri homines.* Quomodo enim petere audebit, quod certò scit ex fide, se iam esse consecutum? Pari ratione sine fide Sacramenta non profunt, sed obliunt, at fides vbi adest, mox iustificat; quorum igitur Baptismus post fidem adhibetur? Ninitiuæ quoque perdidit ieiunium illud suum tam laboriosum. Nam si absque fide ieiunauerunt, nihil eis profuit; si fide præcedente, iam Deus ante ieiunium placatus erat. Multa hinc dici possent, sed causa ista vsque ad fastidium iam à multis tractata est.

XXX. MENDACIVM.

PAG. 112. in Apologia. *Planè, (inquit Philippus) surdi sunt aduersarij, toties iam dictum est, legem sine Christo prodesse, propter quem placent bona opera. Sed illi ubique, exultando Christo, docent mereri iustificationem, opera legis.* Mentiris, Philippe, & tam impudenter, vt mirum sit, si quem ienueris, qui tibi credat. Profer saltem vnum ex Theologis nostris, qui doceat, opera sine Christo mereri iustificationem. Certè ipsa consutatio Catholica, aduersus quam potissimum Apologiam scribis, ita loquitur articulo 4. *Atiamen omnes Catholici fatentur, opera nostra ex se nullius esse meriti.* Vide suprâ, mendacio XX.

XXXI. MENDACIVM.

PAG. 124. in Apologia, art. 6. sic ait Philippus: *Nec offendet quemquam, quod sibi Ecclesia nomen vendicant. Nam Ecclesia Christi apud hos est, qui Evangelij Christi rectè docent: non apud illos, qui prauas opiniones contra Evangelij defendunt.* Et passim in hac Apologia negat Philippus, apud

nos esse Ecclesiam. At hoc falsum esse, ex eadem Apologia conuincitur potest. Nam pag. sequenti id est, 125. dicit Philippus; Antichristum sedere in templo DEI, id est, ut ipse exponit, in Ecclesia dominari & gerere officia. Et pag. 130. dicit; Papam esse Antichristum. Si ergo Papa tanquam Antichristus in Ecclesia dominatur, & gerit officia, & tamen non dominatur, nec gerit officia inter Lutheranos, sed inter Papistas: Ergo non Lutherani, sed Papiste sunt Ecclesia. Et præterea pag. 122. Philippus agnoscit aliquam offensionem, eo quod schisma fecerit, & se cum suis diuiserit ab illis, qui existimantur ordinarij Episcopi; & addit, se concordiam summo studio concupiscit; quod & alibi sæpe repetit. At si apud nos non est Ecclesia, sed regnum Antichristi, & ipsi Episcopi membra sunt Antichristi, certe non est crimen, à nobis & Episcopis nostris dissidere; sed e contrario potius crimen grauissimum est, cum Antichristo velle concordare. Concordet igitur secum liber Concordiæ, & aut apud nos Ecclesiam esse fateatur, aut non dicat, Antichristum in Ecclesia magistratum gerere, neque nobiscum Concordiam desideret.

XXXII. MENDACIVM.

PAG. 119. in apologia. Manifestus, (inquit Philip.) error est, quod docent aduersarij, mereri homines remissionem peccatorum dilectione erga Deum, ante gratiam. At profecto ne somnauit quidem vquam vllus Catholicorum, quod hic nobis obijciatur, & in confutatione Catholica passim repetitur, opera sine gratia nihil valere.

XXXIII. MENDACIVM.

Ibidem. Quid opus erit fide, si Sacramenta ex opere operato, sine bono motu venientis iustificam? At nullus Catholicorum dixit, vel scripsit vquam, in adultis non requiri cum Sacramentis motum internum fidei, displicentiæ, vel contritionis, &c. Et nos supra, Mendacio XX. adduximus. S. Thomam, alludentem, applicari Christi meritum hominibus per fidem, in Sacramentis.

XXXIV. MENDACIVM.

PAG. 129. in Apologia, sic ait Philippus. Sed fortasse aduersarij sic postulanti, desinunt Ecclesiam quod sit Monarchia externa, suprema totius orbis terrarum, in qua oporteat Romanum Pontificem habere potestatem vniuersalem, de qua nemini liceat disputare, aut iudicare, condendi articulos fidei, abolendi Scripturas, qua velint instituenti calum & sacrificia, &c. Et infra: Atque hæc definitio non Ecclesia Christi, sed Regni Pontificij, habet auctores non solum Canonistas, sed etiam Danielem, cap. 11.

Profer igitur vnum Canonistam, qui dicat, Pontificem Romanum posse Scripturas abolere, instituire sacrificia, & similia facere, & cum non potueris, scito, te & esse & haberi mendacem. At nos facile possumus ostendere, Lutherum vestrum id sibi auctoritatis arrogasse, vt aboleret plurimos sacrosanctæ Scripturæ libros, vt Machabæorum volumina, Epistolam Iacobi, Epistolam ad Hebræos, & alia quædam. Item, vt conderet nouum articulum, quo videlicet quilibet ex fide credere teneatur se esse iustum, licet in omni bono opere peccet. Quod verò ex Daniele adducitur, ad demonstrandum, Romanum Pontificem esse Antichristum; non in Pontificem, sed in Lutherum aptissime quadrat. In eo enim loco Daniel Antichristo tribuit, non instituire sacrificia, quod Lutherus totis viribus facere conatus est. Addit ibidem Daniel, Antichristum contra omnes Deos pugnatum; At Pontifex Romanus, vt vos quidem

putatis, Deos innumerabiles colit, omnes videlicet Sanctos, & Sanctas, qui cum Christo regnant, cum e contrario Lutherus aduersus omnes Sanctos bellum gerat.

XXXV. MENDACIVM.

PAG. 130. in Apologia, articulo de Ecclesia sic de Romanis Pontificibus loquitur Philippus: Quæstio quæ sit curia Evangelium, aut indicat signum recte? Multi etiam palam irridunt religiones omnes. At cur tam insignis criminis nullum testem citas, nisi quia non crimen Pontificum, sed tuum mendacium, tua blasphemia est? certe Innocentius III. ex illis est, quos non probatis, & tamen existant sermones eius, existant epistolæ, existant alia opera plena factis testimoniis. Quod idem de multis aliis dici posset, vt omitam, quod semper Pontifices sacra fecerunt, vbi leguntur Euangelia non Latine solum, sed etiam Græcè.

XXXVI. MENDACIVM.

PAG. 136. in Apologia, articulo 10. sic mentitur Philippus: Decimus articulus approbatus est, in quo confitemur nos sentire, quod in Cæna Domini vere, & substantialiter adsint corpus & sanguis Christi, & verè exhibeantur cum illis rebus, quæ videntur, panis & vino, his qui Sacramentum accipiunt. At, bone Philippe, in articulo 10. Confessionis, quem nostri receperunt, nulla facta est mentio panis & vini manentis cum corpore, & sanguine Christi; Hic enim est articulus decimus. De Cæna Domini, docet, quòd corpus & sanguis Christi, verè adsint, & distribuuntur vscendentibus in Cæna Domini. in Germanico autem exemplari additum erat, sub specie panis & vini. Tantum verò abest, vt Catholici tunc receperint talem articulum, de pane manente cum corpore Domini, vt expressè monuerint, recipiendum esse decretum Generalis Concilij de transubstantiatione panis in corpus, & vini in sanguinem Domini.

XXXVII. MENDACIVM.

PAG. 140. in Apologia, art. 11. Nunc de hac fide consequente remissionem peccatorum, nulla est syllaba in tanta mole Constitutionum, Glossarum, Summarum, Confessionum: nisi quæ ibi Christus legitur. Si de fide loqueris, quæ sola iustificet, & certos absolute reddat, remissa esse peccata, non mireris, si ea fides non inueniatur in Glossis & Summis; nam cum illæ fierent, ista nondum erat nata. At de fide vera in Christum & de ipso Christo, nihil in tot libris legi, mendacium est nimis crassum. Certè sanctus Antoninus, qui inter Summistas non postremum locum tenet, tam de fide, quàm de Christo fassissime differit. Nec vlli alij de hisce rebus siluerunt.

XXXVIII. MENDACIVM.

PAG. 140. in Apologia, art. 12. sic Philippus loquitur: Quid hic, Carole, Cesar inuictissime, faciemus? Hæc est propria vox Evangelij, quod fide consequamur remissionem peccatorum. Hanc vocem Evangelij damnant isti scriptores confutationis. Sed non ita est, Philippe: non enim confutatio vsquam negat, nos fide cõsequi remissionem peccatorum; sed negat, nos sola fide, cõsequi remissionem peccatorum: quod & Euangelium passim negat, cum & Sacramentis, & dilectioni, & penitentia tribuat remissionem peccatorum.

XXXIX. MENDACIVM.

Sed sexies geminatum.

PAG. 143. in Apologia, articulo 12. numerantur hæc dogmata, tanquam sint Catholicorum Theologorum: Quod per bona opera extra gratiam facta, mereamur ex patto diuina gratiam. Quod per attritionem mereamur gratiam. Quod ad deletionem peccatis, sola decretatio criminis sufficiat. Quod per contritionem, non fide in Christum, consequamur remissionem peccatorum. Quod potestas clauium valeat ad remissionem peccatorum, non coram Deo, sed coram Ecclesia. Quod susceptio Sacramenti penitentia, ex opere operato, sine bono motu venientis, hoc est, sine fide in Christum, conferat gratiam. At hæc omnia non nostra dogmata, sed Philippi mendacia sunt. Nec dubium quin subscriberent contra ista dogmata, non octo millia, sed plusquam octingenta millia Catholicorum, vt iam periculum sit, ne suffurctur aduersarij Cretenfis illud encomium Apostolicum, Cretenfes semper mendaces.

XL. MENDACIVM.

PAG. 163. in Apologia, artic. 12. de satisfactione loquens Philippus, sic ait. Hæc tota res est commentitia, recens conficta, sine auctoritate Scripturæ, & veterum scriptorum Ecclesiasticorum. Ac ne Lombardus quidem, de satisfactionibus hoc modo loquitur. Scholastici viderunt in Ecclesia esse satisfactiones, nec animaduertent, illa spectacula instituta esse, tum exempli causa, tum ad probando hos, qui petebant remissionem ab Ecclesia. In summa non viderunt esse disciplinam, & rem prorsus politicam. Ideo superstitione sinecerunt, eas non ad disciplinam coram Ecclesia, sed ad placandum Deum, valere. Et pag. 164. Adhuc Lombardi tempore ignota erat (satisfactio.) Et pag. 175. Quod patres mentione faciunt satisfactionis, quod Concilia fecerunt canones, diximus supra, disciplinam Ecclesiasticam fuisse exempli causa constitutam, nec sentiebant, hanc disciplinam necessariam esse, vel ad culpæ, vel ad penæ remissionem.

Hoc esse mendacium, vel vnus Cyprianus abundè declarabit. Is enim auctor & sanctus, & antiquus, & doctissimus. Nam de sanctitate martyrum, de doctrina, volumina quæ reliquit, de antiquitate, historia omnes testimonium præbent: certè plus quàm octingentis annis, Petro Lombardo vetustior est Cyprianus. Is igitur in Sermone, qui est de lapsis, prope finem, ita loquitur: Qui autem penitentiam criminis tollunt, satisfactionis viam claudunt: ita fit, vt dum temeritate quorundam promittitur salus falsa, vel creditur spes veræ salutis adimatur. Vos verò, fratres dilectissimi, quorum timor in Deum pronus est, et in ruina licet animus constitutus, mali sui memor estis; penitentes ac dolentes peccata vestra perspicite, grauissimum conscientie crimen agnoscite, ad intelligentiam delicti vestri oculos cordis aperite, nec desperantes misericordiam Domini, nec tamen iam veniam vindicantes. Deus, quantum Patris pietate indulgens semper & bonus est, tantum iudicis maiestate metuendus est. Quam magna deliquimus, tam granditer desoleamus. Alto vulnere diligens & longa medicina non desit: penitentia crimine minor non sit. Putasne tu Domini cito posse placari, quem verbis perfidis abnuisti, cui patrimonium præponere maluisti, cuius templum sacrilega contagione violasti? Pueri facile cum misererit tui, quem tuum non esse dixisti? Orare oportet impensius & rogare; diem luctu transigere, vigilijs noctes ac scilicet ducere, tempus omni lachrymosis lamentationibus occupare, stratos solo adhibere cineri, in cilicio & sordibus volutari: post indumentum Christi perditum, nullum hic iam velle vestium, post diaboli cibum, malum ieiunium. Et infra: Sic sub Apostolis fides viguit, sic primas credentium populus Christi mandata seruauit. Et infra: Penitenti operanti, roganti, potest clementer ignoscere, potest in acceptum referre, quid ad pro talibus & petierint martyres, & fecerint sacerdotes: vel si quis plus eum suis satisfactionibus mouerit, si eius iram, si indignam offensam, iusta deprecatione placuerit; dat illi & arma rursum, quibus victus armetur. Et infra: Qui se Deo satisfecerit, qui penitentia facti sui, qui pudore delicti, plus & virtutis & su-

de ipsi lapsus sui dolore cõceperit, exauditus & adiutus à Domino, quam contumeliam nuper, letam faciet Ecclesiam; nec iam solum Deum veniam merebitur, sed coronam. Hæc ille. Habes hic imprimis ter nomen satisfactionis. Habes deinde, illam consistere in operibus, luctu, cinere, cilicio, ieiunio, elemosynis, precibus. Habes tertio, hæc non tantum expedire, sed necessaria etiam esse; orare oportet, inquit Cyprianus, & impensius rogare, &c. Habes quarto, his operibus Deum placari; nam & hoc aliquoties repetitum est, & proinde non ad solam disciplinam externam & politicam, satisfactionem pertinere. Habes quinto in vltimis verbis per eiusmodi opera non solum nos veniam, sed etiam coronam promereri. Habes sexto, non sufficere fidem solum, quando tam multa alia necessaria sunt. Habes septimo, non debere nos continuo veniam vindicare, etiam si iam cõceperimus non solum credere, sed etiam timere & dolere. Habes postremo, sic sub Apostolis fidem viguisse; & propterea mendacium esse Philippi, quòd ista sint noua, & inaudita ante tempora Petri Lombardi.

XLI. MENDACIVM.

PAG. 180. in Apologia, articulo 13. Hic damnamus (inquit Philippus) totum populum Scholasticorum Doctorum, qui docent, quòd Sacramenta non ponunt obicem, conferunt gratiam ex opere operato, sine bono motu venientis. Hæc simpliciter Iudaica opinio est sentire quòd per ceremoniam iustificemur, sine bono motu cordis, hoc est sine fide; & tamen hæc impia & perniciosa opinio magna auctoritate docetur in toto regno Pontificio. Hæc ille. Ex ore tuo de iudicio, serue nequã. Nonne tu dixisti supra, pag. 154. & 155. Scholasticos, cum de Sacramento penitentia disputant, requirere contritionem vel attritionem; & quid aliud est tam contritio, quàm attritio, nisi motus Cordis? Deinde, in ipsa confutatione, articulo 12. vt etiam in omnibus libris Scholasticorum, nonne passim inculcatur, tres esse partes penitentia, cõtritionem, confessionem, & satisfactionem? Et certè, contritio, sine fide, spe, & dilectione, id est, sine tribus cordis motibus esse non potest.

XLII. MENDACIVM.

PAG. 184 in Apologia, articulo 15. At isti (inquit Philippus) sentiunt, Deum esse placatum, propitium, propter traditiones, non propter Christum.

XLIII. MENDACIVM.

PAG. 186. in Apologia articulo 15. sic rursus mentitur Philippus. Docent, inquit, quòd non propter Christum grauis iustificemur per fidem, sed per tales cultus. Hæc & similia non egit confutatione, cum nec aduersarij vlli pro se testem adducat. Et contra eum omnes scholæ, omnia templa, omnes libri Catholicorum testentur.

XLIII. MENDACIVM.

Et quidem tergeminum

PAG. 186. in Apologia, articulo 15. Has causas habebam Patres (inquit Philippus) ritum seruandorum, vt aperte testatur Epiphanius in disputatione contra Encratitas, quòd genus simile fuit Monachorum nostrorum. Fuerunt enim sodalitia, quæ si certas traditiones imponebant, abstinebant à vino, & in ipsa Cæna Domini, nullis carnibus vescerantur, ne piscium quidem, qua in re fratres Domini longe superabant à coniugio vero vel maxime abhorrebant. Et infra: Has obseruationes fingebant esse cultum DEI, & iustitiam, propter quam Deo accepti essent, qua placarent iram DEI, hæc opinio improbat Epiphanius. Hic tria sunt apertissimi-

ma mendacia

ma mendacia. Primum, quod Monachi nostri similes sunt Encraticis, dum abstinere à vino, à carnibus, à coniugio. Nam Encraticæ abstinebant, vt à rebus natura sua immundis: & quæ nulli omnino hominum licite essent; & hoc dicit Epiphanius. Sic enim scribit hæref. 47. quæ est Encraticarum; *Nuptias palam Diaboli esse decernunt, animata verò abominantes interdicitur. Et infra: Virtus ipsi mysterijs, per aquam; vino verò omnino non utuntur, Diabolicum esse dicentes, & bibentes ac utentes iniquos esse ac peccatores. At quis vnquam Monachorum Catholicorum nuptias Diaboli esse dixit, & non potius vt à Deo institutas in coniugatis Catholicis honorauit? Quis animatas res abominantes interdixit? quis vinum Diabolicum asseruit? quis illud bibentes, iniquos iudicauit? quis non saltem inter mysteria illo vsus est? Quod verò etiam tempore Epiphanijs, Catholici Monachi, ad alios bonos fines, à coniugio abstinerent, & quidam eorum à vino, quidam à carnibus, supra ostendimus, ex compendiarie doctrina eiusdem Epiphanijs. Alterum mendacium est, quod Encraticæ abstinerent à coniugio, carnibus & vino propter cultum DEI, existimantes se eo modo DEVM placaturos. Nam non meminit Epiphanius eo loco huius finis, id est, cultus DEI; & clarissimè dicit, eos abstinere solitos, non continentie gratiâ, sed propter timorem, & imaginationem, vt ne condemnarentur propter animarum esum. Itaque non abstinere vt DEVM placarent, sed ne magis irritarent, cum crederent, res illas immundas esse, & contaminare eos qui illis uterentur. Tertium mendacium est quod Epiphanius improbet hanc opinionem; quod abstinentia à coniugio, carnibus & vino, sit vilis ad colendum Deum. Nam neque hoc loco talis improbatio cernitur, & alibi apertissimè habetur approbatio. Sic enim Epiphanijs scribit hæref. 48. quæ est Montanistarum; *Pleraque enim scelerum matrimonium contrahere prohiberi, & à cibis abstinere præcipiunt, non honesta vita gratia exhortantes, non maioris virtutis gratia & premiorum ac coronarum; sed abominabilia ea, quæ à Deo facta sunt, putantes. At verò sancta & celestis, & virginitatem glorificat, & solitudinem, ac castitatem laudat, & nuptias pudicas honorat, & suscipit. Scortationem verò & adulteriû, ac peulantiam interdicit. Et infra: Et enim cum moderatone quædam, DEVS, verbum in Euangelio dixit, Si vis perfectus esse, misericordiam exhibeas hominum formationi ac debilitati. Et gaudeat quidem his, qui approbatum DEI cultum prestare possunt, & virginitatem ac castitatem, & continentiam exercere diligunt. Vtrum vnus nuptias honorat, etiam si maxime sacerdotij dona per eos, qui ab vnâ etiam nuptijs se continent, & in virginibus vitæ am degunt, se ornasse præexpressit, vel etiam Apostoli ipsius, Ecclesiasticam sacerdotij regulâ ordinatè ac sanctè constituerit. Quid hîc dicis, Philippe? Nône audis ab Epiphanijs, continentiam ab vxore, à vino & carnibus debere suscipi, gratia maioris virtutis & premiorum ac coronarum? Item virginitatem cultum esse à Deo approbatum, & illi gratissimum? Denique sacerdotum continentiam, etiam ab vna vxore, sanctam ab Apostolis fuisse?**

XLV. MENDACIVM.

PA G. 188. in Apologia, articulo 15. *Extant* (inquit Philippus) *immani libri, imò bibliotheca, totæ, nullam syllabam de Christo, de fide in Christum, de bonis operibus, sive cuiusque vocationis continentes, sed tantum colligentes traditiones. Si tu omnes bibliothecas adijsti, & omnes libros legisti, cur non indicas nobis, vel vnum auctorem Ecclesiasticum, qui de Christo & fide non loquatur?*

XLVI. MENDACIVM.

PA G. 190. in Apologia articulo 15. *Apud aduersarios* (inquit Philippus) *nulla profus est veritas puerorum.*

Quam impudens hoc mendacium sit, testantur innumerabiles Catechismi, qui à nostris editi sunt, nec vnquam defuit in Ecclesia puerilis institutio; sed stultum est respondere homini nihil probanti, & ad mentientium proiectissimo.

XLVII. MENDACIVM.

PA G. 194. in Apologia, articulo 16. *Vanissimum est* (inquit Philippus) *quod sit perfectio Christiana, non tenere proprium. Et infra: Sed Monachi illam externam hypocritam offuderunt oculis hominum, ne videri possent, in quibus rebus sit vera perfectio; quibus laudibus vixerunt comminonem verum, quasi Euangelicam. At hæc laudes plurimum habent periculi, præsertim cum longè dissentiant à Scripturis. Bene autè Philippus fecisset, si ad probandum, laudes vitæ communis dissentire à Scripturis, attulisset in medium verba illa B. Lucae (soler enim ipse plerumque, vt est insignis Dialecticus, ita connectere argumenta) *Multitudinis autè credentium, erat vñ vnus, & anima vñ, & quæ vnus vnus quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erat illis omnia communia. Et paulò post: Et gratia magna erat in omnibus illis, neque enim quisquam egenus erat inter illos, Quisquis enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferbant pretia eorum, quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum. Diuidebatur autem singulis, prout cuique opus erat. Act. 4.* Potuisset quoque Augustini commentarium adijcere, vt magis communiret sententiam suam. Is enim in sermone 1. de Communi clericorum vita, sic habet: *Ecce dico, audite; Quis societatem communis vitæ iam suscepit, que laudatur in actibus Apostolorum, deserit, à voto suo cadit, & à professione sancta cadit. Et infra: Ego scio quantum mali sit, profiteri sanctum aliquid, nec implere. Ponere, inquit, & reddere Domino DEO vestro. Ac breuiter, si quis legat duos illos Augustini sermones, mirum si non videat Philippi vanitatem.**

XLVIII. MENDACIVM.

PA G. 195. in Apologia, articulo 18. *Sed quid interest* (inquit Philippus) *inter Pelagianos & aduersarios nostros? cum vtrique sentiant, homines sine Spiritu sancto posse Deum diligere, & præcepta DEI facere, quo ad substantiam actum, mereri gratiâ ac iustificatione operibus, quæ ratio per se efficit sine Spiritu sancto? Vis audire, quantum interfit inter nos, & Pelagianos? quantum inter Catholicos, & hæreticos. Neque Pelagianus error est, posse hominè aliqua præcepta & aliquando facere quoad substantiam actum, solis natura: viribus, id est, sine speciali auxilio gratiæ DEI. Nam hoc idè & tu doces, nisi tecum fortasse pugnas, in eadem pagina. Hæc enim sunt verba tua: *Habet humana voluntas libertatem in operibus, & rebus diligendis, quas ratio per se comprehendit: potest aliquo modo efficere iustitiâ civilem, seu iustitiâ operum, potest loqui de Deo, exhibere Deo certum cultum, externo opere obedire magistratibus, parentibus in opere externo eligendo, potest continere manus à cade, ab adulterio, à furto. Hæc tua, etiam nostra sunt: Et hoc vocamus implere quædam præcepta, quoad substantiam actum. Porro diligere Deum super omnia sine Spiritu S. tribuit homini fortasse vnus aut alter Scholasticorum, sed grauiores repugnat, vt S. Thomas, S. Bonauëtura, & alij. Quod autem opera sine Spiritu S. facta mereantur gratiam & iustificationem, nullus Theologorum docet, tur in gratiam mendacium, tua calumnia.**

XLIX. MENDACIVM.

PA G. 198. in Apologia, articulo 20. *Non est ferenda* (inquit Philippus) *in Ecclesia, tribuere honorem Christi nostris. Nihil pudet iam istos Theologos, si talem sententiam in Ecclesia audere ferre. At, bone vir, non id habet confutatio Theologorum, quod tu reprehendis. Nec enim*

nim vsquã dicunt Theologi illi, opera sine Christo mereri remissionem peccatorum. Sed negant, quod vos docetis, opera nostra, licet ex fide, licet ex gratia, licet ex Christi meritis prodeant, nihil tamen mereri. Itaque cum Confutatio dicit, opera nostra mereri remissionem peccatorum, hunc habet sensum, quod opera penitentiarum cum fide, & auxilio DEI facta, mereantur ex congruo, siue per modum dispositionis, culpæ remissionem, quam esse vocem Scripturarum & Patrum, supra docuimus, Mendacio VII. Opera verò hominis iustificati, facta ex gratia, per Christi meritum nobis infusa, mereantur ex condigno remissionem pœnæ, quæ interdum relinquuntur, culpâ dimissa. Nam, vt ait August. Tractat. 124. in Ioan. Productior est pœna, quam culpa, ne parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna. Nec solum pœnæ remissionem, sed & coronam gloriæ mereri nostras satisfactiones, paulò antè ex Cypriano audiimus, in serm. de lapsis, in postremis verbis.

MENDACIVM.

PA G. 200. in Apologia, art. 21. *Nece videntur isti Asini* (inquit humanissimus Philippus) *apud Hieronymum contra Vigilantium, nullam esse syllabam de inuocatione. Loquitur de honoribus Sanctorum, non de inuocatione. At quam est ista consequentia? Loquitur Hieronymus de honoribus Sanctorum; Ergo non de inuocatione? Videlicet inuocatio non est honor, sed ignominia. Et idcirco nulla, præter Christum, inuocari vultis, ne decus Christi proprium, cum alijs communicetur. Audi igitur; Vigilantius volebat Sanctos honorari; & quoniam non ignorabat, præcipuè Sanctorum honorem, esse ipsorum inuocationem, duabus rationibus ostendit, non eos debere ab hominibus inuocari, tñ, quia ab eis receptaculis inclusi, nõ possent vbi vellèt esse presentes, & se inuocantibus per se opem ferre; tum etiam, quia nec possèt vlus post mortem, pro alio apud Deum aliquid impetrare, & proinde superuacanea esset inuocatio. Vtramque rationem Hieronymus refellit. *Asi, inquit, vel in Iuua Arabis, vel in loco refrigerij, vel subter aram DEI, animas Apostolorum & Martyrum confedisse, nec posse suis tumulis (vbi videlicet à fidelibus præcipue inuocantur) & ubi volunt adesse presentes. Scortatoria videlicet dignitas sunt, vt non inter homicidas teterimo carcere, sed in libera honestaque custodia recludantur. Tu DEO leges ponis? Tu Apostolis vincula iniicias, &c. Et infra: Dicit, inquit, quod dum viuimus, mutuo pro nobis orare possumus, postquam autem mortui fuerimus, nullus sit pro alio exaudienda oratio. Si Apostoli, & Martyres adhuc in corpore cõstituti, possunt orare pro ceteris, quanto magis post coronas, victorias, & triumphos? Cum ergo Hieronymus Vigilantijs argumenta refellat quibus ille Sanctorum honoribus inuidens, inuocationem eorum oppugnabat, verè stupidi, ac fermè asini essemus, si non inde colligeremus, inuocationem Sanctorum à Hieronymo approbari.**

L. MENDACIVM.

PA G. 201. in Apologia, articulo 21. *Neque reliqui veteres scriptores* (inquit Philippus) *ante Gregorium fecerunt mentionem inuocationis. Non te pudet, tantum Magistrum in Israël, aut nihil in veteribus legisse, aut tam impudentem mentiri? Proferam igitur viginti quatuor Patres, Gregorio antiquiores, qui instar viginti quatuor seniorum de Apocalypsi testimonium dicant pro inuocatione Sanctorum. Vide Dionys. Areopag. lib. de Ecclesiastica hierarchia, cap. 6. Iren. libr. 5. Euseb. libr. 13. de præpar. Euang. &c. &c. Item de S. Deipara. Basilium oratione in quadraginta Martyres; item in Psal. 35. Nazianzenum oratione in Cypriano;*

item in Athanasium. Nyssenum oratione in S. Theodorum, Cyrillu Catechesi. 5. Myltagogica. Ephrem. Sermon. de laudib. Martyrũ. Chrysom. 66. ad populum Antiochenum. Item hom. 43. in Genesis; hom. 8. in Matthæu hom. 1. in priorè ad Thessalonicenses, Theodoretu lib. 8. de curandis Græcorum affectionibus. Et in historia religiosa, ad finè singularũ vitarũ. Hilariu in Psal. 124. & in Psal. 129. Ambrosiu lib. 10. in Lucã, c. 21. Et in lib. de viduis. Hier. in Epitaphio Paul. Rufinu lib. 2. histor. Eccles. cap. 33. Prudentiu in Hymno de sancto Casiano; item de sancto Hippolyto; item de sancto Laurentio. Paulinum Nolensem, Epist. 12. ad Seuerum. Gaudentiu Brixientem, tractatu in dedicatione Basilic. Concilij Sanctorum. Seuerum Sulpitium, Epist. ad Aurelium Diaconum, & Epist. ad Bassulã Soerum. Maximum Taurinentem, Sermon. de sancta Agnete. Aug. lib. de cura pro mortuis, cap. 4. & Sermon. 17. de verbis Apostoli. Leonem 1. Sermon. 5. de Epiphania. Victorem Vicensem, lib. 3. de persecutione Vandalica. Fulgentium Ruspensem. Sermon. de laudibus beatæ MARIÆ. His accedit Concilium Chalcedonense, 630. Patrum, & alia quæ supra citauimus, Mendacio X.

LII. MENDACIVM.

PA G. 201. in Apologia, art. 21. *Triplex bonus* (inquit) *probatus est. Primus est grauarum actio. Secundus confirmatio fidei nostra. Tertius imitatio fidei & ceterarum virtutum. Hos veros honores non requirunt aduersarij. At vbi legisti, vel à quo audiisti, nos non requirere hos honores?*

LIII. MENDACIVM.

PA G. 220. in Apologia, pro coniugio sacerdotum. *Superabant Monachi* (inquit) *coniugiu, tanquam vite genus, quod vix vnquã Deo placeret, aut certe non placeret, nisi propter procreationem. At omnes Monachi, qui commentaria in Magistrum scriperunt, agnoscent tria bona, propter quæ Matrimonium Deo placeat, fidem, prolem, & Sacramentum. Vide lib. 4. Sent. dist. 31.*

LIV. MENDACIVM.

PA G. 223. in Apologia, pro coniugio sacerdotum, Philippus sic argumentatur. *Iouiniani tempore nondum norat inuoluntatem legem de perpetuo celibatu. Impudens igitur mendacium est, coniugium sacerdotum, Iouiniani hæresim esse. Vtrum Philippus mentiat nec ne, iudex sit B. Hieronymus. Is igitur in lib. contra Vigilantium sic ait: *Quomodo Euphorb. in Pythagora renatus esse perhibetur, sic in isto Iouiniani mens praua seruitur in illo, & in hoc, diaboli respondere cogamur insidijs. Ille Romane Ecclesie auctoritate damnatus, inter phasides aues & carnes suillas non tam emisti spiritum, quàm eruditus iste caupo Calaguritanus, & in peruersum propter nomen viculi mutus Quintilianus, miscet aquã vino; & de artificio pristino, suæ venena perfidie Catholica fidei sociare conatur, impugnare virginitatem, edisse pudicitiam, in conuiuiu seculari contra Sanctorum ieiunia proclamare. Proh nefas, Episcopos sui sceleris dicitur habere confortes; Si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi prius uxores duxerint, nulli carib. credentes pudicitiam, ino ostendentes, quam sanctè viuam, qui male de omnibus suspicantur. Et nisi prægnantes uxores viderint clericorũ, infanti sibi, de vlnis matrum vagantes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid facient Orientis Ecclesie? Quid Aegypti, & sedis Apostolicæ? que aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt. Hoc docuit Dormitantius, libidini frona permittens, &c. Si igitur, Hieronymo teste, Vigilantijs hæresis ac Iouiniani, vna atque eadem sententia fuit, aded vt in Vigilantiõ Iouiniani reuixisse dicatur, mentitur Philippus, cum ait,**

bilem accendit, vt dignus visus sit qui ab vniuersa Academia VVirttembergensium Theologorum coniuictis armis, & quasi agmine facto opprimeretur. Sed libellus ipse, vt audio, viuit adhuc, imò ne guttam quidem cruoris emisit, sed clipeo veritatis armatus canit cum Propheta, Sagitta parvulo: *in facta sunt plaga eorum*. Et certe si Auctori ipse vacaret in eiusmodi nugis tempus consumere, posset decem diebus decem alios similes libellos emittere de vanitate, erroribus, & mendacijs huius Refutationis. Ac vt re ita se habere demonstrem, pauca quedam exempli gratia proferam. Totum enim librum aduersariorum refellere non esse operapretium, nisi quem iuuet, bonas horas male perdere, ex his paucis, quæ dicemus, lector intelliget. In prima parte libelli nonaueram vanitatem eorum, qui vt concordiam in doctrina maximam esse apud Lutheranos ostenderent, coggerant ad subscribendum dogmatibus fidei turbam Ludimagistrorum, Hipodidascalorum, & similibus, qui neque auctoritate, neque scientia pollent, vt de dogmatibus, præsertim controuersis iudicare possint. Atque addidi, nullum exemplum eiusmodi subscriptionum in negotio fidei posse ab antiquitate peti, cum ab Apostolicis temporibus per mille quingentos annos Concilijs tam generalibus tum Nationalibus, vel Prouincialibus soli Prælati, qui iurisdictionem habent, subscribere consueverint. Ad hoc respondent Theologi VVirttembergenses his verbis: *Non laetamus, Deo laus, quæ ratio in Conciliorum subscriptionibus obseruata fuerit, quam etiã in nostris conuentibus antehac multoties secuti sumus, vt si quid de religione scripto commendaretur, præcipui tantum Theologi subscriberent: quemadmodum in Smalchaldicis articulis videre licet. Quod autem etiam vulgariter, nec ita excellentior docti Ministri subscripsissent, in scripto publico omitti id bene poterat, nisi Electores, & Principes ad hoc coegissent impudentes vestra calumnia, quas contra ipsorum Theologos & Ministros in publicam confessionis Augustanae consuetudinem publicis typis euomisistis. Meminisse autem Iesuitæ debebant, qualibus eminentis titulis Tridentini Concilij Episcopi superbinerint, vt homines in sui admirationem raperent, cum se Episcopos, & Patriarchas iactarent nescio quoru locorum, in qua nemo istorum unquam peruenit, neque ex illis regionibus quisquam Ecclesiasticus ad Concilium Tridentinum missus erat.*

Hæc responsio satis indicat, eos nihil solidi habuisse, quo vanitatem illam a nobis notatam purgare possent. Primum enim non eis obiecit, quod antiquis Concilijs soli Theologi præstantes subscribere consueverint, sed quod soli Prælati, qui iurisdictionem habent, id est, Episcopi. Itaque cum dicunt, non latere se queratio seruata sit in antiquis Concilijs, & eam a se quoque seruata in suis conuentibus, vbi Præcipui Theologi tantum subscripsissent; vel falsò dicunt, non latere se formam veterum Conciliorum, vel mentiantur, cum affirmant eam a se in conuentibus suis esse seruata. In veteribus enim Concilijs veros Episcopos, non autem Theologos quoscunque in conuentibus autem Lutheranos nullum verum Episcopum, sed Theologos, nescio quos, subscripsisse non dubium est.

Deinde cum addunt, omitti potuisse nomina Ministrorum vulgariter tantum, & non excellenter eruditorum, nisi coegisset eos nostræ calumnia, quibus eis expræbrare solemus, quod nulla sit inter Ministros eorum concordia: nihil omnino dicunt, quod ad rem faciat. Nos enim cum illis obiecit, quod in grauissimis dogmatibus inter se non conueniant, nõ loquimur de turba imperitorum, quam scimus facile duci ab ijs, quos opinionem doctrinæ suspiciunt: sed de viris doctis, vel certe qui docti haberi volunt. Scimus autem, nõ solum in tota Germania inter varias Lutheranorum sedas, sed in ipsa Saxonia, atque inter eos, qui propriè Lutherani dici videntur,

diffensiones esse grauissimas, vt vel ex colloquio Altburgiensi cognosci potuit, vbi ex ipsa Saxonia duodecim viri delecti ad componenda dissidia de religione, non solum grauissimos errores alij alijs obiecerunt, sed etiam inde absq; vlla spe concordia discesserunt. Ad hanc igitur notam tantæ inter eos diffensionis elucendam, nihil omnino prodest subscriptio tot milliu viriliu personaru. Quid enim miru, si ex vna factione sex tantum viri (tot enim fuerunt auctores libri Concordia) inter se conueniant, & octo millia imperitorum, sibi que subiectorum, ad subscribendum cogant. Certè, in Ecclesia Catholica de finitionibus Tridentini Concilij omnes omnino, qui Catholici haberi volunt, siue docti, siue indocti, siue Principes, siue priuati, siue Itali, siue Galli, siue Hispani, siue Germani, siue Angli, siue Poloni, siue cuiuscunque regionis sint, sententiam suam, iudiciumque subiciunt.

Quod postremo adiungunt de Patribus Tridentini Concilij, quæ nunquam viderint ea loca, quorum ritulos præ se ferunt, inter sollicita iudicia numerari potest. Exstat enim Concilium, extant nomina & tituli singulorum Episcoporum, atque inter trecentos ferme Episcopos, variarum nationum, nescio an tres, vel quatuor inueniri possint, quorum Ecclesie in ijs locis sitæ sint, vbi Episcopi tutum aditum habere non possunt.

In altera parte mei libelli, reprehendi sex errores grauissimos contra Symbolum Apostolicum, quos in libro Concordia aduersarij posterunt. Ita verò ipsi in sua Refutatione respondent, vt errores erroribus addant, & eam imperitiam rerum Theologicarum præ se ferant, vt indociles omnino videantur.

Exemplum esto in refutatione primi erroris. Primus error a me notatus in eorum libro fuerat, quod Christus non solum vt homo, sed etiam vt Deus Patri fuerit obediens. Respondent, se hanc sententiam libenter agnoscere, nec opus est, inquirunt, vt Iesuita ex libro Concordia, & locis communibus Philippi, istius doctrina nos prolixè conuincant: quandoquidem hanc non tantum constanter profitemur, sed eam quoque summam nostram consolationem esse ducamus, quod obedientia, qua iusti & beati reputamur, Christo non solum secundum humanitatem, verum etiam secundum deitatem ascribitur. Hæc illi. Nec solum admittunt, Christum, vt Deum, obediens Patri, sed etiam admittunt, B. Virginè Mariam non tantum esse matrem Dei, quæ est Catholicorum, omniam sententia, verum etiam esse matrem Christi vt Dei, quod est hætenus apud Christos inauditum, cum, vt infra ostendam, reduplicatio, vt non suppositum, sed formam reduplicat. *Quemadmodu*, inquirunt, *Maria Christi non solum vt hominis, sed etiam, vt Dei mater est, ita quoque Christus, non solum vt homo, sed etiam, vt Deus, Patri obediens fuit. Quid est autem, si propriè loqui velimus, B. Mariam esse matrem Christi, non solum vt hominis, sed etiam vt Dei, nisi Christum a B. Maria diuinitatem habere, quemadmodum ab illa humanitatem habet. Quod si Christus a matre humanitatem & diuinitatem habet, certè antequam ex Virgine nasceretur, Deus non erat, imò neque aliquid erat, qui est error Ebionis, & Phorini.*

Ex eodem ignorantie fundamento paulò post adiungunt, non posse negari, quin Christus vt Deus, fuerit Patri obediens, nisi duæ cum Nestorio affirmantur in Christo esse personæ, vna quæ obediuerit Patri, videlicet persona humana, altera quæ Patri non obediuerit, videlicet Filius Dei. Quasi verò non possit, a a & eadè personâ diuina in forma serui (vt scripturæ veris vramur) obedire Patri, in forma Dei cum Patre iure ære. Sic enim Apostolus ad Philipp. 2. de vna & eadè Christi persona dicit, quod in forma Dei non rapinam putauit, esse se æquale Deo Patri in forma serui Patri obediens fuerit, usque ad mortem, mortem autem crucis. Et S. Athanasius in Symbolo eadè persona Christi dicit; *Æqualis Patri se-*

cundum

cundum diuinitatem, minor Patre secundum humanitatem. Neque aliud est, quod Theologi Catholici dicunt, Christus vnus, & idem, id est, vna & eadè persona, vt Deus, æqualis est Patri; vt homo, minor est Patre: vt Deus fuit ante Matrem, vt homo ex Matre principium habuit.

Sed vterius progrediuntur Aduersarij, & obedientiam Filio Dei tribuunt etiam antequam formam serui acciperet, id est, non solum secundum deitatem, sed etiã secundum solam deitatem, quod quemadmodum ab hæresi Ariana distingui possit, ipsi viderint. Adferunt enim illa verba Domini Ioan. 3. *Non misit Deus filium suum in mundum, vt condemnaret mundum, sed vt seruetur mundus per eum*. Sic enim ipsi citant, qui vulgata atque antiquissima editionis rationem nullam habent, ac ita tim adiungunt, *Si igitur Deus Filium suum vniuentum in mundum misit, vt genus humanum seruetur, necesse est, hunc Filium Dei obediens fuisse Patri, dum in mundum venit, naturam humanam assumpsit, & in ea nos miseris seruum ex redemit. Hinc ac iure Dei aeterno in Symbolo Nicæno catur, Descendit de caelis, & incarnatus est de Spiritu sancto, &c.* Hæc illi, ex quibus manifestè colligitur, eos sentire, filium Dei, etiam antequam esset homo, obediens Patri, ac per hoc secundum solam deitatem. Filius enim Dei cum venit in mundum, & naturam humanam assumpsit, non erat Deus & homo, sed Deus tantum, nisi quis ita desipiat, vt dicat, Deum & hominem descendisse de caelo, vt fieret homo. Itaque Deus Verbum cum non esset homo, descendit de caelo, vt fieret homo, & ideo, Verbum caro factum est, & ipsa incarnatio, descensio fuit. Quod alijs verbis dicit Apostolus Philip. 2. *Excitauit semetipsum, sed, nam serui accipiens*. quod si Deus Verbum, cum nondum esset homo, obediuit Patri, vt descenderet & fieret homo, quis non videt, obedientiam, ac per hoc subiectionem tribui Deo Deo secundum solam diuinitatem? neque, n. secundum humanitatem, quam non habebat, obedire poterat. At, inquirunt, *Si Deus filium suum misit in mundum, vt carnem assumeret, quomodo non obediuit filius Patri, dum venit in mundum, & carnem assumpsit?* Hoc ipsum est argumentum Ariarum, qui ex missione colligebant subiectionem; sed respondebant maiores nostri veteribus Arianis, & nos respondemus nouis Arianis, mittere, non esse iubere; nec mitti, semper esse parere: nam dominus quidem seruum iubendo mittit, amicus amicum hortando, inferior superiorem orando mittere potest. Ac certe negare non possunt Aduersarij, Spiritum sanctum mitti à Patre & Filio: iuxta illud Ioan. 14. *Paraclæus autem, quem mittet Pater in nomine meo, &c.* ap. 15. *Cum venerit Paraclæus, quem ego mittam vobis à Patre: & tamen Spiritum sanctum obedire Patri, & Filio, vel Patrem, & Filium imperare aliquid Spiritui sancto, ne aduersarij quidè admittere ausi sunt. Itaque vera est communis Theologorum sententia, missionem in diuinis, non iustionem, non imperium, sed processionem vnus personæ ab alia significare, cum noui effectus connotatione. Sed operapretium erit cognoscere, quid aduersarij ad nostra argumenta respondeant. Referunt primum hæc nostra verba; *Si Christus, vt Deus, Patri obediuit, certè vt Deus à Patre distinguitur. Aliud igitur Deus est Pater: alius Deus est Filius: sed vnus tantum, est verus Deus, & constat Patrem esse verum Deum. Non igitur Filius est verus Deus, nec quædam, Patri, vt in Nicæno Symbolo consistitur. Respondent deinde his verbis, Rudis animos Iesuitas istos esse oportet, quod distinguere nesciunt inter unitatē deitatis, & inter personas in hac vna deitate. Nam dicitur Filius à Patre distinctus est, tanquam persona diuina, quæ ipse Pater non est: & tamen non alius Deus, quam Pater est. Atque ita Pater & Filius vnus Deus sunt. Qui quâ modestia præditi sunt, eodem pollèt acutus. Nos autem quia scimus, vnitatē deitatis cum sola per-**

sonarum distinctione credi ab omnibus fidei Catholicæ professoribus, ideo tanquam exploratum errorem notauimus dogma Aduersariorum, ex quo sequitur, deitatem Filij distingui à deitate Patris, & proinde Filij non esse verum Deum, neque Patri consubstantialem. Argumentum verò, quo id sequi demonstrauimus, Aduersarij non soluerunt, quod enim illi exponunt, Christus vt Deus obediuit Patri, id est, ac si diceretur, Christus vt persona diuina obediuit Patri, vt alteri personæ diuinæ, nullo modo defendi potest: siquidem illa particula reduplicans, vt, non reduplicat suppositum, sed formam: neque enim dubiu est, omnes actiones esse suppositorum, siue personarum, & ideo non ponitur reduplicans particula ad notandam personam, siue suppositum; sed quia dubium esse potest, secundum quam formam suppositum agat, quando plures habet formas, ideo per reduplicantem particulam significatur ea forma, secundum quam suppositum agit. Itaque sicut qui dicit, Petrus vt musicus canit, vt Medicus curat, vt homo ratiocinatur, significat illam personam, quæ dicitur Petrus, secundum scientiam musicam, canere; secundum scientiam medicinam, curare; secundum rationalitatem, vt sic loquamur, ratiocinari; ita qui dicit, Christus vt Deus obedit Patri, significat Christum (qui est persona diuina) obedire Patri secundum deitatem. Et quoniam qui obedit, distinguitur ab eo, cui obedit, sequitur vt Christus, qui obedit Patri secundum deitatem, distinguitur à Patre secundum deitatem. Quod si Filius distinguitur à Patre secundum deitatem, euidenter sequitur, vt duæ sint deitates Patris, & Filij, & alius Deus sit Pater, alius Deus sit Filius. Quemadmodum ex eo quod Filius distinguitur à Patre secundum personalitatem, rectè colligunt omnes Theologi, duas esse personalitates Patris & Filij, & alia personam esse Patrem, alia personam esse Filium. Hoc igitur est argumentum, quod soluere debuissent Theologi illi VVirttembergenses. Sed, vt videtur, argumenti vim non perceperunt, cum tamen tam acuti videri velint, vt eorum comparatione ceteri omnes, Afini dici possint.

Nec multò felicius ab altero nostro argumento se expediunt. His enim verbis alterum argumentum nostrum proponunt: *Rursus, qui obediuit, non est ille, cui obediuit; nã imperare, se superioris obedire, inferioris est. Ergo si Christus, vt Deus, Patri obediuit, vt Deus, minor est Patre, & mentitur Symbolum Athanasij, cum ait: *Æqualis Patri secundum diuinitatem, minor Patre, secundum humanitatem*. Respondent autem hoc mundo: *Hæc ratio locum habet in y personis, quæ non sunt eiusdem dignitatis: vbi hæc imperat, illa necessitate quadam parat etiam inuita: cum Christo autem, eiusque obedientia res se aliter habet. Pater enim Filius, vt Deo non imperauit, vt coactus humanam naturam sumeret: Sed Filius Dei sponte, & libere hoc fecit secundum æternam decretum totius Trinitatis, quocirca etiam Filius Dei obediens alia est, quam obedientia se bási erga suum Magistratum.* Noniam hæc audimus Theologiam, nouâ Philosophiam, nouam vocabulorum acceptionem: hætenus enim obedientia virtus fuit, qua subditus superioris sui mandatū implet. Inter personas eiusdem prorsus dignitatis, atque adeo in omnibus æquales inauditum est esse veri nominis obedientiam, cum par in parem non habeat imperium, vel potestatem. Certè B. Paulus ad Ephel. 6. scribit, *Filij, obedite parentibus*. Et rursum: *Serui, obedite dominis*. Et ad Hebr. 13. *Obedite præpositis vestris, & subiacete eis*. Et ratio horum omnium est; quia præpositus maior est subdito, dominus maior est seruo, Pater in humanis maior est Filio, quia senior, quia prudentior, quia causa: & S. Augustinus, serm. 6. de verbis Domini, scribit, obedientiam superioribus esse præstandam, sed illo ordine, vt semper maiores minoribus antependantur, ita vt filij parentibus obediant, quia parentes maiores sunt filijs; sed magis patriæ, quam parentibus, quia patria parentibus*

maior est, & magis Deo, quam patriæ, quia Deus maior est, quam patria. Sic etiam obediendum docet curatori, sed magis proconsuli, quam curatori, magis Imperatori, quam proconsuli, magis Deo, quam Imperatori. nec difficile esset, multa huiusmodi testimonia proferre. Non solum ex scripturis sanctis, & veteribus Patribus, sed etiam ex Philosophis, aliisque scriptoribus profanis, apud quos semper obedientia, quasi e regione responderet imperium, & obedientia subdito, imperium Principi tribuitur. Neque recte aduersarij obedientiam respondentem imperio non agnoscunt, nisi in ijs, qui parent inuiti, quasi verò non sit illa vera & laudabilis obedientia, qua subditus libenter Principi suo pareat. Quæ cum ita sint, nisi aduersarij vocabulis abuti & obedientiam nouam definitionem assignare velint, omnino coguntur, aut admittere cum Arianis, Christum, secundum diuinitatem esse Patre minorem, si Christum secundum diuinitatem Patri veram obedientiam exhibuisse contendunt: aut negare debent, Christum secundum diuinitatem Patri obediuisse, si cum Catholicis æqualem Patri Filium, secundum diuinitatem esse volunt.

Sed ineptissima præter cæteras est responsio ad argumentum tertium. Sic enim argumentum nostrum tertium ipsi proponunt: *Ad hæc, secundum illam naturam Christus obediuit secundum quam mortuus est; nam ipsa mors, obediuit fuit summa, & absolutissima; At non est mortuus Christus secundum diuinitatem, sed solum secundum carnem; ergo nec secundum diuinitatem, sed solum secundum humanitatem obediuit Patri.* Respondent his verbis. *Voces hæc, secundum causam indicant, propter quam Filio Dei adscribitur, quod humanitatis proprium est: & vicissim cur deitatis propria homini tribuantur: quia enim non duo, sed vnus diuinitati Christus est, in quo due diuersæ naturæ arctissime, & intime vnite sunt; idcirco hæc due nature, omnes istius persone operationes, passiones, & gloriam quoque, inter se communicant, &c.* Mirum est valde, cur non animaduertant, ex hac responsione sua non solum, sed confirmari argumentum nostrum, non si vox *vela*, id est, *secundum* indicat causam, cur tribuatur Filio Dei, quod proprium est humanitatis, & homini Christo, quod proprium est diuinitatis, certè non licet dicere, Filium Dei secundum diuinitatem, mortuum esse, sicut non licet dicere, Christum homo secundum humanitatem creauit mundum: sed hoc modo dicendum est: Filium Dei secundum humanitatem mortuus est, & Christus homo secundum diuinitatem, mundum creauit: causa enim, cur Filio Dei mors tribuatur, non est diuinitas, sed humanitas, & causa, cur mundi creatio tribuatur homini, non est humanitas, sed diuinitas, vt aduersarij in sequenti pagina consentunt, & res ipsa per se clamat. Quid igitur opus est, vt nos in eorum errore confutando laboremus, cum ipsi tam aperte secum pugnent, & sententiam suam sua responsione confitent? Quod verò paulò pòst addunt, nos cum Nestorianis negare, Christum Deum esse natum, passum, mortuum: mera calumnia est. Nos enim etiam negamus, Christum vt Deum siue secundum diuinitatem, passum & mortuum esse: tamen Christum Deum passum, & mortuum libentissimè confitemur. Denique, (vt hunc locum aliquando concludamus) id vnum ab aduersarijs peto, & quandoquidem ipsi in extremo libro refutationis huius prouocant omnes Iesuitas ad disputationem cum ea conditione, vt sola scriptura diuina sit Iudex; profertant vnum locum ex toto veteri, aut nouo testamento, vbi habeatur, B. Mariam, matrem esse Christi vt Dei, & Christum, vt Deum, siue, quod est idem secundum deitatem, obediuisse Patri, aut passum, & mortuum esse. Hactenus enim non protulerunt, nisi illa, *Sanguis Iesu Christi Filij Dei emanat nos ab omni peccato.* i. Ioan. 1. & illud, *Non misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mun-*

dum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Ioan. 3. & illud, *Eccc venio, in volumine libri scriptum est, ad me vos facerem voluntatem tuam Deus meus voluit, & lex tua est in medio cordis mei.* Sed neque in his locis, neque vsquam alibi inuenient suas illas verborum nouitates. Vel certè, sicut nos illis ostendimus, scriptum esse. 2. Corin. 13. *Christus crucifixus est in infirmitate; id est ex ea parte, qua erat infirmus, & passibilis, nimirum ex humanitate.* Et ad Rom. 1. *Qui factus est ei ex semine David secundum carnem;* & denique 1. Petri 4. *Christo igitur in carne passus, ita nobis ipsi vicissim legant, alicubi scriptum esse, Qui crucifixus est ex virtute, id est ex ea parte, qua erat impassibilis, nimirum ex diuinitate.* Vel, *Qui factus est ei ex semine David secundum diuinitatem;* Vel, *Christo igitur in deitate passus.* Quod cum ostendere non possint, intelligant se iudice scriptura, ad quam appellauerunt, omnino causam cecidisse. Reliqua omnia, quæ ad errores pertinet, omittenda censui, quoniam superioribus similia sunt, & mihi propositum est, non ad refutationem respondere, sed id solum ostendere, refutationem indignam esse, eam respondeatur.

In postrema libelli mei parte notauit mendacia libri Concordiæ, quæ tam perspicua sunt, vt mirum sit, ausos fuisse Aduersarios refutationem eorum aggredi. Sed quàm aptè responderint, vno exemplo, vel altero demonstrabimus.

In 21. articulo Confessionis Augustanæ habentur hæc verba: *Hæc ferè summa est doctrina apud nos, in qua certum potest, nihil inesse quod discrepet à scripturis, vel ab Ecclesia Catholica, vel ab Ecclesia Romana, quatenus ex scriptoribus nota est.*

In his verbis notauit mendacium contineri, quoniam in hoc ipso articulo 21. docent, non esse inuocandos sanctos: & tamen non ignorant, in Ecclesia Catholica veteri, & in Ecclesia Romana, vt nota est ex veterum scriptis, sanctos passim inuocatos fuisse. Ac vt mendacium hoc tegi non posset, citauit in meo libello testimonia expressa pro inuocatione sanctorum Eusebij, Basilij, Chrysostomi, Græcorum, & Ambrosij, Augustini, Rufini, Latinorum. Addidi testimonia S. Leonis Papæ, vt inde fides Ecclesiæ Romanæ veteris cognosceretur, & testimonium Prudentij ipso Leone antiquioris, qui testatur, Romanam Ecclesiam conuocasse sanctos inuocare. Respondent in hac sua refutatione, testimonia veterum Patrum, quæ nos adduximus, pugnare cum diuino mandato, *Inuoca me, & Dominum Deum tuum adorabis;* & ideo veritati confessionis ipsorum nihil derogare. At nostra questio non est, an Patres vera scripserint, quanquam & hoc nullo negotio defendi potest, sed an scripserint, id est, an testentur, Ecclesiam sui temporis, quam veram Ecclesiam, Catholicam fuisse aduersarij consentunt, sanctos inuocasse. Cum autem affirmant Aduersarij, Patres antiquos docuisse inuocationem sanctorum, eosque accusent quod id fecerint contra mandatum Dei, quomodo non mentiuntur, vel mendacium non confirmant, cum dicunt, & repetunt doctrinam suam, quæ prohibet inuocationem sanctorum, à doctrina Ecclesiæ Catholice veteris non dissidere? Deinde, vt probent, in Ecclesia Romana veteri non fuisse usum inuocandi sanctos, adducunt vnum testimonium Ambrosij ex commentario in cap. 1. ad Rom. nos, vbi videtur Ambrosius damnare inuocationem sanctorum, cum tamen constet, Ambrosium esse Doctorem Ecclesiæ Romanæ. Sed multis modis respondere possumus. Nam primò auctor eorum commentariorum non damnat inuocationem sanctorum, sed errorem quorundam Gentilium, qui docebant, Deum immediate adiri nõ posse, sed necessariò per quosdam inferiores virtutes cælestes, ad eundem esse. Secundò, commentaria illa à nobis non adduximus à Ambrosio. Tertio, Ambrosius in libro de Viduis, quem nemo negat Ambrosij esse, apertissime docet inuocationem sanctorum, atque

adeo aperte, vt aduersarij hoc loco Ambrosium hoc nomine reprehendant, quod contra verbum Dei, sanctos inuocandos esse docuerit. Quartò, Ambrosius nusquam dicit, in Romana Ecclesia non inuocari sanctos. Et cõtrà Prudentius qui æqualis Ambrosij fuit, disertis verbis in hymno de S. Laurentio, Romanam Ecclesiam inuocare sanctos solitam esse testatur, atque idem testatur S. Leo Papa Romanus. Quæ omnia cum aduersarij sciant, & saltem in nostro libello legerint, qua fronte mendacium excusare possunt, quo affirmant doctrinam suam ab Ecclesia Romana veteri non discrepare: Atque hoc de inuocatione sanctorum, exempli loco posuimus. Nam alioqui plurima sunt in confessione Augustana, quæ manifestè discrepant à Romana Ecclesia, quæ ante mille annos & eo amplius florebat.

In eadem confessione Augustana, in articulo de missa, habetur hæc verba: *Falso accusatur Ecclesia nostra, quod Missam aboleant, retineatur enim Missa apud nos, & summa veritas est, quod in his verbis quidem mendacium contineri probauit in meo libello ex articulis Smalchaldicis, qui vnà cum Confessione Augustana describuntur, & approbantur in eodem libro Concordiæ: nam in articulo Smalchaldicis, Missa, vt res cõmentitia & figmentum humanum, vel potius vt cauda draconis abroganda mandatur. Respondent in Refutatione, per Missam, quæ in articulis Smalchaldicis damnatur vt res cõmentitia, figmentum humanum, & cauda draconis, intelligi Missam Papticam, quæ dicitur esse sacrificium pro viuus & defunctis. At hanc refutationem ego antè præmiseram, & ideo in meo libello addegeram, non accusari à nobis Lutheranos, quod adrogauerint distributionem Sacramenti, sed quod sustulerint sacrificium, quod in Ecclesia Catholica sub Missa nomine celebratur. Itaque hoc dilemmate vsus sum, Si per Missam intelligitur Cenam Domini, mendacium est, quod accusamus, si verò intelligitur sacrificium, mendacium est quod falsò accusamini. Ad hoc nostrum dilemma non potuerunt in refutatione aliud respondere, nisi Missam à se abrogatam non esse, quia ipsa Cæna Domini nonnullis in locis apud Lutheranos adhuc Missa nomen retinet, quamuis nullam in ea sacrificium offeratur. At non de nomine, sed de re questio est. Neque Lutherani à Catholicis accusantur, quod Missa nomẽ aboleuerint, sed quod Missam ipsam, qualem antè Lutheri tempora per multa secula Germani sacerdotes celebrauerant, iam non solum non celebrent, sed etiam, vt idololatriam & sacrilegium execentur. Quare eodem dilemmate vti possumus, Si per Missam intelligitur vocabulum Missæ cæne Domini: accommodatũ, mendacium est quod accusamini: si autem rem ipsam, quæ Missa dicebatur antè Lutheri tempora, id est, sacrificium corporis Domini pro viuus & defunctis oblatum, mendacium est, quod falsò accusamini.*

Addam & tertium exemplum, In eadem Confessione Augustana, & ex ea in libro concordia habetur hæc verba: *Augustini tempore, monasteria erant libera collegia: postea corrupta disciplina vbiq; addita sunt vota, vt tanquam excogitato carere disciplina restitueretur.* Hoc manifestum esse mendacium, probauit ex ipso Augustino, qui sic loquitur in explicatione Psal. 75. *Nemo possumus in monasterio sperare, dicat, sed de monasterio: neque enim soli, qui sunt in monasterio, perueniunt cum alijs in quantum calorum, & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur ei, sed illi non uocantur, ut uisum est. Et in Psal. 99. *Deum non respiciunt, ut implere, quod uouit, si ad istos tam sancti proposuerint, & ita uoti non redditi.* Respondent in Refutatione, falsò accusari mendacium suam Confessionem Augustanam, & reddunt*

rationem, quia S. Augustinus in eadẽ explicatione Psal. 9. significat, eodem loco habitas uirgines sacras, quæ in monasterijs debebant, & alias, quæ in proprijs aedibus versabantur. Secundò, quia idem S. Augustinus in lib. de bono uiduitatis, cap. 10. & 11. dicit, se non probare illorũ opinionem, qui dicunt, lapsarũ à sancto proposito formatum, si nupserint, adulteria non coniugia esse. Tertio, quia Confessio Augustana, cum dicit, *Augustini tempore, monasteria fuisse libera collegia, & sine uotis,* non loquitur de uotis in genere, sed de uotis in Papatu uisitatis, quibus puellæ, & iuuenes ante iustã ætatẽ implicati & constricti in uinculis istis, & cõtra uerbum Dei, & conscientiam manere coacti sunt. At hoc quid aliud est, nisi fugere retia ueritatis, & in laqueos fallitatis incurere? Primum enim falsum est, quod eodem loco habitas fuerint uirgines Deo sacras, quæ in monasterijs, quæ in domibus proprijs uersabantur. Nam quæ in domibus proprijs uersabantur, solo uoto castitatis obstrictæ erant; quæ in monasterio debebant, uouerat præter castitatem, etiam vitam communẽ, vt idem Augustinus in utroque loco à nobis allegato scribit. Deinde, S. Augustinus dicit quidem in libro de bono uiduitatis, uideri sibi coniugia post uotum castitatis non esse adulteria, sed uera coniugia, tamen addit in eodẽ loco, esse sacrilegia, adulterio ipso peiora. proinde non uult, liberum illis fuisse post uotum nubere, nisi sacrilegia adulterij peiora, libera esse debeant. Adde, quod Augustinus eo loco de uoto castitatis simpliciter loqui uidetur, non de uoto castitatis solemnĩ, quale est illarũ, quæ ut in uido omni ex parte mortuæ in monasterijs vitam cõmunem sub obedientia profitentur. Denique, falsum est, quod in Ecclesia Catholica ante iustam ætatem iuuenes aut puellæ seruari cogantur uotacemerẽ emissa. Cõtrarium enim cauetur in antiquis Concilijs, & in ipso iure Canonico, & denum idem renouatum cernimus in Concilio Tridentino, Sess. 25. c. 15. & 17. de Regularibus. Sed illud omnem impudentiã superat, quod uerba Confessionis Augustanæ, generalia, perspicua, diserta, quibus asseritur, tempore Augustini monasteria fuisse libera collegia, & postea ob corruptam disciplinam, addita fuisse uota, per nouã glossam restringere uelint ad uota emissa ante iustam ætatem. Sed ueniam danus pudori, uoluerunt enim aliquo saltem imaginario pallio Patrum suorum uerèda contegere, quamuis si quis eos uigileret, ac peteret, an uota monastica emissa iusta ætate necessariò seruanda sint, ex doctrina S. Augustini, & exemplo ueteris Ecclesiæ; in maiores augustius credo, redigerentur. nec scio, qua ratione Lutheri, & Catharina, Bucer, Petri Martyris, totque aliorum suorum principum apostasiã defenderent. Sed his omĩssis ueniã ad id, quod in principio, in medio, in fine totius Refutationis, atque adeo in singulis ferè paginis libri sui repetunt & inculant ad nauicã vsq;. Quoniam enim ad tot mendacia illis obiecta quid solidi responderet, non iuueniebant, excogitauerunt callidum sanè consiliũ, ut Iesuitis inuidiam eo nomine conflarent, quod aucti sint illustrissimos Principes mendacij coarguere. Ita enim deriuata mendaciorum infamia à se in Principes, id futurum sperauerunt, vt quod ipsi rationibus non possent, notam uidelicet mendaciorũ cluere, in Principes auctoritate præstaret. Ego uerò sanctè affirmare possum, nunquam mihi in mentem uenisse, ut Illustrissimos Principes, quamuis à religione Catholica alienos, mendacij reprehenderem. Illorum esse mendacia, quæ retuli, semper existimaui, qui Confessionem Augustanam, qui Apologiam, qui librum Concordiæ confecerunt, id est, Philippi, Smidelini, & paucorum aliorum Theologorum. Ibi enim sunt, qui sciebant, vel certè scire poterant: & sciuisse præsumuntur, falsa esse, quæ dicebant, & scribebant. Atque hoc est, esse mendacem. Principes, & populi, quorum munus

non est libros enolere, quique suis Theologis credide-
 runt, seducti, circumventi, decepti dici possunt, mendacia
 dici non possunt. *A.* (inquit Aduersarij, pag. 62.)
*Idcirco Iesuita non solo fuisse mendacium comitum, sed
 inuento epibeto illi: pro mendacium vocari, hoc est, vanitatem.
 & mendacium Principum: probe nemo, nouerunt, vocem hanc,
 illustre in lingua Latina, praecipue contra Principum personas
 usurpari.* Responderem profecto, illustrem hanc esse ca-
 lumnia, nisi timerem, ne id etiam detorquerent ad Prin-
 cipum iniuriam. Ego igitur in Cicerone alijsq; bonis lin-
 guae Latinae auctoribus frequentissime legi (illustre) pro
 dilucido, & perspicuo; pro verbo, vel facto Principis
 nunquam legi. Illustre peritium est in oratione Cice-
 ronis, de Haruspicum responsis, quod si aduersarij nostri
 peritium hominū illustrium, id est, Principum, inter-
 preterentur, quis non rideat. Ita Igitur Iesuita de menda-
 ciji Principum ne cogitantes quidem, illustria dixere
 mendacia Philippi Melanchthonis, aliorumq; similium
 sectariorum, quomodo Tullius illustre peritium, quod
 perspicua, manifesta, clarissima essent, nam ut idem ait
 Cicero in Partitionibus, Illustre aliquando plus est, quam
 dilucidum. *A.* inquit, *verba illa praefationis Concordia,
 in quibus mendacia notantur, Principum verba sunt. Verba
 quidem illa ita scripta sunt, ac si à Principibus dicerentur,
 sed à Theologis composita, & conscripta sunt; Principes
 enim nomine suo praefationem illam edi voluerunt,*

quo liber concordia plus auctoritatis haberet. Sed que-
 admodum decepti sunt, non autem mentiti, cum Con-
 cordia subscripserunt, quia vera esse crediderunt, quae
 in ea continebantur: ita quoque cum praefatione à Theo-
 logis confectam suo nomine typis mandari voluerunt,
 non ipsi mentiti esse dicendi sunt, quamuis in ea praef-
 atione multa sint falsa, sed ij, qui scientes falsa esse, non
 veriti sunt ea conscribere. Quae cum ita sint, si Principes
 Lutherani recte iudicare voluerint, non de Iesuitis que-
 rentur, à quibus nulla iniuria sunt affecti, sed Theolo-
 gis suis merito irascetur, atque ab his dignas penas re-
 poscent, qui ipsi ita imposuerunt, ut errores grauissi-
 mos, mendaciaque clarissima pro veritate eis obrufe-
 rint. Quod autem ad libellum meum attinet, is magnas
 agit Aduersarij gratias, quod cum antea ab Auctore
 suo neglectus, sola Typographi benignitate lucem aspi-
 ceret; nunc auctorum virtutum summo conatu, totisque
 viribus oppugnatus, & nihil tamen laesus, cuius rei iu-
 dicium a quibus lectoribus libere libenterque per-
 mittitur, ab Auctore proprio, non solum
 pro suo agnitus, & eiusdem iussu e-
 ditus, sed etiam inter alios e-
 ius libellos optimo lo-
 co sit collocatus.

FINIS.



DISPUTATIO DE EXEMPTIONE
 CLERICORVM.

CAPVT PRIMVM.

An clerici sint liberi à iugo potestatis secularis.

Distrema restat quaestio de libertate
 ecclesiastica, de qua in hac vltima edi-
 tione paulo fufius disputare institui,
 quod animaduertitur his proximis
 annis non defuisse, qui testimonijs hu-
 manis libri abuti voluerint ad oppugnā-
 dum Ecclesiasticam libertatem.

Primum igitur haeretici permulti contendunt, Cle-
 ricos tum maiores, tum minores, iure subiectos esse de-
 bere seculari potestati tum in soluendis tributis, tum
 in iudicijs & causis. Marsilius de Padua, & Ioannes de
 landuno docuerunt, ipsum etiam Christum non fuisse
 liberum à soluendis tributis, & quod fecit Matth. 17.
 cum tributum soluit, id fecisse non voluntate, sed ne-
 cessitate. Ita refert Ioan. de Turcremata lib. 4. Sum-
 marum de Ecclesia, par. 2. cap. 37.

Ioannes Caluinus lib. 4. Insti. cap. 11. §. 15. docet, Cle-
 ricos omnes, praeterquam in causis merè Ecclesiasticis
 subiectos esse debere legibus, & tribunalibus secula-
 rium Magistratum. Idem docet Petrus Martyr in ca.
 17. ad Romanos, vbi etiam addidit, Principes non potuis-
 se concedere Clericis priuilegium, ut non subicerentur
 Magistratibus politicis, cum id sit contra ius diui-
 num: & ideo non obstante concessione Principum,
 debere Clericos subiectos esse Magistratibus seculari-
 bus. Ioannes Brentius in Prolegomenis, & Melanch-
 thon in locis, cap. de Magistratu, in rebus etiam &
 causis Ecclesiasticis subiiciunt Clericos politicis tri-
 bunalibus.

Ex Catholicis nonnulli censent, iure diuino liberos
 esse Clericos, & eorum bona à potestate Principum se-
 cularium. Ita docet Glossa, & nonnulli ex Canonistis
 in can. Si Imperator, dist. 96. & in cap. Quamquam, de
 censibus in 6. & ex Theologis Ioannes Driedonius li. 1.
 de libertate Christiana cap. 9. Nonnulli verò existi-
 mant, Clericos liberos esse partim iure diuino, partim
 iure humano, id est, in causis Ecclesiasticis, & spiri-
 tualibus iure diuino, in alijs iure humano. In his videntur
 esse Franciscus Victoria de potestate Ecclesiae, Relect.
 1. qu. vlt. Dominicus à Soto in 4. dist. 25. quaest. 2. arti. 2.
 Ioannes Medina in Codice de restitutione, quaest. 15. &
 ex Canonici Didacus Couarruias in li. practicarum
 quaestionum cap. 31.

Sit igitur PRIMA propositio: *In causis Ecclesiasticis
 liberi sunt Clerici iure diuino à secularium Principum pote-
 state. Videntur autem causae Ecclesiasticae, quarum cognitio
 non pertinet à legibus ciuilibus, sed ad Euangelio, vel à
 Canonibus Pontificum, aut Conciliorum, quales sunt
 controversiae de fide, de sacramentis, & aliae id genus.*

Probatum primum ex diuini literis. Nam ex doctri-
 na scripturarum sanctarum Regimen Ecclesiasticum
 est distinctum à politicis, & illo etiam sublimius, ut à
 nobis demonstratum est in lib. 1. de Summo Pontifice
 cap. 7. & lib. 5. cap. 7. Ergo causae Ecclesiasticae iudica-
 ri non debent à Politicis Magistratibus. Praeterea, se-
 cundum scripturas tota auctoritas regendi Ecclesiam

à Christo commissa est Apostolis, & praecipue Petro:
 ergo in rebus Ecclesiasticis Laici omnes, etiam Prin-
 cipes sunt omnes, & subditi, non Pastores, & iudices, ut
 locis notatis demonstratum est.

Secundò probatur ex Concilijs. Nam in Mileitana
 can. 13. & Matifconensi, can. 83. Clerici grauius pu-
 niuntur, si causam Ecclesiae ad Imperatoris terreni
 iudicium deferant.

Tertiò ex patribus. Seuerus Sulpicius in lib. 2. sacrae
 historiae refert, sanctum Martinum aliquando exclamasse,
 nouum esse, & inauditum nefas, ut causam Ec-
 clesiae iudex seculi iudicaret. Item sanctus Ambrosius
 in Epist. 78. ad Theophilum, & sanctus Augustinus in
 Epistola 162. reprehendunt eos qui causas Ecclesiae
 terrenis iudicibus iudicandas exponunt.

Quartò ex Apostolorum exemplo. Apostoli enim Ec-
 clesias gubernauerunt, quo tempore nulli erant Prin-
 cipes Christiani, proinde nunquam ad eos causam Ec-
 clesiae iudicandam detulerunt. Et si Apostolus Paulus
 1. Cor. 6. iubet lites etiam ciuiles Christianorum non de-
 ferri ad iudicium ethnicorum, quo modo permisisset
 ad eos deferri lites Ecclesiasticas? Vltimò ex Iustiniano
 seniore Imperatore, qui idem affirmat Nouella 83.

SECVNDA propositio: *Non sunt exempti Clerici ab
 obligatione legum ciuiliu, quae non repugnant sacris Cano-
 nibus, vel officio clericali.* Loquimur hic potissimum de
 legibus politicis, quae dirigunt actiones humanas in
 commercijs temporalibus, ut cum Princeps, vel Magi-
 stratus constituit pretia rebus venalibus, vel iubet no-
 ctu neminem incedere cum armis, vel sine lumine, vel
 non asportare frumentum extra prouinciam: & his si-
 milia. Nec volumus dicere his legibus teneri Clericos
 obligatione coactiua, sed solum directiua, nisi eadem
 leges ab Ecclesia approbatae fuerint. Quod si de iisdem
 temporalibus rebus disposuisset etiam lex Ecclesiasti-
 ca, eam sequi deberent Clerici, & tunc legem ciuilem
 ne directiue quidem obseruare tenerentur.

Probatum igitur Clericos ad obseruationem legum
 ciuiliu directiue teneri in defectum legis Ecclesiasti-
 cae: nam clerici praeterquam quod Clerici sunt, sunt
 etiam ciues, & partes quaedam Reipublicae politicae: igitur
 ut tales viuere debent ciuilibus legibus: non sunt
 autem aliae, ut nunc ponimus, nisi quae à politico Ma-
 gistratu sunt latae: igitur illas Clerici seruare debent
 alioqui magna perturbatio, & confusio in Republica
 oriretur, si Clerici non seruarent ciuiles leges in com-
 mercijs ciuilibus, & humanis.

Secundò probatur ex confessione Pontificum, & Im-
 peratorum. Nicolaus I. in Epist. ad Michaelem prope-
 tinum dicit, Deum diuisisse Pontificiam auctoritatem
 ab Imperiali, ut & Christiani Imperatores pro aeterna
 vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu
 temporalium tantummodò rerum Imperialibus legi-
 bus vterentur. Imperator Valentinianus in Epist. ad
 Episcopos Asiae, quam refert Theodoretus li. 4. hist. c.
 7. scribit, probos Episcopos non solum Dei, sed etiam
 Regum legibus obtemperare. Denique, S. Ioan. Chry-
 sostomus in cap. 13. ad Romanos, dicit Christi Euange-
 lio non tolli politicas leges, & ideo debere etiam sacer-
 dotes & Monachos eis parere.

K

TERTIA propositio: Non possunt Clerici à indice seculari iudicari, etiam si leges civiles non seruent. Probatur primò ex Concilio Chalcedonenfì can. 9. vbi sic legitur: Si Clericus aduersus Clericum habet negotium, non relinquat Episcopum suum, et ad secularia iudicia non recurret. Concilium Agathense can. 32. adhuc clariùs in hæc verba loquitur: Clericum nullus presumat apud secularem iudicem, Episcopo non permittente, pulsare. Idem habent Concilium Carthaginense tertium can. 9. Toletanum tertium can. 13. Matifconense can. 3.

Secundò probatur ex Imperatorum Constitutionibus. Nam exiit Iustinianus Clericos & Monachos à seculari iudicio in Nouellis 9. 53. & 123. quanquam non exiit in causis criminalibus, sed in civilibus tantum in criminalibus autem, vult à Prætoribus cognosci causam, non tamen condemnari Clericum, nisi priùs ab Episcopo fuerit degradatus. At nihilominus lex Canonica simpliciter exiit Clericos in omnibus causis tum civilibus, tum criminalibus, & perspicuum est ex Epistola Caij Papæ ad Felicem Episcopum, item ex Epistola 2. Marcellini, & ex lib. 11. Registri S. Gregorij Epistol. 14. ad Ioannem Defensorem, debet autem lex Civilis cedere legi Canonice, cum possit Summus Pontifex Imperatori præcipere, in iis præsertim, quæ ad Ecclesiam pertinent.

Tertid probatur ratione: nam omnino absurdum est, vt ouis pastorem suum quocumque modo indicare presumat. Itaque non sine magna laude refert Rufinus li. 10. hist. cap. 1. & post eum B. Gregorius lib. 4. Epist. 75. vocem illam Constantini ad Episcopos, Vos Diuinitus à summo Deo constituti, æquum non est, vt homo iudicet Deos.

At obiicit Caluinus lib. 4. Instir. cap. 11. §. 15. Epistolam Constantini Imp. ad Nicomedienfes, quam refert Theodoretus lib. 1. hist. cap. 20. vbi dicit Constantinus se Eusebium Episcopum Nicomediensem in exilium eiecisse, & subiungit: Si quis Episcoporum inconsultè tumultuans sit, ministri Dei hoc est, mea executione illius audacia coercerentur.

Respondeo, more solito Caluinum imponere simplicibus. Nam Constantinus in illa Epistola scribit, se quidem eiecisse in exilium Eusebium Episcopum, sed addit, eum antè fuisse à Nicæno Concilio depositum ab Episcopatu propter hæresim. Nos autem non negamus, quin debeat Magistratus secularis punire Clericos, quando ab Ecclesia damnantur, & degradantur, & iudicibus secularibus traduntur. Verba autè Constantini, quæ Caluinus subiungit, ab ipso deprauata sunt, non enim minatur eo loco penam, Constantinus Episcopis, sed Laicis: dicit enim, se grauitè animaduersurum in plebem Nicomediensem, si iterum redire velit ad Episcopos hæreticos à Concilio generali damnatos, & non quiescat suscipere probum & Catholicum Antistitem. Hæc enim sunt verba eius, Sin autem quisquam (nò dicit, Episcoporum, vt Caluinus addidit) temeritate & audacia accessus, eas Ecclesie pestes, id est, Episcopos Arianos, vult memoria, vel laudibus celebrare aggredatur, confestim opera ac diligentia ministri Dei, hoc est, mea, penas suas inflicta labi.

Obiicit secundò Petrus Martyr: Iure diuino subiecta est omnis anima sublimioribus potestatibus, id est, Regibus, vt constat ex Epist. ad Rom. cap. 13. Ergo nò potuerunt Reges eximere illos Christianos à sua potestate. Et confirmatur argumentis doctrina Catholicorum, qui ea ratione probant, non posse illum eximi à potestate Papæ, quia iure diuino omnes subiciuntur Papæ.

Respondeo, nihil ea ratiocinatione concludi: quæuis enim iure diuino sit, omnis anima potestatibus sublimioribus subiecta, ac per hoc etiam Regibus, dum sublimiores potestates sunt, tamen fieri potest, vt qui nunc est sublimior potestas, paulò post nò sit, vt si ipse

subiciat alteri potestati sui regni, vel iure belli, aut alio iusto titulo regnum, vel regni partem amittat. Quoniã ergo Clericos partim ipsi Principes subiecerunt in omnibus causis, etiam temporalibus & civilibus Episcopis suis: & postremò Summus Pontifex Clericos omnes exemiit à subiectione Principum secularium, sequitur, vt respectu Clericorum non sint Principes, superiores potestate, ac proinde non teneantur Clerici Principibus parere neque iure humano, neque iure diuino, nisi quantum ad leges quasdam directiuas, vt diximus.

Ad confirmationem respondeo, non esse eandem rationem Pontificatus, & Regnorum. Nam Regna nò sùt immediatè à Deo instituta, sed ab hominibus; & ideo ab hominibus mutari possunt in alias regiminis formas: Pontificatus autem à Deo immediatè est institutus, & ideo non potest ab hominibus immutari.

QUARTA propositio: Bona Clericorum tantum Ecclesiastica, quam seculari libera sunt, ac merito esse debent à tributis Principum secularium. Quod si quis dixerit, perspicuum est ex Concilio Lateranensi sub Alexandro II. par. 1. cap. 19. ex Concilio Lateranensi sub Innocentio II. ca. 46. Item ex cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ, de constitut. ex cap. Quinquaginta, de cens. in 6. Extrauaganti, Quod olim, de immunit. Eccles. Item ex cap. Quia nonnulli, & cap. Clericis de Immunit. Eccles. in 6. Præterea, ex legibus Principum, quæ habentur in Codice Theodosiano, lib. 16. & 26. & in Codice Iustiniani, l. sancimus, de sacrosanctis Ecclesiis, & in lib. 10. hist. Eusebij cap. 7. ex versione Christophoroni. Vbi tamen est obseruandum, ante Iustiniani tempora, legibus priorum Principum immunes fuisse Clericos à tributis personalibus, vt etiam indicat S. Hieronymus in commentario ad cap. 17. Matthæi: non tamen fuisse liberos à tributis, que pendi solent ratione possessionum, vt colligitur ex S. Ambrosio in oratione de tradendis Basilicis, vbi dicit, Agri Ecclesie soluent tributum, & ex Theodoro lib. 4. histor. cap. 7. vbi scribit, Valentianum seniore in Epistola ad Episcopos Asia illa verba posuisse: Boni Episcopi tributa pensant Regibus.

Quod autem hæc exemptio iure facta sit & quo iure, humano nò solum, an etiam diuino, in sequentibus propositionibus exponemus.

Obiicit aduersus hanc propositionem Marsilius de Padua exemplum Christi qui tributum soluit, vt habemus Matth. 17. Sed facilis est responsio. Christus enim soluit tributum, quia voluit, nò quia debuit. Id quod ex eodem loco intelligi potest: nam cum dictum esset Petro ab iis qui exigebant tributum, Magister vester nò soluit didrachma? Dominus Petro ait, Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel censum? à filiis suis, an ab alienis: respondit Simon, ab alienis, ait Dominus, ergo liberi sunt filij. Sed vt non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & euiscem, qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius inuenies staterem, illum sumens da eis pro me, & pro te. Duæ sunt autem interpretationes eius loci, Ergo liberi sunt filij, & secundum vtramque rectissimè Dominus ostendit, se liberum fuisse à tributo soluendo. Prior expositio est S. Hilarij, qui docet, agi hoc loco de tributo, quod imponuerat Deus omnibus filiis Israël Exod. 30 in summi templi, quod tributum propriè erat didrachma, & secundum hanc expositionem, que verissima nobis videtur, vis argumenti hæc est, Reges terræ non exigunt tributum à filiis suis, sed ab alienis: igitur neque Rex caeli exiger tributum à me, qui sum eius proprius & naturalis filius. Posterior interpretatio est S. Hieronymi, qui verba Domini de tributo, quod Cæsari soluebatur, exponit. Quæ sententia minus probabilis esse viderur, quia tributum, quod soluebatur Cæsari, tẽpore Christi,

sti, non

sti, non erat didrachma, sed denarius, vt perspicuum est ex cap. 21. Matth. Ostendite mihi numisma census, at illi obtulerunt ei denarium. Neque potest vlla solida ratione demonstrari, consueuisse didrachmæ tributum Cæsari solui nisi post Christi ascensionem in caelum, scribit enim Iosephus in libr. 7. de bello Iudaico cap. 26. post euersum templum à Vespasiano Imperatore, institutum fuisse, vt tributum didrachmæ, quod Iudæi omnes tẽplo soluebant singulis annis, deinceps in Capitolium deferretur. Sed tamen ex hac etiam sententiã rectè colligitur, Christum non fuisse vllius tributum debitorem, quamuis enim non esset filius Cæsaris, qui tributum, iuxta hanc sententiam exigebatur: erat tamen filius Dei, cuius ministri sunt omnes Reges, & Principes terræ, vt legitur Sap. 6. & Rom. 13. neque debent ministri Regis à Filio Regis tributum petere. Præterea, tributa soluntur Regibus ratione vitæ huius corporalis, timoribus & periculis obnoxia, vt S. Thomas docet in 2. 2. qu. 104 art. 6. ad primum; & ideo iusti etiam homines, licet secundum animam liberi sint à seruitute peccati, tamen ratione corporis, cuius redemptionem adhuc expectant, vt ait Apostolus ad Rom. 8. subiecti sunt tributis, & potestati civili. At Christus non solum secundum animam, sed etiam secundum corpus liber erat, non seruus, neque redemptionem, sed solam Resurrectionem corporis expectabat: carebat enim omni morbo concupiscentiæ, & omni lege peccati, neque periculis, aut iniuriis obnoxius erat, nisi quantum ipse permittebat, Oblatus est, inquit Isaias cap. 53. quia ipse voluit. Itaque nulli Regi tributum debebat, qui nullius Regis defensione indigebat, & merito damnata est, vt hæretica, sententiã Marsilij Paduani à Ioanne XII. Pontifice in Extrauaganti, licet: quam refert Ioan. de Tutrecemata lib. 4. Summæ de Ecclesia, par. 2. cap. 37.

QUINTA propositio: Exemptio Clericorum in rebus politicis tum quoad personas, tum quoad bona, introducta est iure humano pariter & diuino. Et quidem quòd iure humano introducta sit, patet ex iis testimoniis, quæ attulimus in tertia & quarta propositione probata. Quòd autem sit etiam introducta iure diuino, probandum est hoc loco: Sed antea tamen obseruandum est, nos per ius diuinum non intelligere præceptum Dei propriè dictum, quod extet expressè in sacris litteris: sed quod ab exemplis vel testimoniis testamenti veteris, vel noui per quandam similitudinem deduci possit. Atque hinc fortasse consilari poterunt Theologorum, & iurisperitorum sententiæ. Illi enim cum negant, exemptionem Clericorum esse iuris diuini, præceptum diuinum propriè dictum expressè in scripturis extare negant: isti verò cum affirmant, eandem exemptionem esse iuris diuini, id solum affirmant, quod Theologi minime negant, duci per similitudinem ab exemplis, & testimoniis sacra scripturæ. Deum voluisse, vt Clerici, & ipsorum bona libera essent à potestate, & iurisdictione Laicorum.

Certè Geminianus, Ancharanus, & alij insignes doctores, exponentes caput, Quinquaginta, de censibus in 6. notant, in eo capitulo haberi textum expressum, & immunitatis Ecclesiasticorum dicatur esse iuris diuini. Sed quò modo id sit intelligendum, à Glossa petèdam esse mouent. Glossa verò in idem caput, docet, esse iuris diuini eam immunitatem, quia deducitur ab exemplo Iosephi Patriarchæ, qui exemiit Sacerdotes Aegyptiorum, Gen. 47. & Artaxerxis Regis Persarum, qui exemiit Sacerdotes Israëliticos, 1. Esdræ 7. Nam vt rectè ait Alexander Pontifex in Concilio Lateranensi, vnde extat ca. Non minus de immunit. Eccles. Non deest Ec-

clesiam Dei minus liberam esse tempore Principum Christianorum, quam fuerit tempore Pharaonis.

His igitur notatis, probatur nostra propositio, primò testimoniis scripturæ diuinæ. Nam præter loca iam citata ex Genesi, & ex libro Esdræ, habemus alia duo non minus illustria. Siquidem in lib. Numerorum, cap. 3. Deus nò semel, sed sepius reperit, Lenitas propriè suos esse, atque eos sibi ex omni populo delegisse: & in eodem loco dono dari iubet omnes Leuitas Aaroni, & filiis eius, id est, summo Sacerdoti, & successoribus eius. Quos enim sibi ipse delegit ad ministerium templi, rerumque sacrarum, soli Pontifici, qui locum Dei representabat in terris, subiectos esse voluit, ac per hoc à iurisdictione terrenorum Principum liberauit. Constat autem id esse nunc in Ecclesia, Clericos (quòd erat Leuitas in testamento veteri) & Pontificem Christianorum non minoris esse auctoritatis, sed longè maioris in Ecclesia Christi, quam fuerit Aaron in Synagoga Iudæorum. Nunc (inquit S. Leo serm. 8. de passione Domini) & ordo clarior Leuitarum, & dignitas amplior Seniorum, & sacerdotiorum Sacerdotum.

Sequitur igitur vt quemadmodum in testamento veteri liberi erant Leuitas iure diuino à potestate Principum secularium: ita sint etiam Clerici in testamento nouo.

Alius locus est is, quem supra tractauimus ex ca. 17. Matth. Ergo liberi sunt filij. Nam cum filij Regum à tributis eximuntur, non ipsorum per se tantum, sed etiam serui, & ministri, atque adeo ipsorum familia à tributis eximuntur. Certum est autem, Clericos omnes propriè ad familiam Christi, qui filius est Regis Regum, pertinere. Arque id videtur Dominus significare voluisse, cum ait Petro, Vt autem non scandalizemus eos, sumens staterem da illis pro me, & pro te. Quasi diceret, se & familiam suam, cuius præfectus erat Petrus, liberos à tributis esse debere. Quod etiam intellexisse videtur S. Hieronymus in commentario eius loci, cum dicit, Clericos propter honorem Domini tributa non soluere, & S. Augustinus lib. 1. qu. Euangel. qu. 23 cum scribit, in omni Regno terreno nò esse vectigales filios Regni illius, sub quo sunt omnia Regna terræ.

Secundò probatur eadem propositio ex testimoniis sacrorum Canonum. Concilium Tridentinum Generale nostris temporibus celebratum, sess. 25. ca. 20. de Reformatione, sic loquitur, Ecclesia & personarum Ecclesiasticarum immunitas, Dei ordinatione, & Canonice sanctionibus instituta est. Concilium Colonienfe paulò ante ipsam Tridentinam Synodum celebratum, par. 9. cap. 20. Immunitas, inquit, Ecclesiastica vetustissima res est, iure pariter diuino & humano introducta, quæ in duobus potissimum sita est, primum vt Clerici eorumque possessiones à vectigalibus & tributis, aliisque muneribus laicis libera sint, deinde ne recriminibus ad Ecclesiam confugiens inde extrahantur. Concilium Lateranense sub Leone X. celebratum, sess. 9. Cum à iure, inquit, tam diuino, quam humano Laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa sit: innouamus omnes, & singulas constitutiones, & Concilium Lateranense sub Innocentio II. cap. 43. Nihil, inquit, de iure diuino quidam Laici usurpare conantur, cum viros Ecclesiasticos nihil temporale obtinentes ab eis, ad prestanda sibi fidelitatis iuramenta compellunt. Bonifacius VIII. in capit. Quinquaginta de censibus, in 6. tanquam de re nota & explorata loquitur, cum ait, iure diuino & humano Clericos, & eorum bona libera esse à seculari potestate. Ioannes itè VIII. Can. si imperator. dist. 96. Non à legibus, inquit, publicis, nò à potestatibus secularibus, sed à potestatibus & sacerdotibus Omnipotens Deus Christiana Religione Clericos & Sa-

K 2

quod dicitur voluit ordinari & dissenti. Et quod de personis affirmat Ioannes Pontifex, affirmavit multo ante Symmachus Papa cum tota Synodo tertia Romana de bonis Ecclesiasticis, Sols, inquit, Sacerdotibus disponendi de rebus Ecclesie indifense a Deo cura commissa est. His addi potest Innocentius IV. Pontifex, quamvis non ut Pontifex, sed ut Doctor particularis de hac re scripserit. In commentario enim ad cap. 2. de Maioritate & obedient. posteaquam docuerat, Clericos exemptos fuisse à potestate laicorum per Summum Pontificem, Imperatore consentiente, addit, hanc non esse plenam exemptionem, & ideo dicendum esse, Clericos ab ipso Deo fuisse exemptos. Hoc testimonium Innocentij ea de causa addendum putavi, quoniam Couarruias in libr. practic. quæst. ca. 31. scribit prædictum Pontificem in loco à nobis citato, affirmasse exemptionem Clericorum non esse iuris diuini, quod falsum esse, verba citata palam ostendunt, & ante nos in hanc eandem sententiam Innocentium allegavit Panormitanus in cap. Nimis, de iureiurando, ubi etiam idem auctor rectè refellit eos, qui per ius diuinum intelligunt ius Canonicum, & fortasse ad eiusmodi explicationes excludendas Concilium Tridentinum non vtitur vocibus iuris diuini, & humani, quæ possent trahi ad significandum ius Canonicum, & civile, sed ait, *ordinatione diuina, & Ecclesiasticis sanctionibus immunitatem Ecclesie, & personarum Ecclesie & personarum Ecclesiasticarum fuisse institutam.*

CAPVT SECVNDVM.

An exemptio clericorum sit iuris diuini, an naturalis.

De iure naturali differendum est, quod planè diuinum esse, in dubium reuocari non potest, cum ius naturale sit illud, quod est ab auctore naturæ in animis nostris impressum. Sed antequam explicare incipiam, an ad hoc ius pertineat exemptio Clericorum, distinguendi sunt gradus iuris naturalis. Tres enim sunt gradus naturalium præceptorum. Primus est eorum, quæ ita perspicuè sunt impressa in cordibus hominum, vt solo lumine rationis, sine vlla disciplina vel arte, imò sine nouo discursu rationis iudicentur ab omnibus iusta, talia sunt prima quedam principia, vt bonum esse appetendum, malum fugiendum, conseruandam vitam cibo & potu, propagandam & educandam sobolem ad conseruandum genus humanum, Deum esse colendum, non esse faciendum alteri, quod tibi non vis fieri. Hæc maxime propriè sunt præcepta iuris naturalis, de quibus ita loquitur S. Ambrosius in Epist. 71. ad Irenæum: *Lex nature, quam Deus singulorum in seculis peccatoribus, non scribitur, sed innascitur, nec aliqua percipitur lectione, sed profuso quodam natura fonte in singulis exprimitur, & humanis ingenij hauritur.* Et S. Hieronymus Epist. ad Algatiam q. 8. *Lex, quæ in corde scribitur, omnes continet nationes, & nullus hominum est, qui hanc legem nesciat, & idcirco iustum iudicium Dei est scribentis in corde humani generis, quod tibi fieri nolueris, alteri ne feceris.* Et S. Augustinus in tract. Psalmi 57. *Manu formatoris nostri in ipsis cordibus nostris veritas scripsit, quod tibi non vis fieri, ne facias alteri, hoc & antequam lex daretur, nemo ignorat, permissus est, vt esset vnde iudicarentur & quibus lex non esset data.* Nec dissentiant Græci, vt Chrysostomus homil. 54. in Genesim, nec Scholastici, vt S. Thomas in 1. 2. qu. 94. art. 2. neque etiam ipsa iura, vt patet ex can. Ius naturale, dist. 1. & l. 1. ff. de iust. & iure. Secundus gradus est eorum præceptorum, quæ deducuntur ex illis primis principiis, tanquam conclusiones proximæ, & quasi naturaliter fluentes per faciliem, euidentem, & necessariam consequentiam, vt non sit opus arte vel disciplina, sed simplici dis-

curso, qualem omnes homines habere possunt, talia sunt omnia præcepta decalogicam ex illo principio in corde omnium impresso. Deum esse colendum, sequitur continuè, non esse colenda idola, neque esse peierandum: ex illo altero principio, Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris; sequitur, non esse occidendum, non esse mœchandum, non esse furandum, &c. Et sanè aliqua huius generis præcepta aliquando ob nimiam hominum excæcationem deleta sunt de cordibus hominum, vt patet ex lib. 6. Cæsaris, de bello Gallico. vbi legimus, apud Germanos furtum non fuisse vitium, sed virtutem, & ex S. Hieronymo lib. 2. in Iouinianum, & ex Theodoro lib. 9. ad Græcos, qui referunt multa vitia contra naturam, quæ à populis quibusdam, & etiam à Legislatores eorum tanquam licita & iusta approbabantur. Sed quamuis eiusmodi præcepta à nonnullis ignorarentur, verè tamen & propriè ad ius diuinum naturale pertinent, vt docet S. Thomas in 1. 2. quæst. 94. art. 5. & qu. 100. art. 8. vbi scribit, in præceptis Decalogi, quia sunt propriè iuris naturalis, nullam cadere posse dispensationem, & certè, sicut ea, quæ deducuntur per necessariam consequentiam ex articulis fidei, pertinent ad fidem, quia non possunt negari, quin articuli ipsi negentur: ita quæ deducuntur per necessariam consequentiam ex primis principiis iuris naturalis, pertinet etiam ad ius naturale, quia non possunt destrui, quin destruat natura: Tertius gradus præceptorum naturalium, est eorum, quæ deducuntur quidem ex principis iuris naturalis, sed per consequentiam non absolutè necessariam, nec omnino euidentem, & ideo egent humana constitutione. & hæc sunt quæ Theologi propriè referunt ad ius gentium, & ea distinguuntur à iure civili, quod ius civile non deducatur ex iure natura per modum conclusionis deductæ ex principiis, sed per modum determinationis eorum, quæ generatim præcipiuntur à iure natura. Quæ doctrina est S. Thomæ 1. 2. quæst. 95. art. 2. & 4. quamuis idem S. Thomas in prædicta qu. 95. art. 4. Isidorus sequutus dicat, ius gentium esse speciem iuris positium; contra verò in 2. 2. qu. 57. art. 3. & clariùs lect. 12. in lib. 5. Ethic. dicat esse speciem iuris naturalis, & alleget iureconsultos veteres, qui ius naturale aliud esse docebant, quod est commune omnibus animalibus, aliud quod est commune omnibus hominibus; tamen non pugnat ipse secum, nec Isidorus cum Iureconsultis pugnat. Nam & idem S. Thomas in 1. 2. qu. 95. art. 4. ad primum, scribit, ius gentium est aliquo modo naturale, & aliquo modo positium, ac per hoc est medium inter ius naturale purum, & ius civile: ius enim naturale purum, est illud, quod nullo modo pendet ex humana constitutione: ius civile autem quod ex sola hominum constitutione pèdet, & ideo purè positium dici potest: ius verò gentium partim est naturale, partim positium, quia pendet quidem ab humana constitutione, id est, à consensu omnium gentium, sed non pendet ab auctoritate Principis, vel Magistratus particularis. Ex quo sequitur, vt ea quæ sunt de iure gentium, quia sunt aliquo modo naturalia, ideo prohibeantur quia sunt mala; contra autem quæ sunt de iure civili, quia sunt purè positia, ideo sunt mala, quia prohibentur. Rursus sequitur, vt ea quæ sunt de iure gentium, quia sunt ab quo modo naturalia, non possint à Principibus, vel Magistratibus abrogari, vel immutari: contra autem, quæ sunt de iure civili, quia sunt purè positia, sicut à Principe, vel Magistratu constituuntur, ita posse à Magistratu, vel Principe abrogari. His ita explicatis, dicendum viderur, exemptionem Ecclesiasticorum non pertinere ad primum, vel secundum naturalium præceptorum gradum,

nec

nec tamen esse iuris tantum positium siue canonici, siue ciuilibis: sed referenda esse ad tertium gradum præceptorum iuris naturæ, siue, quod idem est, ad ius gentium. Hæc mihi videtur esse sententia ferè omnium Theolorum, & Canonistarum, & in re non arbitror dissentire Ioannem Driedonem, qui in lib. 1. de libertate Christiana, cap. 9. cum Canonistis dicit, exemptionem Clericorum esse iuris diuini naturalis, à Victoria in Relezione prima de potestate Ecclesie, qu. vlt. & Soto in 4. sent. dist. 25. q. 2. qui dicunt esse iuris humani, ac positium. Nā Ioannes Driedo non dicit, esse iuris naturalis, quia sit primum aliquod principium iuris naturæ, aut conclusio proxima, & quasi naturaliter deducta ex primis principiis, sed dicit esse iuris naturalis, quia est omnino conformis, & consentanea rationi naturali. Victoria verò, & Sotus negant esse iuris diuini naturalis, quia per ius naturale intelligunt ius purè naturale, quo ab modo etiam negat idem Sotus, ius gentium esse naturale; tamen idem auctores, & maxime Sotus, addunt hanc exemptionem esse omnino consentaneam rationi, & ipsi naturæ, neque dicere volunt, solum esse rationabilem, id est, non contrariam rationi, sic enim nihil dixissent, cum omnis iusta lex etià purè positia non debeat esse contraria rationi. Sed dicere volunt, esse deductam vt conclusionem ex iure natura, & vim habere ex iure natura, & ideo addunt, in hanc exemptionem consensisse omnes gentes, ac propterea non posse mutari, vel abrogari à Regibus & Principibus, etiam si omnes simul coniuncti eam abrogare conentur. Neque dissentit S. Thomas, licet in comment. ad cap. 13. ad Roman. scripserit, Clericos priuilegio Principum liberos esse à tributis: cum in eodem loco addit, id factum esse ob naturalem æquitatem.

Hanc igitur sententiam probare possumus his argumentis. Primum ex consuetudine omnium gentium, quod enim vbiq; sit, ex natura ipsa descendit, quæ omnibus communis est, constat apud Hebræos, Leuitas fuisse liberos à tributis ex cap. 30. Exod. & cap. Num. constat apud Egyptios sub Rege Pharaone Sacerdotes fuisse exemptos, ex cap. 47. Gen. constat idem de Sacerdotibus Hebræorum sub rege Artaxerxe ex lib. 1. Esdr. cap. 7. Idem cognosci potest de Sacerdotibus Gentium ex Aristotele in lib. 2. Oeconom. ex Cæsare lib. 6. de bello Gallico, ex Plutarcho in Camillo, & ex aliis. Apud Christianos Imperator Constantinus, qui primus fuit Imperator aperte Christianus, continuè natura docete Ecclesiasticos immunes à communibus Reip. quæribus declauit, vt patet ex Epistola eius ad Auilium, apud Eusebium lib. 10. hist. Eccles. cap. 7. quod idem multi alij Imperatores fecerunt, & notanda sunt verba Iustiniani I. sancimus, 2. C. de factosanct. Eccle. Nā vbi exuisset Ecclesias, ait, *Cur enim non facimus discrimen inter res diuinas & humanas, & cur non competens prerogatiua celestis fauori conseruetur?* Quibus verbis ostendit, exemptionem illam non fuisse arbitriam, & liberam, sed debitam, & necessariam.

Alterum argumentum ducitur à similitudine, quam potestas Ecclesiastica, & secularis habent cum anima & corpore humano. Nam vt ostendimus in lib. 5. de Summo Pontifice, ex S. Gregorio Nazianzeno, Hugone de S. Victore, aliisque insignibus auctoribus, non potest melius intelligi quo modo se habeat potestas Ecclesiastica ad secularem, quam ex modo, quo se habet in homine spiritus ad carnem. Spiritus autem ita se habet ad carnem, vt quamuis non impediatur actiones eius, cum bene se habent, eam tamen regat, & moderetur, & aliquando cohibeat, aliquando excitet, prout ad finem suum expedire iudicat: contra verò, caro nullam habet imperium in spiritum, neque enim vlla in re dirigere, vel iudicare, vel coercere potest. Sic igitur potestas Ecclesiastica, quæ spiritualis est, ac per hoc se-

culariter seculari superior, secularem potestatem, cum opus est, dirigere, iudicare, & coercere potest; ipsam verò à seculari dirigi, vel iudicari, vel coerceri, nulla ratione permittitur. Tertio, probatur ex nominibus *Patris & Pastoris*, quibus tum in sacris litteris, & in libris sanctorum Patrum, tum ex communi Christianorum consuetudine Sacerdotes ornantur: natura enim docet, vt filij patribus obediant, atque ab iis se corrigi æquo animo ferant, non autè ipsi parentibus imperare, eosve corrigere, vel iudicare velint. multo etiam magis eadem duce & magistrà naturæ oues à pastoribus reguntur & gubernantur, & quando aberrant, vel sibilo, vel baculo reducuntur in viam, & planè contra naturam esset, si quis pastorem regere, vel gubernare videretur. Quartum argumentum peti potest à nomine & officio Clericorum, Clerici enim sunt ministri Dei, consecrati ad obsequium solius Dei, atque ad hoc ipsum ab vniuerso populo, Deo oblato, vnde & Clerici dicuntur tanquam ad forem Domini pertinentes, vt S. Hieronymus docet in epist. ad Nepotianum. Certè autem in ea, quæ sunt oblata & consecrata Deo, & quasi propria ipsius Dei facta sunt, nullum ius habere possunt Principes seculi, id quod & lumè rationis ostendit, & Deus ipse in Scripturis sanctis non obscure tradit, cum ait *Leuit. vlt. Quicquid semel Deo fuerit consecratum, sanctorum erit Domino.* Quis autè dicere audeat, ius esse profano homini in ea, quæ sancta sanctorum, id est, sanctissima dici meruerunt: qua ratione bona etiam temporalia Clericorum, bona dominicà propriè dicuntur, in cau. 4. Apostolico, & ideo tanquam Deo sacra, iurisdictioni Laicorum subiecta esse non possunt. Quintum argumentum ducitur à signis & prodigijs, quæ non raro Deus ostendit in eos, qui Ecclesiarum immunitatè violare presumpserunt. De quare multa legi possunt apud Tilmannum Bredembachium in lib. 5. sacrarum collationum. Sed extat insigne testimonium Basilij Porphyrogeniti Græcorum Imperatoris apud Balsamonè in Nomocanone Phorij, in commentario canonis primi synodi Constantinopolitanæ primæ, & secundæ, quam nos Latini, octauam synodum appellamus. Refert enim idem Basilus causam omnium calamitatum eius temporis in legem quandam Nicephori Phocæ prædecessoris sui contra Ecclesie libertatem latam. *Ex quo, inquit, lex ista robur habuit, nihil boni penitus in hodiernum usque diem vite nostræ contigit, sed potius e contrario nullum omnino genus calamitatis defuit.* Itaque legem illam merito irritam esse voluit, ac penitus abrogauit.

CAP. III.

Sed operæpretium erit ad eas obiectiones breuiter respondere, quas Didacus Couarruias loco citato, & Ioannes Medina in Codice de Restit. q. 15. (qui liberius alijs auctoribus loquuti sunt) in medium protulerunt. Obijciunt ergo primò, nullam extare legem diuinam, qua Clerici eximantur à iurisdictione Principum Laicorum. Sed iam ostendimus extare, non pauca testimonia scripturæ veteris, ex quibus per probabilem consequentiam ducatur argumentum, ad probandum iure diuino Clericos liberos esse à iurisdictione Principum secularium. Neque obstat, quod testamentum vetus abrogatum iam sit per testamentum nouum: nam tametsi abrogata sint ceremonialia, iudicialiaque præcepta, non tamen sunt abrogata moralia, id est, quæ continet vel declarat ius naturæ. & præterea cum ceremoniarum ludæorum, figuræ fuerint rerum nostrarum, vt Apostolus docet 1. Cor. 10. Galat. 4. & Hebr. 7. non male dicimus argumenta per similitudinem à ritibus Iudaicis. Denique, non sola testimonia scripturæ veteris, sed etià rationes ex iure naturæ depromptas adduximus, ius autem naturæ non humanum, sed diuinum est, cum ab ipsius naturæ auctore manauerit. Secundò obijciunt le-

ges multas Iustitiam ex Codice & Authenticis, ex quibus cognoscitur olim Clericos Imperatoris iurisdictioni fuisse subiectos. Sed si talis est responsio, in si hoc arguendum vim ullam haberet, probaret etiam in rebus Ecclesiasticis & spiritualibus non esse liberos Clericos iure diuino à potestate Principum Laicorum: constat enim non solum ex Codice & Authenticis, sed multo magis ex Nomocanone Photij, non paucas leges Iustiniani de rebus plane Ecclesiasticis, & spiritualibus disponere. Contrauarias autem, & Medina, ut etiam omnes Theologi & Canonistae, summo consensu docent, in rebus Ecclesiasticis & spiritualibus liberos esse Clericos à potestate Principum seculi iure diuino. Coguntur igitur ipsi etiam nobiscum dicere, leges illas procedere de facto, non de iure, & toleratas aliquando à Summis Pontificibus, nunquam autem approbatas. Non tamen negamus, in multis quoque etiam civiles leges Imperatorum, quae non minus Clericis, quam Laici sequi debent. Ecclesia enim pro cursu temporalium tantummodo rerum, ut loquitur Nicolaus I Papa in Epist. ad Michaelem, Imperatoribus utitur legibus, quod idem habemus in multis Canonibus distinctionis decimae apud Gratianum, & cap. 1. de noui oper. nunciat. & alibi, quae tamen omnia intelligi debent de ijs legibus, quae non sunt contrariae Ecclesiasticae libertati, & quod directum, non quoad coactionem; ac denique cum adfuerint conditiones, quas notant Doctores, ac praesertim Felinus in cap. Ecclesia S. Mariae, de constit. c. 1. Tertio obijciunt exemplum Apostoli Pauli, qui cum esset Praefatus Ecclesiasticus, non timuit appellare Caesarem, atque ab eo iudicari, se debere libere conuerti, ut S. Lucas refert Act. 25. sed hanc obiectionem Couarruias omnino debuisset omittere. Nam B. Paulus, ut constat ex cap. ultimo Actuum, coactus est appellare Caesarem, oppressus uidelicet calumniis Iudaeorum, & iniuria Praefidis Romani, qui solum Caesarem supremum iudicem agnoscebant. Itaque ipse quocumque de facto saltem, si non de iure, Caesarem iudicem agnoscere debuit, nec sine risu exceptus fuisset, si B. Petri supremi Principis ac iudicis sui coram Gentilibus, vel Iudaeis mentionem tacere uoluisset.

Quarto obijciunt testimonia Sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli, scribit enim B. Petrus in Epist. prior. capite 2. *Subiecti estis omni humanae creaturae propter Deum, sicut Regi, tanquam praecellenti, sicut Ducibus, tanquam ab eo missis.* & B. Paulus in Epist. ad Rom. cap. 13. *Omnis, inquit, anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* In quem locum scribit S. Ioan. Chrysostomus, haec dici non tantum Laicis, sed etiam Clericis & Monachis, & ipsis etiam Apostolis & Euangelistis. Respondeo, sententias Apostolorum generales esse, quamuis enim nominatim in eis fiat mentio Regum, quoniam eo tempore valde necessarium erat, diligenter monere Christianos, ut Regibus obedirent, ne fidei praedicatio impediretur: tamen absolute uerba illa à B. Petri, quam B. Pauli, nihil aliud significant, nisi debere omnes homines suis legitimis superioribus subditos esse, eisque debita obedientiam exhibere. Quare non potest ex his testimoniis Apostolicis probari, Clericos Principibus seculi, vel ipsorum legibus obtemperare debere, nisi prius probetur, Reges seculi esse legitimis superiores, & iudices Clericorum, quod certe probari non poterit, nisi probetur, oves pastorem, filios parentibus, & temporalia spiritualibus praeseminere. Nec tamen Chrysostomus contradicimus, quamuis enim iudicem proprium Clericorum, & Monachorum solum Pontificem esse dicamus, tamen fatemur, Reges non solum Laicorum, sed etiam Clericorum, & Monachorum Reges esse. Vnde etiam non sine causa in publicis precibus oramus pro Rege, vel pro Imperatore nostro: nam cum Reges bella gerant non solum

pro Laicis, sed etiam pro Clericis, & Monachis, proque omnium pace, & tranquillitate inuigilantes debent eis ab omnibus honor, iuxta illud B. Petri. 1. Epist. cap. 2. *Regem honorificate,* debetur etiam obedientia, cum eorum leges non sunt contrariae sacris canonibus, & cum de rebus iisdem nulla extat Canonica dispositio, ac de eorum quoad directionem, ut supra diximus, non ad coactionem. Praeter haec argumenta obijcit Ioannes Medina loco citato quaedam alia, quae Couarruias fortasse uel leniora praetermittenda putauit. Sed nos ea quoque benigne diluamus. Ait igitur Medina, in lege naturae primogenitos omnes fuisse Sacerdotes, nec tamen exemptos à maiorum suorum potestate. Item in lege scripta, Leuitis, quibus nunc succedunt Clerici, non solum Aaroni Pontifici subiectos fuisse, sed etiam Moyfi, qui Princeps erat civilis totius populi Iudaeorum. In lege quoque euangelica Christi, ipsum, qui caput erat omnium Sacerdotum, Pilato subiectum fuisse, iuxta illud, *Non haberes potestatem in me ullam, nisi tibi datum esset de super.* Ioan. 19. Denique ita ratiocinatur Medina: Lex Euangelica, Baptismus, ordo clericalis, non liberant in re diuino à debitis antea contractis, ut à debito seruitutis, à debito pecuniario, à debito coniugali, ergo nec à debito subiectionis & obedientiae civilis: sed Clerici ante clericatum subiecti erant potestati & iurisdictioni Principum, & Magistratum secularium, non igitur liberi sunt iure diuino ab eadem potestate, & iurisdictione post Clericatum. Sed ad haec omnia facis est & expedita responsio. Nam de primogenitis in lege naturae non probauit Medina eos civilibus Magistratibus fuisse subiectos: nos autem probare possumus, non fuisse, quoniam iidem primogeniti, Sacerdotes & Principes esse solebant, ut docet S. Hieronymus in questionibus Hebraicis ad cap. 49. Genes. quae est etiam communis Hebraeorum sententia, & exprimitur ab ipsa Paraphrasi Chaldaica eodem loco in benedictione Ruben. Porro, Moyfes, cui subiecti erant Leuitae, non solum Princeps civilis totius populi, sed etiam summus Sacerdos erat, & Aaron maior, quamuis extraordinaria potestate. Vnde dicitur in Psalm. 98. *Moyfes, & Aaron in Sacerdotibus eius;* & nouimus Aaron à Moyse conlectatum; & denique testatur Philo in extremo libro de vita Moysis, fuisse Moysem Pontificem, Regem, & legislatorem Hebraeorum; quid igitur mirum, si Leuitae Moyfi subiecti erant non minus quam Aaroni, cum Moyfes non minus quam Aaron Sacerdotio frangeretur: Christum autem Pilato subiectum fuisse de facto solum non de iure, certissimum est, & potestas de super data, quam in Pilato Christus agnoscit, non potestas iudicialia, sed permissio intelligenda est, ut Sancti Patres docent, Chrysostomus & Cyrillus. De qua Dominus ait Lucae 22. *Hac est hora uestra, & potestas tenebrarum.* Et certe, ferendum non esset, si Medina cum Marfilio Paduano Christum Dei filium naturalem, Principibus terrenis iure subiectum fuisse, dicere uellet. Ratiocinatio denique eiusdem Medinae aut nihil probat, aut plus quam ipse uelit, probat. Nam si paria sunt, eximere à debito seruitutis, vel pecuniario, vel uxorio; & eximere à debito subiectionis, & obedientiae civilis: sicut non potest Summus Pontifex eximere homines Christianos à debito seruitutis, vel pecuniario, vel uxorio sine consensu partis, quoniam alioquin iniuriam facere uideretur: ita non potest idem Summus Pontifex eximere Clericos à iurisdictione Principum secularium, sine ipsorum consensu. Atque hoc est contra omnes Theologos, à quibus nec ipse Medina dissentit. Non igitur sunt illa paria, ac per hoc Medinae argumentum non reprobandum. Ratio uero discriminis inter illa debita, haec est, quod maius omnino sit uinculum inter creditorem & debitorem, Dominum & seruum, uirum

& uxorem;

& uxorem; quam inter Principem, vel Magistratum, & ciuem laque clericatus non eximit à debitis illis prioris generis, & ideo non poterit fieri Clericus is, qui seruus est, nisi prius à Domino liberetur, neque is qui est alligatus uxori, nisi uxor consentiat, & ipsa quoque uotum continentiae emitat, neque is qui tantum pecuniae debet ut restituere nequeat, si Clericus fiat, nisi à creditore debitum remittatur. At idem Clericatus eximit à subiectione civili, & transfert in subiectionem Ecclesiasticam, etiam non consentiente, uel repugnante superiore civili, quoniam unusquisque circa statum propriae personae liber est, sicut potest relinquere patrem & matrem, & adhaerere uxori, iuxta uerbum Domini Matth. 19. ita potest relinquere Principem seculi, & in sortem Domini transire, atque ad Dei seruitutem accedere, sequere totum Episcopo in Clericatu, uel abbati in Monastica professione committere. At, inquit Medina, lex Euangelica, & Baptismus, non eximunt à iurisdictione civili, igitur neque eximit Clericatus. Respondeo non esse eandem rationem legis Euangelicae & Baptismi, ac ipsius Clericatus. Nam lex Euangelica, & Baptismus non excludunt, imò necessarium esse uolunt Principatum civile, ut aduersus Anabaptistas nos alio loco probauimus. Clericatus, ut etiam Monachatus, non potest suo munere recte fungi, nisi liber esset, & immunis à iurisdictione civili; & ordo ipse naturae peruerteretur, si pastores uobis, parentes filiis, & spiritualia corporalibus subiicienda sint. At, inquit, iniuria fiet Principibus si inuicem suo iure priuentur, quod in Clericis ante Clericatum habebant. Respondeo, nullam ipsi iniuriam fieri, quia qui iure suo utitur, nullam facit iniuriam, utitur autem iure suo, qui eligit statum quem sibi magis conuenientem esse censet, quamuis per accidens sequatur, ut Princeps subdito suo priuetur. Nam etsi quis iusta de causa domicilium suum in aliam ciuitatem, uel provinciam transferat, desinet subditus esse priori Principi, nec tamen iniuriam illi fecisse uidebitur. Ultima obiectio Medinae illa est, quod non repugnet rationi, ut homines additi obsequio Dei & spiritualibus functionibus subiant in rebus temporalibus, & ciuilibus Regi, uel Magistratui seculari. Ex quo sequitur, ut si exempti sint, id factum sit, cessione Principum, non iure diuino. Addi potest confirmatio ad hoc argumentum, ut nihil difficultatis subterfugere uideamur: nam sicut Princeps secularis, ut Christianus & in rebus spiritualibus est ouis, & filius Sacerdotum: ita è contrario Sacerdotes ut ciues, & in rebus temporalibus uidentur posse dici oues, & quasi filij Principum secularium. Item quia vna tantum est Ecclesia, continens Clericos & Laicos, & Ecclesiae caput est Summus Pontifex, ideo subsunt omnes eidem Summo Pontifici cum Clerici, tum Laici, igitur eodem modo quoniam vna est ciuitas continens Laicos, & Clericos, & ciuitatis caput est Princeps secularis, ideo subiecti debent esse omnes tam Laici, quam Clerici, Principi seculari in iis, quae pertinent ad bonum regimen ciuitatis. Respondeo, hoc

argumento probari, exemptionem Clericorum, non esse de iure naturae primario, quod nos supra in duos gradus distinximus, sed esse de iure naturae secundario, quod etiam ius gentium appellari diximus. Nam ut S. Thomas recte docet in 2. 2. qu. 57. art. 3. ius naturae primarium respicit rem absolute consideratam, ius naturae secundarium, siue ius gentium, respicit rem in ordine ad certum finem, & ideo pendet ex discursu rationis. Licet igitur non repugnet rationi absolute, ut Clericus subiat in rebus ciuilibus Principi seculari: tamen repugnat in ordine ad officium Clericorum rite administrandum: nam ut alia omittam, turpissimum esset, ut etiam Sotus annotauit, si Magistratus Episcopum corrigere, uel punire posset, à quo ipse corrigendus, & puniendus est: & quis ferret, si hodie Sacerdos ad suum tribunal Magistratum uocaret, cras autem Magistratus uocaret Sacerdotem ad suum? & nonne omnis immunitas, quam necessitati debent Laici Sacerdotibus, periret, si eos pro imperio coercere possent? Hinc igitur ante omnes Principum leges, humanum genus ratione docente constituit, ut ubique Sacerdotes immunes essent à iurisdictione Principum Laicorum. Ad primam confirmationem respondeo Principem quidem ouem, ac filium spiritualem Sacerdotis esse: sed Sacerdotem nullo modo filium uel ouem Principis dici posse. Quoniam sacerdotes, & omnes Clerici suum habent Principem spiritualem, à quo non in spiritualibus solum, sed etiam in temporalibus reguntur. Neque fieri potest, ut duos agnoscant Principes in rebus temporalibus, cum, iuxta Euangelium, nemo possit duobus Dominis seruire. Ad alteram confirmationem respondeo, Ecclesiam uere uia tantum esse, & nullo modo duas, ciuitatem autem uiam esse materialiter, & duas formaliter. Nam Ecclesia continet omnes Christianos Catholicos, siue sint Clerici, siue Laici, si quis autem consideret caeterum Laicorum, non ut Christiani sunt, sed ut ciues, uel quocumque alio modo, is caeterus, Ecclesia dici non potest. Non igitur duae fingi possunt Ecclesiae, ac multo minus esse. At caeterus Laicorum, & caeterus Clericorum formaliter duae ciuitates dici possunt, quoniam in ipsis etiam temporalibus rebus diuersas leges habent, diuersum Principem, diuersa tribunalia, & tamen materialiter uiam quoque ciuitatem faciunt, quia uiam urbem inhabitant, & sub eiusdem Principis protectione uiuant, qui sicut pro labore, ac sollicitudine, quam pro communi bono suscipit, à Laicis tributa recipit, ita recipit à Clericis auxilia longe maiora publicarum precum, & sacrificiorum ad Deum.

FINIS.

